

High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina
Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
Visoko sudbeno i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
Высокий судский и прокурорский совет Боснии и Герцеговины

CEST F BiH

CEST RS

MODUL 5

Krivična oblast
**POSEBNI KRIVIČNI
POSTUPCI**

Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
Visoko sudbeno i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine
Високи судски и тужилачки савјет Босне и Херцеговине
High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina

Javna ustanova centar za edukaciju sudija i tužilaca u F BiH
Javna ustanova centar za edukaciju sudaca i tužitelja u F BiH
Јавна установа центар за едукацију судија и тужилаца у Ф БиХ
Public Institution Center for Judicial and Prosecutorial Training of the FBIH

Јавна установа центар за едукацију судија и јавних тужилаца у РС
Javna ustanova centar za edukaciju sudija i javnih tužilaca u RS
Javna ustanova centar za edukaciju sudaca i tužitelja u RS
Public Institution Center for Judicial and Prosecutorial Training of the RS

MODUL 5

KRIVIČNA OBLAST

SKRAĆENI KAZNENI POSTUPCI

Vodeći ekspert:

Marin Zadrić, Općinski sud Ljubuški

Konsultanti:

Azra Miletić, Sud BiH

Obren Bužanin, Vrhovni sud RS

Nenad Vranješ, Republičko tužilaštvo

Vildana Helić, Kantonalni sud Tuzla

Jasmina Kosović, Kantonalni sud Sarajevo

Marija Zgonjanin Aničić, Okružni sud Banja Luka

Danijela Milovanović, Okružni sud Banja Luka

Harija Sijerčić Čolić doc.dr., Pravni fakultet Sarajevo

SADRŽAJ

UVODNE NAPOMENE	4
PODMODUL I - KAZNENI POSTUPAK PREMA MALOLJETNICIMA	7
1. UVOD	7
2. MEĐUNARODNI PRAVNI STANDARDI I MALOLJETNICI.....	8
2.1. <i>Zahtjevi međunarodnih konvencija domaćem pravosuđu</i>	<i>13</i>
2.2. <i>Prava garantirana člankom 37. Konvencije UN o pravima djeteta.....</i>	<i>17</i>
2.2.1. <i>Zabrana mučenja ili nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja.....</i>	<i>17</i>
2.2.2. <i>Pravo na slobodu i sigurnost ličnosti.....</i>	<i>18</i>
2.3. <i>Primjeri sudske prakse - primjena konvencije o pravima djeteta.....</i>	<i>27</i>
3. RESTORATIVNA PRAVDA	31
3.1. <i>Mjere preusmjerenja – diverzione mjere</i>	<i>33</i>
3.2. <i>Postupci bez formalnog suđenja</i>	<i>34</i>
4. PRIMJENA PRINCIPA OPORTUNITETA U KAZNENOM POSTUPKU PREMA MALOLJETNICIMA	38
4.1. <i>Mogućnosti obustave postupka prema kaznenom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine</i>	<i>38</i>
5. SPECIFIČNE SANKCIJE.....	41
5.1. <i>Odgojne mjere kao vrsta specifičnih sankcija</i>	<i>41</i>
5.2. <i>Kažnjavanje maloljetnika</i>	<i>43</i>
6. POKRETANJE PRIPREMNOG POSTUPKA	44
6.1. <i>Prijedlog tužitelja za izricanje kaznene sankcije i obustavu postupka prema maloljetnim (sa primjerima iz prakse).....</i>	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
7. PRIPREMNI POSTUPAK (SA PRIMJERIMA IZ PRAKSE).....	52
8. ROČIŠTE ILI GLAVNI PRETRES (SA PRIMJERIMA IZ PRAKSE)	59
8.1. <i>Ročište za izricanje odgojne mjere (sa primjerima iz prakse).....</i>	<i>66</i>
8.2. <i>Glavni pretres.....</i>	<i>69</i>
9. ODLUKE SUCA ZA MALOLJETNIKE.....	71
9. 1. <i>Rješenje o obustavi postupka (sa primjerima iz prakse)</i>	<i>71</i>
9. 1.1. <i>Obustava iz razloga nesvršishodnosti izricanja sankcije</i>	<i>712</i>
9. 2. <i>Rješenje o izricanju odgojne mjere (sa primjerima iz prakse).....</i>	<i>80</i>
9. 3. <i>Presuda (sa primjerima iz prakse)</i>	<i>88</i>

10. KOMUNIKACIJA SA DJETETOM I MALOLJETNICIMA	93
10.1. Faze ispitivanja.....	94
11. TERMINOLOGIJA	97
12. RADIONICE	97
12.1. Simulirano suđenje maloljetniku.....	97
12.2. Hipotetički slučaj za odgojnu preporuku.....	100
12.3. Hipotetički slučaj za odgojnu preporuku.....	101

PODMODUL II - KAZNENI POSTUPCI PROTIV PRAVNIH OSOBA..... 117

1. UVOD	117
2. MEĐUNARODNA PRAVNA OSNOVA	120
2. 1. Modeli odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela	121
3. VEZA SA MATERIJALNIM PROPISIMA.....	123
3. 1. Odgovornost pravne osobe	123
3. 2. Osnovi odgovornosti pravne osobe.....	124
3. 3. Granice odgovornosti pravne osobe za kazneno djelo	126
3. 4. Kazne.....	127
3. 5. Mjere sigurnosti.....	128
3. 6. Pravne posljedice osude pravne osobe.....	129
4. JEDINSTVENOST I CJELISHODNOST POSTUPKA	130
5. ZASTUPNIK I BRANITELJ PRAVNE OSOBE	131
6. SPECIFIČNOSTI OPTUŽNICE (SA PRIMJERIMA IZ PRAKSE).....	133
7. SPECIFIČNOSTI SASLUŠANJA I ZAVRŠNE RIJEČI.....	136
8. PRESUDA (SA PRIMJERIMA IZ PRAKSE).....	136
9. MJERE OSIGURANJA.....	140
10. HIPOTETIČKI TESTOVI.....	140
10.1. Odvojen ili jedinstven postupak	141
10.2. Cjelishodnost (ne) pokretanja kaznenog postupka.....	142
10.3. Mjere osiguranja.....	142

PODMODUL III - KAZNENI POSTUPCI U SLUČAJU NEURAČUNLJIVOSTI

..... 144

1. UVOD	144
2. MEĐUNARODNI PRAVNI STANDARDI I NEURAČUNLJIVE OSOBE.....	145
3. VEZA SA MATERIJALNIM PROPISIMA.....	146
4. PREKID POSTUPKA U SLUČAJU NASTUPANJA DUŠEVNE BOLESTI..	148

5. POSTUPAK U SLUČAJU NEURAČUNLJIVOSTI (SA PRIMJERIMA IZ PRAKSE).....	149
6. RAZLIKE SUDSKE PRAKSE	156
7. PRIMJERI IZ SUDSKE PRAKSE	157
8. HIPOTETIČKI TESTOVI.....	173
<i>8.1. Kada kod optuženika nastupi psihička bolest tijekom kaznenog postupka</i>	<i>173</i>
<i>8.2. Kada je djelo počinjeno u stanju neuračunljivosti.....</i>	<i>175</i>
<i>8.3. Mjera sigurnosti obveznog liječenja od ovisnosti.....</i>	<i>177</i>

UVODNE NAPOMENE

Modul sadrži tri podmodula:

1. Postupak prema maloljetnicima,
2. Postupak protiv pravnih osoba i
3. Postupak u slučaju neuračunljivosti

Opća napomena, kao konstatacija, koja važi za sve tri vrste kaznenog postupka je da zakonska norma koja regulira ove kaznene postupke u praktičnom tumačenju izaziva vrlo malo, ili nikako, dvojbi. U tom ozračju su veoma male, ili nikave, razlike sudske prakse u Bosni i Hercegovini. Razlike koje se javljaju u tumačenju i primjeni zakona nisu od bitnog utjecaja na tijek i ishod kaznenih postupaka ove vrste.

Važi i konstatacija da je postupak protiv pravnih osoba potpuno novi postupak u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine (materijalnom i procesnom) te da je kod postupka protiv neuračunljivih osoba došlo do bitnih izmjena u odnosu na prethodna zakonodavna rješenja.

Kategorije

Obrađuju se:

1. međunarodne konvencije primjenjive u ovim oblastima,
2. praksa Europskog suda za ljudska prava u Strazburu,
3. procesne odredbe domaćih zakona i s njima u svezi odredbe materijalnih propisa,
4. uočene razlike u stajalištima sudske prakse u Bosni i Hercegovini,
5. mogući modeli sudske korespodencije sa sudionicima u postupku i
6. primjeri za praktične vježbe pogodne za samoobuku

Trajanje

Dva dana

Oblik

Kombinacija predavanja, vježbi i panel diskusije

Ciljevi edukacije

1. Pomoći sucima i tužiteljima da shvate i prihvate neophodnost primjene međunarodnih pravnih standarda
2. Objasniti međusobnu svezu materijalnih i procesnih zakona
3. Objasniti:
 - suštinu postupka prema maloljetnicima koji podrazumjeva postupak prema a ne protiv

maloljetnika,

- ulogu pravosuđa u postupcima protiv neuračunljivih osoba koja se ne završava okončanjem kaznenog postupka i
- ulogu pravosuđa u borbi protiv oblika kriminaliteta počinjenog od strane pravnih osoba

Evidentirati različita stajališta sudske prakse u BiH i moguće pravce otklanjanja razlika i dvojbi, uključujući i stajališta prakse o eventualnim potrebama izmjene zakonodavnih rješenja

Opis

Podmodul Kazneni postupak prema maloljetnicima, sa malim izmjenama u odnosu na prethodno zakonodavno rješenje, se već dugi niz godina primjenjuje u Bosni i Hercegovini. U ovom kaznenom postupku nema velikih nejasnoća i zakonskih normi podložnih različitom tumačenju u praksi. Istine radi u praksi se pojavljuje dvojbe: da li sudac za maloljetnike koji vodi pripremni postupak može da postupa i kao sudac za maloljetnike koji vodi glavni pretres i izriče kaznu maloljetničkog zatvora te da li se u ovoj oblasti može primjeniti Sporazum o priznanju krivnje.

Problema iz ove oblasti na koje je pravosuđe ukazivalo i ukazuje nisu vezane za zakonsku normu i njeno tumačenje u praktičnoj primjeni, već za *spremnost društva* da do kraja provede duh i cilj zakona, prvenstveno materijalne naravi.

Ovo u ozračju činjenice da je primjena pojedinih materijalno pravnih odredbi koje govore o primjeni nekih vrsta odgojnih preporuka (rad u korist humanitarne organizacije ili lokalne zajednice; prihvatanje odgovarajućeg zaposlenja; smještaj u drugu obitelj, dom ili ustanovu) i odgojnih mjera (disciplinske mjere; mjera pojačanog nadzora u drugoj obitelji ili od nadležnog tijela socijalne zaštite, pa i zavodske mjere) apsolutno neprovodiva zbog nepostojanja pojedinih ustanova ili je njena provodivost ograničena zbog *općeg društvenog standarda* – onakvog kakakv on to doista realno jest.

Iz navedenih razloga težište podmodula je na primjeni modernih pravnih standarda sadržanih u međunarodnim dokumentima koji tretiraju kaznene postupke prema maloljetnicima, izučavanju temeljnih pravnih načela koji određuju pravce otklanjanja navedenih dvojbi i evidentiranje stajališta koja mogu ukazati na eventualne promjene zakonodavnih rješenja.

Kazneni postupak protiv pravnih osoba je novi kazneni postupak u Bosni i Hercegovini. Mnogobrojni kontakti voditelja modula i njegovih konzultanata sa sudovima i tužiteljstvima u Bosni i Hercegovini u pravcu prikupljanja podataka o postupcima koji se vode ili su već pravomoćno okončani te

evidentiranja eventualnih dvojbi u tumačenju zakonskih normi pokazali su da u Bosni i Hercegovini nema praktičnih iskustava glede ove vrste kaznenog postupka jer nema ni konkretnih predmeta iz ove oblasti, kao i da kod sudaca i tužitelja nema nejasnoća u tumačenju i primjeni (u mjeri u kojoj je primjenjivana) zakona.

Kontakti voditelja modula i njegovog konzultanta sa susjednim državama Hrvatskom i Slovenijom potvrdili su prethodnu konstataciju.

Zbog toga je težište modula na upoznavanju (točnije definirano: podsjećanju) sudaca i tužitelja na suštinu ovog dijela kaznenog postupka i eventualno evidentiranje problema i nejasnoća koji se mogu pojaviti u praksi.

Podmodul Kazneni postupak u slučaju neuračunljivosti predstavlja novinu u odnosu na prethodno zakonodavno rješenje u Bosni i Hercegovini. U praktičnoj primjeni nema nejasnoća, ali ima jasno izraženih stajališta prakse o potrebi drugačijeg zakonodavnog rješenja ovog, može se slobodno reći, ozbiljnog društvenog problema. Ovo osobito u ozračju činjenice da je nedavni rat u Bosni i Hercegovini vjerojatno *povećao* broj osoba potencijalnih počinitelja kaznenih djela u stanju neuračunljivosti.

Male razlike u praksi (odlučivanje rješenjem ili presudom, da ili ne ročište za izjašnjenje o krivnji) su u velikoj mjeri smanjene kroz dvogodišnju primjenu zakona, s jedne strane, a razlike glede forme odluke, s druge strane, nisu od bitnog utjecaja na konačan ishod postupka.

Zbog toga je težište modula na upoznavanju sudaca i tužitelja sa *duhom i ciljem* ovog dijela kaznenog postupka, a osobito i sa drugim materijalno pravnim propisima koji rješavaju ukupan status neuračunljivih osoba, ujednačavanju razlika u sudskoj praksi kroz argumentiranje i sučeljavanje evidentiranih različitih stajališta i evidentiranje stajališta sudske prakse o mogućim pravcima potencijalnih zakonskih izmjena.

**Mogući
predavači/edukatori**

Vodeći ekspert, konsultanti i ostali predavači/edukatori Centra.

Dnevni red modula

Dnevni red modula se nalazi kao dio modula ili će biti kreiran od strane Centra na bazi potreba za pojedinačni modul.

Vodeći ekspert

Marin Zadrić, Općinski sud Ljubuški

PODMODUL I

KAZNENI POSTUPAK PREMA MALOLJETNICIMA

1. UVOD

Kazneni postupak prema maloljetnim osobama karakteriziraju slijedeće značajke:

1. isključenje javnosti,
2. žurnost postupka,
3. prilagođenost postupka uzrastu i interesu preodgoja maloljetnika,
4. poseban sud za maloljetnike,
5. odvojenost maloljetnih od punoljetnih osoba u suđenju i u pritvoru (u pravilu)

Svi ostali opći pravni standardi koji se tiču prava na obranu, pritvora i zaštite psihičkog i fizičkog integriteta odnose se na i maloljetnike, uz osobito povišen stupanj brige i opreza. Procedura prema maloljetnicima u neposrednoj je svezi sa određivanjem svojstva maloljetne osobe i sa sustavom sankcija koje se prema maloljetnim osobama mogu primijeniti. Naglašena zaštita maloljetnih počinitelja kaznenog djela nije samo izraz pretpostavke nevinosti nego i osobitog društvenog cilja koji se želi postići u odnosu na maloljetne osobe – posebna zaštita osobe maloljetnika i njegov preodgoj. Zbog toga se postupak i ne vodi protiv već **prema** maloljetniku.

Naglasiti je i obvezu svih organa koji sudjeluju u postupku na žurno i obazrivo postupanje, vodeći računa o duševnoj razvijenosti, osjetljivosti i osobnim svojstvima maloljetnika, a sve u cilju kako vođenje postupka ne bi štetno utjecalo na razvoj maloljetnika. U ozračju posebne brige o zaštiti interesa maloljetnika, maloljetnik mora imati branitelja od samog početka pripremnog postupka, nitko ne može biti oslobođen od dužnosti svjedočenja o okolnostima potrebnim za ocjenu duševne razvijenosti maloljetnika, upoznavanja njegove ličnosti i prilika u kojima živi.

Postupak prema maloljetnicima karakterizira i veliko odstupanje od načela akuzotornosti za razliku od općeg kaznenog postupka. U ovom dijelu postoji mnogi inkvizicioni elementi, što predstavlja nastojanje zakonodavca da favorizira primjenu odgojnih mjera na maloljetne delikvente. Nastojeći da se ostvari primjena tih mjera kad god je to potrebno za resocijalizaciju maloljetnika zakonodavac tu ulogu povjerava sudu. U ozračju ovih načela napuštena je i mogućnost supsidijarne optužbe.

Brojni inkvizicioni elementi zasnivaju se na drugačijoj konstrukciji kaznenog postupka u pogledu procesne uloge određenih procesnih subjekata kao i neizmjenjenoj faznoj konstrukciji te posebne procedure, što proizlazi iz različitosti svrhe postupka prema maloljetnicima u odnosu na opći kazneni postupak.

U postupku prema maloljetnim osobama osnovne procesne funkcije nisu strogo razdijeljene tako da se postupak u nekim situacijama odvija i bez tužitelja, sudac koji je vodio pripremni postupak sudjeluje u suđenju, odluka se donosi o produženju pripremnog postupka, a umjesto suprostavljanja stavova stranaka svojstvenog kontradiktornom postupku, nastoji se ostvariti njihova suradnja pri čemu se takav odnos stranaka pokazuje kao cjelishodan i opravdan. Ovo stoga što se smatra daje procedura prema maloljetnicima više starateljska i usmjerena ka osobi koja zbog svog uzrasta nije uvijek u stanju da prihvati svoj pravi interes, te ga i ostvari.

2. MEĐUNARODNI PRAVNI STANDARDI I MALOLJETNICI

Većina međunarodnih standarda potiče države, ali ne zahtijeva od njih, da uvedu odvojene ili specijalne sudske postupke ili ustanove za rješavanje slučajeva u kojima su djeca optužena ili proglašena odgovornim za izvršeno kazneno djelo. Kada govore o postupku za djecu koja su optužena ili proglašena krivim za kršenje zakona, međunarodni standardi izrazom "pravosudni sustav za maloljetnike" podrazumijeva poseban sustav za maloljetnike.

Pravosudni sustav za maloljetnike mora da se zasniva i na osnovnim principima međunarodnog prava: najbolji interes djeteta, pravo na život, opstanak i razvoj, nediskriminacija i poštivanje mišljenja djeteta. Potencirajući dobrobit maloljetnika i osiguravajući da svaka reakcija prema maloljetnim prestupnicima uvijek bude u razmjeri (princip razmjernosti) sa okolnostima koje se tiču i prestupnika i prestupa¹, ne uzima se u obzir samo težina prestupa nego se cijene i ličnost i osobne karakteristike maloljetnika. Maloljetničko pravosuđe u užem smislu podrazumijeva tretman djece (dječaka i djevojčica ispod 18 godina) koji su došli u sukob sa zakonom, a u širem smislu odnosi se na tretman djece od trenutka kada dođu u sukob sa zakonom, zatim utvrđivanje osnovnih uzroka zbog kojih djeca dolaze u sukob sa zakonom, prevenciju takvog ponašanja² i reintegraciju djece.

Svako dijete optuženo za kazneno djelo ima pravo da se prema njemu postupa na način koji potiče osjećaj dostojanstva i osobne vrijednosti djeteta, uzimajući u obzir starost djeteta, želju za reintegracijom i preuzimanjem konstruktivne uloge u društvu. Sudski

¹ Standardna minimalna pravila UN-a za maloljetničko pravosuđe (u daljem tekstu Pekinška pravila): pravilo 5.1

² Tuzla, listopad 2003 godine: Trening iz oblasti maloljetničkog prestupništva-prezentacija Nikhil Roj

sustav treba da potpomaže prava, sigurnost, unapređenje njihovog psihičkog i fizičkog zdravlja i želju za rehabilitaciju.

Politika postupanja prema maloljetnicima treba da uzima u obzir činjenicu da

"je ponašanje ili ophođenje mladih, koje ne odgovara cjelokupnim društvenim normama i vrijednostima često dio procesa sazrijevanja i rasta i da kod većine pojedinaca spontano nestaje prelaskom u doba zrelosti".

Djeca imaju pravo da izražavaju svoje vlastite stavove po svim pitanjima koji se na njih odnose i da u sudskim postupcima kažu što misle, bilo direktno ili preko zastupnika. Svakom djetetu se mora pridavati odgovarajući značaj sukladno sa uzrastom i zrelošću djeteta.

Pored Konvencije UN o pravima djeteta, koja čl. 37, 39 i 40 regulira prava maloljetnika u sukobu sa zakonom, međunarodni okvir za maloljetničko pravosuđe čine:

- Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za administraciju pravosudnog sustava za maloljetne prestupnike - **Pekinška pravila** (1985),
- Smjernice Ujedinjenih nacija za prevenciju maloljetničke delikvencije - **Rijadske smjernice** (1990),
- Pravila Ujedinjenih nacija o zaštiti maloljetnika lišenih slobode - **JDL** (1990),
- Smjernice za djelovanje prema djeci u sustavu kaznenog pravosuđa - **Bečke smjernice** (1997),
- Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za alternativne kaznene mjere - **Tokijska pravila** (1990),
- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima - **ICCPR**

Dok je Konvencija UN o pravima djeteta obvezujući dokument, pravila i smjernice su *meki* zakoni zbog čega nisu direktno obavezujući dokumenti za međunarodna, nacionalna i lokalna zakonodavna tijela, ali predstavljaju dobru praksu i poželjno postupanje kod uređenja maloljetničkog pravosuđa.

Djeca uživaju sve garancije na pravično suđenje kao i odrasli. Ona uživaju i dodatne - specijalne garancije zbog njihove životne dobi. Komitet za ljudska prava je utvrdio da "maloljetna osobe treba da uživaju, u najmanju ruku, iste garancije i zaštitu koje imaju odrasli, sukladno sa čl. 14. ICCPR-a

Konvencija o pravima djeteta jasno ukazuje da djeca treba da iskoriste svaku odredbu domaćeg ili međunarodnog prava koja može dovesti do ostvarivanja njihovih prava (vidi člankom 41. Konvencije).

Članak 40. Konvencije o pravima djeteta bavi se pravima djece za koju se sumnja, koja su optužena, ili za koju je utvrđeno da su prekršila kazneni zakon:

- odnosi se na tretman od trenutka kada se pojave navodi da je počinjeno kazneno djelo, preko istrage, uhićenja, optužbe, perioda prije suđenja, suđenja, do donošenja presude;
- zahtjeva od država potpisnica da promoviraju odvojeni sustav maloljetničkog pravosuđa, sa specifičnim pozitivnim ciljevima, umjesto kaznenim;
- detaljno navodi minimalne garancije za dijete i zahtjeva od država potpisnica da odrede minimalni uzrast za kaznenu odgovornost, da uspostave mjere za rad sa djecom koja su prekršila kazneni zakon bez oslanjanja na sudski proces i da osiguraju niz alternativnih rješenja institucionalizaciji.³

Prava koja treba poštivati u svim fazama kaznenog postupka, jer su ključni elementi za pošteno i pravično suđenje, ugrađena u članak 40. Konvencije i druge međunarodne dokumente, navedena su i u Pekinškim pravilima (npr: pravilo 7), odnose se na:

- pravo da se djetetu jasno kaže zbog čega se optužuje,
- pravo da se ne izjašnjava (da se brani šutnjom),
- pravo da se smatra nevinim (pretpostavka nevinosti),
- pravo da mu se priznanje ne iznuđuje silom,
- pravo na pravnu pomoć u pripremi za sudski postupak,
- pravo na prisustvo roditelja ili staratelja,
- pravo na djelotvoran pravni lijek,

³ Tuzla, listopad 2003 godine: Trening iz oblasti maloljetničkog prestupništva-prezentacija Nikhil Roj

- pravo na provođenje postupka " bez odgađanja ",
- pravo na unakrsno ispitivanje svjedoka druge strane i dovođenje i saslušavanje vlastitih svjedoka pod jednakim uvjetima.

Ova procesna osiguranja priznata su i u drugim međunarodnim instrumentima u domenu ljudskih prava, te i našim zakonodavstvom. Proces se ne može smatrati poštenim ukoliko je bilo koje od predviđenih prava ranije povrijeđeno.

Specijalni tretman koje maloljetne osobe trebaju imati tijekom procesa proizlazi iz prava da se tretira

"na način koji je sukladno sa unapređenjem djetetovog osjećanja dostojanstva i osjećanja osobne vrijednosti..., čime se uzima u obzir uzrast djeteta ... " (čl. 40. st. 1. Konvencije o pravima djeteta).

Pekinška pravila preciziraju i kažu da će postupak za maloljetnike biti vođen "u atmosferi razumijevanja" koja će dozvoliti djetetu "da u njemu sudjeluje...i da se slobodno izrazi". (pravilo 14.2). Postupak od strane kompetentnog i nepristranog organa treba da se vodi ekspeditivno, u prisutnosti roditelja i uz poštovanje djetetove privatnosti, a ako se proces vodi pred kamerama, štampa ili organ ne smiju otkriti djetetov identitet. Sudski postupak i smještaj u kaznene institucije treba da budu izbjegnuti kad god je to moguće i zamijenjeni različitim mjerama koje obuhvaćaju: brigu, nadzor, uvjetno kažnjavanje, prihvata, obrazovanje i program stručne obuke, a sve u najboljem interesu djeteta.

Zakoni o kaznenom postupku koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini upućuju da su organi koji ispituju maloljetnika i poduzimaju radnje dužni postupati obazrivo vodeći računa o duševnoj razvijenosti, osjetljivosti i posebnim svojstvima maloljetnika kako vođenje kaznenog postupka ne bi štetno uticalo na njegov razvoj. Ukoliko se u tom postupku obavlja saslušanje maloljetne osobe, naročito ako je maloljetna osoba oštećena kaznenim djelom, odredbe upućuju da se ima postupati obazrivo kako to ne bi utjecalo na psihičko stanje maloljetnika, a ako je potrebno, saslušanje se ima obaviti uz pomoć pedagoga ili druge stručne osobe.

Konvencija UN o pravima djeteta (u daljem tekstu KPD) čl. 1. pod pojmom dijete podrazumijeva svaku osobu koja je mlađa od 18 godina, izuzev ako se zakonom konkretne zemlje punoljetstvo ne stiče ranije. Polazeći od uzrasta, Konvencija izjednačava pojam "dijete" sa pojmom "maloljetnik", a odraslu osobu sa pojmom "punoljetnik".

Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za administraciju pravosudnog sustava za maloljetne prestupnike - Pekinška pravila ⁴ koja prethode Konvenciji UN o pravima djeteta i daju putokaz zakonodavstvima zemalja kako urediti maloljetničko pravosuđe, pravi razliku između ovih pojmova. Ne navodeći uzrast, pravila u tu svrhu definiraju da "maloljetnik jeste dijete ili mlada osoba koja se, u dotičnom pravnom sustavu u pogledu prestupa može tretirati drugačije od odraslih", tako ostavljajući mogućnost da se osobama starosne dobi od 18 ili više godina može suditi pred sudovima koji nisu za odrasle. Ovako široko postavljena definicija ostavlja mogućnost njene primjene u bilo kom pravnom sustavu sa bilo kojom definicijom o maloljetnicima i bez obzira na ekonomske, društvene, političke i kulturne prilika jedne države, tako pod pojmom maloljetnika obuhvaćajući sve maloljetne osobe od 7 do 18 godina, a dajući viši standard, i mlađe punoljetne osobe, odnosno osobe starosne dobi od 18 ili više godina. Konvencija o pravima djeteta (čl. 41) upravo upućuje na primjenu viših standarda od onih što sama daje i bez obzira da li je on predviđen zakonima konkretne države ugovornice ili drugim međunarodnim ugovorima koji su pravno obvezujući za tu državu.

Države imaju obvezu donijeti zakone i propisati zakonske postupke kojima se utvrđuje donja starosna granica ispod koje se pretpostavlja da djeca nemaju sličnost da kazneno odgovaraju (čl. 40(3) (a) Konvencije o pravima djeteta) i kojima se utvrđuju minimalne godine starosti ispod kojih ne mogu biti lišena slobode. (Pekinška pravila - pravilo 4).

Sukladno navedenom principu, kazneno zakonodavstvo Bosne i Hercegovine, pod pojmom *dijete* podrazumijeva mladu osobu koja u vrijeme izvršenja kaznenog djela nije imala navršених 14 godina i prema njoj se ne može pokrenuti kazneni postupak niti primijeniti kaznene sankcije. Kazneno su odgovorne osobe starosne dobi iznad 14 godina. Za osobe starosne dobi od 14 do 18 godina zakoni koriste termin *maloljetnik*, a za osobe od 18 do 21 godine koriste termin *mlađa punoljetna osoba*, za koju je predviđena zakonska mogućnost da se i prema njoj i pod određenim uvjetima izrekne sankcija koja se izriče prema maloljetnicima⁵.

U periodu odrastanja ne može se utvrditi jasna granica prelaska iz adolescentnog u odraslo doba u čemu je osnovni motiv da se i na osobe starosne dobi između 18 i 21 godinu pod utvrđenim uvjetima mogu primijeniti zakonske odredbe koje se odnose na maloljetnike. Danas je u svijetu prisutna debata oko spuštanja dobne granice kada se jedno dijete može uključiti u kazneni postupak. Npr u Švicarskoj dijete od 7 godina može biti uključeno u taj postupak, ali se ide za usvajanjem propisa da se ta dobna granica podigne na 10 godina. Španjolska spušta dobnu granicu sa 14 na 12 godina, a Engleska sa 14 na 10 godina.

⁴ Rezolucija Generalne skupštine broj 40/33 od 29.11.1985 godine

⁵ Vidi čl. 340 st. 2 Zakona o kaznenom postupku BiH; čl. 361 st.2 Zakona o kaznenom postupku F BiH; čl. 340 st. 2 Zakona o kaznenom postupku Brčko Distrikta i čl. 346 st.2 Zakona o kaznenom postupku Republike Srpske

2.1. *Zahtjevi međunarodnih konvencija domaćem pravosuđu*

To su već naprijed spomenuti principi međunarodnog prava: najbolji interes djeteta, pravo na život, opstanak i razvoj, nediskriminacija, poštivanje mišljenja djeteta, te princip razmjernosti - da svaka reakcija prema maloljetnim prestupnicima uvijek bude u razmjeri sa okolnostima koje se tiču i prestupnika i prestupa⁶, pri čemu se ne uzima u obzir samo težina prestupa nego se cijeni i ličnost i osobne karakteristike maloljetnika. Sukladno svom statusu, maloljetnik ima pravo na zaštitu koju mu treba pružiti obitelj, država i društvo.

Države se potiču, ali se od njih ne zahtijeva da uvedu odvojene ili specijalne sudske postupke ili ustanove za rješavanje slučajeva u kojima su djeca optužena ili proglašena odgovornim za izvršeno kazneno djelo.

Države treba da nastoje, kad god je to moguće, da razmotre rješavanje slučajeva sa maloljetnim prestupnicima, izvan okvira formalne kaznene procedure uz garanciju poštivanja ljudskih prava.

U svim predmetima bez obzira da li su djeca u pritvoru ili ne mora se postupati hitno.

Da bi se dijete zaštitilo od stigmatizacije mora se osigurati zaštita privatnosti svakog djeteta koje je optuženo ili osumnjičeno da je počinilo kazneno djelo.

Dosijei maloljetnika moraju se čuvati kao strogo povjerljivi i mogu biti dostupni samo zakonom ovlaštenim osobama. Podaci iz tih dosijea ne smiju se koristiti u eventualnim kasnijim postupcima protiv tih izvršilaca kada postanu punoljetni.

Pritvor se zasniva na principu da je u većini slučajeva najbolji način da se zaštititi dijete da ga se ne odvaja od obitelji.

Uhićenje, pritvor i zatvaranje djece moraju biti sukladni sa zakonom i trajati najkraće moguće vrijeme a određuju se u krajnjoj nuždi odnosno kao krajna mjera. Djeca koja očekuju suđenje moraju se odvojiti od odraslih u slučaju kada je to u njihovom najboljem interesu.

Čl. 37. (c) Konvencije o pravima djeteta propisuje da se pritvoreno dijete može držati sa odraslim, uključujući odrasle članove njegove obitelji, ako je to u interesu djeteta.

⁶ Pekinška pravila: pravilo 5.1

Ako dijete koje je osumnjičeno da je prekršilo zakon, bude uhićeno i pritvoreno, o tome treba odmah obavijestiti njegove roditelja ili staratelje ukoliko to nije protivno interesu djeteta. Ako ne postoji mogućnost da se roditelj ili staratelj odmah obavijesti, obavještanje se mora izvršiti u najkraćem mogućem roku.

Kontakti između osoba odgovornih za primjenu zakona i djece moraju se odvijati na način da se poštuje status djeteta i doprinosi njegovoj dobrobiti.

Čak i više nego što je to u slučaju kod odraslih, međunarodni standardi su protiv pritvora maloljetnika prije sudskog postupka. Pritvor djece treba izbjegavati kad god je to moguće i poduzimati samo kao krajnju mjeru a predmetima maloljetnika lišenih slobode treba dati najveći prioritet u rješavanju kako bi se osiguralo da u pritvoru bude najkraće moguće vrijeme.

Države treba da donesu zakone koji određuje minimalnu starost ispod koje dijete ne može biti lišeno slobode.

Međunarodni pravni standardi zahtijevaju da se maloljetnici izvedu pred sud “zbog donošenja presude što je moguće brže” i idu čak i dalje od zahtjeva da se suđenje održi u razumnom roku i održavanja suđenja bez prethodnog odlaganja. Cilj je da pritvor za maloljetnike prije suđenja traje što kraće. To se postiže brzim puštanjem iz pritvora prije suđenja ili brzim rješavanjem slučaja. Pojam “rješavanje” ovdje ne znači samo donošenje sudske presude u kaznenom postupku nego obuhvata i odluke specijalnih, nesudskih organa ovlaštenih da se bave maloljetničkim prestupništvom.

Kao i odrasli, maloljetnici imaju pravo da što je prije moguće kontaktiraju sa braniocem kao i pravo da ospore zakonitost lišenja slobode. Odluke o puštanju na slobodu ili nastavku pritvora treba da se donesu bez ikakvog odlaganja.

Dok se nalaze u pritvoru maloljetnici imaju pravo na brigu, zaštitu i pomoć ako su pritvoreni prije suđenja.

Djeca koja se nalaze u pritvoru imaju pravo na dopisivanje, primanje posjete svoje obitelji izuzev ako to nije u interesu djeteta.

Sa djecom koja se nalaze u pritvoru mora se postupati humano uz poštivanje njihovog osobnog dostojanstva i osobnog integriteta. Mučenje, okrutno i nehumano ili ponižavajuće postupanje je apsolutno zabranjeno. Sa djecom u pritvoru treba postupati na način koji uvažava njihove potrebe sukladno sa uzrastom.

Postupci koji se primjenjuju prema maloljetnicima uključuju poštivanje prava i sigurnost djeteta i moraju uzimati u obzir uzrast djeteta i želju djeteta za njegovu

rehabilitaciju. Na ovakav način želi se izbjeći bilo kakav oblik žigosanja djeteta zbog počinjenja kaznenog djela uz potrebu da djeca koja krše zakon treba radije podvrgavati odgojnim nego kaznenim mjerama.

Da bi se zaštitila privatnost djeteta, suđenja u koja su uključeni maloljetnici trebaju biti zatvorena za javnost i medije što je jedan od dozvoljenih izuzetaka od prava na javno suđenje.

Maloljetnici imaju pravo da ih tijekom cijelog postupka zastupa branilac a djeca koja nisu u stanju formirati svoje vlastite stavove treba da imaju osigurano pravo da slobodno izražavaju takve stavove na bilo kojem sudskom, upravnom ili drugom postupku koji se njega tiče bilo direktno ili preko zastupnika.

Da bi se izbjeglo žigosanje djece i zaštitio njihov privatan život presude u slučaju maloljetnika, u pravilu nisu javne.

Čl. 14. (1) CCPR-a propisuje izuzetak od zahtjeva da presuda bude javno objavljena, a to je kada to zahtijevaju interesi maloljetnika.

Interes djeteta kod određivanja ili utvrđivanja kazne treba da bude na prvom mjestu. Sve odluke ili kazne treba da uzmu u obzir dobrobit maloljetnika kao i poticanje uspješne rehabilitacije.

Svaka kazna mora biti razmjerna težini djela i okolnostima mlade osobe.

Zatvorska kazna za maloljetnike mora biti samo krajnja mjera u izuzetnim slučajevima.

Pravilo 17. (c) predviđa da maloljetnik ne bude osuđen na kaznu zatvora “ukoliko protiv maloljetnika nije izrečena presuda zbog teškog kaznenog djela koje uključuje nasilje nad drugom osobom ili stalno ponavljanje drugih teških kaznenih djela te ukoliko nema drugog odgovarajućeg načina”. Ako se izrekne zatvorska kazna, njenu maksimalnu visinu treba da utvrdi sudski organ i ona treba da bude što je moguće kraća.

Princip *krajnje nužde* znači da se kažnjavanje ne smije sprovesti ukoliko ciljevi te mjere-rehabilitacija, po mišljenju suca, mogu biti postignuti u nezatvorskome okruženju. Termin *najkraće moguće vrijeme* tumači se kao period u okviru kojeg se može očekivati da taj zatvorski tretman osigura rehabilitaciju maloljetnika o kome se radi.

Maloljetnici se ne mogu podvrgavati tjelesnom kažnjavanju, jer je to u suprotnosti sa konvencijom o pravima djece.

Policijska sredstva za ograničavanje kretanja i primjena sile mogu se koristiti za obuzdavanje maloljetnika samo u izuzetnim slučajevima, kad su sve ostale metode kontrole iscrpljene bez odgovarajućeg rezultata i samo na način kako je to zakonom i zakonskim propisom dozvoljeno i precizirano. Ove metode ne smiju biti ponižavajuće i degradirajuće za dijete i treba ih koristiti ograničeno i što je kraće moguće.

Kazna doživotnog zatvora se ne može izreći osobama koje su u vrijeme počinjanja djela bile mlađe od 18 godina.

Smrtna kazna se ne može izreći osobama koje su u vrijeme počinjanja djela bile mlađe od 18 godina.

Ovaj vid zabrane smrtne kazne uvijek se primjenjuje i od nje se ne može odstupiti nikada i ni u kakvim uvjetima: ova zabrana se ne može derogirati.

Komiteta za prava djeteta je u tijeku svoje kratkotrajne prakse utvrdio da su neke države dozvolile izricanje smrtne kazne djeci od 16 do 18 godina, uz dvogodišnje odlaganje izvršenja sankcije. Ovakvo odlaganje samo po sebi predstavlja okrutno, nehumano ili ponižavajuće postupanje i kažnjavanje. Komitet je, također utvrdio da u nekim zemljama djeca uzrasta od 14 do 18 godina mogu biti osuđena na doživotni zatvor. U ovim slučajevima Komitet nalazi da postoji neusklađenost nacionalnog zakonodavstva kojim se dozvoljava takvo kršenje prava djeteta i Konvencije UN o pravima djeteta.⁷

Smrtna kazna i kazna doživotnog zatvora našim zakonima nisu predviđene.

Djeca u zatvoru u pravilu treba da budu odvojena od odraslih i sa njima se mora postupati onako kako odgovara njihovom uzrastu i pravnom statusu.

Ni jedno dijete ne smije biti izloženo mučenju, nehumanom, okrutnom ili ponižavajućem postupanju. Ova zabrana važi i za grube ili ponižavajuće odgojne mjere ili kazne u bilo kojoj drugoj instituciji. Ovo se odnosi i na disciplinske mjere. Takve mjere uz zabranu tjelesne kazne obuhvaćaju: stavljanje u neosvijetljenu ćeliju, zatvaranje u mali prostor ili tamnicu, smanjenje hrane, ograničavanje ili uskraćivanje kontakta sa članovima obitelji, kolektivno kažnjavanje kao i svaka druga kazna koja može ugroziti fizičko ili psihičko zdravlje maloljetnika.

Policijska sredstva za ograničavanje kretanja mogu se koristiti samo u izuzetnim okolnostima sukladno sa zakonom i drugim propisima.

⁷ *Nevena Vučković Šahović: Prava djeteta i međunarodno pravo*

Djeca lišena slobode imaju pravo održavati kontakt sa porodicom putem prepiske i posjete osim u izuzetnim okolnostima. Ona također imaju pravo i na obrazovanje.⁸

2.2. Prava garantirana članka 37. Konvencije UN o pravima djeteta

Nitko, pa ni dijete, ne može biti nezakonito ili proizvoljno lišeno slobode. Ako je pak dijete lišeno slobode, odredba čl. 37 Konvencije daje pregled pripadajućih prava djeteta koje je lišeno slobode. Sigurno je da djeci zbog stupnja njihove duševne razvijenosti, njihove osjetljivosti, posebnih potreba, nije mjesto u zatvoru. Međutim, međunarodno pravo ne daje apsolutnu zabranu zatvorskog kažnjavanja djece, ali sve ukazuje da međunarodno pravo ide u pravcu davanja prednosti alternativnim postupanjima i smještaju djece van institucija zatvorenog tipa.

Prema čl. 37 Konvencije o pravima djeteta država treba da garantira da ni jedno dijete ne bude izloženo mučenju ili drugom okrutnom, nehumanom ili ponižavajućem postupanju, niti nezakonitom lišavanju slobode, kao i da smrtna kazna ili doživotni zatvor bez mogućnosti oslobađanja ne budu dosuđeni za djela koja izvrše osobe mlađe od 18 godina. Uhićenje, zadržavanje u pritvoru i zatvaranje djeteta primjenjuje se kao posljednja moguća mjera i to na najkraći mogući vremenski period, uz garanciju da tom prilikom dijete bude odvojeno od odraslih, a ima pravo na pravnu i drugu pomoć, kao i pravo da održava kontakt sa svojom obitelji.

2.2.1. Zabrana mučenja ili nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja

Standardna minimalna pravila UN u točki 17. 3. zabranjuju tjelesno kažnjavanje maloljetnika, a to je zabranjeno i drugim međunarodno pravnim standardima (npr: Deklaracija o zaštiti svih osoba od torture i drugih okrutnih, nehumanih i ponižavajućih postupanja i kažnjavanja).

Čl. 1. Europske konvencije o ljudskim pravima i slobodama⁹ predviđa da će strane ugovornice garantirati prava i slobode određene u Konvenciji "svakom u svojoj nadležnosti", i s obzirom da izraz "svako" naglašava univerzalnost ljudskih prava, štiteći tako prava ne samo svojih građana, nego i stranaca, osobe bez državljanstva, osobe bez poslovne sposobnosti, pa tako i djece. Radi boljeg razumijevanja pojmova, "mučenje", "nečovječno postupanje ili kažnjavanje" i pojma "ponižavajuće postupanje", treba imati u vidu praksu i tumačenja koja su u svojim presudama dali Europska komisija i Sud za ljudska prava u primjeni čl. 3. Europske konvencije o ljudskim pravima i slobodama.

⁸ Amnesty International "Priručnik za pravična suđenja"- izdavač Misija OSCE-a za Bosnu i Hercegovinu

⁹Bosna i Hercegovina je ratificirala Europsku Konvenciju o ljudskim pravima i slobodama 2002. godine i time je ona postala pravno obvezujući međunarodni ugovor.

Čl. 3. Europske konvencije o ljudskim pravima štiti čovjekov osobni integritet i ljudsko dostojanstvo, definirajući da nitko neće biti podvrgnut mučenju ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.

Europski sud za ljudska prava u primjeni čl. 3 Europske konvencije o ljudskim pravima i slobodama kroz svoje presude pravi razliku između tri osnovna pojma u smislu stupnja surovosti u postupanju ili kažnjavanju. U predmetu *Irska protiv Ujedinjenog kraljevstva* iz 1978. godine, Sud je dao standard i definiciju pa kaže da je:

Mučenje: namjerno nečovječno postupanje koje prouzrokuje vrlo ozbiljne i surove patnje.

Nečovječno postupanje ili kažnjavanje: izazivanje jakih fizičkih i duševnih patnji.

Ponižavajuće postupanje: zlostavljanje usmjereno da kod žrtve izazove osjećaj straha, patnje i podređenosti koji mogu poniziti i unizi žrtve i slomiti njihov fizički i moralni otpor.

U predmetu *Tyrer* od 25. travnja 1978. godine Sud je zaključio da «*prouzrokovana patnja mora dostići određeni nivo prije nego se kažnjavanje može okarakterizirati kao nehumano u smislu odredbi čl. 3. Konvencije*», a u predmetu *Costello-Roberts* Sud je zauzeo da je tjelesno kažnjavanje bilo ponižavajuće. Podnositelj predstavke je bio kažnjen na maloljetničkom sudu na kaznu od tri udarca brezovnim štapom po goljoj stražnici, a njegova kazna je izvršena je tri tjedna kasnije u policijskoj postaji gdje su ga držala dva policajca, dok je treći vršio kaznu.

2.2.2. Pravo na slobodu i sigurnost ličnosti

Čl. 5 (1) Europske Konvencije o ljudskim pravima i slobodama garantira svakom pravo na slobodu i osobnu sigurnost. Nitko neće biti lišen slobode izuzev u šest određenih slučajeva i sukladno sa zakonom predviđenim postupkom. Slučajevi navedeni u ovom članku kao izuzetak od pravila "*da svako ima pravo na slobodu i osobnu sigurnost*", ukazuju da države ugovornice nemaju pravo stvaranja nekih novih oblika pritvaranja i zatvaranja. Lišavanje slobode "*sukladno sa postupkom predviđenim zakonom*" također ograničava državu budući da izraz *zakon* ne znači samo unutrašnji propis, nego ima šire i objektivnije značenje, tako da svako pritvaranje koje bi duže trajalo nego što je to predviđeno domaćim zakonom, predstavlja kršenje ovog članka Europske Konvencije. Članak 5., kao cjelina, odnosi se na zaštitu fizičke slobode od proizvoljnog uhićenja ili pritvaranja. Pojedinaac se ne može odreći ovog svog prava, pa čak ako se sam preda vlastima i pristane da bude lišen slobode, jer i tada lišenje slobode može biti nezakonito i suprotno čl. 5 Konvencije.

Članak 5. (1)(d) Europske Konvencije o ljudskim pravima i slobodama omogućava

"pritvor maloljetnika sudskim nalogom u svrhu odgojnog nadzora" ili "zakonit pritvor u svrhu privođenje maloljetnika pred nadležni zakonski organ".

Prema Konvenciji, termin "maloljetnik" ima autonomno značenje i odnosi se na sve osobe mlađe od 18 godina.

Prva osnova pritvora primjenjuje se u slučajevima kada sud ili upravno tijelo nalogom odluči da maloljetnika stavi pod nadzor, kombiniran sa ograničenjem slobode, kao što je prisilni boravak u popravnom domu ili na klinici.

U predmetu *Boumar protiv Belgije* od 29. 2. 1998. god. Europski sud za ljudska prava je smatrao da pritvor maloljetnika u popravnoj instituciji ili u zatvoru prije brzog prebacivanja u popravni dom jeste dopušten po čl. 5(1)(d). Međutim, Sud je zaključio da je došlo do kršenja ove odredbe, pošto je maloljetnik - teško poremećen i delinkventan dječak - bio zatvoren devet puta u istražnom zatvoru, u ukupnom trajanju od 119 dana, za manje od jedne godine. Sud je smatrao da su vlasti bile pod obvezom da omoguće odgovarajuće uvjete da bi se ostvarili odgojni ciljevi; pritvor maloljetnika «*u uvjetima potpune izolacije i bez pomoći osoblja koje je kvalificirano za odgojni rad ne mogu se smatrati ostvarenjem bilo kakvog odgojnog cilja.*»

U predmetu *Nielsen protiv Danske* od 28. 11. 1998. god. Europski sud za ljudska prava je smatrao da je pritvaranje djeteta u psihijatrijsku bolnicu protiv njegove volje, ali na osnovu zahtjeva majke, nije predstavljalo lišenje slobode, već "*majčino odgovorno korištenje njenih starateljskih prava u interesu djeteta*".

U predmetu *Suzie Koniarska protiv Ujedinjenog Kraljevstva* od 12. 10. 2000. god. gdje je sud dao nalog da se maloljetnik smjesti na sigurno mjesto, Europski sud za ljudska prava je zaključio da je podnositeljica bila lišena slobode, pošto Sud nad njom nije imao starateljsko pravo. Međutim, Europski sud za ljudska prava je rekao da je pritvor bio naložen "*u svrhu odgojnog nadzora*" i da je shodno tome bio sukladan čl. 5(1)(d), pošto je podnositeljica - maloljetnica sa teškim psihopatskim poremećajem - poslana u specijaliziranu rezidencijalnu ustanovu za teško poremećene mlade ljude, sa vrlo ozbiljnim odgojno - obrazovnim programom.

Druga osnova odnosi se na pritvor maloljetnika u svrhu izvođenja pred sud "da bi se osiguralo njihovo uklanjanje iz štetnog okruženja". Ovakva situacija neće pokriti pritvaranje maloljetnika koji je osumnjičen ili optužen za kazneno djelo. Međutim, hoće pokriti pritvor maloljetnika optuženika za kazneno djelo za vrijeme psihijatrijskog promatranja i pripreme izvještaja po kojem će se preporučiti odluka u pogledu tog maloljetnika, ili pritvor u tijeku trajanja sudskog postupka za smještaj maloljetnika na staranje. (Predmet *X protiv Švicarske* (1979.), odnosno *Bouamar protiv Belgije*)

Europski sud za ljudska prava već odavno priznaje da se pravo na pravično suđenje propisano Konvencijom primjenjuju na djecu jednako kao i na odrasle, a u predmetu *Nortier protiv Nizozemske*¹⁰ zauzeto je stajalište da je neprihvatljiva svaka sugestija da djeca kojoj se sudi zbog kaznenih djela ne trebaju koristiti jamstva pravičnog suđenja po članku 6.

Među glavnim predmetima koji se odnose na prava maloljetnika nalazi se i predmet *T i V protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹¹, u kojem su dva desetogodišnja dječaka otela jednog dvogodišnjaka u trgovačkom centru, pretukli na smrt i ostavili na željezničkom kolosijeku da ga pregazi vlak. Ovaj predmet je izazvao ogroman publicitet i bijes u Ujedinjenom Kraljevstvu. Dječaci su optuženi za ubojstvo i, zbog prirode optužbe, suđeno im je na sudu za odrasle osobe. Osuđeni su 1993., u dobi od jedanaest godina, na kaznu zatvorom na neograničeno vrijeme.

Podnositelji su Sudu podnijeli predstavku u kojoj navode, *inter alia*, da su bili lišeni prava na pravično suđenje jer nisu mogli efektivno učestvovati u vođenju njihovog predmeta. Sud je primijetio da ne postoji jasan standard u državama ugovornicama u svezi minimalne starosne dobi kada se neka osoba može smatrati kazneno odgovornom, kao i da pripisivanje kaznene odgovornosti podnositeljima nije samo po sebi dovelo do kršenja članka 6. Sud u nastavku kaže:

*«Sud se, međutim, slaže sa Komisijom da je neophodno da dijete koje je optuženo za neko djelo bude procesuirano na način koji u potpunosti uzima u obzir njegovu starost, stupanj zrelosti i intelektualnu i emocionalnu spličnost, kao korake koji su poduzeti u pravcu podizanja njegove sposobnosti razumijevanja i učešća u postupku. Iz ovoga slijedi da je, kada je riječ o mlađem maloljetniku optuženom za teško kazneno djelo koje privlači veliku pozornost medija i javnosti, nužno voditi suđenje na način koji će maksimalno smanjiti njegovo ili njeno osjećanje zastrašenosti.»*¹²

Sud dalje zaključuje:

« Sud primjećuje da je suđenje podnositelju pred Krunskim sudom trajalo više od tri tjedna i da je bilo javno. Poduzete su posebne mjere u svezi sa mladošću podnositelja, kao i one usmjerene njegovom boljem shvaćanju postupka: npr. objašnjena mu je sudska procedura i pokazali su mu sudnicu prije suđenja, samo vrijeme rasprave je skraćeno kako se optuženi ne bi pretjerano zamorili. No ipak, formalnost i ritual Krunskog suda mora da su s vremena na vrijeme djelovali nerazumljivo i zastrašujuće na dijete u dobi od jedanaest godina, a postoje i dokazi da su neke od preinaka u sudnici, osobito podignuti podij koji je urađen kako bi optuženi mogli vidjeti što se događa, zapravo uvećali osjećaj

¹⁰ Predstavka od 9. srpnja 1992., broj 13924/88 *Nortier protiv Nizozemske*, Izvještaj Komisije, § 60

¹¹ Presuda od 16. prosinca 1999., *T i V protiv Ujedinjenog Kraljevstva*

¹² Presuda od 16. prosinca 1999., *V protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, §§ 86-87

nelagode kod podnositelja tokom suđenja, jer se osjećao izložen pomnom oku tiska i javnosti.»¹³

Pored toga, postojao je i nalaz psihijatra u kojem se navodi da s obzirom na nezrelost podnositelja, vrlo je upitno da li je on shvatio situaciju i da li je mogao davati upućene instrukcije svojim odvjetnicima. Sud je zaključio da:

«U svezi ovoga, iako su branitelji podnositelja sjedili, kao što je to vlada opisala, «na udaljenosti na kojoj su se mogli došaptavati», malo je vjerojatno da se podnositelj mogao osjećati dovoljno ne prestrašenim, u napetoj atmosferi sudnice izložen javnosti, da bi se s njima mogao konsultirati tijekom suđenja ili, stvarno uzevši u obzir njegovu nezrelost i poremećeno emotivno stanje, da je mogao surađivati sa svojim braniteljima van sudnice i davati im informacije od koristi za njegovu obranu.»¹⁴

Sud je, stoga, zaključio da podnositelj nije bio u stanju da sudjeluje u kaznenom postupku koji se vodio protiv njega i da mu je bilo uskraćeno pravo na pravično suđenje iz člana 6(1).

U predmetu *Singh i Hussain protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹⁵, Sud je sugerirao da doživotna kazna zatvorom bez mogućnosti ranijeg puštanja, koja je izrečena maloljetnoj osobi, može dovesti do pitanja u svezi članka 3. (sloboda od mučenja i nehumanog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja).

Pravo na privatnost, obiteljski život i dom – čl. 8. Europske Konvencije o ljudskim pravima i slobodama također može biti značajno u postupcima prema maloljetnicima. U predmetu *W, B i R protiv Ujedinjenog Kraljevstva* Sud je odlučio o pristupu roditelja djeci o kojima su brinuli lokalni organi vlasti. (Izvještaj od 15. listopada 1985., 4. prosinca 1985.). Sud je naglasio da *«...roditelji imaju prava da budu saslušani u postupku protiv njihove djece i u potpunosti informirani. Relevantna razmatranja koja treba da izbalansiraju lokalne vlasti pri donošenju odluke o djeci moraju uključiti gledišta i interese roditelja.»* U suprotnom dolazi do kršenja čl. 8. Konvencije. Ovo stajalište, iako nije vezano za kazneni postupak, značajno je zbog oblika i obima sudjelovanja roditelja u kaznenom postupku prema maloljetnicima.

¹³ Presuda od 16. prosinca 1999., *V protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, § 88

¹⁴ Presuda od 16. prosinca 1999., *V protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, § 90

¹⁵ Presuda od 21. veljače 1996., *Singh i Hussain protiv Ujedinjenog Kraljevstva*

Primjer iz sudske prakse

Određivanje i kontrola pritvora maloljetnika koji se pozivaju na međunraodne pravne standarde

Izvod iz odluke Općinskog suda Ljubuški broj Km 5/04 od 27. 10. 2004. god. o određivanju pritvora

«Prema mld. D.P. vodi se pripremni postupak po Zahtjevu za pokretanje pripremnog postupka Županijskog tužiteljstva Široki Brijeg br. Ktm. 21/04 od 19. kolovoza 2004. god. radi kaznenog djela Teške krađe iz čl. 287. st. 1. t. a. KZ FBiH.

Malodobnik se nije odazvao pozivu suda na pripremno ročište zakazano za 21. 9. 2004. god., pa je sud naredio njegovo prisilno dovođenje. Policija nije pronašla malodobnika, a prema iskazu njegovog oca on je prethodne večeri pobjegao od kuće jer je saznao da će policija naredno jutro doći po njega da ga prisilno odvede na sud. Otac je također izjavio da ne može kontrolirati postupke svog sina, pa je čak predložio da se malodobnik stavi u pritvor, kojem prijedlogu se pridružio i branitelj malodobnika te predstavnik Centra za socijalnu skrb Ljubuški.

Odlučujući o određivanju pritvora sud je tu možebitnu odluku analizirao i u duhu odredbe čl. 5. Europske Konvencije o ljudskim pravima i slobodama i njoj sukladne odredbe čl. 379. i 146. ZKP FBiH. Pošto je sud razmotrio spise i ocijenio navode prijedloga za određivanje pritvora utvrdio je da je prijedlog osnovan i to iz slijedećih razloga.

Odredba čl. 5. Europske Konvencije o ljudskim pravima i slobodama, kojoj je u cijelosti sukladna odredba čl. 295. st. 2. ZKP FBiH, u relevantnom dijelu glasi: «Nitko ne smije biti lišen slobode izuzev u niže navedenim slučajevima i sukladno postupku koji je propisan zakonom:... zakonito uhićenje ili lišenje slobode zbog nepovinovanja zakonitom nalogu suda...u cilju osiguranja izvršenje bilo koje obveze propisane zakonom...zakonito uhićenje ili lišenje slobode radi privođenja nadležnoj sudskoj vlasti...»

Iz odredbe čl. 5. st. 1. t. b. Europske Konvencije o ljudskim pravima i slobodama te njoj sukladne odredbe čl. 146. i 379. ZKP FBiH, nedvojbeno proizlazi da se pritvor može odrediti u cilju izvršenja bilo koje obveze propisane zakonom koja, u svim slučajevima, mora proizilaziti iz naloga suda. Po stajalištima Europskog suda za ljudska prava očitovanog u više njegovih presuda ovakva specifična obveza mogla bi biti: izvršenje vojne ili civilne službe, nošenje osobne karte, podnošenje poreske ili carinske prijave, poštivanje obveznog prebivališta ili odaziv pozivu suda. Također proizlazi i da je cilj lišenja slobode (određivanja pritvora) dovođenje osobe pred zakonom nadležno sudsko tijelo.

Polazeći od navedenog sud zaključuje da su u cijelosti ispunjeni zahtjevi čl. 5. st. 1. t. b. Europske Konvencije o ljudskim pravima i slobodama Konvencije i čl. 146. i 379. ZKP FBiH jer je malodobnik u prethodnom dijelu postupka upozoren da se u slučaju

neodazivanja pozivu suda protiv njega može odrediti pritvor, pa se ipak nije odazvao pozivu suda, niti je opravdao svoj izostanak, iako je bio uredno obaviješten o terminu održavanja ročišta. Također i zbog toga što je po izjavi zakonskog zastupnika te sudske policije u bijegu.

Sud je, razmatrajući i ukupne okolnosti i prirodu obveze koju je maloljetnik imao (odziv pozivu suda), zaključio da je njeno ispunjenje pitanje trenutne neophodnosti koja nije od negativnog utjecaja na ukupne životne aktivnosti malodobnika, da su okolnosti takve da nijedan drugi način osiguranja ispunjenja obveze nije razumno izvodljiv, da bi toleriranje kršenja takve obveze polučilo izbjegavanje kaznene odgovornosti i negativan utjecaj na druge, da je trajanje perioda pritvora limitirano zaključenjem ročišta, odnosno vremenom do mjesec dana – što nije dug vremenski period i što je bitan činilac u uspostavljanju ravnoteže između ljudskih prava i sloboda i obveza koje postoje u svakom društvu.

Naravno i stoga jer je maloljetnik izbjegao izvršenje obveze propisane zakonom koja je proizašla iz naloga suda i na koju je on bio prethodno upozoren iz čega, kao i iz očiglednog izbjegavanja kaznenog postupka, sud zaključuje da on izbjegava pristup sudu, te zbog toga što je cilj lišenja slobode (određivanja pritvora) dovođenje maloljetnika pred zakonom nadležno sudsko tijelo.

Imajući u vidu sve navedene činjenice i u cijelosti prihvaćajući pravna stajališta Europskog suda za ljudska prava u svezi tumačenja čl. 5. Konvencije iskazana u njegovim presudama: *Johansen protiv Norveške*; *B protiv Francuske*; *Ciulla protiv Italije*; *McVeigh, O'Neill i Evans protiv Ujedinjenog Kraljevstva* sud je temeljem čl. 379. a u svezi sa čl. 146. st. 1. toč. a. ZKP FBiH odlučio kao u izreci.»

Izvod iz odluke Općinskog suda Ljubuški broj Kv 10/04 od 7. 11. 2004. god. o kontroli pritvora

«Kontrolirajući neophodnosti pritvora vijeće za malodobnike Općinskog suda Ljubuški je utvrdilo da je sudac za malodobnike dana 27. 10. 2004. godine odredio pritvor mldb. D.P. iz osnova čl. 146. st. 1. toč. a. ZKP FBiH, a nakon što je utvrđeno da je u bijegu i nakon što su njegov zakonski zastupnik otac I.P., branitelj odvjetnik P.M. i predstavnik Centra za socijalnu skrb Ljubuški predložili sudu određivanje pritvora. Malodobnik je lišen slobode dana 29. 10. 2004. god. i stavljen u pritvor.

Sudac za malodobnike je zakazao ročište pripremnog postupka za 12. 11. 2004. god. osiguravajući da se blagovremeno dostave pozivi zakonskom zastupniku, branitelju, predstavniku Centra za socijalnu skrb i tužitelju te svjedocima koje je potrebno saslušati i eventualno suočiti sa malodobnikom.

Stanje spisa pokazuje da na ročištu pripremnog postupka treba saslušati još tri svjedoka, nakon čega bi se pripremni postupak zaključio, a spis dostavio tužiteljstvu na daljnju proceduru.

S obzirom da je malodobnik evidentno bio u bijegu, da malodobnikov zakonski zastupnik, nakon lišenja slobode njegovog sina i stavljanja u pritvor i dalje izjavljuje da ne može kontrolirati svog sina i osigurati njegovu pojavljivanje pred sudom, ali i činjenicu da bi pripremni postupak na zakazanom ročištu mogao biti zaključen, sudac za malodobnike će detaljno razmotriti i druge zakonske mogućnosti za osiguranje nazočnosti malodobnika u daljnjem postupku propisane čl. 140., pa i 141., ZKP FBiH.

Polazeći od čl. 379. st. 2. ZKP FBiH, a u svezi sa čl. 146. st. 1. toč. a. ZKP FBiH, vijeće je odlučilo da je pritvor i dalje neophodan.»

Pravila UN za zaštitu maloljetnika lišenih slobode daju smjernice postupanja sa djecom koja su lišena slobode. Pravila tretiraju oblik zatvaranja ili pritvaranja ili smještaja osobe u javnu ili privatnu zatvorenu instituciju iz koje nije dozvoljeno osobi mlađoj od 18 godina da izađe bez naredbe suda, administrativnog ili drugog ovlaštenog javnog tijela, pri čemu se ova Pravila ne odnose samo na maloljetnike lišene slobode nakon provedenog kaznenog postupka, nego i na one koji imaju manje od 18 godina, a lišeni su slobode u zdravstvenim ili socijalnim ustanovama¹⁶.

Od svih faza pravosudnog postupka prema maloljetnim osobama, lišenje slobode - uhićenje i boravak u policijskom zatvoru nakon toga, predstavlja najosjetljiviju fazu. Prema Pekinškim pravilima (pravilo 10), roditelji, odnosno staratelji, moraju odmah biti obaviješteni o uhićenju maloljetnika, a ako to nije moguće, onda je to potrebno učiniti u najkraće moguće vrijeme.

U odnosu na maloljetnike to znači:

- lišenje slobode se mora vršiti na zakonit način,
- da o lišenju slobode treba odmah obavijestiti roditelje ili staratelje,
- o svakom lišenju slobode treba odmah obavijestiti socijalnog radnika koji će pratiti i pružati pomoć djeci uhićenoj zbog bilo kojeg prestupa,
- od djeteta ne treba uzimati nikakve iskaze bez prisustva roditelja, staratelja ili socijalnog radnika,

¹⁶ Čl. 5(1)d Europske Konvencije o ljudskim pravima predviđa mogućnost pritvaranja maloljetnika na osnovu naloga-sudskog ili ne, te da se maloljetnik stavi pod nadzor kombiniran sa ograničenjem slobode; npr. prisilni boravak u popravnoj instituciji ili klinici. Većina pravnih sustava dozvoljava takva ograničenja slobode u interesu maloljetnika, čak i onda kada nije pod sumnjom da je počinitelj bilo kojeg kaznenog djela. U takvom slučaju razumna sumnja se odnosi na pretpostavku da je razvoj ili zdravlje maloljetnika ugroženo, npr. u slučaju ovisnosti droge, prostitucije, ili da je on maltretiran. Po st. 4. čl. 5, međutim, ti maloljetnici kao i njihovi pravni zastupnici također imaju pravo pokrenuti sudski postupak da bi se razmotrila zakonitost ograničenja slobode.

- u policijskoj stanici treba da postoje odvojene prostorije za maloljetnike u kojima treba da cijelo vrijeme budu odvojeni od odraslih osoba,
- u okviru policijske stanice treba da postoji odjel za maloljetnike koji će voditi evidenciju i raditi na tim predmetima, te da
- maloljetnici treba da u roku od 48 sati od lišenja slobode budu izvedeni pred sud radi ispitivanja i to u prisustvu staratelja, socijalnog radnika i tužitelja.

Sud mora, bez odlaganja razmotriti mogućnost puštanja na slobodu, a kontakt između službi koje provode zakon i maloljetnog prestupnika treba da bude uz poštivanje pravnog statusa maloljetnika, brigu za njegovu dobrobit i izbjegavanje štetnih posljedica, uz potpuno uvažavanje okolnosti pojedinog slučaja. Prije pritvaranja maloljetnika sud treba da provjeri da li se izvršilo zakonito ispitivanje.

Osoba lišena slobode mora se na maternjem jeziku ili jeziku koji razumije odmah obavijestiti o razlozima lišenja slobode i istovremeno prije prvog ispitivanja poučiti da nije dužna dati iskaz, da ima pravo na branitelja kojeg može sama izabrati, da ima pravo da njena obitelj, konzularni službenik strane države čiji je državljanin ili druga osoba koju ona odredi, budu obaviješteni o njenom lišenju slobode. Osobi koja je lišena slobode postaviti će se branitelj na njen zahtjev, ako zbog imovnog stanja ne može snositi troškove odbrane. Zabranjeno je od osumnjičenog ili bilo koje druge osobe koja učestvuje u postupku iznuđivati priznanje ili kakvu drugu izjavu. Ova obveza odnosi se i na maloljetnu osobu koja je lišena slobode.¹⁷

Na početku ispitivanja osumnjičenom će se saopćiti za koje kazneno djelo se tereti i osnovi sumnje protiv njega, a poučiti će se i o sljedećim pravima:

- da nije dužna iznijeti svoju obranu niti odgovarati na postavljena pitanja
- da ima pravo na branitelja kojeg može uzeti sam po svom izboru i koji može biti prisutan njegovom ispitivanju, kao i da ima pravo na branitelja bez naknade u zakonom predviđenim slučajevima. Sam maloljetnik, njegov zakonski zastupnik ili srodnici, mogu izabrati branitelja. (S obzirom da maloljetnik mora imati branitelja od početka pripremnog postupka, ako to ne učine, branitelja će po službenoj dužnosti postaviti sudac za maloljetnike i on se ni pod kojim uvjetima ne može odreći prava na branitelja i na njegovo prisustvo),

¹⁷ Prava osobe lišenih slobode: Vidi čl. 5. čl. 10. i čl. 340. st. 1. ZKP BiH; čl. 5. , čl. 10. i čl. 346. st. 1. ZKP RS; čl. 5. čl. 10 i čl. 340. st. 1. ZKP Distrikta B; čl. 5. i čl. 11. čl. 361. st. 1 ZKP FBiH. O drugim zagarantiranim pravima pogledati glavu I državnog Zakona o kaznenom postupku, entitetske zakone i ZKP Distrikta Brčko.

- da se može izjasniti o djelu koje mu se stavlja na teret i iznijeti sve činjenice i dokaze koji idu u njegovu korist,
- da ima pravo da u tijeku istrage razmatra spise i razgleda pribavljene predmete koji mu idu u korist, osim ako je riječ o spisima i predmetima čije bi otkrivanje moglo dovesti u opasnost cilj istrage,
- da ima pravo na besplatne usluge prevoditelja ako ne razumije ili ne govori jezik koji se koristi prilikom ispitivanja,
- osumnjičeni će se poučiti da je dužan odazvati se pozivu i odmah saopćiti svaku promjenu adrese ili namjeru da promjeni boravište, a upozorit će se i na posljedice ako po tome ne postupi.¹⁸

Ukoliko odrasla osoba lišena slobode ne bude dovedena pred tužitelja u roku od 24 sata, pušta se na slobodu. Tužitelj je dužan osobu lišenu slobode ispitati najkasnije u roku od 24 sata i u tom roku odlučiti da li će osobu lišenu slobode pustiti ili će sucu za prethodni postupak postaviti prijedlog za određivanje pritvora. Sudac za prethodni postupak postupit će odmah i najdalje u roku od 24 sata donijeti odluku kojom određuje pritvor ili odluku o puštanja na slobodu.¹⁹

Odredbe zakona, koje se odnose na punoljetne osobe lišene slobode, ne primjenjuju se u potpunosti na maloljetna osobe u istom statusu. Jer, sudac za maloljetnike vodi pripremni postupak koji je analogan istražnom postupku koji vodi tužitelj protiv punoljetnih osoba. Dakle, sudac za maloljetnike, a ne tužitelj, nakon što prethodno postavi branitelja, sasluša maloljetnika na okolnosti kaznenog djela za koje postoji osnovana sumnja da je počinitelj, te u postupku, a po prijedlogu tužitelja obavlja i druge zakonom predviđene radnje (sasluša svjedoke, provodi vještačenja, izdaje naredbe za pretresanje stana ili oduzimanja predmeta, određuje pritvor itd.). Ostale opće odredbe zakona o kaznenom postupku (i kaznenih zakona) spram posebnih odredaba za maloljetnike, mogu se primijeniti ukoliko nisu u suprotnosti sa posebnih odredbama za maloljetnike.

Ako postoji ma koji zakonom predviđen razlog za lišavanje slobode maloljetnog osobe, policijski organ je dužan bez odlaganja, a najkasnije u roku od 24 sata, tu osobu dovesti tužitelju i obavijestiti ga o razlozima i vremenu lišenja slobode. Tužitelj će bez ispitivanja maloljetnika, a na osnovu uzetih izjava i prikupljenih dokaza od strane policije, u roku od 24 sata sucu za maloljetnike podnijeti zahtjev za pokretanje pripremnog postupka sa prijedlogom za određivanje mjere pritvora o čemu će sudac, nakon što bez odlaganja ispita maloljetnika, odmah odlučiti tako što će odrediti mjeru

¹⁸ Pouka osumnjičenog o njegovim pravima: Vidi čl. 78. ZKP BiH; čl. 142. ZKP RS; čl. 78. ZKP Distrikta B; čl. 92. ZKP FBiH;

¹⁹ Lišenje slobode i zadržavanje: Vidi čl. 139. ZKP BiH; čl. 196. ZKP RS; čl. 139. ZKP Distrikta B; čl. 153. ZKP FBiH;

prитvora ili će maloljetnika pustiti na slobodu. Ukoliko se sudac za maloljetnike ne složi sa prijedlogom tužitelja da se odredi pritvor, odluku o pritvoru će donijeti vijeće za maloljetnike.²⁰ Prije pritvaranja maloljetnika sud treba da provjeri da li je ispitivanje maloljetnika i pribavljanje dokaza izvršeno na zakonit način.

Zakoni o kaznenom postupku propisuju da sudac za maloljetnike prema maloljetnoj osobi može izuzetno i sukladno zakonu odrediti mjeru pritvora u trajanju od jedan mjesec uz kontrolu neophodnosti daljeg trajanja pritvora svakih 10 dana. Vijeće za maloljetnike istog suda u slučaju postojanja zakonskih razloga, pritvor može produžiti za još dva mjeseca. Nakon završenog pripremnog postupka, odnosno, nakon što tužitelj stavi prijedlog za izricanje sankcije, pritvor prema maloljetniku može trajati još šest mjeseci.

Izuzetno određivanje pritvora u očekivanju suđenja, mora se tumačiti u smislu Pekinških pravila (pravilo 13.) kao pritvor "u krajnjoj nuždi" i "u najkraćem trajanju" i koji, kada je god to moguće, treba zamijeniti alternativnim mjerama (pojačani nadzor, intenzivna briga ili smještaj u obitelj ili u odgojnu instituciju ili dom). Maloljetnik pritvor izdržava odvojeno od punoljetnih osobe, a sudac prema pritvorenim maloljetnicima ima ista ovlaštenja kao sudac za prethodni postupak i prethodno saslušanje. Konvencija o pravima djeteta, međutim, izuzetno dozvoljava mogućnost da dijete lišeno slobode ne bude odvojeno od odraslih ako je to u njegovom najboljem interesu.

Pekinška pravila također propisuju da se maloljetnicima dok se nalaze u zatvorskoj ustanovi *"treba pružiti briga, zaštita i sva potrebna individualna pomoć, socijalna, odgojna, stručna, psihološka, medicinska i tjelesna, koja bi mogla biti potrebna s obzirom na dob, spol i karakter"*. U granicama postojećih prostornih mogućnosti npr. u Kazneno-popravnom zavodu u Sarajevu i Banjaluci, poštuje se princip odvajanja maloljetnika od punoljetnih osoba koji se nalaze u pritvoru, a ulaganjem sredstava u ove institucije svakako bi se stvorili uvjeti za pružanje adekvatne brige i zaštite kako to predviđaju međunarodni pravni standardi, ali i naše zakonodavstvo.

2.3. Primjeri sudske prakse - primjena konvencije o pravima djeteta

Slijede konkretni primjeri iz sudske prakse u kojima su se naši sudovi pozivali na prava koja proizilaze iz Konvencije o pravima djeteta i koji zorno govore kako se ova prava primjenjuju i kod iznimno teških kaznenih djela.

²⁰ Nadležnost za određivanje pritvora i određivanje pritvora prema maloljetniku: Vidi čl. 134. st.5. i čl. 358. ZKP BiH; čl. 191. st.5 čl. 364. ZKP RS; čl. 134. st. 5 i čl. 358. ZKP Distrikta B; čl. 148. stav 5 i čl. 379. ZKP FBiH;

Primjer iz sudske prakse

Izvod iz Rješenja Općinskog suda Ljubuški broj Km 12/04 od 17. 3. 2005. god.

(Zbog težine djela koje je maloljetnik počinio – teški prometni delikt sa smrtnom posljedicom, navodi se najveći dio odluke. Ovo iz razloga da bi se pokazalo da se i u najtežim slučajevima, a uz primjenu Konvencije o pravima djeteta, može čak i obustaviti postupak.)

«Županijsko tužiteljstvo Široki Brijeg podnijelo je dana 14. 2. 2005. god. ovom sudu prijedlog broj KTM 36/04 za izricanje odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu B. B. zbog kaznenog djela Teško djelo protiv sigurnosti javnog prometa iz čl. 336. st. 4. u svezi sa čl. 332. st. 3. u svezi sa st. 1. KZ FBiH.

Obrana u cijelosti priznaje odgovornost za djelo i njegove tragične posljedice. Naglašava stajalište da bi izricanje mjere predložene od strane tužiteljstva imalo kontra učinak na ukupan razvoj ličnosti B.B. jer je sredina u kojoj on živi sposobna da pozitivno utječe na njegov razvoj u smjeru društveno prihvatljivog ponašanja. Predlaže da sud iz razloga cjelishodnosti obustavi postupak.

Analizirajući sve provedene dokaze, kako pojedinačno tako i u njihovoj međusobnoj povezanosti, i dovodeći ih u vezu s obranom maloljetnika, sud je utvrdio: da je maloljetni B.B. osnovnu školu završio sa vrlodobrim uspjehom; da je nakon završenog prvog razreda srednje ekonomske škole napustio školovanje u drugom razredu zbog loših ocjena i izostanaka kako ne bi izgubio pravo na školovanje; da je vanredno nastavio školovanje u Širokom Brijegu; da je automobil povremeno vozio u selu u kome živi sa znanjem roditelja i to do obližnje prodavnice; da je automobil ponekad uzimao bez znanja roditelja i vozio ga glavnom prometnicom; da mu je otac zabranjivao voziti automobil i da je kritičnog dana uzeo vozilo bez znanja roditelja; da je kritične prigode vozio brzinom od 100km/h; da je zbog prebrze vožnje izgubio kontrolu nad vozilom udario u betonski zid i mostić kojom prilikom su njegovi suputnici u vozilu S.V. i F.J. zadobili teže tjelesne povrede i to: F.J. ozljede u obliku razderotine na zatiljku i prijeloma vratne kralježnice od kojih povreda je preminuo na putu za bolnicu, a S.V. ozljede u obliku više razderotina na tijelu, prijeloma nosne kosti s krvarenjem, prijeloma lijeve jabučne kosti i razderotine na desnom obrazu; da je poginuli F.J. bio jedan od njegovih najboljih prijatelja jer su se poznavali od prvog razreda osnovne škole; da je i sam teže povrijeđen u prometnoj nezgodi - slomio ključnu kost na četiri mjesta, oštećen mu je sluh oko 40% i da je imao raznih drugih udaraca i uboja po tijelu; da je po izlasku iz bolnice često odlazio na grob F.J., a što čini i danas; da su obitelji B. i J. u redovitim kontaktima i da imaju dobre odnose; da B.B. nakon prometne nezgode više ne upravlja automobilom; da je B. shvatio da je imao loš odnos prema školi i da je obitelj poduzela sve mjere da se taj odnos promijeni što je već evidentno polučilo pozitivan rezultat; da je B.B. prosječno dijete i da njegovo ponašanje nikada nije bilo problematično osim lošeg odnosa prema školskim obvezama; da je B. teško primio saznanje o pogibiji F.J.; da obitelj poginulog F. J. traži od suda da prema B. B. ne poduzima mjere izdvajanja iz sredine u kojoj živi, a posebice ne njegovo

kažnjavanje; da je obitelj B zdrava sredina koja može pozitivno utjecati na razvoj i ponašanje B.B.

Temeljem iskaza oštećenog M.J. i izvješća Centra za socijalnu skrb Grude sud utvrđuje da je obitelj B. zdrava sredina koja B. B. pruža sve potrebne odgojne mjere; da B.B. nije odgojno zapušten; da su obitelj i B. B. učinili veliki napor da B. u svom školovanju nadoknadi propušteno što je evidentno polučilo rezultat; da tragični događaj nije posljedica odgojne zapuštenosti B.B.; da, bez obzira na objektivnu odgovornost B.B. za teško kazneno djelo, ne bi bilo opravdano B.B. izreći mjeru upućivanja u odgojnu ustanovu jer nema potrebe izdvajati ga iz sredine u kojoj živi i poduzimati mjere njegovog preodgoja pošto mu upravo ta sredina omogućava njegov pravilan razvoj.

Pri ovakvim utvrđenjima sud podsjeća na slijedeće. Počinjanje kaznenog djela je uvjet za primjenu svake kaznene sankcije, pa i odgojne mjere, s tim da priroda i težina kaznenoga djela pri izboru odgojne mjere nemaju odlučni značaj kada su u pitanju maloljetne osobe kao što je to slučaj pri izboru i odmjeravanju kazne punoljetnim počiniteljima kaznenih djela. U postupku koji se vodi prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela najveći značaj se mora dati ličnosti maloljetnika, njegovoj duševnoj razvijenosti, psihičkim svojstvima, načinu i rezultatima njegovog odgoja, sredini i prilikama u kojima živi, pobudama iz kojih je djelo počinjeno itd.

Potrebno da se kroz primjenu predložene odgojne mjere izvrši pojačani utjecaj na maloljetnika kako više ne bi činio kaznena djela uvjetovana je prije svega ličnošću počinitelja. Pod pojmom ličnosti u najširem smislu riječi se podrazumijeva ukupni život i cjelokupno ponašanje osobe. Također se mora imati u vidu i utjecaj sredine u kojoj maloljetnik živi i njena sličnost da pravovremeno i pravilno reagira na devijantno ponašanje maloljetnika u cilju pravilnog razvoja njegove ličnosti.

Iz čl. 85. i čl. 86. st. 4. KZ FBiH proizlazi da je svrha odgojnih mjera upućivanja u odgojnu ustanovu, odnosno upućivanja u odgojno-popravni dom, preodgoj, pravilan razvoj, izdvajanje iz sredine koja destruktivno utječe na maloljetnika a s konačnim ciljem pružanje zaštite i pomoći maloljetnom počinitelju kaznenog djela, vršenjem nadzora nad njim, njegovom stručnom osposobljavanju i razvoju njegove osobne odgovornosti spram društvenih vrijednosti.

Zaključiti je da pod ovim treba podrazumijevati poduzimanje različitih mjera usmjerenih na to da se on zaštiti od raznih štetnih utjecaja, odnosno da mu se pruži pomoć u rješavanju problema vezanih za njegov odgoj i pravilan razvoj. Ovaj nadzor podrazumijeva praćenje njegovog života i rada, neposredan utjecaj na otklanjanje uzroka njegovog devijantnog ponašanja, stručno osposobljavanje za obavljanje društveno korisnih poslova, razvijanje njegove sposobnosti da kritički procjenjuje i usmjerava svoje postupke sukladno društveno prihvatljivom ponašanju.

Pored toga, a polazeći od međunarodnog pravnog standarda sadržanog u čl. 3. st. 1. Konvencije o pravima djeteta, koja se primjenjuje i na ovaj slučaj, u svim postupcima koja se tiču maloljetnika sudovi su se obvezni voditi najboljim interesom maloljetnika. Sukladno čl. 40. st. 4. citirane Konvencije institucionalni smještaj maloljetnika u sukobu sa zakonom treba izbjeći kad je god to moguće, a zamijeniti ga drugim mjerama, staranjem, usmjeravanjem, nadzorom itd.

Navedena stajališta u cijelosti potvrđuju i odredbe čl. 85. i čl. 86. st. 4. KZ FBiH, kao i odredbe čl. 376. st. 1. i čl. 389. st. 2. ZKP FBiH.

B.B. je, suočen sa posljedicama svog ponašanja i posebice počinjenog djela, očigledno, uz potpunu svijest o djelu i njegovim posljedicama, ispoljio i iskreno kajanje zbog

počinjenog djela i svojih propusta u životu. Također je očigledno da je on potpuno svjestan propusta koje je počinio i da je, uz pomoć obitelji, bitno izmijenio svoje ponašanje, a što se očituje u nastavku školovanja i dobrom rezultatu u školovanju.

Obitelj B. B. je također reagirala na njegovo devijantno ponašanje koje mjere su polučile pozitivan rezultat na ukupno ponašanje i razvoj ličnosti B.B.

Svakako se mora cijeliti i stav oštećene obitelji koja dugo godina poznaje obitelj B. i koja u cijelosti potvrđuje sva utvrđenja i stajališta ovog suda, a posebice ono da nema potrebe za izdvajanje B.B. iz sredine u kojoj živi, da taj obiteljski milje može pružiti sve za pravilan razvoj B. ličnosti te da bi izricanje odgojne mjere koju je predložilo tužiteljstvo imalo kontra učinak na njegov razvoj.

Iz svih navedenih razloga sud je čvrstog uvjerenja da ne bi bilo cjelishodno izreći odgojnu mjeru upućivanja u odgojnu ustanovu, pa je temeljem čl. 389. st. 2. ZKP FBiH, a u svezi sa čl. 85., čl. 86. st. 4., čl. 94. i čl. 95. KZ FBiH sud odlučio kao u izreci.»

Izvod iz Rješenja Općinskog suda Sarajevo broj KM-192/04 od 10. 1. 2005. god.

«Naime, iako je u tijeku postupka utvrđeno da je malodobni D. počinitelj djela, cjeneći sredinu i prilike u kojima živi i u kojima je do sada živio, profil ličnosti maloljetnika, njegov pedagoški i socijalni statusa koje podatke daje u svom izvještaju Centar socijalne zaštite općine Novi grad, uzimajući u obzir težinu počinjenog kaznenog djela, njegove posljedice i u vezi sa tim i princip srazmjernosti u primjeni kaznenih sankcija, imajući u vidu da se maloljetnik prije, a ni poslije, nije pojavljivao kao počinitelj bilo kojeg kaznenog, da se redovno školovao i postizao dobar i vrlodobar uspjeh sa primjernim ponašanjem, sud je nakon ocjene svega navedenog ne našavši opravdanje da se za konkretni slučaj prema maloljetnom D. izrekne bilo koja sankcija, uz primjenu međunarodnog pravnog standarda čl. 3. Konvencije o pravima djeteta i principa da se u svim postupcima koji se djece tiču postupa u njihovom najboljem interesu, prihvatio prijedlog tužitelja i iz razloga necjelishodnosti izricanja bilo koje sankcije, na osnovu ovlaštenja iz odredbe čl. 389. stav 2. Zakona o kaznenom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, odlučio kao u izreci ovog rješenja.»

Izvod iz Rješenja Općinskog suda Sarajevo broj KM-238/04 od 24. 2. 2005. god.

(SUDAC ZA MALOLJETNIKE NE UTVRĐUJE MATERIJALNU ISTINU PA STOGA MOŽE PROVODITI SAMO ONE DOKAZE PREDLOŽENE U ZAHTJEVU ZA POKRETANJE PRIPREMNOG POSTUPKA I ZAHTJEVU TUŽITELJA ZA DOPUNU PRIPREMNOG POSTUPKA – obustava zbog nedostatka dokaza)

«Naime, Kantonalni tužitelj u svom prijedlogu za obustavu postupka iz razloga cjelishodnosti samo paušalno konstatuje da je maloljetni A., počonio kazneno djelo lake tjelesne povrede iz čl. 173. Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, pri čemu svoje tvrdnje nije potkrijepio dokazima koji su provedeni tijekom pripremnog postupka ili da eventualno prijedlogom za dopunu pripremnog postupka traži provođenje dodatnih dokaza, kako je to utvrđena čl. 381. stav 1. Zakona o kaznenom postupku Federacije Bosne i Hercegovine. Zbog pretpostavke nevinosti, teret dokazivanja navoda iz prijedloga je na tužiocu koji treba da dokaže tačnost optužbe. Zahtjev da se optuženi ima smatrati nevinim sve dok se njegova krivica ne dokaže u tijeku suđenja koje zadovoljava sve garancije za pravičnost, ima uticaj na suđenje za kazneno djelo. Ova garancija je predviđena međunarodnim standardom čl. 6. Europske Konvencije o ljudskim pravima i slobodama primjenjuje se ne samo prema punoljetnim nego i prema maloljetnim počiniteljima kaznenog djela. To pravo se djeci garantira i čl. 40 (2) Konvencije o pravima djeteta. Sve ovo ukazuje da je tužitelj dužan da dokaže odgovornost optužene osobe jer sud i kada postoje osnovana sumnje da je određena osoba počinila djelo, osobu ne može oglasiti krivim. U konkretnom slučaju postoje osnovana sumnja da je maloljetnik počinio kazneno djelo, ali sud u odgovornost maloljetnika nije uvjeren van svake sumnje.»

3. RESTORATIVNA PRAVDA

Svaki mladi čovjek želi biti priznat, želi biti uvažen, pa ako taj status nema, on će npr. u školi u sukob sa drugim učenicima, pretučenog najviše tući jer želi biti "faca", i to svojim ponašanjem želi svima da dokaže i dokumentira. Dokumentacija statusa nasiljem ukazuje da se radi o nesigurnim osobama jer imaju osjećaj da nisu dobro došli i važni. Osoba koja je žrtva nasilja je potencijalni nasilnik.

Društvo je u odnosu na mlađe ljude tolerantnije nego kod odraslih učinilaca kaznenih djela, ali politika postupanja bi trebala da ide u pravcu promjene statusa prema mladim uspostavljajući njihovu odgovornost za ono što čine. Obveza države je da uključi građane u iznalaženju mogućnosti u pozitivnoj reakciji na maloljetnički kriminalitet i stvori potrebne resurse za adekvatno djelovanje, a građani moraju pokazati spremnost i uvjerenje u takve mogućnosti. Jer, stupanj kulture jednog društva ispoljava se i kroz odnos društva prema svojim mladim počiniteljima kaznenog djela (svako je u mladosti počinio nešto što je zakonom zabranjeno i predstavlja kršenje društvene norme).

Restorativna pravda se zasniva se na četiri osnovna principa:

1. uspostavljanje ravnoteže poremećene kaznenim djelom ili sukobom u zajednici i društvu i popravljanjem učinjene štete (restoracije)
2. namirenje štete oštećenoj strani

3. stvaranje uvjeta da prestupnik razumije i preuzme odgovornost za svoje djelo
4. pomoć u promjeni i popravku budućeg ponašanja prestupnika

Pravda zasnovana na kažnjavanjuRestorativna pravda

kazneno djelo – kršenje zakon

kazneno djelo-kršenje prava jedne osobe od strane druge osobe

fokus je utvrđivanje krivice, na prošlosti (da li je ta osoba to uradila)

fokus je na rješavanju problema na odgovornostima i obvezama u budućnosti (što treba uraditi)

adversarni odnos

dijalog i pregovaranje

nametanje boli da bi se kaznilo i odvratilo/preveniralo

odšteta sredstvo rehabilitacije
strana: pomirenje/popravak kao cilj

jedna društvena nepravda se zamjenjuje drugom

fokus na popravljanju društvene nepravde

oštećeni je ignoriran

prepoznata prava/potrebe žrtve

prestupnik je pasivan

prestupnik se potiče da preuzme odgovornost

odgovornost počinitelja se kažnjava

definira kao razumijevanje posljedica djela i u pomaganju kako odlučiti u ispravljanju situacije

odgovor fokusiran na ranije ponašanje počinitelja

odgovor fokusiran na štetne posljedice ponašanja prestupnika

3.1. Mjere preusmjeravanja – diverzione mjere

U različitim fazama postupka kojima se pomaže djeci koja su došla u sukob sa zakonom postoji više raznih diverzionih mjera među kojima se najčešće spominju:

- opomene (od strane policije za manje prekršaje bez uključivanja u formalni sustav kaznenog pravosuđa za sitne krađe, džeparenja i prosjačenje; od strane uglednih članova zajednice – primjer Australije. U Njemačkoj policija može da predloži da se slučaj riješi medijacijom, ali o tome odlučuje tužitelj)
- programi medijacije (medijator kao nepristrana treća strana pomaže uključenim stranama da dođu do dogovora. Rješava se konflikt čija je suština pronalaženje rješenja koja zadovoljava sve. Strane u sporu same odlučuju o uvjetima nagodbe. U Sloveniji se 70% slučajeva rješava medijacijom.
- program medijacije oštećeni-počinitelj – koristi se u svim fazama kaznenog postupka i predstavlja način pomaganja oštećenoj strani da se nosi sa velikim bijesom i boli nastaloj kao posljedica kaznenog djela da se izbjegne gorčina i prezir. Pomaže se i počinitelju djela, te široj zajednici na način kako to ne čini formalni sustav kaznenog pravosuđa. Ovaj sustav u Engleskoj funkcionira 15. godina kod sitnih i veoma ozbiljnih djela, a koristi se kod prestupnika po prvi put, a sve više i kod prestupnika koji se pojavljuju drugi put. Medijacija u nekim zemljama se primjenjuje i onda kada su u pitanju i teža kaznena djela.
- treba informirati javnost o mogućnosti rješavanja konflikata putem medijacije (npr. konflikti u školama, porodično nasilje. Vrlo važna je obuka ljudi koji provode medijaciju, a to se odnosi i na tužioce i suce. Medijacija se zasniva na dobrovoljnosti počinitelja i žrtve koja u postupku biva korištena kao sredstvo utvrđivanja postojanja kaznenog djela i radi ostvarivanja imovinskopravnog zahtjeva se upućuje na parnicu. Mladom počiniocu kaznenog djela treba objasniti da to nije akt milosrđa nego znači da treba preuzeti odgovornost za počinjeno djelo, ubjediti ga da ne odustaje od sebe (jojo-efekat; npr. odlučimo da ćemo od sutra prestati pušiti pa u tome ne uspijemo i odustajemo). U mnogim zemljama se formiraju servisi i centri za medijaciju.
- programi pomirenja – pomirenje je osnovni cilj zasnovan na ideji popravljivanja stvari.
- obiteljski sastanci – podrazumijevaju koordinatore koji posreduje između počinitelja i svih onih koji su bitni u njegovom životu (uža i šira obitelj, prijatelji nastavnici itd.) i oštećeni, te sa njegove strane oni koji mu pomažu, druga mlada osoba i policijski službenik. Strane se sučeljavaju, očekuje se konsenzus u ishodu slučaja, a ne samo dogovor o šteti. Obitelj ima značajnu ulogu i može se okončati isprikom oštećenom, rad u zajednici ili za oštećenu stranu, donacije i sve ono što obitelji nađu prikladnim

- rad u zajednici prije suđenja – mladi počinitelj kaznenog djela umjesto odlaska na sud obavezuje se na rad na određeni broj sati. Ako se rad okonča na zadovoljavajući način prijava se povlači i na taj način se postupak preusmjerava od formalnog kaznenog postupka.

3.2. Postupci bez formalnog suđenja

U slučaju države Bosne i Hercegovine moglo bi se govoriti i o tzv. alternativnim modelima u kaznenom zakonodavstvu. U ovom dijelu teksta samo će se uvodno govoriti o ovoj problematici koja će u daljnjem dijelu teksta biti posebno obrađena.

Kazneni zakoni u Bosni i Hercegovini u rješavanju problema maloljetničke delinkvencije su predvidjeli mogućnost primjene načela oportuniteta²¹ u postupanju tužitelja kada on pod uvjetima propisanim zakonom može odlučiti da ne pokrene kazneni postupak prema maloljetniku ako smatra da, s obzirom na prirodu kaznenog djela i okolnosti pod kojima je ono počinjeno, raniji život maloljetnika, njegova osobna svojstva, to ne bi imalo svrhe.

Kroz načelo oportuniteta i cjelishodnosti pitanje pokretanja kaznenog postupka može ovisiti od toga hoće li maloljetnik ispuniti obvezu preuzetu kroz odgojnu preporuku²². To ispunjenje obveze izvan klasične kaznene procedure, dakle izvan sudskog postupka, u novijoj pravnoj terminologiji se naziva i *neformalnim sankcijama*²³

Naime, tužitelj je dužan prije donošenja odluke, hoće li sudu podnijeti zahtjev za pokretanje kaznenog postupka prema maloljetniku za kaznena djela za koje je propisana kazna zatvora do tri godine ili novčana kazna, razmotriti mogućnost i opravdanost izricanja odgojne preporuke, sukladno kaznenom zakonu :

- ako maloljetnik priznaje kazneno djelo i
- izražava spremnost za pomirenje sa oštećenim

²¹ Vidi čl. 352. ZKP BiH; čl. 358. ZKPRS ; čl. 373.ZKP BiH i čl. 352. ZKP Distrikta Brčko.

²² KZ BiH: od čl. 76-79; KZ FBiH: od čl. 80-83; KZ Brčko Distrikt: od čl. 80-83; KZ RS: od čl. 65-68; Vidi čl. 354. stav 1.ZKP BiH; čl. 375. st. 1. ZKP FBiH; čl. 354. st. 1. ZKP Brčko Distrikta; čl. 160 st. 1. ZKP RS;

²³ Model izvansudske nagodbe u kaznenom postupku prema maloljetnicima i mlađim punoljetnicima-Božica Cyjetko: "Zakonska osnova za posebnu obvezu - izvansudsku nagodbu u hrvatskom maloljetničkom pravu" strana 29

Da bi tužitelj pristupio izricanju odgojne preporuke pretpostavka je da raspolaže podacima koji daju visoki stupanj izvjesnosti da je maloljetnik počinio kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora do tri godine ili novčana kazna i da je to osnova za pokretanje kaznenog postupka.

Maloljetnik mora uvidjeti nedopustivost svog ponašanja i preuzeti odgovornost za takvo ponašanje.

"Spremnost za pomirenje sa oštećenim" podrazumijeva dobrovoljni pristanak maloljetnika na suočenje sa oštećenim kako bi se otklonile štetne posljedice kaznenog djela.

Dobrovoljnost i pristanak u postupku mirenja traži se i na strani oštećenog.

Ukoliko su ispunjeni ovi uvjeti, uzimajući u obzir sveukupne interese maloljetnika i oštećenog, tužitelj će nepokretanje kaznenog postupka uvjetovati spremnošću maloljetnika:

- a) da se osobno ispriča oštećenom;
- b) naknadi štetu oštećenom
- c) da redovno pohađa školu
- d) posjećuje odgojne, obrazovne, psihološke i druge ustanove

Izvensudsko rješavanje maloljetničke delinkvencije *mirenjem*, odnosno zaključivanjem sporazuma između maloljetnika i tužitelja u suradnji sa roditeljima ili starateljima maloljetnika i organima socijalnog staranja, ima za svrhu ne samo da se ne pokreće kazneni postupak nego i vršenje uticaja na maloljetnika da ubuduće ne čini kaznena djela, ali se time izbjegava i stigmatizacija i etiketiranje maloljetnika. Ako pristane na mirenje, oštećeni na ovakav način doživljava svoju satisfakciju. Smanjuje se broj predmeta koji se raspravljaju pred sudom.

Tužitelj u dogovoru sa maloljetnikom, uz međusobno uvažavanje, vodeći računa da "*ne dovede u pitanje njegovo redovno školovanje ili njegov rad*", određuje neformalnu sankciju i rok njenog ispunjenja.

Suradnja organa socijalnog staranja sa tužilaštvom se ne iscrpljuje samo kroz aktivnu ulogu pri izboru i primjene odgojne preporuke, nego i kroz nadzor provođenja preuzete obveze od strane maloljetnika i obavještanje nadležnog tužitelja. Tužitelj mora

raspolagati informacijom i podacima da li se preuzeta obveza zaista i izvršava, te po potrebi odgojnu preporuku može zamijeniti drugom ili je ukinuti.

Kao što maloljetnik treba biti poučen da tužitelj prema njemu neće pokrenuti kazneni postupak ako ispuni preuzetu obvezu, tako mora biti upozoren da odustajanje ili neispunjenje obveze ima za posljedicu pokretanje kaznenog postupka.

Ako tužitelj podnese zahtjev za pokretanje pripremnog postupka, sudac za maloljetnike je dužan prije donošenja odluke o tome hoće li se složiti sa tim zahtjevom, pod istim zakonskim uvjetima i opisanoj proceduri koja važi za tužitelja, razmotriti mogućnost i opravdanost izricanja sljedećih odgojnih preporuka:

- 1) rad u korist humanitarne organizacije ili lokalne zajednice;
- 2) prihvaćanje odgovarajućeg zaposlenja;
- 3) smještaj u drugu obitelj, dom ili ustanovu
- 4) liječenje u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi

Ukoliko su ispunjeni svi uvjeti, uzimajući u obzir sveukupne interese maloljetnika i oštećenog, sudac za maloljetnike će nepokretanje kaznenog postupka uvjetovati ispunjenjem obveze preuzete kroz jednu od navedenih odgojnih preporuka. Ako sudac za maloljetnike izvan klasične kaznene procedure, a nakon provedenog postupka mirenja, izrekne odgojnu preporuku, odlučit će da se postupak prema maloljetniku ne pokrene.

Komentar

Uvođenjem odgojnih preporuka, Bosna i Hercegovina se pridružila suvremenim svjetskim trendovima društvene reakcije u rješavanju problema maloljetničke delinkvencije van klasične kaznene procedure kako u okviru tužiteljstva tako i u okviru suda. Rezultati na ovom planu su zanemarljivo skromni, a istraživanja obavljena u Federaciji²⁴ su ukazivala da su nejasnoće oko provođenja procedure postupka mirenja i manji broj kaznenih djela za koja su predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, označeni kao limitirajući faktor primjene instituta odgojnih preporuka. Reformom kaznenog zakonodavstva za maloljetnike (materijalnog i procesnog), tužitelju treba dati mogućnost da u okviru načela oportuniteta postupa i za kaznena djela za koja je zapriječena

²⁴ *SOROS i UNICEF "Mladi u sukobu sa zakonom u svjetlu aktualnih problema maloljetničkog kaznenog pravosuđa u BiH" (2002)*

novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina, a postupak mirenja usmjeriti na službe socijalne zaštite koje bi slučajeve dobijale neposredno od tužitelja odnosno suca uz obavezu njihovog izvještavanja o rezultatima mirenja između maloljetnog počinitelja i oštećenog. Ovo svakako pretpostavlja odgovarajuću edukaciju službenika socijalne zaštite, tužitelja i sudac za maloljetnike, kao i prikupljanje i pravljenje popisa ustanova u državi koje bi bile spremne da se uključe u provođenje odgojnih preporuka i posebnih obveza (koje se mogu izreći uz odgojnu mjeru pojačanog nadzora) sa eventualnim preispitivanjem da se posebne obveze zakonom predvide kao posebne sankcije i utvrde uvjeti njihovog izricanja. Svakako je potrebno imati u vidu iskustva i primjere dobre prakse drugih zemalja.

Npr. Republika Hrvatska je uvođenjem izvansudske nagodbe u prethodnom postupku postigla znatne uštede u novcu i rasteretila sudove. U tijeku 2001 godine državni tužitelj, prilikom odlučivanja o kaznenoj prijavi i u okviru načela svrsishodnosti prema 1696 ili 45,9% prijavljenih maloljetnika, nije pokrenuo postupak, ali im je izrekao alternativnu mjere: popravak ili naknada štete, uključivanje u rad humanitarnih organizacija, postupak odvikavanja od droge i upućivanje u savjetovalište za mladež.²⁵ Na ovakav način je van klasične kaznene procedure riješen veliki broj slučajeva. Pozitivna iskustva imaju i druge zemlje kao što su Austrija, Njemačka i druge.

Koristeći pozitivna iskustva drugih zemalja, uvažavajući specifičnosti naših prilika, aktivnosti treba usmjeriti na osmišljavanje, razradu postojećih i uvođenje novih rješenja suvremenog pristupa i reakcije države na kaznena djela koja čine maloljetnici.

²⁵ Grupa autora: "Model izvansudske nagodbe u kaznenom postupku prema maloljetnicima i mlađim punoljetnicima" -strana 34

4. PRIMJENA PRINCIPA OPORTUNITETA U KAZNENOM POSTUPKU PREMA MALOLJETNICIMA

Obustava se definira kao pitanje pokretanja postupka kada postoje dokazi da je počinjeno kazneno djelo radi sprečavanja izricanja osude i njenih negativnih učinaka. Pravni sustavi mnogih europskih država predviđaju obustavu u svim fazama postupka uviđajući štetne posljedice kažnjavanja koje ne utiče na resocijalizaciju maloljetnika.

Istraživanja u SAD su pokazala, da što je strožija kazna recidivizam je veći, čak katastrofalan i vrlo opasan. Država Alabama sve više daje prioritet alternativnim mjerama uviđajući da su zatvorski troškovi veći od alternativnog postupanja, a u Kaliforniji su izračunali da su troškovi zatvaranja veći od troškova koji idu na obrazovanje.

U Njemačkoj je u slučajevima malodobnih osoba koje su se u dobi između 14 - 21 godine prvi put pojavile kao počinitelji kaznenih djela, postupak obustavljen u 2/3 slučajeva. Nakon što su se maloljetnici tri ili četiri puta pojavili kao počinitelji kaznenih djela, u 70% slučajeva postupak je bio obustavljen. Prema statističkim podacima iz 1994 godine npr. u Hamburgu, za period od 5 godina koliko je promatran recidivizam mladih, samo je 1/3 maloljetnika ponovo počinila kazneno djelo, a njih 2/3 ne, što je ocjenjeno dobrim rezultatom. Zapaža se i zaključuje da je manji recidiv kod obustava i da se blagost isplati ako se želi spriječiti kriminalitet mladih.²⁶

4.1. *Mogućnosti obustave postupka prema kaznenom zakonodavstvu BiH*²⁷

U svrhu ovog izlaganja treba spomenuti princip legaliteta i princip oportuniteta.

²⁶ Multilateralna Konferencija za zemlje Jugoistočne Evrope na temu "Reakcija kaznenog prava na maloljetnički kriminal-mogućnost alternativnih sankcija" u organizaciji Njemačke zaklade za međunarodnu pravnu suradnju (Deutsche Stiftung für internationale rechtliche Zusammenarbeit)-Dubrovnik, novembar 2004 godine.

²⁷ Kazneni zakon i Zakon o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine Službeni glasnik BiH broj 3/03; Kazneni zakon i Zakon o kaznenom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine FBiH broj 35/03 36/03; Kazneni zakon i Zakon o kaznenom postupku Republike Srpske, Službene glasnik RS broj 49 /03i 50/03; Kazneni zakon i Zakon o kaznenom postupku Brčko Distrikta Službeni glasnik Brčko Distrikta od 28 jula 2003 godine

Posebne odredbe za maloljetnike u Kaznenom zakonu Bosne i Hercegovine predviđene su odredbama od čl. 75. do čl. 95; u Kaznenom zakonu RS od čl. 63. do čl. 93.; Distrikta Brčko od čl. 79. do čl. 109; te Kazneni zakon Federacije BiH od čl. 79. do čl. 109 KZ F BiH.

Posebne procesne odredbe za maloljetnike su predviđene Zakonom o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine od čl. 334. do čl. 374; u Zakonu o kaznenom postupku RS od čl. 346. do čl. 380.; Distrikta Brčko od čl. 340. do čl. 374; te Zakonom o kaznenom postupku Federacije BiH od čl. 361. do čl. 395.

- 1) Po principu legaliteta – tužitelj je dužan da poduzme kazneno gonjenje ako postoje dokazi da je počinjeno kazneno djelo, osim ako zakonom nije drugačije propisano
- 2) Princip oportuniteta – u postupku prema maloljetniku ograničava princip legaliteta – tužitelj ne pokreće postupak i pored toga što postoje dokazi o počinjenom kaznenom djelu:
 - a) s obzirom na karakter počinjenog kaznenog djela i njegovu težinu i osobine maloljetnog počinitelja
 - b) kada se prema maloljetniku izvršava kazna ili odgojna mjera

A) Oportunitet s obzirom na karakter kaznenog djela i njegovu težinu

Uvjeti koji se ispituju odnose se na:

1. apstraktno promatranu težinu kaznenog djela – predviđena kazna zatvora do 3 godine ili novčana kazna,
2. konkretnu procijenjenu težine djela – priroda djela i okolnosti pod kojima je djelo počinjeno,
3. koji se odnose na ličnost maloljetnika njegov raniji život i ocjenu njegovih osobnih svojstava.

Procjenom ovih uvjeta tužitelj može odlučiti da ne pokreće postupak prema maloljetniku za počinjeno kazneno djelo.

Uvjeti koji se odnose na primjenu odgojnih preporuka :

- a) apstraktni uvjet u pogledu propisane kazne;
- b) postojanje dokaza koji potvrđuju osnovanu sumnju da je djelo počinjeno;
- c) maloljetnik priznaje djelo;
- d) maloljetnik pokazuje spremnost da se izmiri sa oštećenim .

Odgojne preporuke koje tužitelj može izreći propisane su Zakonom:

1. da se osobno ispriča oštećenom
2. naknada štete oštećenom,
3. redovno pohađanje škole i
4. posjećivanje odgojnih, obrazovnih, psiholoških i drugih savjetovališta.

Ukoliko maloljetnik po principu dobrovoljnosti, koja mora postojati i na strani oštećenog, ispuni odgojnu preporuku, tužitelj neće pokrenuti postupak prema maloljetniku za počinjeno kazneno djelo.

B) Oportunitet kada se prema maloljetniku izvršava kazna ili odgojna mjera

Neophodno je utvrditi da li:

1. se prema maloljetniku već izvršava kazna maloljetničkog zatvora ili odgojna mjera;
2. uvjete koji se odnosi na težinu počinjenog djela;
3. uvjete koji se odnose na kaznu i odgojnu mjeru.

U odnosu na uvjete 1 i 3 tužitelj ima veće procesne mogućnosti kod procjene da li će pokrenuti kazneni postupak jer nije vezan apstraktnom težinom kaznenog djela.

Procjenu svrsishodnosti tužitelj vrši na osnovu komparacije počinjenog djela, sa djelom za koje je maloljetnik već osuđen, kao i sa kaznom, odnosno mjerom koja se izvršava. Za procjenu su neophodna još dva uvjeta:

1. odgojna mjera mora biti izrečena od strane suda, a ne od organa socijalnog staranja;
2. kazna i odgojna mjera se već izvršavaju – ako to nije slučaj tužitelj se ne može uzdržati od kaznenog gonjenja, već mora postupati po principu legaliteta

Kada tužitelj na osnovu odredbe čl. 361. st. 1. KZ BiH, čl. 382. st. 1. ZKP FBiH, čl. 367. st. 1. ZKP RS i čl. 361. st. 1 ZKP DB (stavlja prijedlog za obustavu pokrenutog kaznenog postupka uslijed razloga koji postoje u čl. 352. st. 3. ZKP BiH, čl. 373. stav 3. ZKP FBiH, čl. 358. st. 3. ZKP RS i čl. 352. st. 3. ZKP DB on i tada postupa po načelu oportuniteta jer je ispunjen jedan od dva uvjeta (mjera se izvršava; tužitelj izvršio procjenu uspoređivanjem djela).

Po prethodno citiranim odredbama sudac za maloljetnike može se ne složiti sa prijedlogom tužitelja za obustavu postupka (ako tužitelj nađe da "ne bi imalo svrhe vođenje postupka i izricanje kaznenopravne sankcije") i o tom neslaganju odlučuje vijeće za maloljetnike (u fazi pripremnog postupka). Ovdje se ograničava princip mutabiliteta (čl. 38. ZKP BiH, čl. 52. ZKP FBiH, čl. 38. ZKP DB i čl. 46. ZKP RS) po kome tužitelj može odustati od kaznenog gonjenja do završetka glavnog pretresa, ako vijeće za maloljetnike povodom neslaganja suca nađe da obustava postupka nije u interesu maloljetnika.

5. SPECIFIČNE SANKCIJE

Pekinška pravila (pravilo 2.2) definiraju prestup i kažu da je to svako ponašanje (postupanje ili propuštanje) koje je kažnjivo po dotičnom pravnom sustavu, istovremeno proširujući domet Pravila na takozvane statusne prekršaje. Naime, u mnogim zemljama pojedina djela okarakterizirana su kao prekršaji u slučajevima kada ih počine djeca, ali se ne smatraju prestupom ako ih počine odrasle osobe. Dakle, sukob sa zakonom potiče iz statusa počinitelja koji je dijete, a ne iz prirode samog djela.

5.1. Odgojne mjere kao vrsta specifičnih sankcija

Kazneni zakoni Bosne i Hercegovine predviđaju odgojne mjere kao specifične sankcije koje se mogu izreći prema malodobnom počinitelju kaznenog djela:

- disciplinske mjere: sudski ukor²⁸ ili upućivanje u disciplinski centar za maloljetnike;
- mjere pojačanog nadzora: od strane roditelja, usvojitelja ili staratelja, u drugoj obitelji ili od strane nadležnog organa socijalne zaštite;
- zavodske mjere: upućivanje u odgojnu ustanovu, odgojno-popravni dom ili u drugu ustanovu za osposobljavanje.

Prema maloljetnim počiniteljima kaznenog djela, kojima je izrečena odgojna mjera ili kazna maloljetničkog zatvora mogu se, pod uvjetima predviđenim u zakonu, izreći i sigurnosne mjere: obveznog psihijatrijskog liječenja, obvezno liječenje od ovisnosti, oduzimanje predmeta i zabrana upravljanja motornim vozilom.²⁹

Pri izboru odgojne mjere sud uzima u obzir uzrast maloljetnika, stupanj njegove duševne razvijenosti, njegova psihička svojstva, sklonosti, pobude zbog kojih je djelo počinio, dosadašnji odgoj, sredinu i prilike u kojima je živio, težinu djela, da li je prema njemu ranije bila izrečena odgojna mjera ili kazna, kao i sve ostale okolnosti koje mogu biti od uticaja za izricanje one mjere za koju se procjeni da će se najbolje postići njena svrha.

²⁸ Za razliku od kaznenih zakona Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikta, jedino je Kazneni zakon RS predvidio sudski ukor kao vrstu disciplinske odgojne mjere (čl. 73).

²⁹ Jedino Kazneni zakoni Bosne i Hercegovine u čl. 101. i Kazneni Zakon u RS u čl. 93. su predvidjeli da se prema maloljetniku može izreći i mjera sigurnosti zabrane upravljanja motornim vozilom.

Primjer iz sudske prakse

***Izvod iz Rješenja Općinskog suda Ljubuški broj Km 7/02 od 11. 12. 2002. god.
Disciplinska mjera (sudski ukor)***

«Općinsko javno tužiteljstvo iz Ljubuškog je dana 11. 12. 2002. god. podnijelo prijedlog broj Ktm 8/02 kojim predlaže da se prema mldb. J.B. zbog kaznenog djela Ugrožavanja javnog prometa iz čl. 315. st. 3. u svezi sa st. 1. KZFBiH izrekne odgojna disciplinska mjera sudskog ukora.

Odlučujući o prijedlogu OJT Ljubuški vijeće Općinskog suda Ljubuški je cijenilo sve okolnosti od značaja za ocjenu duševne razvijenosti maloljetnika, sredine i prilika u kojima živi. Saslušano je i mišljenje Centra za socijalnu skrb Ljubuški po kome prema maloljetniku treba primijeniti najblažu moguću disciplinsku mjeru.

Sud je našao da se prometna nezgoda dogodila uslijed čitavog spleta nesretnih okolnosti – vozilo kojim je maloljetnik upravljao je iznad prosječno visokog zadnjeg kraja, dijete F.B. je omanjeg rasta i naglo je istrčalo, odnosno sakrilo se iza auta, tako da ga je mldb. J.B. teško mogao uočiti. Sud je također našao da maloljetnik živi u uzornoj obitelji, da se pravilno odgaja i usmjerava na društveno koristan rad, da je svjestan odgovornosti za posljedice djela koje ga iznimno pogađaju jer je nastradao njegov šestogodišnji brat.

Sud je čvrstog uvjerenja da je izrečena mjera sudskog ukora dostatna da na maloljetnika djeluje odgojno kako više ne bi činio zakonom nedopuštena djela.»

Odgojne mjere i kazna maloljetničkog zatvora imaju svrhu pružanje pomoći i zaštite maloljetnom počinitelju kaznenog djela, vršenjem nadzora nad njim, njegovim stručnim osposobljavanjem i razvijanjem njegove osobne odgovornosti, kako bi se osigurao njegov odgoj, preodgoj i pravilan razvoj. Uz ovo, svrha maloljetničkog zatvora je i vršenje pojačanog uticaja na maloljetnika da ubuduće ne vrši kaznena djela, kao i uticaj na druge maloljetnike da ne vrše kaznena djela.

Počinjanie kaznenog djela jeste uvjet za primjenu svake kaznene sankcije, pa i odgojne mjere kada su počinitelji kaznenih djela maloljetna osobe. Međutim, priroda i težina počinjenog djela pri izboru odgojne mjere nemaju veliki značaj kao što je to slučaj pri izboru i odmjeravanju kazne punoljetnim počiniteljima kaznenih djela. Pri izboru odgojne mjere u postupku koji se vodi prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela, kao što je naprijed rečeno, najveći značaj se pridaje ličnosti maloljetnika, njegovoj duševnoj razvijenosti, psihičkim svojstvima, sklonostima, stanju odgoja, sredini i prilikama u kojima živi, pobudama iz kojih je djelo izvršeno itd. i u okviru ovih okolnosti sud procjenjuje prirodu i težinu počinjenog kaznenog djela. Odredbama kaznenih zakona utvrđena je svrha odgojnih mjera i maloljetničkog zatvora kao vrsta specifičnih sankcija koje se izriču maloljetnim počiniteljima kaznenih djela a u određivanju te svrhe, zakoni koriste termine odgoj, preodgoj, pravilan razvoj, načelno

određujući i načine ostvarivanja te svrhe: pružanjem zaštite i pomoći malodobnim počiniteljima kaznenog djela, vršenje nadzora nad njima, njihovo stručno osposobljavanje i razvijanje njihove osobne odgovornosti.

Pod pružanjem zaštite i pomoći maloljetniku treba podrazumijevati poduzimanje različitih mjera usmjerenih na to da se on zaštiti od raznih štetnih uticaja odnosno da se njemu ili osobama koje se staraju o maloljetniku pruži pomoć u rješavanju određenih problema vezanih za odgoj i pravilan razvoj maloljetnika.

Nadzor nad maloljetnikom podrazumijeva praćenje života i rada maloljetnika i neposrednog uticaja na otklanjanje njegovog neadekvatnog ponašanja. Ovaj nadzor može biti različitog stupnja i različitog organiziranja, ali uvijek ima karakter društvenog nadzora.

Stručno osposobljavanje maloljetnika znači sticanje znanja i prakse za obavljanje određenih društveno korisnih poslova.

Razvijanje lične odgovornosti pretpostavlja poduzimanje različitih mjera uticaja na maloljetnika u cilju razvijanja njegove sposobnosti da ocijeni svoje postupke sukladno sa društvenim ocjenama tih postupaka.

Pred sucem za maloljetnike stoji veliki broj mogućnosti za izricanje navedenih sankcija. Međutim, kada su u pitanju neke od predviđenih odgojnih mjera sud ih ne izriče jer ne postoje izgledi da će se izvršiti ili da će se moći izvršiti na adekvatan način, pa samim tim da se njima neće ostvariti zakonom predviđena svrha.

Kada se govori o maloljetničkom kaznenom pravosuđu treba ukazati da su od velikog značaja Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za alternativne kaznene mjere - Tokijska pravila (1990), koja promoviraju veće učešće zajednice u provođenju kaznenog pravosuđa, posebno u tretmanu prestupnika, te promoviranje osjećaja odgovornosti prema društvu kod prestupnika. Pravilima je pokriven period prije suđenja, preusmjeravanje, izricanje presude i pitanja u periodu i nakon suđenja.

5.2. Kažnjavanje maloljetnika

Komitet za prava djeteta je u tijeku svoje kratkotrajne prakse utvrdio da su neke države dozvolile izricanje smrtne kazne djeci od 16 do 18 godina, uz dvogodišnje odlaganje izvršenja sankcije. Ovakvo odlaganje samo po sebi predstavlja okrutno, nehumano ili ponižavajuće postupanje i kažnjavanje. Komitet je, također utvrdio da u nekim zemljama djeca uzrasta od 14 do 18 godina mogu biti osuđena na doživotni zatvor. U

ovim slučajevima Komitet nalazi da postoji neusklađenost nacionalnog zakonodavstva kojim se dozvoljava takvo kršenje prava djeteta i Konvencije UN o pravima djeteta.³⁰

Smrtna kazna i kazna doživotnog zatvora našim zakonima nisu predviđeni.

Prema maloljetniku se pod određenim zakonskim uvjetima može izreći kazna maloljetničkog zatvora, koja ne može biti kraća od jedne, niti duža od deset godina. Kazna se izriče na pune godine ili pola godine.

Ova kazna se može izreći samo kazneno odgovornom starijem maloljetniku (starosna dob od 16 do 18 godina) za kazneno djelo za koje je zakonom predviđena kazna zatvora teža od pet godina, a zbog teških posljedica djela i visokog stupnja kaznene odgovornosti ne bi bilo opravdano da se izrekne odgojna mjera.³¹

Princip *krajnje nužde* znači da se kažnjavanje ne smije sprovesti ukoliko ciljevi te mjere-rehabilitacija, po mišljenju suca, mogu biti postignuti u nezatvorskom okruženju. Termin najkraće moguće vrijeme tumači se kao period u okviru kojeg se može očekivati da taj zatvorski tretman osigura rehabilitaciju maloljetnika o kome se radi.

Kazna maloljetničkog zatvora za osobe muškog spola izvršava se u kazneno-popravnim zavodu u Zenici i Srbincu/Foči, a za maloljetne osobe ženskog spola u Tuzli, Mostaru i Istočnom Sarajevu.

6. POKRETANJE PRIPREMNOG POSTUPKA

Kazneni postupak prema maloljetniku počinje kada tužitelj sucu za maloljetnike podnese zahtjev za pokretanje pripremnog postupka. Sadržaj ovog zahtjeva nije određen zakonom pa bi analogno sadržaju naredbe za provođenje istrage (čl. 216. st. 2. ZKP BiH, čl. 216. st. 2. ZKP DB, čl. 231. st. 2. ZKP FBiH i čl. 216. st. 2. ZKP RS) zahtjev za pokretanje pripremnog postupka trebao da sadrži iste obvezne elemente:

- podatke o počinitelju kaznenog djela i podatke iz kojih se vidi da se radi o osobi koja u vrijeme počinjanja djela nije navršila 18 godina;
- opis djela iz kojeg proizlaze zakonska obilježja kaznenog djela;
- zakonski naziv kaznenog djela;

³⁰ Nevena Vučković Šahović: *Prava djeteta i međunarodno pravo*

³¹ *Kazna maloljetničkog zatvora: Vidi čl. od 95 – 99 KZ BiH; čl. 87 – 90 KZ RS; čl. 99 – 103 KZ Distrikta Brčko; čl. 99 – 103 KZ F BiH*

- okolnosti koje potvrđuju osnovanu sumnju;
- postojeće dokaze;

Ako nema ovih elemenata sudac za maloljetnike bi tužiocu trebao vratiti zahtjev radi dopune (vidi čl. 148. ZKP BiH, čl. 148. ZKP DB, 162. ZKP FBiH i čl. 59. ZKP RS, u svezi sa čl. 340. st. 1. ZKP BiH, čl. 340. st. 1. ZKP DB, čl. 361. st. 1. ZKP FBiH i čl. 346. st. 1. ZKP RS).

Fakultativni elementi zahtjeva se odnose na određene procesne prijedloge:

- 1) da se izvide određene okolnosti;
- 2) da se poduzmu pojedine radnje;
- 3) da se po određenim pitanjima (navesti kojim) saslušaju određena osobe, a može predložiti
- 4) da se odredi pritvor.

Uz zahtjev se podnosi prijava, zapisnici, izvještaji o svim prethodno poduzetim radnjama, predmete koji mogu poslužiti kao dokaz ili naznačiti gdje se oni nalaze.

Komentar

Prema općim odredbama procesnih zakona u Bosni i Hercegovini tužitelj vodi istragu i dokazuje optužbu protiv punoljetnih počinitelja, a sudac za maloljetnike to čini u slučaju maloljetnika. Sudac za maloljetnike bi se u pogledu poduzimanja predloženih radnji morao kretati u okviru zahtjeva za pokretanje pripremnog postupka, vodeći računa da način izvođenja pojedinih radnji osigurava pravo maloljetnika na obranu, prava oštećenog, a ako činjenično stanje nije dovoljno rasvijetljeno, tužitelj bi, nakon što mu spis bude dostavljen, morao u smislu odredbe čl. 360. st. 1. ZKP BiH, čl. 360. st. 1. ZKP DB, čl. 381. st. 1. ZKP FBiH i čl. 366. st. 1. ZKP RS tražiti dopunu pripremnog postupka kako bi sudac za maloljetnike prikupio i druge dokaze potrebne za odlučivanje. U ovakvoj procesnoj situaciji sudac za maloljetnike bi se u izvjesnom smislu izjednačio sa sucem za prethodni postupak, a ovakvo rješenje bi bilo u duhu općih odredaba ZKP. Perspektiva budućeg razvoja maloljetničkog kaznenog zakonodavstva bi morala ići u pravcu da pripremini postupak (istragu) vodi tužitelj.

Ako se sudac za maloljetnike složi sa zahtjevom tužitelja da se prema maloljetniku pokrene pripremini postupak, on tada poduzima predložene radnje, a ako se ne složi, tada traži odluku vijeća (čl. 354. st. 2. ZKP BiH, čl. 354. st. 2. ZKP DB, čl. 375. st. 2. ZKP FBiH i čl. 360. st. 2. ZKP RS).

6.1. Prijedlog tužitelja za izricanje kaznene sankcije i obustavu postupka prema maloljetnim

Odredbom čl. 226. st. 1. ZKP BiH, 226. st. 1. ZKP DB, čl. 241. st. 1. ZKP FBiH i čl. 233. st. 1. ZKP RS je propisano da tužitelj nakon što nađe da je stanje stvari dovoljno razjašnjeno okončava istragu i može podići optužnicu čiji sadržaj je određen čl. 227. st. 1. ZKP BiH, čl. 227. st. 1. ZKP DB, čl. 242. st. 1. ZKP FBiH i čl. 234. st. 1. ZKP RS. Kada tužitelj nađe da je u tijeku pripremnog postupka stvar dovoljno razjašnjena sucu za maloljetnike stavlja prijedlog za izricanje odgojne mjere ili kazne maloljetničkog zatvora.

Sadržaj prijedloga za izricanje odgojne mjere ili kazne maloljetničkog zatvora utvrđen je čl. 360. st. 3. ZKP BiH, čl. 360. st. 3. ZKP DB, čl. 381. st. 3. ZKP FBiH i čl. 366. st. 3. ZKP RS koji sadrži:

1. ime i prezime maloljetnika i godine života;
2. opis djela – podaci o djelu i njegov zakonski naziv;
3. dokazi iz kojih proizlazi osnovana sumnja da je maloljetnik počinio kazneno djelo;
4. obrazloženje za ocjenu a) duševne razvijenosti i b) prijedlog da se maloljetnik kazni, odnosno da se prema njemu izrekne odgojna mjera

Prijedlog tužitelja je vrsta optužnog akta koji stupa na snagu momentom podnošenja sudu jer na njega nema prethodnih prigovora niti žalbe.

Komentar

U prethodno citiranim zakonskim odredbama predviđeno je da tužilaštvo prezentira samo i isključivo dokaze iz kojih proizlazi da je maloljetnik izvršio kazneno djelo, a ne dokaze iz kojih proizlazi osnovana sumnja da je počinio kazneno djelo. Za maloljetnika kao i za punoljetna osobe važi prezumpcija nevinosti iz čl. 3. ZKP BiH, čl. 3. ZKP DB, čl. 3. ZKP FBiH i čl. 3. ZKP RS pa bi stoga u stavku 3 umjesto "*dokaze iz kojih proizlazi da je maloljetnik počinio kazneno djelo*" trebalo da stoji "*dokaze iz kojih proizlazi osnovana sumnja da je maloljetnik počinio kazneno djelo*" budući da se ni maloljetnik ne može smatrati počiniteljem kaznenog djela sve dok se to u postupku ne dokaže.

6.1.1. Sadržaj prijedloga za obustavu postupka (sa primjerima iz prakse)

Odredbom čl. 360. st. 1. ZKP BiH, čl. 360. st. 1. ZKP DB, čl. 381. st. 1. ZKP FBiH i čl. 366. st. 1. ZKP RS i čl. nije predviđeno da tužitelj nakon okončanja pripremnog postupka može staviti prijedlog i za obustavu kaznenog postupka i što bi sve trebao da sadrži prijedlog tužitelja za obustavu kaznenog postupka o kome treba da odlučuje sudac za maloljetnike u smislu odredbe čl. 361. st. 1. i čl. 368. st. 2. ZKP BiH, čl. 361. st. 1. i čl. 368. st. 2. ZKP DB, čl. 382. st. 1. i čl. 389. st. 2. ZKP FBiH te čl. 367. st. 1. i čl. 374. st. 2. ZKP RS.

Odredbom čl. 361. st. 1. ZKP BiH, čl. 361. st. 1. ZKP DB, čl. 382. st. 1. ZKP FBiH i čl. 367. st. 1. ZKP RS propisano je da tužitelj u tijeku pripremnog postupka prijedlog za obustavu podnosi u dva slučaja i to:

- A) iz svih onih razloga koji nameću obustavu istrage prema čl. 224. st. 1. ZKP BiH, čl. 224. st. 1. ZKP DB, čl. 239. st. 1. ZKP FBiH i čl. 224. st. 1. ZKP RS (nema kaznenog djela, nema dovoljno dokaza, djelo obuhvaćeno amnestijom, pomilovanjem ili zastarom ili postoje druge smetnje koje isključuju kazneno gonjenje) i kada sudac za maloljetnike prihvata prijedlog tužitelja jer nema razloga da traži odluku vijeća za maloljetnike zbog svog neslaganja sa prijedlogom tužitelja koji postupka sukladno principu mutabiliteta.
- B) iz već spomenutih razloga iz čl. 352. st. 3. ZKP BiH, čl. 352. st. 3. ZKP DB, čl. 373. st. 3. ZKP FBiH i čl. 358. st. 3. ZKP RS odnosno razloga oportuniteta kada je a) prema maloljetniku u tijeku izvršenje kazne ili odgojna mjere; b) i kada tužitelj ocjeni da s obzirom na težinu kaznenog djela i kaznu, odnosno odgojnu mjeru koja se izvršava, ne bi bilo svrhe vođenje postupka i izricanje sankcije za novo djelo.

Odredbe čl. 361. st. 2. ZKP BiH, čl. 361. st. 2. ZKP DB, čl. 382. st. 2. ZKP FBiH i čl. 367. st. 2. ZKP RS predviđaju mogućnost da se sudac za maloljetnike ne složi sa prijedlogom tužitelja kada će zatražiti da o tome odluči vijeće za maloljetnike. Da bi sudac za maloljetnike mogao ispitati prijedlog i odlučiti da li će ga prihvatiti ili ne, tužitelj bi morao sudaču za maloljetnike dostaviti obrazložen prijedlog na isti način kao kada predlaže izricanje kazne maloljetničkog zatvora ili odgojnu mjeru jer u ovom slučaju može izraziti svoje neslaganje sa prijedlogom tužitelja i zatražiti odluku vijeća za maloljetnike ukazujući na razloge zbog kojih se ne slaže sa obustavom postupka (npr. prema maloljetniku nije u tijeku izvršenje kazne ili odgojna mjere)

Dakle, prijedlog za obustavu pripremnog postupka bi morao sadržavati :

- ime i prezime maloljetnika i njegove godine života
- opis djela – podaci o djelu za koje je bilo predmet razmatranja u pripremnom postupku i njegov zakonski naziv;
- razloge zbog kojih se traži obustava kaznenog postupka,

Ovakvo rješenje nameće sudska praksa. Naime, maloljetnicima se vrlo često stavlja na teret veliki broj kaznenopravnih radnji sa obilježjem npr. kaznenog djela teške krađe pa se kroz pripremni postupak utvrdi da je maloljetnik počinio samo neke radnje dok za više njih nema dokaza. Kao i prilikom stavljanja prijedloga za izricanje kaznene sankcije nakon okončanja pripremnog postupka koji mora biti obrazložen, to obrazloženje mora da postoji i kod prijedloga za obustavu o kome sudac za maloljetnike odlučuje u smislu čl. 368. ZKP BiH, čl. 368. ZKP DB, čl. 389. ZKP FBiH i čl. 367. ZKP RS, pri čemu tužitelj (a kasnije u svom rješenju i sudac za maloljetnike) pojedinačno navodi u odnosu na koja djela se stavlja prijedlog za obustavu iz razloga necjelishodnosti izricanja kaznenih sankcija (čl. 352. st. 3. ZKP BiH, čl. 352. st. 3. ZKP DB, čl. 373. st. 3. ZKP FBiH i čl. 358. st. 3. ZKP RS), a kada iz drugih razloga. Ovo je vrlo bitno zbog mogućnosti stavljanja prigovora presuđene stvari ili za ponavljanje kaznenog postupka.

Primjeri iz sudske prakse

Izvod iz prijedloga Županijskog tužiteljstva Široki Brijeg broj KTM 25/04 od 10. 11. 2004. god.

«Tijekom pripremnog postupka prema mldb. M. M. i S. B. iz Gruda utvrđeno je da mldb. M. M. i njegova obitelj žive u Splitu, gdje malodobnik pohađa srednju školu, a mldb. S. B. živi na selu u općini Grude sa roditeljima, gdje su se odselili iz razloga njegovog odvajanja od društva sa kojim se družio i preodgoja, te da je isti bitno izmijenio svoje ponašanje. Po izjavi predstavnika oštećenog nije moguća utvrditi kada i tko je otuđio elektro-materijal iz kruga poslovnice «Elektro-Grude» ali za zaključiti je da su sve vrste i količine elektro-materijala ukradene u dužem vremenskom periodu, te su malodobnici mogli otuđiti samo jedan dio navedenog materijala.

Kad se utvrdio dio ukradenog elektro-materijala koji bi se mogao staviti na teret malodobnicima i osigurali drugi i svjedoci koji bi potvrdili radnje malodobnika te osiguralo prisustvo mldb. M.M. koji živi u Republici Hrvatskoj, smatram da ne bi bilo svrsishodno voditi postupak prema malodobnicima, s obzirom da se u konkretnom slučaju radi o kaznenom djelu za koje je propisana kazna zatvora do tri godine, a iz izvješća Centra za socijalni rad je vidljivo da malodobnici nisu skloni asocijalnom ponašanju.

Cijeneći naprijed navedene činjenice i okolnosti smatram da postoje razlozi za obustavu postupka prema navedenom malodobniku, radi čega sucu za malodobnike predlažem da obustavi postupak prema mldb. M. M. i mldb. S. B.»

Izvod iz odluke Općinskog suda Ljubuški broj Km 8/04 od 11. 11. 2004. god.

«Dana 11. 11. 2004. god. Županijsko tužiteljstvo Široki Brijeg podnijelo je ovom sudu prijedlog za obustavu postupka prema mldb. M. M. i mldb. S. B. zbog kaznenog djela Krađe iz čl. 286. st. 1. KZ FBiH. U obrazloženom prijedlogu tužiteljstvo navodi da je tijekom pripremnog postupka utvrđeno da mldb. M. M. i njegova obitelj žive u Splitu - država Hrvatska zbog čega bi osiguranje njegove i nazočnosti njegovog zakonskog zastupnika bilo znatno otežano; da iz provedenih dokaza proizlazi da nije moguće utvrditi tko je i kada otuđio sav elektro materijal čije se otuđenje maloljetnicima stavlja na teret, odnosno da maloljetnici nisu otuđili sav elektro materijal kako je to navedeno u Zahtjevu za pokretanje pripremnog postupka; da ne može osigurati dokaze za dokazivanje svih radnji koje se maloljetnicima stavljaju na teret; da su roditelji mldb. S.B. poduzeli energične mjere preodgoja maloljetnika i u tom cilju se cijela obitelj iz Gruda preselila na selo kako bi se maloljetnik odvojio od društva koje je na njega negativno utjecalo, a koje mjere su već polučile vidne pozitivne rezultate; da se maloljetnici terete za djelo za koje je propisana kazna zatvora do tri godine u kojoj situaciji tužitelj iz razloga cjelishodnosti može odlučiti da ne pokreće postupak, odnosno da zatraži obustavu pokrenutog postupka.

Odlučujući o prijedlogu tužiteljstva sud je utvrdio slijedeće: Dana 16. 9. 2004. god. Županijsko tužiteljstvo Široki Brijeg podnijelo je ovom sudu Zahtjev za pokretanje pripremnog postupka prema mldb. M. M. i mldb. S. B. zbog kaznenog djela Krađe iz čl. 286. st. 1. KZ FBiH. Odredbom čl. 373. st. 1. ZKP FBiH propisano je da tužitelj može odlučiti da ne zahtijeva pokretanje kaznenog postupka ako je u pitanju djelo za koje je propisana kazna zatvora do tri godine i ako smatra da ne bi bilo cjelishodno da se vodi postupak, a s obzirom na prirodu djela i okolnostima pod kojim je počinjeno, raniji život maloljetnika i njihovih osobnih svojstava.

Odredbom čl. 382. ZKP FBiH propisano je da tužitelj može staviti prijedlog za obustavu postupka ako nađe da nema osnova za vođenje postupka prema maloljetniku, kao i da će o tome obavijestiti organ starateljstva.

Iz citiranih zakonskih odredbi i utvrđenih činjenica proizlazi da se maloljetnici terete za počinjanje djela za koje je propisana kazna zatvora do tri godine; da maloljetnici prethodno nisu činili kaznena djela; da su mldb. M.M. i njegov zakonski zastupnik nedostupni tužiteljstvu i sudu jer žive u državi Hrvatskoj; da su roditelji mldb. S.B. poduzeli energične mjere preodgoja maloljetnika koje su polučile vidne pozitivne rezultate tako da je on svoj odnos prema vrijednostima društva promijenio u pozitivnom pravcu; da iz provedenih dokaza proizlazi da maloljetnici nisu otuđili sav elektro materijal kako je to navedeno u Zahtjevu za pokretanje pripremnog postupka; da ne može osigurati dokaze za dokazivanje svih radnji koje se maloljetnicima stavljaju na teret.

Iz svih navedenih razloga proizlazi da su ispunjeni svi uvjeti iz čl. 373. st. 1. i čl. 382. st. 1. ZKP FBiH, pa je sud temeljem čl. 380. ZKP FBiH prihvatio prijedlog tužiteljstva i odlučio kao u izreci.»

Izvod iz prijedloga Županijskog tužiteljstva Široki Brijeg broj KTM. 18/04 od 10. 11. 2004. god.

«U tijeku pripremnog postupka prema mldb. S. P. iz Studenaca, općina Ljubuški utvrđene su okolnosti koje se odnose na počinjenje kaznenog djela od strane malodobnika, te okolnosti koje se odnose na osobu malodobnika, a posebno da je isti u međuvremenu postao punodobna osoba, da se oženio i očekuje rođenje djeteta.

Također je u tijeku pripremnog postupka utvrđeno da je mldb. S. P. kao punodobna osoba za počinjeno kazneno djelo iste vrste osuđen na uvjetnu osudu sa utvrđenom kaznom zatvora od šest mjeseci, i rokom kušnje tri godine, te da je Centar za socijalni rad Ljubuški predložio da se iz svih gore navedenih razloga pripremnog postupka obustavi.

Cijeneći naprijed navedene činjenice i okolnosti smatram da postoje razlozi za obustavu postupka prema navedenom malodobniku predviđeni u čl. 373. st. 3. ZKP-u FBiH, radi čega sucu za malodobnike predlažem da obustavi postupak prema mldb. S. P.»

Izvod iz odluke Općinskog suda Ljubuški broj Km 6/04 od 11. 11. 2004. god.

«Dana 11. 11. 2004. god. Županijsko tužiteljstvo Široki Brijeg podnijelo je ovom sudu prijedlog za obustavu postupka prema S. P. rođenom 27. 1. 1986. god. u Ljubuškom, zbog kaznenog djela Teške krađe iz čl. 287. st. 1. toč. a. KZ FBiH. U obrazloženom prijedlogu tužiteljstvo navodi da su tijekom pripremnog postupka utvrđene sve okolnosti koje se odnose na počinjanje djela i okolnosti koje se odnose na osobu maloljetnika, a posebice da je on u međuvremenu postao punoljetan, da se oženio i da očekuje dijete, da mu je kao punoljetnoj osobi izrečena uvjetna osuda te da je Centar za socijalnu skrb Ljubuški predložio da se iz navedenih razloga protiv S. P. obustavi postupak.

Odlučujući o prijedlogu tužiteljstva sud je utvrdio slijedeće. Dana 3. 9. 2004. god. Županijsko tužiteljstvo Široki Brijeg podnijelo je ovom sudu Zahtjev za pokretanje pripremnog postupka prema S. P. rođenom 27. 1. 1986. god. u Ljubuškom, zbog kaznenog djela Teške krađe iz čl. 287. st. 1. toč. a. KZ FBiH. U trenutku podnošenja Zahtjeva S. P. je bio punoljetna osoba starosti 18 godina 7 mjeseci i 6 dana, dok je u trenutku počinjanja kaznenog djela koje mu se stavlja na teret na dan 16. 12. 2003. god., odnosno 7. 1. 2004. god. bio stariji maloljetnik. Dakle, nakon počinjanja djela koje mu se stavlja na teret S. P. je postao punoljetan.

Odredbom čl. 104. st. 3. KZ FBiH propisano je da se punoljetnoj osobi za kazneno djelo koje je počinila kao stariji maloljetnik izreći odgovarajuća zavodska odgojna mjera, a pod uvjetima iz čl. 100. KZ FBiH i kazna maloljetničkog zatvora. Dakle, slijedi da se ovakvim osobama ne izriče odgojna mjera pojačanog nadzora roditelja ili Centra za socijalnu skrb. S druge strane, a polazeći od načela oportuniteta iz čl. 373. ZKP FBiH, sud je u cilju razmatranja mogućnosti da se i ukoliko se utvrdi odgovornost S.P. za djelo koje mu tužiteljstvo stavlja na teret izrekne zavodska mjera pribavio mišljenje Centra za socijalnu skrb Ljubuški o osobnim svojstvima S.P. broj 54-156/04 od 7. 9. 2004. god. iz kojeg proizlazi da je S.P. u međuvremenu završio započeto školovanje, oženio se, brak mu dobro funkcionira, supruga mu je trudna te da je u pozitivnom promijenio sva svoja ponašanja zbog čega Centar predlaže da se obustavi postupak prema S.P.

Odredbom čl. 373. st. 3. ZKP FBiH propisano je da tužitelj može odlučiti da ne zahtijeva pokretanje kaznenog postupka za drugo kazneno djelo maloljetnika kad je izvršenje izrečene kazne ili odgojne mjere za prethodno počinjeno djelo u tijeku.

Odredbom čl. 382. ZKP FBiH propisano je da tužitelj može staviti prijedlog za obustavu postupka ako nađe da nema osnova za vođenje postupka prema maloljetniku ili da postoje razlozi iz čl. 373. st. 3. ZKP FBiH, kao i da će o tome obavijestiti organ starateljstva.

Iz citiranih zakonskih odredbi i utvrđenih činjenica proizlazi da je S.P. kao punoljetnoj osobi presudom Općinskog suda Ljubuški broj K 91/04 od 12. 8. 2004. god. izrečena uvjetna osuda u kojoj je utvrđena kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci i rok kušnje od tri godine, dakle da je u tijeku izvršenje jedne od zakonom propisanih mjera, odnosno kazni; da je S.P. nakon počinjanja djela kao maloljetna osoba postao punoljetan, da se oženio i da očekuje dijete, da je svoj odnos prema vrijednostima društva promijenio u pozitivnom pravcu te da u takvoj situaciji eventualno izricanje zavodske mjere ne bi bilo cjelishodno.»

OKRUŽNO TUŽILAŠTVO BANJA LUKA

Ktm. 43/04

Banja Luka, 17. 12. 2004. god.

Na osnovu čl. 367. ZKP RS podnosim

PRIJEDLOG
Za obustavu postupka

Prema:

1. Mldb. S.D.
2. Mldb. K. N.
3. Mldb. A. K.

Zbog kaznenog djela tjelesne povrede iz čl. 134/1 u vezi sa čl. 23 KZ RS.

Nakon analize Tužilačkog spisa, a nakon provedenog pripremnog postupka od stane sudije za maloljetnike Osnovnog suda u Banja Luci, a po zahtjevu OJT u Srpcu, prema mldb. S. D., mldb. K. N. i mldb. A. K., radi kaznenog djela iz čl. 134/1 u vezi sa čl. 23. KZ RS, utvrđeno je da su u svojim iskazima malodobni tvrdili da je kritičnog dana došlo do tuče između K. N. i oštećenih M. B. i M. V., a nakon kraće prepirke između njih. Međutim, svjedoci – oštećeni M.B. i V. su u svojim iskazima bili kategorični da su ih kritičnog dana ovi malodobni bez ikakvog razloga i povoda tukli šakama i nogama u predjelu glave i tijela, a svjedok D.A. je također posvjedočio da su oštećenog tukli sva trojica malodobnih, svjedok V. M. je posvjedočio da je obojicu oštećenih kritičnog dana nakon tuče zatekao da leže na zemlji. Iz nalaza i mišljenja sudskog vještaka medicinske struke B. dr. P. se vidi da su M. B. i M. V. kritičnog dana zadobili lake tjelesne povrede. Obzirom na izloženo osnovano smatram da su činjenični navodi što se tiču obilježja kaznenog djela a stavljaju se na teret malodobnim počiniocima dokazani i da su isti počinili predmetno kazneno djelo koje im se stavlja na teret.

Imajući u vidu činjenicu, da se mldb. S. D. i mldb. K. N. tj. dana 16. 9. 2004. god. i 31. 7. 2003. god. postali punoljetni, da im nisu izricane vaspitne mjere, da se za navedeno kazneno djelo može izreći novčana kazna ili kazna zatvora do dvije godine, pa bi se prema istima mogla izreći samo zavodska vaspitna mjera koja ne bi bila adekvatna, s obzirom na ličnost maloljetnika i počinjeno djelo. Stoga u smislu čl. 367. ZKP RS u vezi sa čl. 91/3 KZ RS, stavljam prijedlog za obustavu postupka mldb. S.D. i mldb. K. N. Također, imajući u vidu činjenicu da je mldb. A. K. u vrijeme počinjenog kaznenog djela imao 15. godina 2 mjeseca 20 dana, a nakon toga nije vršio kazneno djelo, a od toga je prošla 1. godina i 7. mjeseci, da mu nisu izricane vaspitne mjere, a da se za navedeno kazneno djelo može izreći novčana kazna ili kazna zatvora do 2 godine, cijeneći okolnosti izvršenja djela, mišljenja Centra za socijalni rad, kao i to da mldb. potiče iz nepotpune porodice, primjenom načela oportuniteta iz čl. 358 ZKP RS, a u smislu čl. 367. ZKP RS, stavljam prijedlog za obustavu postupka prema mldb. A.K.»

7. PRIPREMNI POSTUPAK

Sudac za maloljetnike u pripremi ročišta pripremnog postupka mora da obavi čitav niz pripremnih radnji:

- pribavi izvod iz matične knjige rođenih
- razmotri mogućnost i opravdanost izricanja odgojne preporuke
- obavijesti Centar za socijalni rad o pokretanju pripremnog postupka i zatraži opservaciju maloljetnika, negove obitelji, sredine i prilika u kojima maloljetnik živi
- obavijesti zakonske zastupnike maloljetnika da je prema njihovom djetetu pokrenut pripremi postupak pri čemu navodi i zbog kojeg djela i dostavlja im zahtjev tužiteljstva za pokretanje pripremnog postupka
- obavijesti zakonske zastupnike maloljetnika o pravima maloljetnika – pravu na obranu (koja je obvezna) i zatraži od njih angažiranje branitelja
- postavi maloljetniku branitelja po službenoj dužnosti

Primjeri

**Modeli pisma koje sudac za maloljetnike sačinjava u pripremi zakazivanja ročišta
pripremnog postupka**

OPĆINSKI SUD

Broj

Mjesto i datum

Zahjev matičnom uredu

SO _____
Matični ured

Predmet: dostava rodnog lista – traži se

Pred ovim sudom se vodi kazneni postupak prema mldb. T. Z., J. i D., rođena L., rođenog 12. 5. 1988. god. u _____. Potrebno je da, zbog točnog utvrđivanja starosti maloljetnika, sudu žurno, a najdalje do 4. 7. 2005. god., dostavite izvod iz matične knjige rođenih.

SUDAC ZA MALOLJETNIKE

*Obavijest roditeljima**OPĆINSKI SUD**Broj**Mjesto i datum**J. i D. Z.**Mjesto _____**Predmet: pouka o pravima iz kaznenog postupka*

Pred ovim sudom se vodi kazneni postupak prema Vašem maloljetnom sinu T. zbog kaznenog djela Oštećenje tuđe stvari iz čl. 293. st. 1. KZ FBiH. Radi upoznavanja o djelu za koje tužiteljstvo tvrdi da ga je počinio Vaš sin dostavlja Vam se i Zahtjev tužiteljstva za pokretanje pripremnog postupka prema Vašem maloljetnom sinu.

S obzirom da maloljetnici od samog početka kaznenog postupka moraju imati branitelja ovim putem Vas obavještavam o tome kako bi mogli angažirati branitelja za obranu Vašeg sina.

U slučaju da to ne učinite sami i sud ne izvjestite do 1. 7. 2005. godine o imenu branitelja kojeg ste izabrali sud će Vašem sinu postaviti branitelja po službenoj dužnosti u osobi T.Z., odyjetnika iz _____.

SUDAC ZA MALOLJETNIKE

Zahtjev organu starateljstva

OPĆINSKI SUD

Broj

Mjesto i datum

Centar za socijalni rad _____

Predmet: socijalna anamneza - traži se

Pred ovim sudom se vodi kazneni postupak prema mldb. T. Z., J. i D., rođena L., rođenog 12. 5. 1988. god., stalno nastanjenom u _____, općina _____, zbog kaznenog djela Oštećenje tuđe stvari iz čl. 293. st. 1. KZ FBiH.

Potrebno je da ovom sudu dostavite žurno, a najdalje do 4. 7. 2005. godine, Vaše izyješće o sredini i prilikama u kojima maloljetnik živi, kao i druge okolnosti koje su potrebne za ocjenu njihove ličnosti (uspjeh i vladanje u školi i slično).

SUDAC ZA MALOLJETNIKE

*Postavljanje branitelja**OPĆINSKI SUD**Broj**Mjesto i datum*

Općinski sud Ljubuški po sucu za maloljetnike ____u pripremnom postupku prema mldb. T. Z., J. i D., stalno nastanjenom u __., općina ____, zbog kaznenog djela Oštećenje tuđe stvari iz čl. 293. st. 1. KZ FBiH, dana 20. 6. 2005. god. donio je

R J E Š E N J E

T.Z., odvjetnik iz _____, postavlja se za branitelja po službenoj dužnosti mldb. T. Z., J. i D., stalno nastanjenom u _____, općina ____u postupku zbog kaznenog djela Oštećenje tuđe stvari iz čl. 293. st. 1. KZ FBiH

O b r a z l o ž e n j e

Prema maloljetniku je pokrenut pripremni postupak zbog osnovane sumnje da je počinio kazneno djelo Oštećenje tuđe stvari iz čl. 293. st. 1. KZ FBiH.

Kako maloljetnik, temeljem čl. 364. st. 1. ZKP FBiH mora imati branitelja od početka pripremnog postupka, a roditelji maloljetnika nisu angažirali branitelja, temeljem čl. 364. st. 3. ZKP FBiH, po službenoj dužnosti sudac za maloljetnike je odlučio kao u izreci.

SUDAC ZA MALOLJETNIKE

Sudac za maloljetnike u pripremnom postupku pribavlja i utvrđuje:

- činjenice koje se odnose na kazneno djelo
- starost maloljetnika
- okolnosti potrebne za ocjenu psihičkog razvoja maloljetnika

Kada zaključi pripremni postupak sudac za maloljetnike dostavlja spis tužiteljstvu koje je obvezno da u roku od 8 dana eventualno zahtjeva dopunu postupka ili da sudu dostavi prijedlog za izricanje odgojne mjere ili kazne maloljetničkog zatvora. Ako tužitelj ovaj

prijedlog ne dostavi u roku od dva mjeseca smatrati će se da je odustao od kaznenog gonjenja.

Sudac za maloljetnike tužiteljstvu spis dostavlja dopisom koji može da izgleda na slijedeći način:

Primjer

OPĆINSKI SUD

Broj

Mjesto i datum

Županijsko tužiteljstvo

Predmet: dostava spisa broj Km ____ na daljnji postupak

Sudac za maloljetnike je proveo i zaključio pripremni postupak u kaznenom predmetu prema maloljetnom T. Z. po Vašem Zahtjevu za pokretanje pripremnog postupka br. KTM ____ od 20. 6. 2005. god. radi kaznenog djela Oštećenja tuđe stvari iz čl. 293. st. 1. KZ FBiH.

Spis Vam dostavljam temeljem čl. 381. st. 1. ZKP FBiH kako bi, sukladno odredbama istog članka, poduzeli daljnje procesne radnje.

SUDAC ZA MALOLJETNIKE

8. ROČIŠTE ILI GLAVNI PRETRES

Kada primi prijedlog tužitelja sudac za maloljetnike zakazuje ročište ili glavni pretres. Kazna maloljetničkog zatvora i zavodske mjere izriču se samo po održanom glavnom pretesu. Iz ovoga je zaključiti da bi se odgojne mjere, izuzev zavodskih, izricale po održanom ročištu za izricanje odgojne mjere.

Primjeri iz sudske prakse

Prijedlozi tužitelja za izricanje odgojne mjere.

OKRUŽNO TUŽILAŠTVO BANJA LUKA

KTM. 44/04

Banja Luka 4. 11. 2004. god.

Na osnovu čl. 366. ZKP-a RS, stavljam

PRIJEDLOG

za primjenu vaspitne mjere

UKOR

Prema:

Mldb. T. M.

Što je:

Dana 17. 7. 2003. god. oko 13,00 sati, u Malim Sitnešima, općina Srbac, plamenom iz upaljača zapalio suhu travu oko športa, olako držeći da će izgorjeti samo trava u kanalu, ali je vjetar nekontrolirano širio vatru koja se proširila na travu i nisko raslinje koje se nalazilo iza kuće vl. R. Đ. gdje je vatra zahvatila i pušnicu koja se nalazi kod kuće kao i zemljište vlasništvo M. S., Đ. M. i I. D. u ukupnoj površini od oko 4 h, te na taj način izazvao požar koji su uspjeli ugasiti mještani zajedno sa Vatrogasnom jedinicom i izazvao opasnost za život ljudi i za imovinu većeg obima.

DOKAZI: Iskaz maloljetnika, iskazi svjedoka, zapisnik o uviđaju, Izvještaj socijalnog radnika iz Srpcu, izvod iz MKR i foto-dokumentacija.

O B R A Z L O Ž E N J E

U toku pripremnog postupka utvrđeno je da je mldb. T. M. počinio kazneno djelo izazivanja opće opasnosti iz čl. 402. st. 1. KZ RS, a na način kako je to opisano u dispozitivu ovog prijedloga.

U svom iskazu mld. T. M. priznaje kazneno djelo koje mu se stavlja na teret. Obrana mldb. T. M. potvrđena je objektivnim i subjektivnim dokazima, iskazima saslušanih svjedoka, zapisnikom o uviđaju, foto-dokumentacijom i ostalim dokazima u spisu.

Iz izvještaja Centa za socijalni rad Srbac za mldb. T. M. vidi se da malodobni T. M. živi u nepotpunoj porodici bez oca koji je poginuo 1995. god. žive od invalidnine, penzije i sezonskih nadnica. Pohađao je specijalnu školu u Srpcu, završio je pet razreda OŠ poslije ukidanja specijalnog odjeljenja 2002. god. školu je napustio. Od komisije za ocjenjivanje sposobnosti ocijenjen je kao dijete sa lakom mentalnom zaostalošću, dobrog je zdravstvenog stanja i skladno razvijen, često radi u nadnici, vrijedan je i tako doprinosi kućnom budžetu, za djelo koje je počinio izražava kajanje. Nije bio na evidenciji Centra niti su mu izrečene vaspitne mjere.

Obzirom na izloženo kao i obzirom na težinu i prirodu počinjenog kaznenog djela smatram da će se predloženom mjerom ukor postići svrha kažnjavanja i da maloljetnik ubuduće neće činiti kaznena djela.»

OKRUŽNO TUŽILAŠTVO BANJA LUKA

KTM 22/04

Banja Luka, 4. 11. 2004. god.

Na osnovu čl. 366. ZKP RS stavljam

PRIJEDLOG

Za primjenu vaspitne mjere

ZAVODSKA MJERA UPUĆIVANJA U VASPITNO POPRAVNI DOM

Prema:

Mldb. P. P. do sada više puta prijavljivan i gonjen za kazneno djelo iz čl. 222. st. 1. toč. 1. KZ RS izrečena vaspitna mjera upućivanja u vaspitno popravni dom.

Zbog produženog kaznenog djela teške krađe iz čl. 232. st. 1. tač. 1 KZ RS.

Što je:

1. Noću 9. 10. 2003. god. u Gradišci a u namjeri pribavljanja protiv-pravne imovinske koristi, podesnim predmetom razbio staklo na robnoj kući «Izbor», kroz tako načinjen otvor veličine 50 x 150 cm ušao u robnu kuću i izvršio premetačinu po odjelima u robnoj kući pa uzeo i prisvojio sa odjela za posuđe br. 1/7 vl. «Potkozarje» A.D. Gradiška jedan sat, a iz kase koju je podesnim predmetom odvalio uzeo gotovog novca u iznosu od 856,86 KM i sa odjela «Foto blic» vl. G. M. mobilne telefone 4 «Nokie», 3 «Simensa», 2 «Sony Ericsson», 5 fotoaparata marke «Samsung», 14. baterija za mobilne telefone, 15. komada dopuna za mobilne telefone, 18. maski za mobilne telefone, 30 špagi za mobilne, 10 futrola za mobilne i gotovog novca u iznosu od 83,00 KM i 33,65 Eura, oštetivši time «Potkozarje» A.D. Gradiška za ukupan iznos od 862,90 KM i G. M. za iznos od 3.050,00 KM.

2. Noću 2/3. 10. 2003. god. u Gradišci u Ul. Vidovdanska, a u namjeri pribavljanja protivpravne imovinske koristi podesnim predmetom razbio izlog na kiosku STR «Boba» vl. Dž.S. pa kroz tako načinjen otvor veličine 60x60 cm ušao u kiosk i iz istog uzeo i za sebe prisvojio: 48 šteka cigareta «Ronhil», «Malboro», «Laki», «Manfis», «Milde Sorte» i drugih cigareta i 1. paket «Milka» čokolade, oštetivši time vl. Dž. S. za iznos od 1.221,50 KM.

DOKAZI: Iskaz maloljetnika, iskaz svjedoka, izvod iz MKR, izvještaj Centra za socijalni rad Gradiška, izvještaj i dopune izvještaja, zapisnik o uviđaju, službene zabilješke, foto-dokumentacije MUP CJB Banja Luka, PS Gradiška, obavijest «Potkozarje» A.D. Gradiška, račun STR «Boba» od 3. 10. 2003. god., popis otuđene robe i foto «Blic» Gradiška.

O B R A Z L O Ž E N J E

U toku pripremnog postupka utvrđeno je da je mlđb. P. P. počinio produženo kazneno djelo teške krađe iz čl. 232. st. 1. tač. 1. KZ RS a na način opisan u dispozitivu ovog prijedloga.

U svom iskazu mlđb. P. P. poriče izvršenje kaznenog djela koje mu se stavlja na teret navodeći da mu je poznato da je njegov prijatelj K. M. prodavao cigarete M. G.. Ovakva odbrana mlđb. P. P. je neprihvatljiva i u suprotnosti sa ostalim provedenim dokazima i sračunata radi izbjegavanja kaznene odgovornosti. Ovo sa razloga što je svjedok B.M. u svom iskazu kategoričan da je u mjesecu julu 2003. god. mlđb. P. P. na štandu na ulazu u Banja Luci donio robu u vojničkoj torbi, tj. mobilne telefone «Nokia» i druge marke, dopune za telefon i punjače te da je od istog kupio 3 mobilna telefona marke «Nokia», 1 punjač i par komada dopuna za telefon za iznos od 200,00 KM. Svjedok Đ. Č. je posvjedočio da su mu u policiji ovlašteni radnici pokazali sliku P. P. zvanog «Stega» i da ga je prepoznao kao osobu koju je noću 9. 7. 2003. god. oko 23,30 sati vozio u Banja Luku, a na ročištu kod Osnovnog suda u Gradišci je izjavio da kada bi uporedio fotografiju koju mu je tada pokazana onda bi mogao reći sigurno da li je to osoba koju je vozio kritične noći navodeći da P. P. nije prije poznao niti ga je vidio prije vožnje kritične noći. Svjedok S. A. je izjavio da se ne može sjetiti da li je kritične noći 10. 7. 2003. god. oko 0,30 sati vozio kao taksi prevoznik P. P. , ali da se sjeća da osobu koju je vozio je ostavila torbu u gepeku, te da su u torbi bili punjači za mobitele i neki kablovi od telefona. Svjedoci Dž. S., G. M., P. P., J. J. i V. M. su posvjedočili da je izvršena provala u Robnoj kući «Izbor», te u radnji «Foto-blic» koja se nalazi u robnoj kući i u odjelu posuđa u vrijeme i na način, te su iz istih odnešene stvari koje su navedene u optužnici kao i to da im stvari nisu vraćene, a svjedok M. G. je posvjedočio da je 2003. god. kupio od K. M., a s njim je tada bio i P. P. oko 15 šteka cigareta i to «Laki», «Malboro» i «Ronhil» za 150,00 KM, a na zapisniku MUP-a, PS Gradiška br. 10-3/012- od 15. 10. 2003. godine izjavio je da mu je prije sedam dana u gradu prišao P. P. i ponudio mu da od njega kupi 15 šteka cigareta što je ovaj i prihvatio, pa su skupa otišli do dječjeg vrtića gdje su ih sačekali K. M. i Č. N. a nakon toga su njih trojica iz napuštene kuće donijeli njemu 15 šteka cigareta «Laki», «Strike», «Malboro», «Lajt», «Valter volf», «Plavog Ronhila» i drugih cigareta, a on njima tada predao novac, pa ovo šteke cigareta nakon par dana prodao na «Buvljoj pijaci».

Iz izvještaja, dopuna izvještaja, zapisnika o uviđaju, službenih zabilješki MUP-a PS Gradiška, računa STR «Boba» od 3. 10. 2003. god., obavijest br. 312 od 10. 7. 2003. god. «Potkozarje» A.D. Gradiška, popisa otuđene robe «Foto Blic» Gradiška i fotodokumentacije vidi se da je u vrijeme, na mjestu i na način izvršenja provala u RK «Izbor» i iz iste otuđene stvari i novac naveden u optužnici, kao i to da je izvršena provala u kiosk STR «Boba» i iz istog otuđene cigarete navedene u optužnici.

Iz izvještaja Centra za socijalni rad Gradiška za mlđb. P.P. Vidi se da je isti završio I razred srednje škole – smjer stolar, da je isključen iz škole, da živi sa majkom u

nepotpunoj porodici, da je sa majkom u odnosu konfliktnom u stalnim svadama i prepirkama, oca rijetko viđa, prosječnih mentalnih sposobnosti, te da se radi o emocionalno nestabilnoj impulsivnoj i nezreloj osobi. Egocentričan je i neodgovoran sa slabo usvojenim moralnim normama, te izraženim psihopatskim karakteristikama ličnosti. Smanjen je osjećaj krivice za svoje postupke i teško uči iz iskustva ili kažnjavanja, za učinjeno kazneno djelo se ne kaje, nema opravdanja za takve svoje postupke, te se stiče utisak da se, čineći razna kaznena djela, jako zabavlja. Da je dana 10. 10. 2003. god. napunio 18 godina, tj. postao punoljetan, a ubrzo potom smješten u Kazneno – popravni dom Tunjice u Banja Luci, da već ima izrečenu vaspitnu mjeru upućivanja u vaspitno popravni dom, te predlažu izricanje ove mjere i za ovo kazneno djelo.

Obzirom na izloženo kao i obzirom na težinu i prirodu počinjenog krivičnog djela smatram da će se predloženom vaspitnom mjerom upućivanja u Vaspitno popravni dom od strane nadležnog organa Centra za socijalni rad, postići svrha kažnjavanja i da u buduće neće činiti kaznena djela.»

OKRUŽNO TUŽILAŠTVO BANJA LUKA

KTM. 9/05

Banja luka 28. 4. 2005. god.

Na osnovu čl. 366 ZKP RS, stavljam

PRIJEDLOG
Za primjenu vaspitne mjere
POJAČAN NADZOR RODITELJA

Prema:

Mldb. L. B.

Zbog kaznenog djela *Teške krađe* iz čl. 232. st. 1 KZRS.

Što je:

Dana 31. 4. / 1. 5. 2004. god. u Banja Luci u naselju Priječani kod broja 113, došao do STR «Jovana» kraće vrijeme sjedio ispred iste u društvu sa svojim drugom V. Č. a zatim uz pomoć fizičke snage pomjerio rešetku na prozoru WC-a ušao u WC, a zatim ušao u prednji dio prodavnice odakle je iz kase uzeo novac u iznosu od 80,00 KM i jednu čokoladu, da bi se zatim udaljio iz prodavnice, a novac potrošio na zabavu sa drugima.

DOKAZI: Zapisnik o ispitivanu mldb. L. B., izvještaj Centra za socijalni rad B. L., zapisnik o saslušanju svjedoka M. D. , zapisnik o saslušanju svjedoka D. T.

O b r a z l o ž e n j e

U toku pripremnog postupka utvrđeno je da je mldb. L. B. počinio kazneno djelo *Teške krađe* iz čl. 232. st. 1 KZ RS.

U svom iskazu mldb. L. B. priznaje kazneno djelo koje mu se stavlja na teret navodeći da je kritičnog dana ušao u str. «Jovana», tako što je ušao preko prozora WC-a radnje, sam se popeo preko stalaže koja je bila preko prozora , te kad je ušao da je iz radnje, odnosno kase sam uzeo 26,00 KM kako to proizilazi iz prijave oštećenog.

Iz izvještaja Centra za socijalni rad Banja Luka navodi se da je L.B. nakon četvrtog razreda OŠ odustao od daljeg školovanja, da isti potiče iz potpune četveročlane porodice, da se kao počinilac kaznenog djela pojavljuje prvi put. S obzirom da mldb. L. B. potiče iz potpune porodice, da su emocionalni odnosi između roditelja skladni, da je njegova komunikacija između roditelja dobra, te s obzirom na prirodu i težinu

počinjenog kaznenog djela, smatram da će se predloženom vaspitnom mjerom Pojačanog nadzora roditelja postići svrha kažnjavanja, te mldb. L. B. neće u buduće vršiti kaznena djela.»

OKRUŽNO TUŽILAŠTVO BANJA LUKA

KTM . 157/04

Banja Luka, 11. 7. 2005. god.

Na osnovu čl. 366/1 ZKP, stavljam

PRIJEDLOG

Za izvricanje vaspitne mjere

UROK

Prema:

Mldb. D. M.

Zbog izvršenja kriv. djela Teške krađe iz čl. 232/1 KZ RS u vezi sa čl. 23 KZ RS,

Što je:

Dana 29. 11. 2004. god., oko 17,00 sati u Bronzanom Majdanu na području području opštine Banja Luka, zajednički i dogovoreno sa mldb. D.D. (rođen 24. 2. 1991. god.) u namjeri pribavljanja protivpravne imovinske koristi, kroz otvoren prozor ušao u OŠ «Mladen Stojanović», pa pomoću metalne šipke dužine oko 50 cm, otvorio bravu na prozoru od čajne kuhinje, pa iz iste uzeo i prisvojio 10 krem banana, 5 komada keksa jafa biskvit, 4 smokija, 7 kookolete od 0,75 l, 7 kom. čokolada «Milka» od 100 grama i gotovog novca u iznosu od 30,00 KM oštetivši time OŠ. M. S. za iznos od 70,00 KM.

DOKAZI: (navode se dokazi)

O B R A Z L O Ź E N J E

U toku pripremnog postupka utvrđeno je da je mldb. D.M. počinio kazneno djelo teške krađe iz čl. 232/1 KZ RS u vezi sa čl. 23 KZ RS, a na način kako je to opisano u dispozitivu ovog prijedloga.

U svom iskazu mldb. D. M. priznaje da je zajednički i dogovoreno sa mldb. D.D. u vrijeme iz OŠ «M.S.» uzeo i za sebe prisvojio navedene stvari u dispozitivu ovog prijedloga, a poriče da je u istu školu ušao na način kako je to opisano u dispozitivu prijedloga. Međutim, svjedok D. D. je kategoričan u svom iskazu da su u O.Š. «M. S. ušli na način kako je to opisano u dispozitivu ovog prijedloga pa da su pomoću metalne šipke dužine oko 50 cm otvorili bravu na prozoru od čajne kuhinje i kroz tako načinjen otvor ušli u istu i iz iste uzeli i prisvojili navedene stvari u ovom prijedlogu. Njegov iskaz je potvrđen i zapisnikom o uviđaju br. 1757/04 od 30. 11. 2004. god. MUP-a, CJB Banja Luka iz kojeg se vidi da su u predjelu bravice prodajnog pomičnog stakla u čajnoj kuhinji vidljivi tragovi djelovanja podesnim alatom, a iz potvrda o privremenom oduzimanju predmeta i vraćanju istih vlasniku se vidi da su ovlašteni radnici policije od malodobnih oduzeli novac i isti vratili vlasniku a koji je otuđen iz OŠ «Mladen Stojanović».

Iz izvještaja Centra za socijalni rad Banja Luka za mldb. D. M. vidi se da je mldb. D. M. živio u nepotpunoj porodici bez oca, da mu je majka umrla u januaru mjesecu 2003. god. tako da je isti ostao živjeti sa bakom i ujakom, a kada mu je baka umrla u junu mjesecu 2004. god. isti je smješten u Dječji dom «Rade Vranješević», obzirom da je iz Doma često bježao smješten je u hraniteljskoj porodici koju je napustio i u decembru mjesecu 2004. god. ponovo smješten u Dječji dom, ali sada u Kiseljak – Zvornik. Smještaj mldb. D. M. u Domu u Kiseljaku unio je promjenu u njegov život, dobro se prilagodio životu zajednice i osoblju doma koji izjavljuju da je njegovo ponašanje potpuno primjerno sredini, osim što ne voli čitati, iznenadili su se kada su čuli za kazneno djelo jer nisu primijetili da je sklon delikventnim radnjama, prema njihovim saznanjima u MZ u kojoj je prije živio kao i u Domu u Banja Luci niko nije primijetio niti posumnjao da je sklon uzimanju tuđi stvari. Mldb. D.M. je psiho fizički zdravo dijete, ali je vaspitno zapušten, proces socijalizacije se odvija na zadovoljavajući način. Za ovo kazneno djelo koje je počinio mldb. D.M. predlažu da mu se izrekne vaspitna mjera Sudski ukor smatrajući da će se njome postići svrha kažnjavanja.

Obzirom na izloženo kao i obzirom na težinu i prirodu počinjenog kaznenog djela smatram da će se predloženom mjerom Ukor postići svrha kažnjavanja i da mldb. u buduće neće činiti kaznena djela.»

8.1. Ročište za izricanje odgojne mjere

U prvom stupnju postupka odlučuje sudac za maloljetnike koji vodi i pripremni postupak a obavlja i druge poslove u postupku prema maloljetnicima, sukladno zakonu. Vijeće za maloljetnike u sastavu od trojice sudac odlučuje po žalbama protiv odluke suca za maloljetnike u slučajevima predviđenim ovim zakonom.

Suštinu tijeka postupka na ročištu za izricanje odgojne mjere najbolje je objasniti preko zapisnika sa tog ročišta iz kojih razloga se i navodi jedan takav zapisnik.

Primjer iz sudske prakse

Zapisnik sa ročišta za izricanje odgojne mjere

Km 2/05

Sastavljen u Općinskom sudu u Ljubuškom dana 6. 4. 2005. god. u kaznenom predmetu prema maloljetnom Z. V. po Prijedlogu za izricanje odgojne mjere pojačanog nadzora Centra za socijalni rad Županijskog tužiteljstva Široki Brijeg br. KTM 6/05 od 6. 4. 2005. god. radi kaznenog djela Posjedovanje i omogućavanje uživanja opojnih droga iz čl. 239. st. 3. KZ FBiH

NAZOČNI

Sudac za maloljetnike:

Tužitelj:

Mldb:

Branitelj:

Zakonski zastupnik:

Predstavnik Centra za socijalnu skrb:

Zapisničar:

Početak u 9,30 sati

Sudac za maloljetnike otvara ročište, objavljuje sastav suda, predmet glavne rasprave te da je glavna rasprava zatvorena za javnost. Zatim utvrđuje nazočnosti osoba na glavnoj raspravi i konstatira da su se pozivu odazvale sve pozvane osobe.

Sudac za maloljetnike konstatira da nema prigovora na sastav suda te poziva maloljetnika i uzima mu podatke u smislu čl. 92. ZKP FBiH

Maloljetni Z.V.

Sudac za maloljetnike upoznaje maloljetnika s njegovim pravima iz čl. 274. ZKP FBiH

Čita se Prijedlog Županijskog tužiteljstva Široki Brijeg br. KTM 6/05 od 6. 4. 2005. god. za izricanje odgojne mjere pojačanog nadzora Centra za socijalni rad

Stranke suglasno predlažu da se pročitaju: iskazi maloljetnika i njegovog zakonskog zastupnika od 6. 4. 2005. god., izvješće DGS Županijskom tužiteljstvu Široki Brijeg od 8. 2. 2005. god., izvješće DGS br. Dol-001139-04, nalaz i mišljenje Odsjeka za kemijsko i toksikološko vještačenje Federalnog MUP-a br. 12/9-2-04-5-7713 od 26. 1. 2005. god., potvrda o privremenom oduzimanju predmeta DGS br. 15-4-2/1-02-P-77/04 od 10. 11. 2004. god., zapisnik o izvršenom vaganju od 10. 11. 2004. god. te da se izvrši

uvid u fotodokumentaciju br. 02-2-4/2-7-205/04. Predlažu da se svi navedeni dokazi izvedu u kontinuitetu, a ne pojedinačno, nakon čega će se o njima i izjasniti.

Sudac za maloljetnike donosi

RJEŠENJE

Pročitati će se iskazi maloljetnika i njegovog zakonskog zastupnika od 6. 4. 2005. god., izvješće DGS Županijskom tužiteljstvu Široki Brijeg od 8. 2. 2005. god., izvješće DGS br. Dol-001139-04, nalaz i mišljenje Odsjeka za kemijsko i toksikološko vještačenje Federalnog MUP-a br. 12/9-2-04-5-7713 od 26. 1. 2005. god., potvrda o privremenom oduzimanju predmeta DGS br. 15-4-2/1-02-P-77/04 od 10. 11. 2004. god., zapisnik o izvršenom vaganju od 10. 11. 2004. god. te će se izvršiti uvid u fotodokumentaciju br. 02-2-4/2-7-205/04

Čitaju se iskazi maloljetnika i njegovog zakonskog zastupnika od 6. 4. 2005. god., izvješće DGS Županijskom tužiteljstvu Široki Brijeg od 8. 2. 2005. god., izvješće DGS br. Dol-001139-04, nalaz i mišljenje Odsjeka za kemijsko i toksikološko vještačenje Federalnog MUP-a br. 12/9-2-04-5-7713 od 26. 1. 2005. god., potvrda o privremenom oduzimanju predmeta DGS br. 15-4-2/1-02-P-77/04 od 10. 11. 2004. god., zapisnik o izvršenom vaganju od 10. 11. 2004. god. Vršiti se uvid u fotodokumentaciju br. 02-2-4/2-7-205/04

Stranke suglasno izjavljuju da nemaju primjedbi na provedene dokaze i da nemaju prijedloga za dopunu postupka na ročištu za izricanje odgojne mjere s čijim se izricanjem slažu.

Nakon toga sudac za maloljetnike temeljem čl. 389. st. 3. ZKP FBiH te čl. 87. i 92. KZ FBiH donosi i odmah nazočnim objavljuje slijedeće

RJEŠENJE

Malodobnom Z.V.

izriče se odgojna mjera

POJAČANOG NADZORA CENTRA ZA SOCIJALNU SKRB

Temeljem čl. 92. st. 2. KZ FBiH izrečena mjera prema maloljetniku će trajati najmanje jednu a najduže tri godine o čemu će sud posebno odlučiti

Temeljem čl. 78. KZ FBiH a u svezi sa čl. 239. st. 4. KZ FBiH od maloljetnika se oduzima 13,60g opojne droge marihuane privremeno oduzete po djelatnicima DGS-a dana 10. 11. 2004. god.

Temeljem čl. 390. st. 2. ZKP FBiH troškovi postupka padaju na teret proračunskih sredstava suda

Nakon donošenja odluke sudac za maloljetnike ovu odluku priopćava svim nazočnim koji se suglasno odriču prava na žalbu.

Dovršeno u 10,15 sati

Zapisničar

Sudac za maloljetnike

S obzirom na opće pravilo o shodnoj primjeni odredbi procesnih zakona koje nisu u suprotnosti sa odredbama koje reguliraju postupak prema maloljetniku, kao i odredbi koje reguliraju glavni pretres u kaznenom postupku prema maloljetniku, moglo bi se zaključiti da bi ove odredbe važile i za ročište za izricanje odgojne mjere.

8.2. Glavni pretres

Shodno se primjenjuju odredbe ovog zakona: o rukovođenju, odlaganju i prekidu glavnog pretresa o zapisniku i tijeku glavnog pretresa (čl. 363. i 364. ZKP BiH, čl. 363. i 364. ZKP DB, čl. 384. i 385. ZKP FBiH te čl. 369. i 370. ZKP RS)

Sudac za maloljetnike može da odstupa od ovih pravila ako smatra da njihova primjena u konkretnom slučaju ne bi bila cjelishodna, ali to odstupanje treba biti u zapisniku obrazloženo.

Osim maloljetnika glavnom pretresu mora biti prisutan tužitelj koji je podnio prijedlog iz čl. 360. ZKP BiH, čl. 360. ZKP DB, čl. 381. ZKP FBiH te čl. 366. ZKP RS.

Sudac za maloljetnike i bez prijedloga tužitelja može donijeti odluku na osnovu činjeničnog stanja koje je izmjenjeno na glavnom pretresu.

Za vrijeme izvođenja pojedinih dokaza ili govora pojedinih stanaka sudac za maloljetnike može narediti da se maloljetnik udalji sa zasjedanja.

Tijekom postupka sudac za maloljetnike može donijeti odluku o privremenom smještaju maloljetnika (prihvatište, odgojna ili slična ustanova, druga obitelj), a može i ukinuti takvu odluku ako je ona ranije donesena.

Posebice valja napomenuti da se na glavnom pretresu primjenjuju i slijedeće zakonske odredbe:

1. Ne može se vršiti video i audio snimanje tijeka postupka, niti objavljivanje tijeka postupka – čl. 349. st. 1. ZKP BiH, čl. 349. st. 1. ZKP DB, čl. 370. st. 1. ZKP FBiH i čl. 355. st. 1. ZKP RS
2. Utvrđivanje identiteta maloljetnika (čl. 78. ZKP BiH, čl. 78. ZKP DB, čl. 92. ZKP FBiH i čl. 142. ZKP RS) i davanje uputa (svjedocima, vještacima, oštećenom) – čl. 258. ZKP BiH, čl. 258. ZKP DB, čl. 273. ZKP FBiH i čl. 265. ZKP RS
3. Pouke maloljetniku (optuženom) – čl. 259. ZKP BiH, čl. 259. ZKP DB, čl. 274. ZKP FBiH i čl. 266. ZKP RS
4. Čitanje prijedloga i dokaza optužbe i obrane – čl. 260. ZKP BiH, čl. 260. ZKP DB, čl. 275. ZKP FBiH i čl. 267. ZKP RS
5. Dokazni postupak - izvođenje dokaza - čl. 261. ZKP BiH, čl. 261. ZKP DB, čl. 276. ZKP FBiH i čl. 268. ZKP RS
6. Direktno, unakrsno i dodatno ispitivanje svjedoka – čl. 262. ZKP BiH, čl. 262. ZKP DB, čl. 277. ZKP FBiH i čl. 269. ZKP RS
7. Pravo suda da ne dopusti pitanje ili dokaz – čl. 263. ZKP BiH, čl. 263. ZKP DB, čl. 278. ZKP FBiH i čl. 270. ZKP RS
8. Važe posebna pravila o dokazima u slučajevima seksualnih delikata – čl. 264. ZKP BiH, čl. 264. ZKP DB, čl. 279. ZKP FBiH i čl. 271. ZKP RS
9. Posljedice priznanja optuženog – čl. 265. ZKP BiH, čl. 265. ZKP DB, čl. 280. ZKP FBiH i čl. 272. ZKP RS
10. Polaganje prisege, odnosno davanje izjave – čl. 266. ZKP BiH, čl. 266. ZKP DB, čl. 281. ZKP FBiH i čl. 273. ZKP RS. U tijeku saslušanja ne smiju se prisezati maloljetne osobe (svjedoci) jer spadaju u kategoriju osoba koje nisu u mogućnosti da shvate značaj prisege, odnosno davanja izjave. Svjedoci koji nisu navršili 16 godina i koji su oštećeni kaznenim djelom i ako postoji bojazan da se svjedok neće moći saslušati na glavnom pretresu, može se snimiti audio vizualnim sredstvima u svim fazama postupka (čl. 90. ZKP BiH, čl. 90. ZKP DB, čl. 104. ZKP FBiH i čl. 154. ZKP RS).
11. Ukoliko se radi o svjedoku djetetu ili maloljetniku koji je ozbiljno fizički ili psihički traumatiziran okolnostima pod kojim je počinjeno kazneno djelo ili koji pati od ozbiljnih psihičkih poremećaja sukladno Zakonu o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka - treba dati status ugroženog svjedoka i saslušavati po pravilima procedure ovog zakona (psiho-socijalna podrška svjedoku, drugačiji raspored saslušavanja, da sud sam u ime

stranaka i uz njihovu suglasnost ispita svjedoka, koristi tehničke uređaje za prijenos slike i zvuka, sud po službenoj dužnosti ili na prijedlog stranaka udalji optuženog tijekom saslušanja svjedoka, ne saslušava direktno svjedoke nego koristi zapisnike iz istrage).

12. Odredba o zaštita svjedoka od vrijeđanja, prijetnji i napada – čl. 267. ZKP BiH, čl. 267. ZKP DB, čl. 282. ZKP FBiH i čl. 274. ZKP RS, je također primjenjiva i u postupku prema maloljetnicima. Ako je svjedok maloljetna osoba ili dijete, sudac za maloljetnike će voditi računa o načinu postavljanja pitanja i da maloljetnik, odnosno dijete razumije postavljeno pitanje.
13. Maloljetna osoba koja s obzirom na svoju duševnu razvijenost nije u stanju da shvati značaj prava da ne mora svjedočiti, ne može se saslušati kao svjedok (čl. 82. toč. d. ZKP BiH, čl. 82. toč. d. ZKP DB, čl. 96. toč. d. ZKP FBiH i čl. 146. toč. g. ZKP RS). U suprotnom, ako maloljetni svjedok odbije da svjedoči, to je njegovo pravo i on bi mogao biti kažnjen novčanom kaznom jedino ako je zaposlen.
14. Ostale odredbe o angažiranju i ispitivanju vještaka, otpuštanja svjedoka i vještaka, saslušanje van sudnice, izuzeci od neposrednog saslušanja, zapisnici o dokaznom materijalu, izmjena optužbe, dopuna dokaznog postupka, završnoj riječi i završetku glavnog pretresa se primjenjuju i u postupku prema maloljetnicima

9. ODLUKE SUCA ZA MALOLJETNIKE

Sudac za maloljetnike nije vezan za prijedlog tužitelja izuzev pri odlučivanju da li će prema maloljetniku izreći kaznu ili primjeniti odgojnu mjeru. Ako je tužitelj odustao od prijedloga sudac za maloljetnike ne može izreći kaznu nego samo odgojnu mjeru (čl. 368. st. 1. ZKP BiH, čl. 368. st. 1. ZKP DB, čl. 389 st. 1. ZKP FBiH i čl. 374. st. 1. ZKP RS)

9. 1. Rješenje o obustavi postupka

Sudac za maloljetnike će rješenjem obustaviti postupak:

- kad sud na osnovu čl. 283. toč. od d. do f. ZKP BiH, čl. 283. toč. od d. do f. ZKP DB, čl. 298. toč. od d. do f. ZKP FBiH i čl. 289. toč. g. do đ. ZKP RS donosi presudu kojom se optužba odbija ili
- kojom se optuženi oslobađa od optužbe (čl. 284. ZKP BiH, čl. 284. ZKO DB, čl. 299. ZKP FBiH i čl. 290. ZKP RS) i
- kad sudac nađe da nije cjelishodno izreći maloljetniku ni odgojnu mjeru, niti kaznu.

9.1.1. Obustava iz razloga nesjelishodnosti izricanja sankcije

U zakonu nisu dati kriteriji kada se smatra necjelishodnim izreći odgojnu mjeru ili kaznu.

Po teoriji:

- cjelishodnost treba cijeniti s aspekta vraćanja maloljetnika u normalan život i sređivanja njegove budućnosti i
- sa aspekta društvene opasnosti djela.

Po praksi:

- za lakša i za neka teža kaznena djela počinjena od strane mlađih maloljetnika iz motiva koji ne indiciraju društvenu opasnost;
- razvoj počinitelja usporen ili ograničen;
- protek vremena od počinjanja do suđenja pa se izricanje sankcije pokazuje nesvrshodno i sl.

U slučaju odustanka tužitelja za izricanje kaznene sankcije, sud postupka kao po općoj proceduri i donosi odbijajuću odluku odnosno rješenje o obustavi postupka. Rješenje o obustavi postupka se donosi u slučajevima kada se po osnovu čl. 283. toč. od d. do f. ZKP BiH, čl. 283. toč. od d. do f. ZKP DB, čl. 298. toč. od d. do f. ZKP FBiH i čl. 289. toč. g. do đ. ZKP RS po općim propisima donosi odbijajuća presuda. Odbijajuća presuda se donosi u slučaju:

- ako postupak nije pokrenut od strane tužitelja;
- ako se radi o presuđenoj stvari, oslobođen od optužbe ili postupak pravomoćno obustavljen;
- ako je djelo obuhvaćeno amnestijom, pomilovanjem ili je nastupila zastara ili postoje druge okolnosti koje isključuju kazneno gonjenje

Rješenje o obustavi postupka se donosi i u slučajevima iz čl. 284. ZKP BiH, čl. 284. ZKO DB, čl. 299. ZKP FBiH i čl. 290. ZKP RS kada se po općim propisima donosi oslobađajuća presuda: kada djelo nije zakonom predviđeno kao kazneno djelo, ako postoje okolnosti koje isključuju kaznenu odgovornost i ako nije dokazano da je optuženi počinio kazneno djelo.

U smislu čl. 100. st. 1. KZ BiH, čl. 104. st. 1. KZ FBiH, čl. 104. st. 1. KZ DB i čl. 91. st. 1. KZ RS punoljetnoj osobi koja je navršila 21 godinu ne može se suditi za kazneno djelo koje je počinio kao mlađi maloljetnik pa se postupak obustavlja.

Po stavku 2. iste odredbe ako osoba nije navršila 21 godinu, a radi se o kaznenom djelu za koje nije propisana kazna teža od 5 godina ili ako izricanje zavodske mjere nije svrsishodno - postupak se obustavlja.

Po stavku 3. iste odredbe zavodska odgojna mjera ili kazna maloljetničkog zatvora neće se izreći ako sud nađe da nije svrsishodno izreći niti jednu od ovih sankcija pa će se postupak obustaviti.

U stavku 4. ove odredbe je naglašeno izuzetnost izricanja kazne zatvora ili uvjetne osude umjesto maloljetničkog zatvora osobi koje je u vrijeme suđenja napunilo 21 godinu

U zakonu nije propisan sadržaj rješenja o obustavi postupka iz razloga nesvrshodnosti. U rješenju uvijek treba navesti činjenični opis djela, zakonski naziv djela, da li je maloljetnik počinio djelo koje mu se stavlja na teret i razloge zbog kojih nema svrhe izricanje kaznenih sankcija. Ovo je vrlo važno za mogući kasniji prigovor presuđene stvari ili za obnovu postupka.

Navodi se nekoliko primjera iz sudske prakse o obustavi postupka koji zorno govore sa kolikom pozornošću sud mora pristupiti problemu maloljetnika i koji svjedoče o *posebnim pravilima u suđenju maloljetnicima*.

Primjeri iz sudske prakse

Obustava postupka iz razloga necjelishodnosti izricanja kaznene sankcije Iz obrazloženja Općinskog suda u Sarajevu broj KM:131/01 B

«Općinsko tužilaštvo II u Sarajevu pod brojem br.KTM-196/01 od 10.7.2002. godine po okončanju pripremnog postupka, dostavilo je ovom sudu obrazložen prijedlog za izricanje kazne maloljetničkog zatvora prema sada punoljetnom A. A., zbog kaznenog djela teška tjelesna povreda iz čl. 177. stav 3. Kaznenog zakona FBiH.

U tijeku kaznenog postupka sud je utvrdio da je maloljetnik počinio kazneno djelo koje mu se stavlja na teret, odnosno da je dana 19.09.2001 godine oko 10,20 sati u Sarajevu, općina Novo Sarajevo u blizini fast food restorana smještenog u zgradi Srednje Ekonomske škole za vrijeme velikog odmora, nakon kraće verbalne prepirke i guranja sa malodobnim R. J., u trenutku kada se malodobni R. J. sapleo o tlo, te kleknuo, a nakon što je od malodobnog S. E. uzeo nož "leptir", izbo istog u predjelu leđa, kojom prilikom je malodobni R. J. zadobio tešku tjelesnu povredu opasnu po život u vidu ubodne rane u predjelu grudnog koša leđnog dijela sa ubodnim kanalom u lijevo prsište i prisutnosti zraka u lijevom prsištu.

Prema nalazu i mišljenju vještaka neuropsihijatrijske struke-Kučukalić dr. Abdulaha i dopunskom nalazu istog vještaka, A. A nije osoba sklona agresivnom ponašanju, da se psihički i fizički osjeća potpuno zdravo, te da ima grižu savjesti i kajanje zbog toga što je braneći se od oštećenog istom, nehotice, upotrebom noža nanio povredu. U tom momentu je trpio strah i bol zbog povređivanja i reagovao impulsivno u samoodbrani ne vodeći računa o posljedicama svog ponašanja. Kod istog nisu registrovani znaci privremene ili trajne duševne bolesti. Vještak ističe da je u momentu izvršenja djela

njegova spličnost da shvati značaj svoga djela i da upravlja svojim postupcima bila smanjena, ali ne bitno. U svom dopunskom nalazu, imajući u vidu okolnosti konkretnog slučaja o kojim govore A. A. oštećeni i svjedoci, dajući ocjenu psihičkog stanja A. A., vještak navodi da se isti u vrijeme izvršenja kaznenog djela nije nalazio u stanju jake afektivne razdraženosti, već da je ta afektivna razdraženost bila srednjeg intenziteta jer su njegove radnje u tijeku i nakon izvršenja djela bile svrsishodne, odnosno afekt nije ozbiljno uticao na psihičke funkcije mišljenja, svijest pamćenje i pažnju.

Malodobni A. A. rođen je 03.10.1983 godine. U vrijeme izvršenja kaznenog djela po uzrastu je bio stariji maloljetnik dok je u vrijeme suđenja postao punoljetan i imao nešto više od 20 godina i 4 mjeseca. Prema podacima Centra za socijalnu zaštitu od 13.11.2001 godine maloljetni A. potiče iz potpune četveročlane obitelji. Materijalne i zdravstvene prilike obitelji su na zadovoljavajućem nivou. Obitelj nema rješeno stambeno pitanje i trenutno živi u dvosobnom stanu sa privremenim rješenjem i očekivanjem deložacije. A. je u osnovnoj školi postizao dobar uspjeh i imao primjerno vladanje. Školske 2001/2002 godine upisao je III razred Srednje Mješovite škole gdje tijekom školovanja nije bilo primjedbi na njegovo ponašanje sve do konkretnog događaja kada je isključen iz procesa nastave i tako mu onemogućeno dalje školovanje. Trenutno radi u praonici automobila kako bi odvojio dio novca za vanredno polaganje i završetak srednje škole. Do sada se nije pojavljivao kao počinitelj kaznenih djela, a njegovo dosadašnje ponašanje ne pokazuje da se radi o osobi sklonoj asocijalnom ponašanju. Centar predlaže obustavu postupka iz razloga cjelishodnosti.

Sud podsjeća: svrha postupka koji se vodi prema malodobnim počiniteljima kaznenog djela, odnosno izricanja sankcija-odgojne mjere i kazne maloljetničkog zatvora u smislu čl. 77. Kaznenog zakona Federacije BiH, je pružanje zaštite i pomoći maloljetnom počinitelju kaznenog djela vršenje nadzora, osposobljavanje i razvijanje osobne odgovornosti, odgoj, preodgoj i pravilan razvoj, te uticaj na druge maloljetnike da ubuduće ne vrše kaznena djela. Potreba da se kroz primjenu maloljetničkog zatvora izvrši pojačani uticaj na maloljetnika kako ne bi vršio kaznena djela uvjetovana je prije svega osobnošću počinitelja kojima se ova kazna izriče, a pod pojmom ličnosti u najširem smislu se podrazumjeva raniji život maloljetnika i cjelokupno ponašanje počinitelja kaznenog djela. Imajući u vidu uvjete za izricanje kazne (teško kazneno djelo, visoki stupanj kaznene odgovornosti, teške posljedice djela) onda primjena kazne maloljetničkog zatvora u pravilu dolazi u obzir kada se radi o maloljetniku sa teškim oblicima odgojne zapuštenosti koji pri izvršenju krivičnog djela ispoljava određenu bezobzirnost, upornost, brutalnost, bezosjećajno ponašanje, izražena kriminalna volja itd, a ranije su prema njemu izricane odgojne mjere. Dakle, u ovakvom slučaju, da bi se maloljetnik odvratio od budućeg vršenje kaznenih djela, ukazuje se potreba za intenzivnijim uticajem na njegovu ličnost u cilju izmjene njegovih stavova, sklonosti a često i životnih opredjeljenja. Primjenom kazne maloljetničkog zatvora takav počinitelj kaznenog djela se za relativno duži vremenski period, koji nikada ne može biti kraći od jedne godine dana, lišava slobode i u ustanovi za izvršenje kazne podvrgava odgovarajućem tretmanu usmjerne na ostvarivanje ove posebne svrhe.

U konkretnom slučaju A. A. je u vrijeme izvršenja djela teška tjelesna povreda iz čl. 177. stav 3. Kaznenog zakona FBiH za koje je zakonom predviđena kazna zatvora od jedne do deset godina zatvora, po uzrastu bio stariji maloljetnik. Cijeneći ličnost malodobnog A. A., sredinu i prilike u kojima živi u kojima je do sada živio, činjenicu da nije osoba sklona asocijalnom ponašanju, da se do sada nikada nije pojavljivao kao

počinitelj kaznenih djela pa samim tim da prema njemu nisu ni izricane kaznene sankcije, da se kao počinitelj kaznenog djela nije pojavljivao ni nakon što je pokrenut ovaj kazneni postupak, sud je kod ovakvog stanja stvari, profila ličnosti maloljetnike, njegovog pedagoškog i socijalnog statusa, uzimajući u obzir, težinu konkretnog kaznenog djela pri čijem izvršenju je njegova uračunljivost bila smanjena, ali ne bitno, cjeneći protek vreme (2,5 godine) od izvršenja djela u kojem periodu nije činio kaznena djela, našao da ne bi bilo opravdano da se prema sada punoljetnom A. primjeni neka od odgojnih mjera niti kazna maloljetničkog zatvora jer je i samim vođenjem ovog postupka postignuta njegova svrha predviđena čl. 77. Kaznenog zakona Federacije BiH, pa je prihvatajući prijedlog Centra za socijalnu zaštitu, iz razloga necjelishodnosti izricanja kaznenih sankcija, primjenom odredbe čl. 97.stav 3. Kaznenog zakona Federacije BiH i donio rješenje kao u izreci.»

Obustava postupka zbog nedostatka dokaza po prijedlogu tužitelja

Iz obrazloženja Općinskog suda u Sarajevu broj KM:127/04

«Kantonalno tužilaštvo u Sarajevu pod brojem br.KTM-250/04 od 28.09.2004.godine po okončanju pripremnog postupka, prije ročišta, dostavilo je ovom sudu prijedlog za obustavu postupka zbog nedostatka dokaza, prema mlđb. I. S, zbog i kaznenog djela teške krađe iz čl. 274. stav 1. tačka a). Kaznenog zakona Federacije BiH.

Budući da malodobnom I. S. u tijeku pripremnog postupka nije dokazano da je noću 15/16.04.2004 godine u Sarajevu, zajedno sa H. S, upotrebom podesnog predmeta otvorio bravu na vratima vozila marke "Golf A-II" registarski broj 912-M-429, vlasništvo S. S, koje je bilo parkirano u ulici Hasana Brkića do broja 2, te ušao u unutrašnjost vozila gdje je uzeo i prisvojio drvenu policu prtljažnika sa dva manja zvučnika marke "Kebwood" i dva veća zvučnika NN marke, čime bi počinio kazneno djelo teške krađe iz čl. 287. stav 1. tačka a). Kaznenog zakona Federacije BiH, to je sud na osnovu čl. 389. stav 2. Zakona o kaznenom postupku Federacije Bosne i Hercegovine u vezi sa čl. 299. tačka c) istog Zakona, i donio rješenje kao u izreci.

Zbog nedostupnosti maloljetnika postupak je bio prekinut do sticanja uvjeta za njegov nastavak. Sudac za maloljetnike je, imajući u vidu protek vremena i činjenicu da je maloljetnik u međuvremenu postao punoljetan, tražio od tužitelja da se izjasni o cjelishodnosti vođenja ovog postupka.

Kantonalno tužilaštvo Sarajevu pod brojem br.KTM-84/98 od 20.12.2004. godine dostavilo je ovom sudu obrazložen prijedlog za obustavu postupak iz razloga cjelishodnosti prema sada punoljetnom B. A., zbog kaznenog djela teške krađe iz čl. 174. Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine tako što je:

Dana 19/20.09.1996 godine, oko 00,30 časova u mjestu Kalesija, općina Kalesija, u namjeri pribavljanja protupravne imovinske koristi, došao do kuće vlasništvo A. M, pa je iz dvorišta uzeo i za sebe prisvojio jedno biciklo marke "Sports" zeleno-plave boje, koje je bilo naslonjeno na ogradu, da bi ga sljedeći dan prodao S. M. za iznos od 8.000 dinara, te na taj način oštetio vlasnika za iznos od 25.000 dinara.

Dana 16.12.1997 godine u Tuzli u ulici Pere Kosorića broj 8, nakon što je željeznom puškom odvalio katanac na ulaznim vratima kamp prikolice marke "Adria" vlasništvo B. N, ušao u istu i iz iste uzeo i prisvojio dva radna odijela, jedne kožne rukavice i jedan produžni kabal, oštetivši na taj način vlasnika za iznos od 200 KM.

U tijeku pripremnog postupka na okolnosti kaznenog djela koje mu se stavlja na teret nije saslušani malodobni B. A. za kojim je zbog nemogućnosti da se obezbijedi njegovo prisustvo tijekom suđenja, raspisana potjernica dana 07.12.1998 godine.»

Obustava postupka iz razloga necjelishodnosti vođenja postupka i izricanja kaznene sankcije

Iz obrazloženja Općinskog suda u Sarajevu broj KM:53/98 B

«Naime, uzimajući u obzir specifičnost postupka koji se vode prema malodobnim počiniteljima kaznenog djela, težinu konkretnog kaznenog djela za koje je zakonom zapriječena kazna zatvora do pet godina, protek vremena od njegovog učinjenja (preko 8 godina), posljedice djela, činjenicu da je maloljetnik u međuvremenu postao punoljetan, odnosno da je prema podacima u spisu A. napunio preko 23 godine, posebno imajući u vidu da maloljetnik nikada nije saslušan na okolnosti kaznenog djela koje im se stavlja na teret, da mu se ne može suditi u odsutnosti, te da bi utvrđivanje odgovornosti bez njegovog izjašnjenja na optužbe predstavljalo kršenje garantovanih minimalnih prava koja pripadaju optuženom po čl. 6. Europske Konvencije o ljudskim pravima, sud je obustavio postupak iz razloga necjelishodnosti postupanja u ovom predmetu. Pri donošenju ovakve odluke sud je pored činjenice da je maloljetnik u međuvremenu postao punoljetan, ocjene vrste, težine i posljedica kaznenog zapriječenu kazne, protoka vremena od učinjenja djela, imao u vidu da se maloljetnik više nije pojavljivao kao počinitelji bilo kojeg drugog kaznenog djela, te da u sadašnjoj situaciji nema zakonskih uvjeta za izricanje bilo koje odgojne mjere ili kazne maloljetničkog zatvora, pa je kod ovakvog stanja stvari primjenom odredbe čl. 389. stav 2. Zakona o kaznenom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, u vezi sa čl. 104. stav 3. Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, odlučio kao u izreci ovog rješenja.»

Obustava postupka zbog nedostatka dokaza
Iz obrazloženja Općinskog suda u Sarajevu broj KM:196/04

«Nije dokazano van svake sumnje da je malodobni Č. O. dana 01.09.2004 godine na području Kantona Sarajevo kod sebe držao staniolski paketić sa smeđom materijom-opojnom drogom "Heroin". Naime, tužitelj je u spis za navedenu tvrdnju kao dokaz priložio potvrdu o privremenom oduzimanju predmeta sačinjene od strane II Policijske uprave broj 02/3-2-3-316/04 od 01.09.2004 godine prema kojoj je od maloljetnika oduzet jedan staniolski paketić sa materijom koja asocira na opojnu drogu "Heroin", a što priznaje i malodobni Č. O. Međutim, da li se zaista radi o navedenoj drogi, svoju tvrdnju tužitelj nije podkrijepio dokazima, a niti je u tijeku ili dopuni pripremnog postupka u tom smislu predlagao izvođenje dokaza vještačenja po vještaku biološko-hemijske struke oduzete materije koja je predstavljala sadržaja staniolskog paketića (materija za tu svrhu kao dokaz uložena u spis) kako bi se na nesumnjiv način utvrdilo da navedena materija zaista jeste droga "Heroin". Ovakvo postupanje i obveza tužitelja proizilazi iz odredbe čl. 45. stav 2. tačka a) i stava 3. istog člana Zakona o kaznenom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, u vezi sa čl. 381. stav 1. ovog zakona. Dakle, tužitelj je dužan da dokaže odgovornost optuženog maloljetnika ne samo na osnovu prikupljenih dokaza od strane ovlaštenih službenih osoba, nego i na osnovu dokaza koji su prikupljeni na osnovu i u okviru njegovog zahtjeva za pokretanje pripremnog postupka i da nakon toga, predlažući sudu donošenje odluke o izricanju odgojne mjere, pa i kada predlaže donošenje odluke o obustavi postupka iz razloga necjelishodnosti izricanja sankcije, svoju tvrdnju o počinjenom kaznenom djelu potkrijepi odgovarajućim dokazima. U konkretnom slučaju postoji osnovana sumnja da je maloljetnik počinio kazneno djelo posjedovanje i omogućavanje uživanja opojnih droga iz čl. 239. stav 3. Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, ali sud zbog izostale aktivnosti tužitelja u pogledu pružanju dokaza, u odgovornost maloljetnika nije uvjeren van svake sumnje. Zbog svega navedenog sud nije prihvatio prijedlog tužitelja da se postupak prema maloljetnom Č. O. za ovo djelo obustavi iz razloga necjelishodnosti. Ovo i zbog toga što se i odluka o obustavi postupka iz razloga necjelishodnost, kao specifična odluka u postupku prema maloljetnim počiniteljima kaznenog djela, također mora zasnivati na utvrđivanoj odgovornosti za počinjeno djelo, zbog čega je sud, imajući naprijed navedeno, primjenom odredbe čl. 389. stav 2. Zakona o kaznenom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, u vezi sa čl. 299. tačka c) istog Zakona, i odlučio kao u izreci ovog rješenja.

Tužitelj je odustao od kaznenog gonjenja zbog nedostatka dokaza da je malodobni Č. O.:

1. Dana 20.08.2004 godine u Sarajevu na raskrižju ulice Banjalučka i Derviša Numića prišao sa leđa Č.R., te mu iz desne ruke istrgao a zatim uzeo i prisvojio jedan platneni ceker plave boje u kojem su se nalazili ključevi od stana, novac u iznosu od 50,00 KM i novčanik sa dokumentima.
2. Dana 20.08.2004 godine u Sarajevu, u ulici Aleja lipa broj 13, općina Novo Sarajevo, upotrebom fizičke snage popeo se na sims prozora koji je bio otvoren na obrliht, te na taj način ušao u unutrašnjost stana vlasništvo BA, odakle je uzeo i prisvojio novac u iznosu od 50 eura i 450 RH kuna, na koji način je oštetio vlasnika za gore navedeni iznos.

3. Dana 29.08.2004 godine u Sarajevu, u ulici Obitelji Ribar broj 67, općina Novo Sarajevo, upotrebom fizičke snage popeo se na sims prozora koji je bio otvoren na obrliht, a zatim guranjem otvorio isti, te ušao u unutrašnjost stana vlasništvo S S, odakle je uzeo dva srebrna lančića, prstenove od srebra, novac u iznosu od 50 KM i jednu čakiju na preklapanje sa natpisom "Rehau".

Budući da je tužitelj postupjući sukladno sa principom mutabiliteta iz čl. 52. Zakona o kaznenom postupku Federacije Bosne i Hercegovine prema malodobnom Č. O. odustao od kaznenog gonjenja zbog kaznenog djela teške krađe iz čl. 287. stav 1.tačka b). Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, u odnosu na kaznenopravne radnje opisane od 1-3 obrazloženja ovog rješenja, to je sud primjenom odredbe čl. 389. stav 2. Zakona o kaznenom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, i odlučio kao u izreci ovog rješenja.»

**Obustava postupka po prijedlogu tužitelja zbog nedostatka dokaza
Iz obrazloženja Općinskog suda u Sarajevu broj KM:116/03**

«Kantonalno tužilaštvo u Sarajevu pod brojem br.KTM-172/03 od 15.04.2004.godine po okončanju pripremnog postupka, a prije ročišta, dostavilo je ovom sudu obrazložen prijedlog za obustavu postupka zbog nedostatka dokaza prema sada punoljetnom B D, zbog kaznenog djela teške krađe iz čl. 287. stav 1. tačka a). Kaznenog zakona Federacije BiH da je:

1. U vremenskom periodu od 14 do 17.03.2003 godine u Sarajevu, u ulici Save Skarića br.2, općina Stari grad, u društvu sa malodobnim B. F., upotrebom podesnog predmeta odvalio metalne gitere, koji su se nalazili na prozoru kuće vl. M. A, da bi potom upotrebom fizičke snage otvorio prozor na istoj, te na taj način ušao u unutrašnjost, odakle je uzeo i prisvojio sedam pari dječijih naušnica, tri dječije narukvice, jedan privjesak, dvije jakne, jedno muško odijelo, jedan ženski sat, dvije srebrene narukvice, jedan srebrni lančić, jedan srebrni prsten, jednu srebrnu ogrlicu, jedan TV marke "Philips", jednu muzičku liniju marke "Elton", jedan elektronski telefonski imenik i oko 15 komada audio kasete, oštetivši vlasnika za neutvrđeni iznos.
2. U vremenskom periodu od 11. do 22.03.2003 godine u Sarajevu, u ulici Brdo džamija br.44, u društvu sa malodobnim B.F., upotrebom fizičke snage odvalio ulazna vrata na kući vl. J. M, te na taj način ušao u unutrašnjost iste, odakle je uzeo i prisvojio jedan TV aparat, jedan perzijski ćilim, jedan džepni sat marke "Omega", jedan ručni sat marke "Cortebert" i jedan kvarcni sat, oštetivši vlasnika za neutvrđeni iznos.

Imajući u vidu prijedlog tužitelja, sud je na osnovu čl. 299. tačka c) Zakona o kaznenom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, u vezi sa čl. 361. stav 1. istog Zakona i čl. 104. stav 2. Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine odlučio kao u izreci ovog rješenja.

Odluka o troškovima kaznenog postupka i imovinskopravnom zahtjevu oštećenog M. A. i J. M. temelji se na odredbi čl. 203. stav 1. i čl. 212. stav 4. Zakona o kaznenom postupku Federacije Bosne i Hercegovine. u vezi sa čl. 361. stav 1. istog Zakona.»

9. 2. Rješenje o izricanju odgojne mjere

Za primjenu svake kaznenopravne sankcije, pa i odgojne mjere, važi načelo krivnje, ali se maloljetnik prilikom izricanja odgojne mjere ne oglašava krivim.

U rješenju se navodi:

- naziv odgojne mjera
- zakonska osnova za izricanje mjere
- najkraće i najduže trajanje mjere s naznakom da će se o trajanju mjere naknadno odlučiti
- odluka o primjeni mjere sigurnosti, troškovima postupka i imovinskopravnom zahtjevu

U obrazloženju rješenja treba se navesti potpuni činjenični opis djela, zakonski naziv djela i sve bitne izvedene dokaze i utvrđene činjenice i okolnosti koje opravdavaju primjenu izrečene odgojne mjere. Razlozi koji bi mogli negativno uticati na maloljetnike neće se navoditi.

Polazeći od specifičnosti ciljeva koji se žele postići izborom prave odgojne mjere sud posebice mora svestrano analizirati ličnost maloljetnika kako bi donio pravilnu odluku.

Navodi se nekoliko primjera sudskih odluka koje zorno pokazuju ne samo formu već i suštinu ove vrste sudske odluke. Posebnu pozornost treba posvetiti razlozima sudske odluke koji su sud opredjelili za izricanje konkretne mjere. Ti razlozi također pokazuju na posebnu pozornost koja se daje preodgoju maloljetnika.

Primjer iz sudske prakse

Zavodska mjera**Izvod iz Rješenja Općinskog suda Ljubuški broj Km 1/01 od 11. 5. 2001. god.**

«Cijeneći okolnosti od značaja za ocjenu duševne razvijenosti maloljetnika, sredine i prilika u kojima žive i razmatrajući koju od odgojnih mjera primijeniti u konkretnoj situaciji vijeće Općinskog suda Ljubuški je odlučilo da se obojica maloljetnika moraju uputiti u odgojno – popravni dom i to iz slijedećih razloga.

Mldb. M.M. je dijete razvedenih roditelja pa je, uslijed toga, jedno vrijeme živio s majkom u Mostaru dok u posljednjoj godini dana živi s ocem u G., općina Ljubuški. U školi je postizao slab uspjeh, kako u učenju tako i u vladanju, pa je dobivao slabe ocjene i bježao s nastave. Pokazivao je sklonost uzimanju alkohola, piva i gemišta, a počeo je uzimati i opojna sredstva – drogu. Zbog toga su ga roditelji vodili u Međugorje u tzv. Komunu gdje se ovisnici o opojnim sredstvima odvikavaju od istih. Da ne bi bio izbačen iz škole koju je pohađao, otac ga je, u dogovoru s ravnateljem mostarske škole, ispisao iz iste i upisao u školu u V., općina Ljubuški. M. je završio sedam razreda osnovne škole iako je osmogodišnje školovanje po zakonu obvezno. Otac ga je uzeo sa sobom da mu pomaže u različitim zanatskim radovima koje je on izvodio na izgradnji stambenih kuća da ga tako i osposobi da može samostalno raditi i privređivati. Prema iskazu roditelja, koji potvrđuje i svjedok R.T., mldb. M. je bio poslušan i vrijedan. Iz iskaza majke koja kaže da je jednom prigodom, kada je M. zaprijetila da će se udati, on odgovorio: «Možeš ali samo za mog oca», kao i iz iskaza M.M. da bi volio da mu roditelji žive zajedno, sud zaključuje da je ukupna obiteljska situacija polučila negativne tendencije u razvoju M. ličnosti i ukupnog ponašanja tako da M., prema nalazu i mišljenju vještaka neuropsihijatra, «zadovoljava sve elemente ponašajnog poremećaja (F91) koji je okarakteriziran ponavljanim i stalnim nedruštvenim, agresivnim i prkosnim ponašanjem koje je očito teže od običnih dječjih prkosa i adolescentnog buntovništva, te zbog kojeg je već u sredini življenja prepoznatljiv i disfunkcionalan».

Sud je našao da su roditelji mldb. M.M. ulagali napore u cilju njegovog preodgoja i odvikavanja od loših navika, odnosno osposobljavanja za društveno koristan rad, ali su ti naponi činjeni nakon njegovog evidentno lošeg i neprihvatljivog ponašanja a nakon kojeg je maloljetnik i počinio teško kazneno djelo prethodno konzumirajući alkohol i opojno sredstvo. Sud je našao i da roditelji nisu ostvarivali dostatnu kontrolu i nadzor nad vladanjem svog sina te da odgojne mjere koje su poduzimali nisu osigurale njegovo društveno prihvatljivo ponašanje. Naime, s nepunih petnaest godina M. je počeo konzumirati alkohol i drogu, a roditelji nisu izvršili ni zakonsku obvezu – da im dijete završi osmogodišnje školovanje.

Mldb. V.M. je u školi postizao izuzetno slab uspjeh u učenju i vladanju. Jedan od razreda je čak i ponavljao, a duže godina ima loše ocjene iz vladanja. U osmom

razredu, na polugodištu, ima osam zaključenih jedinica te loše vladanje. Pokazuje sklonost krađama novca od svoje babe za koje roditelji znaju ali ne čine ništa da ga od toga odviknu. Sud nalazi da postoji očigledna indiferentnost, pa i neka svojevrsna doza odobravanja, roditelja u odnosu na pokazanu sklonost mlđb. V. krađama novca, lošem učenju i vladanju. Prema nalazu i mišljenju vještaka neuropsihijatra mlđb. V. je «biološki i socio-emocionalno nezrela ličnost s očitim i višegodišnje evidentiranim smetnjama na emocionalnoj i voljno-nagonskoj sferi funkcioniranja manifestnim kroz aberacije ponašanja i socijalnog funkcioniranja koje ima disocijalne elemente.» Sud je posebice cijenio i zaključak nalaza vještaka neuropsihijatra koji kaže «obzirom na prenaplašenu psihijatrijsku hereditarnu opterećenost i složen krajnje nepovoljan s psihološkog aspekta gledano praktički bolestan obiteljski milje odrastanja od najranijeg djetinjstva, kod ispitanika je već manifestan emocionalni defekt uz vaspitno-odgojnu zaostalost, te naglašenu sugestibilnost koja je prije svega produkt intelektualnih potencijala ispitanika.» Sukladno ovom nalazu vještaka, ali i vlastitim zaključcima koje je sud donio temeljem iskaza zakonskih zastupnika maloljetnika i iskaza njegovih stričeva, sud utvrđuje da ukupan obiteljski milje u kome živi mlđb. V. ne samo da ne može osigurati njegov pravilan odgoj i dostatnu kontrolu i nadzor nad njegovim vladanjem, već može samo daljnje negativno utjecati na njegov ukupan socio-psihološki razvoj i ponašanje. Ovo i stoga jer je tijekom ovog postupka bez ikakve dvojbe utvrđeno da otac mlđb. V., nakon što je pronašao svoje roditelje – mrtvu majku i živa oca, nije poduzeo nikakve mjere u cilju pokušaja spašavanja očevog života već je pokazao, najblaže rečeno, vrlo nerazumljivo ponašanje, a tijekom postupka i stanovitu dozu agresivnosti. U nešto širem obiteljskom okruženju mlđb. V. ima stričeve od kojih jedan tvrdi da je protjeran iz Njemačke zato što je bio dobar s Titom i Clintonom, dok drugi tvrdi da je bolestan zato što nema nikakve škole, a što samo za sebe govori kakav bi utjecaj na V. ličnost oni mogli imati.

Iz gore navedenih utvrđenja sud zaključuje da su oba maloljetnika kazneno djelo učinili i zbog ukupnosti negativnog utjecaja sredine i prilika u kojima su živjeli, odnosno da sredina i prilike u kojima oni žive ne samo da ne jamči njihov pravilan razvoj na crti opće prihvatljivog ponašanja već obvezuje sud da ih izdvoji iz takve sredine i prema obojici primjeni pojačane mjere preodgoja. Sukladno ovakvom utvrđenju sud je stajališta da se daljnji odgoj i kontrola nad maloljetnicima ne može prepustiti roditeljima ili Centru za socijalnu skrb, odnosno da upućivanje u odgojnu ustanovu, kako predlaže Centar za socijalnu skrb Ljubuški, neće osigurati njihov preodgoj koji u sebi treba da uključi ne samo završetak školovanja i osposobljavanje za društveno koristan rad, već i jedan duži i cjelovitiji pedagoški, pa i rad psihologa, u cilju njihovog odvikavanja od postignutih loših navika a zatim i pojačanog preodgoja na postizanju opće prihvatljivog djelovanja. Utvrđen socio-psihološki profil obadvojice maloljetnika, negativne sklonosti konzumiranju alkohola i droge, lošeg vladanja i učenja kod mlđb. M. M., odnosno sklonost čestim krađama i ekstremno loš uspjeh u učenju i vladanju u školi kod mlđb. V.M., pobude iz kojih je počinjeno ovo izuzetno teško kazneno djelo, posebice sredina i prilike u kojima maloljetnici žive te mjere koje se trebaju poduzeti da bi se polučili postavljeni ciljevi, zahtijevaju znatno duži, stručniji i kompleksniji rad s maloljetnicima, provjeru i nadogradnju rezultata polučениh u određenom periodu, od onog koji su u mogućnosti postići Centar za socijalnu skrb, kako predlaže obrana za mlđb. M.M., ili odgojna ustanova, kako predlaže Centar za socijalnu skrb Ljubuški. Da bi se sve ovo polučilo nije dostatan samo stalni nadzor od stručnih odgajatelja u

ustanovi za odgoj maloljetnika već isključivo pojačane mjere preodgoja koje je moguće osigurati u odgojno – popravnom domu.

Polazeći od svrhe odgojnih mjera, a imajući u vidu odredbe čl. 76. st. 2., 77., 80. i 88. KZ-a, odlučeno je kao u izreci.

Temeljem čl. 88. st. 3. KZ-a odlučeno je da izrečena mjera traje najmanje jednu a najviše pet godina, a o čemu će sud posebno odlučiti.»

Zavodska mjera i pojačan nadzor organa starateljstva

Izvod iz Rješenja Općinskog suda Ljubuški broj Km 2/03 od 24. 7. 2005. god.

«Temeljem izvješća Centra za socijalnu skrb Ljubuški, iskaza roditelja – zakonskih zastupnika maloljetnika te nalaza i mišljenja psihologa sud je utvrdio slijedeće činjenice.

Roditelji mldb. I.C. nisu ulagali dostatne napore u cilju njegovog preodgoja i odvikavanja od loših navika, odnosno osposobljavanja za društveno koristan rad, čak ni nakon njegovog evidentno lošeg i neprihvatljivog ponašanja očitovanog u počinjanu prethodno navedenih kaznenih djela. Sud je našao i da roditelji nisu ostvarivali dostatnu kontrolu i nadzor nad vladanjem svog sina te da odgojne mjere koje su poduzimali nisu osigurale njegovo društveno prihvatljivo ponašanje. Mjere koje su poduzimane u tijeku izvršenja odgojne mjere pojačanog nadzora Centra za socijalnu skrb također nisu polučile željeni rezultat. Naime, maloljetnik je pokazao evidentnu upornost u počinjanju kaznenih djela, a napustio je i školovanje.

No isto tako sud je našao da je maloljetni I.C. po svom psihološkom profilu osoba čija socijalna zrelost zaostaje za njegovom dobi te da nije u stanju potpuno shvatiti značaj i uzročno-posljedične veze svojih postupaka i moguće negativne reperkusije po njega samog.

Roditelji mldb. S.P. su ulagali napore u cilju njegovog preodgoja i odvikavanja od loših navika, odnosno osposobljavanja za društveno koristan rad, ali ti napori nisu polučili željeni rezultat. Sud je našao i da roditelji nisu ostvarivali dostatnu kontrolu i nadzor nad vladanjem svog sina te da odgojne mjere koje su poduzimali nisu osigurale njegovo društveno prihvatljivo ponašanje.

Iz gore navedenih utvrđenja sud zaključuje da su oba maloljetnika kazneno djelo učinili i zbog ukupnosti negativnog utjecaja sredine i prilika u kojima su živjeli, nedostane kontrole i poduzimanja odgojnih mjera od strane roditelja, odnosno kod I.C. i neprihvatanja autoriteta i odgojnih mjera i savjeta Centra za socijalnu skrb. Sud također zaključuje da sredina i prilike u kojima živi I.C. ne samo da ne jamči njegov pravilan razvoj na crti opće prihvatljivog ponašanja već obvezuje sud da ga izdvoji iz takve sredine i primjeni pojačane mjere preodgoja.

Sukladno ovakvom utvrđenju sud je stajališta da se daljnji odgoj i kontrola nad maloljetnim I.C. ne može prepustiti roditeljima i Centru za socijalnu skrb, odnosno da

mjera pojačanog nadzora od strane Centra za socijalnu skrb ili upućivanje u odgojnu ustanovu, kako predlaže njegova obrana, neće osigurati njegov preodgoj koji u sebi treba da uključi ne samo završetak školovanja i osposobljavanje za društveno koristan rad, već i jedan duži i cjelovitiji pedagoški, pa i rad psihologa, u cilju njihovog odvikavanja od postignutih loših navika a zatim i pojačanog preodgoja na postizanju opće prihvatljivog djelovanja. Utvrđen socio-psihološki profil maloljetnog I.C., sklonost čestim krađama i ekstremno loš uspjeh u učenju i vladanju u školi, pobude iz kojih su počinjena kaznena djela, sredina i prilike u kojima živi te mjere koje se trebaju poduzeti da bi se polučili postavljeni ciljevi, zahtijevaju znatno duži, stručniji i kompleksniji rad s njim, provjeru i nadogradnju rezultata polučenih u određenom periodu, od onog koji su u mogućnosti postići Centar za socijalnu skrb ili odgojna ustanova. Da bi se sve ovo polučilo nije dostatan samo stalni nadzor od stručnih odgajatelja u ustanovi za odgoj maloljetnika već isključivo pojačane mjere preodgoja koje je moguće osigurati u odgojno – popravnom domu.

U ozračju navedenog sud je uvjerenja da bi izricanje kazne maloljetničkog zatvora i uvjeti njenog izvršenje negativno utjecalo na socio-psihološki razvoj ličnosti maloljetnog I.C., posebice zbog toga što je prema njemu evidentno poduzeti mjere preodgoja i psihološkog rada koje se učinkovitije mogu postići u za to specijaliziranoj ustanovi kakva je odgojno-popravni dom.

U odnosu na maloljetnog S.P. sud je uvjerenja da mjera pojačanog nadzora od strane Centra za socijalnu skrb može polučiti željeni rezultat. Ovo i stoga što je maloljetnik pokazao vidan napredak u periodu od počinjanja djela do dana zaključenja glavne rasprave očitovan u činjenici da je popravio tri slabe ocijene i razred završio dobrim uspjehom.

Polazeći od svrhe odgojnih mjera, a imajući u vidu odredbe čl. 77., 80. 85. i 88. KZ FBiH, odlučeno je kao u izreci.

Temeljem čl. 88. st. 3. KZ FBiH odlučeno je da izrečena mjera upućivanja u odgojno-popravni dom traje najmanje jednu a najviše pet godina, dok je temeljem čl. 85. st. 2. KZ FBiH odlučeno da izrečena mjera pojačanog nadzora Centra za socijalnu skrb traje najmanje jednu a najviše tri godine, a o čemu će sud posebno odlučiti.»

Odgojna mjera pojačanog nadzora nadležnog organa socijalne zaštite

Iz obrazloženja Općinskog suda u Sarajevu broj KM:163/04

«Imajući u vidu naprijed navedeno, cijeneći ličnost maloljetnika, sredinu i prilike u kojima živi, cijeneći težinu kaznenog djela i posljedice djela, posebno imajući u vidu kompleksnost porodičnih odnosa i ekonomske i socijalne prilike u kojim obitelj živi, sud je došao do zaključka da malodobnog S. nije potrebno izdvajati iz postojećeg porodičnog okruženja, ali da ga je potrebno staviti pod pojačani nadzor zbog čega je primjenom čl.a 92. Kazneno zakona Federacije BiH prema njemu i izrečene odgojna mjera pojačanog nadzora nadležnog organa socijalne zaštite o čijem izvršenju će uz pružanje potrebne pomoći, brinuti ovlaštena osoba ovog organa. Pri donošenju ovakve

odluke sud je imao u vidu međunarodni pravni standard čl. 3. Konvencije o pravima djeteta kojim je utvrđeno pravo i osnovni princip da se u postupcima koje se tiču djeteta postupa u njegovom najboljem interesu, te istovremeno na osnovu stava 2. čl. 92. Kaznenog zakona FBiH odredio vrijeme izvršenja odgojne mjere pojačanog nadzora nadležnog organa socijalne zaštite u najmanjem trajanju od 1(jedne) godine a najviše do 3(tri) godine dana, realno očekujući da će se izrečenom mjerom ostvariti njena svrha određena čl. 85. Kaznenog zakona FBiH. Zavisno od uspješnosti izvršenja izrečene mjere, sud će naknadno i odlučiti o dužini njenog trajanja.

O imovinsko pravnom zahtjevu oštećenih _____ sud nije odlučivao budući da takav zahtjev u tijeku postupka nije ni postavljen.

Odluka o troškovima kaznenog postupka temelji se na odredbi čl. 390. stav 2. Zakona o kaznenom postupku Federacije Bosne i Hercegovine.»

***Odgojna mjera upućivanja u odgojno-popravni dom
Iz odluke Okružnog suda u Banja Luci broj Km. 1/04 od 22. 12. 2004. god.***

«Okružni tužilac u Banjoj Luci je nakon provedenog pripremnog postupka protiv mldb. I. M. pod br. KTM. 12/04 od 13. 10. 2004. god. a na osnovu čl. 386. st. 1. ZKP- stavio prijedlog da se prema tada mldb. I. M. izrekne kazna maloljetničkog zatvora.

Centar za socijalni rad Banjaluka uz socio-amnestičke podatke dostavio je i mišljenje da se mld. I. M. za navedeno kazneno djelo izrekne vaspitna mjera «pojačanog nadzora organa socijalnog staranja».

Prilikom izbora vaspitne mjere prema mldb. I. M. sud je cijenio sve okolnosti koje na to utiču, uzrast maloljetnika, stepen njegove duševne razvijenosti, fizička svojstva, njegove sklonosti, pobude iz kojih je djelo učinjeno, dosadašnje vaspitanje, sredinu i prilike u kojima je živio, težinu učinjenog djela a posebno činjenicu da do sada protiv mld. okrivljenog nije vođen kazneno postupak. Imajući u vidu težinu počinjenog djela, društvenu opasnost djela i maloljetnika kao počinioca te prijedlog Centra za socijalni rad Banjaluka to ukazuje da se ova vaspitna mjera, upućivanje u vaspitno-popravni dom, izriče u interesu mldb. okrivljenog.

U vaspitno-popravnom domu mldb. okrivljeni će ostati najmanje dvije a najviše pet godina pa mu se pruža mogućnost prevaspitanja.

Sud nije prihvatio prijedlog okružnog tužioca da se prema mldb. okrivljenom izrekne kazna maloljetničkog zatvora iz čl. 88. KZ RS jer prema odredbi čl. 87 KZ RS kazniti se može samo kazneno odgovorni stariji maloljetnik koji je počinio kazneno djelo za koje je zakonom propisana kazna zatvora teža od 5 godina a zbog teških posljedica djela i visokog stepena kaznene odgovornosti ne bi bilo opravdano izreći vaspitnu mjeru. U konkretnom slučaju ovaj sud smatra da je izostao visok stepen kaznene odgovornosti mldb. okrivljenog kao jedan od uslova za izricanje kazne maloljetničkog zatvora. Ovo iz razloga što je prema nalazu i mišljenju vještaka neuropsihijatra S. dr. B . u vrijeme

kada je počinjeno djelo za koje se mlđb. okrivljeni tereti on se nalazio u stanju jakih afektivnih promjena te stanja lake opijenosti što je kod njega dovelo do prolaznog duševnog poremećaja srednjeg stepena. Zbog navedenog prolaznog duševnog poremećaja mlđb. okrivljeni je u vrijeme izvršenja bio bitno smanjene sposobnosti da shvati značaj i posljedice tog djela i bitno smanjene mogućnosti da upravlja svojim postupcima.

Bitno smanjena uračunljivost u vrijeme izvršenja kaznenog djela isključuje postojanje visokog stepena kaznene odgovornosti, jednog od uslova za izricanje kazne maloljetničkog zatvora prema stavu Vrhovnog suda Srbije (Kžm. 72/95 od 22. 8. 1995. god.).

Iz navedenih razloga a imajući u vidu da nije bilo uslov za izricanje mjere pojačanog nadzora socijalnog staranja (čl. 91 KZ) ovaj sud smatra da će se izrečenom vaspitnom mjerom postići svrha vaspitnih mjera iz čl. 80. KZ RS. Naime, u okviru opće svrhe kaznenih sankcija svrha vaspitnih mjera je da se pružanjem zaštite i pomoći mlđb. učiniocima kaznenih djela, vršenjem nadzora nad njima, njihovim stručnim osposobljavanjem i razvijanjem njihove ličnosti odgovornosti obezbjedi njihovo vaspitanje, prevaspitanje i pravilan razvoj.»

Odluka Vrhovnog suda RS broj Kžm 2/05 od 17. 5. 2005. god. po žalbi branitelja na prethodno navedenu odluku Okružnog suda u Bijeljini

«Cijeneći težinu i prirodu učinjenog djela, okolnosti koje su pratile izvršenje djela (izražena upornost i brojnost povreda nanesenih nižem, u grudnom košu i obje natkoljenice, te napad metalnom šipkom, koji je neposredno prethodio nanošenju povreda), te nalaz psihijatra i mišljenje Centra za socijalni rad Banja Luka, vijeće za maloljetnike ovog suda nalazi da je pravilan zaključak pobijanog rješenja da su, u konkretnom slučaju neophodne posebne mjere pomoći zaštite i nadzora koje se ogledaju u pojačanim mjerama prevaspitnja, što se može ostvariti u vaspitno-popravnom domu za maloljetne učinioce kaznenih djela, radi čega je alternativni prijedlog žalbe branioca maloljetnika za upućivanje u vaspitnu ustanovu, neosnovan. Pri izboru vaspitne mjere prvostepeni sud je u smislu čl. 72. KZ RS pravilno cijenio sve okolnosti koje su od uticaja za odluku u tome pravcu i to uzrast maloljetnika, stepen njegove duševne razvijenosti, psihička svojstva i sklonost, dosadašnje vaspitanje te sredinu i okruženje u kome živi. Navedene okolnosti su potpuno i jasno utvrđene prvenstveno iz nalaza i mišljenja Centra za socijalni rad Banja Luka sa anamnestičkim podacima za maloljetnika, te nalaza i mišljenja neuropsihijatra S. dr. B., tako da je nesumnjivo da će se izrečenom vaspitnom mjerom, kao mjerom pomoći, zaštite i nadzora, u potrebnoj mjeri uticati na prevaspitanje i njegov pravilan razvoj, što se može sa sigurnošću ostvariti, upravo, izrečenom mjerom insitucijalnog karaktera.

Međutim, žalba branioca maloljetnika osnovano ukazuje na pogrešnu primjenu kaznenog zakona i odredbe čl. 80. st. 3. KZ RS, kojom odredbom je regulirano da u vaspitno-popravnom domu maloljetnik ostaje najmanje 1 (jednu) a najviše 5 (pet) godina, pa je u skladu sa navedenom zakonskom odredbom prvostepeno rješenje i

preinačeno, s tim da će se u smislu st. 3. istog zakonskog propisa o trajanju mjere naknadno odlučiti.»

Odluka Vrhovnog suda Republike Srpske broj Kžm 2/03 od 9. 9. 2003. god. po žalbi na odluku Okružnog suda u Bijeljini kojom je zamijenjena odgojna mjera upućivanja u odgojnu ustanovu sa mjerom upućivanja u odgojno-popravni dom

«Rješenjem Okružnog suda u Bijeljini br. Km. 6/03 od 10. 7. 2000. god. koje je potvrđeno rješenjem Vrhovnog suda Republike Srpske br. Kžm. 6/00 od 9. 10. 2000. god. maloljetnom M. V., a zbog kaznenog djela silovanja iz čl. 88. st. 2. u vezi sa st. 1. KZ RS – posebni dio, izrečena je vaspitna mjera upućivanja u vaspitnu ustanovu.

Kako je od pravosnažnosti odluke kojom je izrečena zavodska mjera proteklo više od jedne godine, a izvršenje mjere prema maloljetniku nije započeto, prvostepeni sud je, na sjednici vijeća za maloljetnike dana 27. 5. 2003. god., na prijedlog Okružnog javnog tužioca u Bijeljini, a po prethodnom pribavljanom mišljenju Centra za socijalni rad općine Ugljevik i saslušanju majke maloljetnika, u skladu sa čl. 492. st. 2. ZKP-a, donio pobijano rješenje i u skladu sa čl. 20. st. 1. KZ RS – posebni dio, izrečenu mjeru upućivanja u vaspitnu ustanovu zamijenio drugom zavodskom mjerom, i to mjerom upućivanja u vaspitno popravni dom, sa granicama određivanja trajanja predviđenih članom 17. st. 3 KZ RS – posebni dio. Izmjenu odluke o izrečenoj vaspitnoj mjeri obrazlaže njihovom posebnom svrhom te utvrđenim činjenicama i okolnostima koje se odnose na ličnost maloljetnika koje upućuje na zaključak nepostizanja svrhe, ranije izrečenom zavodskom mjerom.

Prilikom izmjene odluke o vaspitnim mjerama mora se cijeliti da vaspitne mjere, po svojoj sadržini i svrsi predstavljaju, prvenstveno, mjere pomoći, zaštite i nadzora, pa ako se izrečena mjera pokaže neefikasnom, može se zamijeniti drugom vaspitnom mjerom i to onom kojom se omogućuje ostvarenje svrhe vaspitnih mjera u postupku prevaspitanja maloljetnika i resocijalizacije, a sve u skladu sa čl. 20 KZ RS - posebni dio. Naime, zavodska mjera obzirom na postignuti uspjeh prevaspitavanja, može se obustaviti od izvršenja, ili se može zamijeniti nekom drugom takvom mjerom, kojom će se bolje postići svrha vaspitnih mjera. Suština je u ostvarenju svrhe vaspitnih mjera i u konkretnom predmetu o zamjeni iste vrste zavodske mjere, u okviru vaspitnih mjera, pa se ne može raditi o povredi instituta reformatio in peius, kako to žalba branioca maloljetnog M.V. ističe.

Prema dopisu Centra za socijalni rad Ugljevik br. 59/03 od 30. 3. 2003. god. M. V. (sada punoljetan) izbjegavao je odlazak u vaspitne ustanove i smještaj, i to u Zavod za vaspitanje djece i omladine Beograd, Zavod za vaspitanje maloljetnika u Podgorici, te Zavod za djecu i omladinu u Nišu, koji mu je, putem odgovarajućih ministarstava više puta obezbjeđivan, na brojne pozve Centa za socijalni rad Ugljevik nije se odazivao, a prema izvještaju CJB Ugljevik V.M. je napustio mjesto prebivališta i nalazio se jedno izvjesno vrijeme u Tuzli, Republici Hrvatskoj, a prema nekim podacima i u Španiji (bavi se fudbalom). Njegova majka nema saznanje o trenutnom mjestu boravišta ali potvrđuje da V. ne pohađa školu, kako kaže «to za njega nije bitno» jer će postati profesionalni fudbaler.

Očigledno je da je V.M. izbjegavao izvršenje vaspitne mjere upućivanja u vaspitnu ustanovu u čemu je imao podršku majke, kako to pravilno zaključuje prvostepeni sud pa izrečena mjera upućivanja u vaspitnu ustanovu nije postigla svoju svrhu, jer izvršenje nije ni započeto, pa vijeće za maloljetnike prvostepenog suda pravilno postupa kada, u skladu sa čl. 20 st. 1. KZ RS – posebni dio, zamjenjuje mjerom upućivanja u vaspitno popravni dom. Pri tom je cijenjena težina a posebno priroda počinjenog kaznenog djela, u skladu sa čl. 17. st. 2. KZ RS – posebni dio, te sve okolnosti od uticaja za razvoj ličnosti M. V. , što se nesumnjivo može ostvariti jedino zamijenjenom vaspitnom mjerom.»

9. 3. Presuda

Presuda kojom se maloljetniku izriče kazna maloljetničkog zatvora donosi se u obliku predviđenom po općim propisima za osuđujuću presudu iz čl. 300. ZKP FBiH.

Sud u tijeku postupka nekom maloljetniku presudom može izreći kaznu, a u posebnom djelu izreke presude odgojnu mjeru (princip da se svim osobama u istom postupku odluči jednom odlukom).

Za kaznena djela u sticaju od kojih za neka maloljetniku treba izreći kaznu, a za neka odgojnu mjeru, sud izriče samo kaznu presudom. Kaznena djela za koje smatra da treba izreći odgojnu mjeru, sud neće unijeti u izreci presude već će ih navesti u razlozima presude i to u činjeničnom opisu i pravnoj kvalifikaciji djela.

Maloljetnik se presudom može obvezati na naknadu troškova postupka i na ispunjenje imovinskopravnog zahtjeva samo ako je maloljetniku izrekao kaznu maloljetničkog zatvora.

Oduzimanje imovinske koristi može se izreći rješenjem kojim se utvrđuje da je maloljetnik počinio kazneno djelo koje je predmet optužbe i kada donosi rješenje o obustavi postupka iz razloga necjelishodnosti izricanja kazne i odgojne mjere.

Slijede primjeri prvostupanjskih i drugostupanjskih sudskih odluka iz kojih je razvidno što sve sud mora cijeniti kod donošenja odluke o izricanju maloljetničkog zatvora. Ujedno iznova potvrđuju pravilo da se i kod najtežih odluka težište daje preodgoju maloljetnika.

Primjer iz sudske prakse

Izvod iz presude Vrhovnog suda RS broj Kžm. 1/05 od 17. 3. 2005. god.

«Presudom Okružnog suda u Bijeljini br. KM. 2/04 od 13. 12. 2004. god., oglašen je krivim maloljetnik M. M. zbog kaznenog djela teško ubistvo iz čl. 149. st. 1. toč. 2. KZ RS, te je osuđen na kaznu maloljetničkog zatvora u trajanju od 9 (devet) godina i 6 (šest) mjeseci, u koju je uračunato vrijeme provedeno u pritvoru od 9. 11. 2004. god. pa nadalje.

Ispitujući pobijanu presudu u pogledu odluke o kaznenoj sankciji ovaj sud nalazi, da je žalba branioca maloljetnika osnovana. Prilikom odlučivanja o vrsti kaznene sankcije, pobijana presuda pravilno zaključuje ispunjenje kumulativno propisanih uslova iz čl. 87. KZ RS, jer je M.M. u vrijeme izvršenja djela bio stariji maloljetnik (imao je 17 godina, 11 mjeseci i 23 dana), počinio je djelo za koje je zakonom propisana kazna teža od 5 (pet) godina zatvora, a zbog teških posljedica djela (smrt oštećene) i visokog stepena kaznene odgovornosti i po mišljenju ovog suda, ne bi bilo opravdano između nekog od zakonom propisanih vaspitnih mjera. Dakle, pobijana presuda pri utvrđenju navedenih objektivnih uslova za izricanje maloljetničkog zatvora, pravilno utvrđuje i daje valjane razloge o pogledu visokog stepena kaznene odgovornosti maloljetnika, kao posebnog i najsloženijeg uslova primjene ove kazne, pri tome cijeneći njegove intelektualne i volunrarističke sposobnosti, motiv izvršenja djela te subjektivne i objektivne okolnosti koje su pratile izvršenje djela, a koje upućuju na opću ocjenu ličnosti maloljetnika, posmatrane kroz bio-psihičke specifičnosti njegovog uzrasta i razvoja. Pri utvrđenju stepena kaznene odgovornosti maloljetnika nije se pojavila sumnja u njegovu uračunljivost i vinost, jer prema nalazu i mišljenju vještaka prim. D. dr. V. od 28. 11. 2004. god., kod maloljetnika, u vrijeme izvršenja djela nije utvrđeno postojanje privremene ili trajne duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti niti zaostalosti u mentalnom razvoju, a sposobnosti da shvati značaj djela i mogućnosti da upravlja postupcima bile su znatno smanjene, ali ne bitno.

Međutim, pri odmjeravanju kazne maloljetničkog zatvor, u skladu sa čl. 88. st. 2. i 37. st. 1. KZ RS, i u okviru općih pravila o odmjeravanju kazne, po mišljenju ovog suda, pobijana presuda nije dala pravilan značaj i ocjenu utvrđenih olakšavajućih i otežavajućih okolnosti koje su od uticaja da kazna bude manja ili veća. Posebna svrha izrečene kaznene sankcije, maloljetničkog zatvora, propisane čl. 70. KZ RS je prvenstveno, ostvarenje specijalne prevencije, realizovane u pružanje zaštite i pomoć maloljetnom učiniocu kaznenog djela, obezbjeđenje njegovog vaspitanja i prevaspitanja, te pravilnog razvoja, uz istovremeno obezbjeđenje generalne prevencije. Dakle, sve utvrđene olakšavajuće okolnosti po prvostepenoj presudi, ovaj sud u cijelosti prihvata, a odnose se na raniji život i ličnosti maloljetnika, međutim, posljedicu djela (smrt oštećene) pobijana presuda pogrešno cijeni kao otežavajuću okolnost, jer konkretna posljedica predstavlja element bića kaznenog djela, za koje je maloljetnik oglašen krivim, kao i motiv izvršenja djela, posmatran kao psihološka pobuda. Stepem kaznene odgovornosti, izražen kroz smanjenje mogućnosti shvatanja djela i upravljanja postupcima, zakonom propisana kazna za počinjeno djelo teško ubistvo iz čl. 149. st. 1. toč. 2. KZ RS (kazna zatvora najmanje 10 godina ili kazna dugotrajnog zatvora), te

istovremeno propisani maksimum kazne maloljetničkog zatvora od 10 (deset) godina u skladu sa članom 88. stav 1. KZ RS, opredijelilo je ovaj sud za odluku da žalbu branioca maloljetnika, u ovom dijelu uvaži, pobijanu presudu preinači i izrekne kaznu maloljetničkog zatvora u trajanju od 8 (osam) godine, pri tome cijeneći specifičnosti izrečene kaznene sankcije te sve navedene okolnosti regulisane čl. 88. st. 2. i 37. st. 1. i 70. KZ RS.»

Izvod iz odluke Okružnog suda u Bijeljini broj Km. 2/04 od 13. 12. 2004. god.

«Na glavnom pretresu vještak je pojasnio nalaz, i izjavio da razgovarajući sa maloljetnim i analizirajući njegov emocionalni razvoj i njegovu emocionalnu nezrelost, kronološku maloljetnost, psiho socijalne uslove koji su relativno zadovoljavajući, odsustvo jednog roditelja, je ponukalo vještaka da njegove sposobnosti da svati značaj djela ocjeni smanjeno ali ne bitno smanjeno i da doda epitet znatno da bi skrenuo pažnju na ove promjene koje je uočio kod malodobnog. Također je pojasnio da je kod bitno smanjene uračunljivosti razlika u tome što tu dolazi do psihopatoloških sadržaja i promjena u svijesti pacijenta u smislu privremene ili trajne duševne bolesti ili privremene duševne poremećenosti koju kod malodobnog M. M. nije našla.

Cijeneći izvještaj o maloljetniku predstavnika Centra za socijalni rad Bijeljina, te nalaz mišljenje psihologa koji je na osnovu rezultata testa ocijenio da je malodobni socijalno i emotivno ne prilagođena osoba, koji slabo uvažava principe realnosti, da je sklon nerealnim procjenama i pogrešnom reagovanju, te da povremeno funkcioniše prema impulzivnosti i u okviru djetinje radoznalosti, da generalno ima izražen strah od reakcije okoline na njegovo ponašanje ili istovremeno ima potrebu da odlučno djeluje i ostvari svoje planove, te da procjenom intelektualnih sposobnosti svrstava se u kategoriju nešto ispod prosječnih ispitanika, te pošto je upoznat sa nalazom vještaka neuropsihijatra predstavnik Centra za socijalni rad nakon svega se izjasnio da se u pogledu mjere pridružuju prijedlogu tužioca odnosno ima mišljenje kao i tužilac ne ulazeći u pravnu kvalifikaciju djela.

Maloljetni M. M. rođen je 13. 11. 1986. god. što nači da je u vrijeme izvršenja kaznenog djela imao 17. godina, 11 mjeseci i 23 dana, što znači da je kazneno djelo koje mu se stavlja na teret izvršio kao stariji maloljetnik, a da je u vrijeme suđenja postao punoljetan. Kako je M. M. kao stariji maloljetnik koji je kazneno odgovoran učinio teško kazneno djelo za koje zakonom propisana kazna teže od pet godina zatvora a zbog teških posljedica djela i visokog stepena kaznene odgovornosti, sud je našao da ne bi bilo opravdano da mu se izriče vaspitna mjera. Naprotiv, stekli su se uslovi za njegovo kažnjavanje pa mu je s obzirom na društvenu opasnost učinjenog kaznenog djela, njegovu društvenu razvijenost, stepen kaznene odgovornosti i svrhu ove kaznene sankcije-prevaspitanje i stručno osposobljavanje maloljetnika, izrekao kaznu maloljetničkog zatora u trajanju od devet godina i šest mjeseci.

Sud mu je pri tom kao olakšavajuću okolnost cijenio životnu dob, njegovo zdravstveno stanje, da dosada nije kazneno dogovarao, a od otežavajućih okolnosti posebno je

cijenio same okolnosti predmetnog događaja i jačinu ugrožavanja zaštićenog dobra (udaranje motkom više puta u predio glave pri čemu je iskazao upornost), kao posljedice djela i visok stepen kaznene odgovornosti i ponašanje poslije izvršenja kaznenog djela.»

Izvod iz odluke Vrhovnog suda Republike Srpske broj Kžm. 1/03 od 0. 7. 2003. god.

«Presudom Okružnog suda u Banja Luci br. Km. 1/02 od 10. 4. 2003. god., oglašen je krivim maloljetnik P. M., zbog kaznenog djela ubistva u pokušaju iz čl. 127. st. 1. u vezi sa čl. 20 KZ RS, te je osuđen na kaznu maloljetničkog zatvora u trajanju od 2 (dvije) godine, u koju je uračunato vrijeme provedeno u pritvoru od 15. 11. 2002. god. do 27. 12. 2002. god.

Ispitujući pobijanu presudu u granicama žalbenih osnova i po službenoj dužnosti, u smislu čl. 376. st. 1. u vezi sa čl. 452. ZKP.a , odlučeno je kao u izreci ovog rješenja iz slijedećih razloga.

Naime, prema općim odredbama o kažnjavanju maloljetnika, reguliranim čl. 86. KZ RS, maloljetnom počiniocu kaznenog djela, može se izreći kazna maloljetničkog zatvora, kao jedna specifična kazna, samo onda ako su kumulativno ispunjeni svi uslovi, predviđeni pomenutim zakonskom odredbom. U pogledu naznačenih uslova, nesporno je, da je P.M. u vrijeme izvršenja djela bio stariji maloljetnik, da je za predmetno djelo zapriječena kazna zatvora veća od 5 (pet) godina i da su nastupile teške posljedice djela, jer je samo hitnom ljekarskom intervencijom spriječeno nastupanje smrti V. V. i, posljednji, zakonom predviđeni kumulativni uslov za izricanje maloljetničkog zatvora, a koji je, svakako najkompleksnije utvrditi i ocijeniti, je visok stepen kaznene odgovornosti učinioca, a zbog čega ne bi bilo opravdano izreći vaspitnu mjeru. Jasno je da je to faktično pitanje koje se procjenjuje u svakom konkretnom slučaju, ocjenom intelektualnih i voljnih sposobnosti, te ukupnog psihičkog odnosa maloljetnog izvršioca prema djelu.

U pogledu ove odlučne činjenice pobijana presuda nema razloga što je čini nerazumljivom a kada se ima u vidu nalaz i mišljenje vještaka neuropsihijatra S. dr. B. od 28. 1. 2003. god., po kome u vrijeme izvršenja djela, maloljetni P. M. je bio smanjeno sposoban da shvati značaj i posljedice djela i bitno smanjene mogućnosti da upravlja svojim postupcima zbog prolaznog duševnog poremećaja i to srednjeg stepena u voljnoj i nižeg stepena u intelektualnoj sferi, onda je i pravilnost utvrđenja ove odlučne činjenice (visok stepen kaznene odgovornosti) doveden u sumnju.

Pri izboru maloljetničkog zatvora, kao posebne kaznene sankcije pobijana presuda «pretpostavlja» postojanje visokog stepena kaznene odgovornosti maloljetnog P. M. ali u pravcu ove odlučne činjenice i najkompleksnijeg uslova za izricanje maloljetničkog zatvora iz čl. 86. i 87. KZ RS, nije dala nikakve razloge, pa je stoga zahvaćena bitna povreda odredaba kaznenog postupka iz čl. 364. st. 1. toč. 11. ZKP-a

Na prednje nedostatke osnovano ukazuje žalba branitelja, pa je u ponovnom postupku neophodno utvrditi stepen kaznene odgovornosti maloljetnog učinioca djela, posmatranjem svjesne i voljne komponente njegovog psihičkog odnosa prema djelu u cjelini, uz posebnu pažnju procjene okolnosti pod kojima je djelo izvršeno. Svakako, naglasak treba staviti na opću procjenu ličnosti maloljetnika te svih drugih subjektivnih i objektivnih okolnosti koje su karakterisale i pratile izvršenje djela, jer kaznena odgovornost maloljetnog učinioca, obzirom na životnu dob i bio-psihološke specifičnosti, se ne može utvrđivati na način kao pod punoljetnih lica, pa u konkretnom slučaju, bez analize emocionalne zrelosti poimanja pravde, doze zrelosti i shvaćanja socijalnih relacija i emocionalnih poriva, ne može se ni izvesti pravilan zaključak o stepenu kaznene odgovornosti, pa time i date valjane razloge u pogledu ove odlučne činjenice.

Iz navedenih razloga, a kako je žalba branioca maloljetnog P. M. osnovna, valjalo je istu uvažiti i pobijanu presudu ukinuti na osnovu čl. 385. st. 1. ZKP-a a u ponovnom odlučivanju otkloniće se nedostaci na koje je ukazano ovim rješenjem.»

Odluka Okružnog suda u Banja Luci broj K. 1/02 od 10. 4. 2003. god.

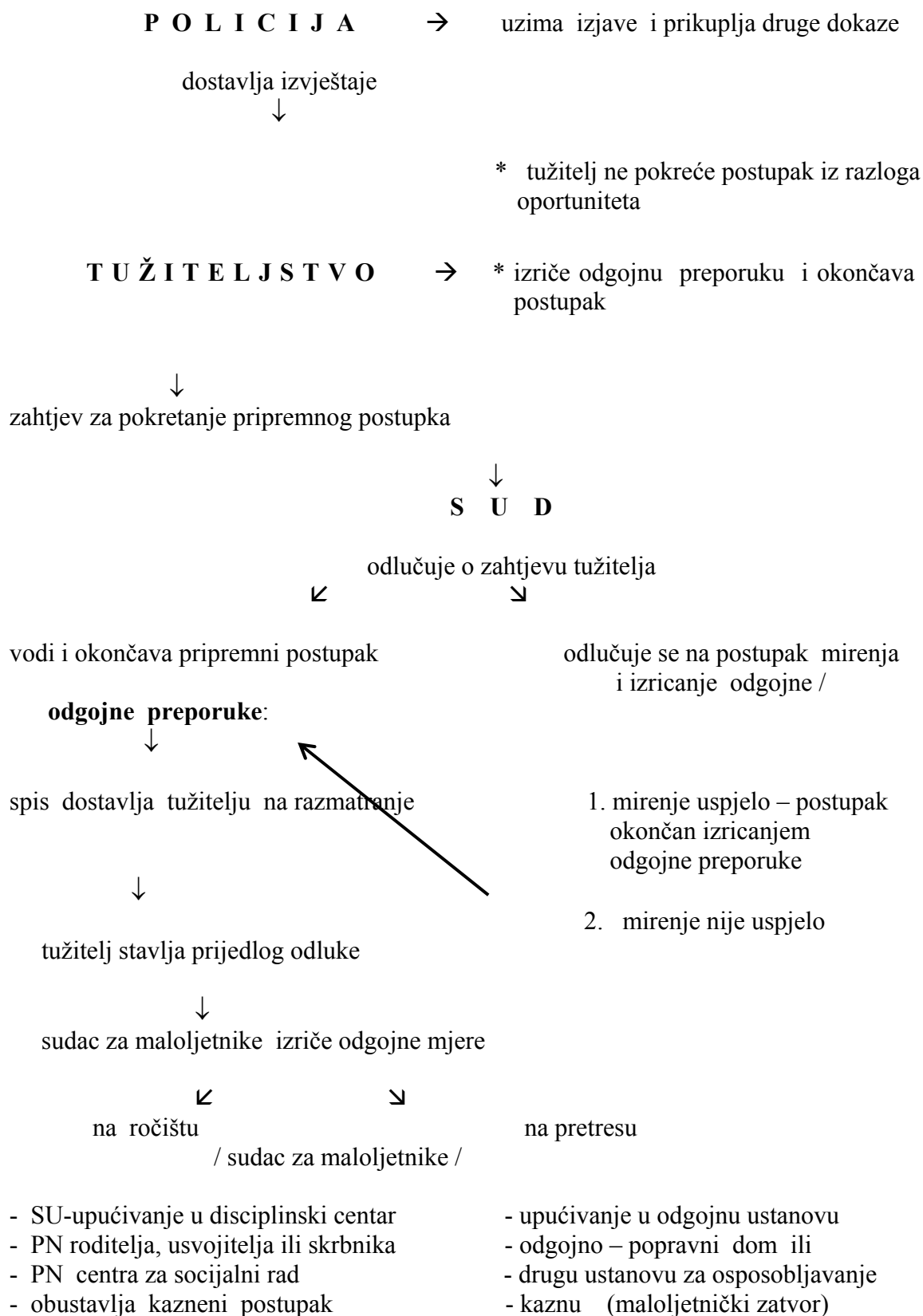
«Iz socijalne anamneze Centra za socijalni rad Laktaši proizlazi da mlđb. P. M. potiče iz potpune četveročlane porodice, koja je do rata živjela u Sanskom Mostu, a onda se naselila u naselje Trn općina Laktaši, te u Banjaluci završava osnovnu školu, a onda upisuje srednju Elektrotehničku školu iz koje je isključen nakon kritičnog događaja. Porodica živi u vlastitoj kući, a materijalna situacija porodice je prosječna.

Kod maloljetnika nema elemenata koji bi upućivali na postojanje trajnog ili privremenog duševnog oboljenja, prolazne duševne poremećenosti ili zaostalosti duševnog razvoja. Nađene su promjene u voljno-nagonskoj i emocionalnoj stvari koje su detaljnije opisane u psihijatrijskoj ekspertizi i zbog kojih promjena je maloljetnik bio smanjeno sposoban da shvati značaj i posljedice djela a bitno smanjene mogućnosti da upravlja svojim postupcima.

Prilikom odmjeravanja kazne sud je cijenio sve okolnosti koje na to utiču. Posebno je sud cijenio sve okolnosti navedene u čl. 71 KZ RS, tj. uzrast maloljetnika, stepen njegove duševne razvijenosti, njegova psihička svojstva, pobude iz kojih je djelo učinio, dosadašnje vaspitanje, sredinu i prilike u kojoj je živio, te da prema njemu ranije nisu izricane vaspitne mjere ni kazna, a posebno je sud cijeno težinu učinjenog kaznenog djela i pobude iz kojih je to djelo učinjeno.

Cijeneći sve te okolnosti, a primjenjući odredbe iz čl. 86. i 87. KZ RS, sud je prema mlđb. P. M. izrekao kaznu maloljetničkog zatvora u trajanju od dvije godine. Sud smatra da će ovakva vrsta i visina kazne u cijelosti odgovarati stepenu društvene opasnosti učinjenog djela i stepenu kaznene odgovornosti maloljetnika, odnosno da će se samo sa ovakvom vrstom i visinom kazne u cijelosti postići svrha kažnjavanja iz čl. 5. i 31. KZ RS.»

**ŠEMATSKI PRIKAZ KAZNENOG POSTUPKA PREMA
MALOLJETNICIMA**

Sudac za maloljetnike prati uspješnost izvršenja izrečene odgojne mjere, vrši njenu izmjenu ili obustavu. PN = pojačani nadzor; OM = odgojna mjera; SU = sudski ukor

10. KOMUNIKACIJA SA DJETETOM I MALOLJETNICIMA³²

Za obavljanje uspješnog razgovora sa maloljetnim počiniteljem kaznenog djela i djetetom koja je žrtva kaznenog djela potrebno je mnogo znanja i iskustva. Samo će educiran policajac, tužitelj, sudac i drugi koji se profesionalno bave djecom moći da prepoznaju dijete sa problemom i po potrebi uključiti kompetentnog stručnjaka u rješavanje tog problema (psihijatra, psihologa, defektologa, socijalnog radnika i sl.). Npr. djeca koja su žrtve seksualnog zlostavljanja, kako pokazuju istraživanja, mogu biti vrlo kompetentan i vjerodostojan izvor informacija, ali kvaliteta i kvantiteta tih informacija će ovisiti od načina kako se dijete ispituje. Iako se dječijim iskazom može manipulirati, samo osjetljivi ispitivač, svjestan djetetovih kapaciteta i ograničenja, može izbjeći brojne probleme ispravnim načinom vođenja intervjua i upotrebom primjerenih pitanja.

Stručna osoba bi trebala imati četiri važne karakteristike:

1. osjetljivost u odnosu na stupanj razvijenosti djeteta,
2. fleksibilnost,
3. objektivnost i
4. empatiju

Osjetljivost – se odnosi na razvoj jezika i govora, znanja, razumijevanja, memorije i emocionalnu zrelost djeteta. Riječi ispitivača treba da budu prilagođene sa djetetovim znanjem i iskustvom.

Fleksibilnost – nije dovoljno razumijevanje životne dobi i djetetovih ograničenja, ispitivač treba biti fleksibilan i da prati ritam djeteta, njegove strahove i druge faktore koji utiču na razgovor i u tom cilju ne treba slijediti zamišljeni red pitanja.

Objektivnost – ispitivač mora da zauzme objektivan i neutralan stav. Pristranost (neobjektivnost) se može ispoljiti kroz ton, boju glasa, izraz osobe, čitav optužujući stav

³² “Komunikacija sa maloljetnikom-kako to može bolje”-sažetak predavanja dr.sc.Slobodana Uzelca, profesor na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu u Zagrebu – Jahorina, listopad 2002 godine u organizaciji Save the Children UK uz podršku Kanadske Ambasade i finansijsku pomoć Kanadske internacionalne agencije za razvoj (CIDA).

ili pitanja koja sugeriraju određeni odgovor. Svoje pretpostavke ispitivač mora da zadrži za sebe.

Empatija – saosjećanje npr. kod djevojčice koja je žrtva seksualnog zlostavljanja ispitivač bi trebao da pruži pomoć da prevlada strah koji se nužno javlja kod ispitivanja. Strah se ne može odstraniti, ali se može pokazivanjem razumijevanja ublažiti i pomoći djevojčici da svoju mentalnu energiju usmjeri na davanje pouzdanog iskaza.

10.1. Faze ispitivanja

Stručnjaci ukazuju i upozoravaju na postojanje tri faze ispitivanja:

- inicijalni kontakt
- dobivanje informacija i
- završetak

Inicijalni kontakt – vrlo je važno u sudnici uspostaviti minimum pedagoške komunikacije kada je u pitanju malodobni prestupnik ili dijete žrtva kaznenog djela.

Vrlo je važno sa koje pozicije nastupamo, kako nas maloljetnik (dijete) vidi. Tko smo mi za njega ? Možemo li biti dobar sudac ili dobar čovjek. Možemo biti jedno i drugo, ali teško. Kako i sa koje pozicije razgovarati sa maloljetnikom ?

Sudac ima moć, ali ako razgovara sa pozicije "stolice" i sa tim argumentom, samo pokazuje vrlo nizak nivo stručnosti i neće imati uspjeha. Autoritet se ne gradi sa pozicije sile. Autoritet se ne gradi time da sudac pokazuje maloljetniku da puno zna. Ne gradi se ni tako da sudac nastupa sa pozicije dobrote jer ga maloljetnik vidi kao nekoga koji će ga osloboditi od odgovornosti. Kako onda graditi autoritet ?

Autoritet se gradi na razumijevanju. U komunikaciji to znači priznati mu da se osjeća da je on ON. Maloljetnik to prepoznaje. Mora se imati dovoljno vremena da spoznamo njegova osjećanja i strpljivo gradimo međusobni odnos. Mi smo za njega izvor nelagode, nesreće. Po držanju tijela, načinu kako govori, vidjet ćemo kakvog je maloljetnik raspoloženja. Naše ponašanje treba biti adekvatno, ako ispoljimo empatiju (npr: na plač) imamo šanse da nam se dijete otvori, imamo šansu za uspjeh. Djeci je vrlo teško razgovarati sa nepoznatim, odraslim ljudima. To je sasvim razumljivo jer su često odrasli ljudi ti koji su ih iznevjerili, razočarali, lagali. On je rano saznao, ima uključene senzore i zna kada mu se laže, a kada se radi o iskrenom odnosu. Tko pogodi u toj komunikaciji on je i uspio - bez toga, bez uspostavljenog odnosa nema ništa.

Djelujući na polju mišljenja i emocija, profesionalac će maloljetniku ogaditi njegovo ponašanje.

Mora se pokazati spremnost da pomognemo. Međutim, sudac maloljetniku treba dati do znanja da osuđuje njegovo ponašanje. Sudac pravi rascjep između maloljetnika i njegovog ponašanja koje odbacuje i maloljetnika oslobađamo tereta i tako spašava čovjeka. Razdvajamo njega od djela. Poliajac, tužitelj i sudac mu moraju predočiti da prijava i postupak nije usmjeren protiv njega nego protiv njegovog ponašanja. Vrlo je važno pozdravljanje prilikom prvog susreta.

Početni koraci

1. Početi sa prvim dojmom - pozdravljanje bez podilaženja – to je faktor iznenađenja, maloljetnik to ne očekuje,
2. Imati dovoljno vremena za neobavezni razgovor,
3. Više vremena posvetiti upoznavanju maloljetnika i međusobnoj komunikaciji, a manje kaznenom djelu čiji opis već imamo,
4. Pokazati da si autoritet – neko tko razumije i hoće da pomogne,
5. Izbjegavati upitne forme npr: "zašto si provalio u trafikku?",
6. (Profesionalac) kroz svoju inimitu traži neke informacije "Ja ne bih mogao zamisliti da to mogu sam učiniti" – možeš dobiti informaciju da li je sam ili još sa nekim počinio djelo,
7. Ići sa pretpostavkama: "Mislim da ti nije bilo neugodno",
8. Poštovati njegovu šutnju, ako plače-neka plače (vjerojatno treba da plače), ako psuje-neka psuje – sve što vidiš i čuješ normalno je,
9. Kakav god da je, treba učiniti sve da on ispolji svoje osjećaje ,
10. Slušanje se odvija gledanjem,
11. Nikada ne počinji: "Reci mi molim te?-takvo pitanje je licimjerno. Radije koristi "ja bih tebe rado čuo/čula..; prije nego što donesem odluku htio bih znati..; rado bih...; želio bih znati...; - na ovakav način sebe prvo otvaraš prema maloljetniku,
12. Nikada ne iznosi svoj pozitivni ili negativni stav,
13. Cilj je da maloljetnik govori što više, a profesionalac što manje. O svojoj inimiti će reći samo onome kome vjeruje,

14. Kada naslutimo gdje se nalazi problem, ići na poziciju odvajanja djela od maloljetnika.

Dalji koraci:

Nakon ugodnog razgovora maloljetnika podsjetiti

- utvrditi legitimitet – maloljetniku reći: ja sam sudac, ti si maloljetni prijestupnik, ovo je sudnica ..- time mu ne prijetimo nego mu dajemo do znanja kakve su čije pozicije;
- uspostaviti kontrolu – ne dozvoli da maloljetnik gleda kroz prozor - sudac i on moraju biti jedan naspram drugog;
- utvrditi činjenice – početi onim što se tiče djela - šta je istina, a što nije; ne insistirati na priznanju, sa pitanjima ići dokle ide;
- utvrditi konflikt – utvrđivanje sukoba i njegovog ponašanja *kroz dijalog*. Kada je dolazio u sudnicu on ide pravo na mjesto gdje inače sjedi optuženi. Razradio je svoju obranu, pripremio odgovore na sva pitanja. Za njega predstavlja pravo iznenađenje što se u sudnici ne odvija sve onako kako je to on zamislio. Izvršio je tešku krađu obijanjem trafike a mi ga pitamo kako bi on nazvao one koji to rade. On počinje takve nazivati pogrđnim imenima: kradljivac, razbojnik, drumskim razbojnicima itd. Na ovakav način mi ga odmičemo od djela i dajemo priliku da sam sudi. Kažemo maloljetniku da je i on počinio isto, ali da svako ima pravo na grešku. Kažemo: "Ja se ne slažem sa tvojim ponašanjem, ali razumijem, svako bi to u tvojoj situaciji uradio". On je iznenađen jer je dobio još jednu šansu, a prijava i sankcija su otišli na djelo, a ne na njega.
- rješenje problema – imajući u vidu, prije svega, ličnost maloljetnika, sredinu i prilike u kojim živi, težinu kaznenog djela i njegove posljedice, sudac će sukladno sa principom razmjernosti izriče sankciju kojom će se najbolje ostvariti svrha.
- sažetak – na kraju razgovora treba napraviti mali rezime svega. Sudac npr. treba da kaže : Cijenim kod tebe...; Ja želim da ti vjerujem, ali provjeravat neću, život će provjeriti .. ; Vidimo se drugi put, ali ne u sudnici .. Na ovakav način u komunikaciji sa mladim stvaramo dug prema nama. Bitno je što smo mi u njih ugradili tijekom sudskog procesa. Od napuštanja sudnice sve je na njemu. Možda će se ponovo vratiti, a možda i neće! To je stvar procesa odrastanja.

Kakav ispitivač ne smije biti?

1. ne smije biti **nesiguran** – to je najgora varijanta: radi, a ne zna što radi; nema plana, ideja; ne zna prognozirati; maloljetnik vlada njime;
2. ne smije biti **pesimista** – da ne vjeruje u ono što radi, mora biti realista, da ne prebacuje maloljetniku, da ne moralizira,
3. **pedantan** – da traži greške, propuste, da pravi restrikcije

Sve navedeno važi za zdrave maloljetnike i one koji se pojave po prvi put. Kada su recidivisti u pitanju to je stvar dugotrajnog procesa preodgoja od strane stručnih osobe ponekada i u institucijama.

11. TERMINOLOGIJA

Svi koji su uključeni u sustav maloljetničkog pravosuđa u najširem smislu, oni koji dolaze u kontakt sa djecom, pišu o djeci, rade za djecu, moraju voditi računa da koriste terminologiju koja ih ne stigmatizira, riječi koje po djecu imaju diskriminirajući karakter. Npr. ne treba koristiti termine:

- kazneni postupak "protiv" maloljetnika, nego kazneni postupak "prema" maloljetniku – nitko nije protiv njega, cilj postupka je da mu se pomogne;
- umjesto riječi "kriminalac" - treba koristiti izraz "mladi u sukobu sa zakonom",
- nije prihvatljiv termin "domac" - ali je prihvatljiv termin "štićenik ustanove",
- termini "hendikepiran, retardiran, invalid" također nisu prihvatljivi - to je dijete sa posebnim potrebama ili dijete sa poteškoćama u razvoju,
- termin "siročće" i "skitnica" treba zamijeniti terminom "dijete bez roditeljskog staranja" ili "dijete bez roditeljskog doma i staranja"

12. RADIONICE

12.1. Simulirano suđenje maloljetniku

Kantonalno tužiteljstvo u Sarajevu po okončanju pripremnog postupka svojim prijedlogom od 31.10.2004. godine predložilo je da se prema sada punoljetnom Sanelu

izrekne kazna maloljetničkog zatvora zbog kaznenog djela – razbojništva iz čl. 289. stav 2. Kaznenog Zakona Federacije BiH počinjenog tako što je dana 23.09.2004. godine oko 13,55 sati u Ul. Džavida Haverića br. 1, općina Novo Sarajevo, prišao malodobnom Damiru i zatražio da mu preda sav novac koji ima kod sebe i nakon što je Damir rekao da nema novaca i pošao da se udalji, malodobni Sanel je iz džepa pantalona izvadio nož koji je malodobnom Damiru stavio ispod vrata i naredio mu da stoji mirno dok ga pretresa, da bi mu zatim iz džepa Damirove jakne uzeo i prisvojio mobitel marke “Simens” Tip 45 plave boje sa ultra karticom.

Malodobni Sanel je u tijeku pripremnog postupka negirao da je na opisani način počinio navedeno kazneno djelo tvrdeći da ne poznaje Damira, pa kako nikada u džepu ne nosi nož, prema oštećenom ili bilo kome, nož nije upotrijebio.

Sudac za maloljetnike je postupajući po zahtjevu tužitelja za provođenje pripremnog postupka pribavio izvod iz matične knjige rođenih, izvještaj Centra za socijalnu zaštitu općine Stari grad od 10.11.2004. godine, zapisnik o prepoznavanju Sanela od strane oštećenog Damira sačinjen od strane MUP-a Kantona Sarajevo-II Policijske uprave dana 23.9.2003. godine, saslušao oštećenog Damira, te za malodobnog Sanela pribavio nalaz i mišljenje vještaka neuropsihijatra od 11.12.2003. godine.

U vrijeme kada je djelo počinjeno Sanel se nalazio u dobi starijeg maloljetnika dok je u vrijeme suđenja bio punoljetan i imao je 18 godina i 11 mjeseci.

Nakon otvaranja glavnog pretresa, tužitelj je pročitao svoj prijedloga za izricanje kazne maloljetničkog zatvora, te naveo dokaze na kojima zasniva svoj prijedlog, dok su branilac maloljetnika i maloljetnik izjavili da će svoje dokaze sudu predložiti tek nakon izvođenja dokaza optužbe.

Tužitelj je u tijeku dokaznog postupka izveo sve dokaze koji su pribavljeni u tijeku pripremnog postupka s tim da je pozvao i vještaka neuropsihijatra i socijalnog radnika, te u spis uložio i rješenje Općinskog suda Sarajevo KM-12/03 od 22.6.2003. godine o izrečenoj odgojnoj mjeri pojačanog nadzora nadležnog organa socijalnog staranja prema Sanelu.

Oštećeni Damir je tvrdio da mu je Sanel, koga poznaje iz viđenja, a koga je i prepoznao u policijskoj stanici, na opisani način, vrijeme i mjesto, uzeo mobitel marke “Simens” Tip 45 plave boje sa ultra karticom, vrijednost je 400 KM u kojem iznosu postavlja oštetni zahtjev prilažući račun za kupljeni mobitel. Oštećeni je još naveo da očevidaca ovog događaja nije bilo.

Nakon direktnog i unakrsnog ispitivanja vještaka neuropsihijatra, tužitelj je u spis uložio i pismeni nalaz i mišljenje. Prema nalazu vještaka neuropsihijatrijske struke, maloljetnik

Sanel ne boluje od trajne duševne bolesti ili duševnog poremećaja psihotičnog karaktera, nije mentalno retardirana osoba, a niti su trenutno prisutni simptomi ovisnosti o psihoaktivnim supstancama. Emocionalno je nezrela ličnost sa psihopatskim crtama uz tendenciju zadovoljavanja nagonskih poriva po principu "odmah i sada" uz nerazvijenu – moralnu etičku sferu, te izostanak osjećanja krivice i kajanja. Vaspitno i edukativno je zapušten, nesocijaliziranog ponašanja, bez učenja iz iskustva, te sklonosti recidiviranju u vršenju kaznenih djela. Sklon je zloupotrebi psihoaktivnih supstanci po simptomatskom tipu s ciljem redukcije narasle bazične anksioznosti, te podizanja raspoloženja i relaksacije. U momentu izvršenja kaznenog djela spličnost maloljetnika da shvati značaj djela koje čini i upravlja svojim postupcima bila je smanjena, ali ne bitno. U slučaju izricanja zatvorske kazne preporučuje se povremeni ambulantni tretman u nadležnoj ustanovi od strane psihijatra.

Nakon što je tužitelj pozvao socijalnog radnika kao svjedoka, branilac maloljetnika, je stavio prigovor ukazujući da se isti ne može saslušati kao svjedok na činjenice i okolnosti iz izvještaja, što je sud prihvatio i odbio prijedlog tužitelja za izvođenje ovog dokaza, ali je sud dozvolio da se izvještaj Centra za socijalni rad pročita.

Prema izvještaju Centra za socijalni rad mlodb. Sanel je u vrijeme izvršenja djela po uzrastu bio stariji maloljetnik, dok je u vrijeme suđenja postao punoljetan i imao 18 godina i 11 mjeseci. Potiče iz potpune višečlane obitelji u kojoj vladaju kompleksni odnosi. Mldb. Sanel je redovno završio pet razreda osnovne škole, dok je uspješno vanredno završio VI, VII i VIII razred da bi se, uz podršku službe socijalne zaštite upisao u srednju Mašinsku školu koju je odmah na početku napustio. Druži se sa vršnjacima koji su skloni asocijalnom ponašanju a nakon saznanja da koristi narkotička sredstva Služba socijalne zaštite je nastojala maloljetnika uputiti na liječenje što je ostalo bez uspjeha. Radi se o osobi neprilagođenog ponašanja sa izraženim oblicima odgojne i edukativne zapuštenosti sa elementima destrukcije i neprihvatanja bilo kakvih normi socijalnog ponašanja. Maloljetni Sanel se i ranije pojavljivao kao počinitelj kaznenih djela zbog čega mu je rješenjem Općinskog suda Sarajevo KM-12/03 od 22.6.2003. godine izrečena odgojna mjera pojačanog nadzora nadležnog organa socijalnog staranja koja nije dala očekivane rezultate zbog čega Centar podržava prijedlog tužitelja za izricanje kazne maloljetničkog zatvora.

Nakon što su provedeni dokazi optužbe, branilac nije imao drugih dokaza nego je pozvao maloljetnog Sanela da se izjasni o činjenicama i dokazima koji ga terete i da iznese sve činjenice i dokaze koji mu idu u korist, uz upozorenje da nije dužan iznositi svoju odbranu niti odgovarati na postavljena pitanja. Tijekom unakrsnog ispitivanja maloljetnik je uskratio odgovore na pojedina pitanja tužitelja. Malodobni Sanel je i dalje negirao da je počinio navedeno kazneno djelo na način kako tužitelj opisuje istovremeno tvrdeći da ne poznaje F. S, da nikada u džepu ne nosi nož pa da ga prema oštećenom nije ni upotrijebio.

U završnoj riječi tužitelj je predložio da se prijedlog tužilaštva usvoji i prema Sanelu izrekne kazna maloljetničkog zatvora, a branilac i Sanel da se postupak obustavi.

Razmotrite slučaj i provedite glavni pretres! Vaše uloge su podjeljene, budite kreativni! U okviru datih činjenica i okolnosti opisanog događaja gradite ulogu tužitelja, maloljetnika-u vrijeme suđenja punoljetnog Sanela, branioca, suca za maloljetnike, oštećenog mladb Damira, vještaka, socijalnog radnika. Donesite odluku

12.2. Hipotetički slučaj za odgojnu preporuku

RADIONICA ZA TUŽIOCE

Kantonalnom tužilaštvu u Sarajevu dostavljena je prijava sa dovoljno dokaza koji su ukazivali da je maloljetni Damir počinio kazneno djelo oduzimanje tuđe stvari iz čl. 291. stav 1. Kaznenog zakona Federacije BiH, tako što je dana, 29.12.2004. godine oko 16,00 sati u Ul. Franjevačka br.10., općina Stari Grad u društvu sa djetetom M. M, upotrebom fizičke snage otvorio lijevo bočno staklo na vratima putničkog motornog vozila marke «Yugo 45» crvene boje, registarskih oznaka br. 212-K-675 vlasništvo K.Vesne, a potom zajedno sa djetetom M.M. ušao u unutrašnjost vozila, te originalnim ključem koji se nalazio u bravi stavio vozilo u pogon u namjeri da naprave vožnju po gradu, da bi nakon toga, po nestanku goriva, napustio vozilo koje su ovlaštene službene osobe pronašle na području izvan grada. Po čl. 291. stav 1. Kaznenog zakona Federacije BiH za oduzimanje tuđe pokretnine učinilac se može kazniti novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

Tužitelj je nakon razmatranja slučaja konstatovao da se radi o maloljetniku za koga nema podatke da je ranije evidentiran kao učinilac kaznenih djela, te je odlučio da maloljetnog Damira i njegove roditelje pozove u svoj ured. Tijekom razgovora i iz izvoda iz matične knjige rođenih tužitelj konstatuje da je maloljetnik u vrijeme učinjenja djela:

- imao 17 godina i 3 mjeseca;
- da potiče iz potpune obitelji koja emocionalno, socijalno i materijalno dobro funkcionira,
- da pohađa drugi razred srednje škole, da je za učenje motivisan, da postiže dobar uspjeh, da je u školi disciplinovan;
- da se bavi sportom, slobodno vrijeme provodi organizirano;
- usvaja pozitivne sustave vrijednosti, cjeni trud i dobrotu kao vrhunske vrijednosti, ima razvijen osjećaj samopuzdanja;
- da voli automobile i da ima želju da upiše i završi neku školu ili zanat koji će mu omogućiti da se bavi poslom i radom oko motornih vozila;
- da poznaje oštećenu K.Vesnu koja je njegova komšinica i koja sa njim više nije u dobrim odnosima.

Tijekom razgovora maloljetnik je priznao djelo i izrazio žaljenje zbog počinjenog i pokazao spremnost da to lično kaže oštećenoj.

Tužitelj je nakon nekoliko dana pozvao maloljetnika i njegove roditelje, ali i oštećenu kao i predstavnika službe socijalne zaštite. Prilikom ulaska u ured tužitelja i tijekom razgovora, oštećena K. Vesna je ispoljavala neprijateljski stav prema maloljetniku.

Tužitelj je na početku razgovora upoznao prisutne o razlozima pozivanja istovremeno ukazujući na mogućnost da se ovaj slučaj riješiti mimo sudskog postupka ukoliko maloljetnik i oštećena na to pristanu.

Nakon toga :

- maloljetnik i oštećena razgovaraju o počinjenom djelu,
- oštećena i dalje prema maloljetniku pokazuje neprijateljski stav,
- maloljetnik predlaže,
- oštećena nakon izvjesnog vremena prihvata prijedlog maloljetnika (ne prihvata prijedlog maloljetnika nego predlaže) navodeći da će to za nju predstavljati realnu satisfakciju za počinjeno djelo.

Roditelji maloljetnika i predstavnik službe socijalne zaštite iskazuju spremnost da pomognu i prate u realizaciji sporazuma ukoliko ga maloljetnik i oštećena postignu.

Razmotrite slučaj i provedite postupak ! Vaše uloge su podjeljene, budite kreativni ! U okviru datih činjenica i okolnosti opisanog događaja gradite ulogu tužitelja, maloljetnika, oštećene, socijalnog radnika. Gradeći uloge maloljetnik i oštećena mogu postići sporazum, ali i ne moraju.

Kakav sporazum su maloljetnik i oštećena postigli ?

Vi ste tužitelj! Donesite odluku !

12.3. Hipotetički slučaj za odgojnu preporuku

RADIONICA ZA SUCE

Kantonalno tužilaštvo u Sarajevu je Općinskom sudu u Sarajevu dostavilo zahtjev za pokretanje pripremnog postupka prema maloljetnom Damiru, zbog osnovane sumnje da je počinio kazneno djelo oduzimanje tuđe stvari iz čl. 291. stav 1. Kaznenog zakona Federacije BiH, tako što je dana, 29.12.2004. godine oko 16,00 sati u Ul. Franjevačka br.10., općina Stari Grad u društvu sa djetetom M. M, upotrebom fizičke snage otvorio lijevo bočno staklo na vratima putničkog motornog vozila marke «Yugo 45» crvene boje, registarskih oznaka br. 212-K-675 vlasništvo K.Vesne, a potom zajedno sa djetetom M.M. ušao u unutrašnjost vozila, te originalnim ključem koji se nalazio u bravi stavio vozilo u pogon u namjeri da naprave vožnju po gradu, da bi nakon toga, po nestanku goriva, napustio vozilo koje su ovlaštene službene osobe pronašle na području izvan grada. Po čl. 291. stav 1. Kaznenog zakona Federacije BiH za oduzimanje tuđe pokretnine učinilac se može kazniti novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

Nakon razmatranja slučaja sudac za maloljetnike konstatuje da ima dovoljno dokaza koji opravdavaju sumnju da je maloljetnik Damir počinio djelo koje mu se stavlja na teret i da nema podataka da je maloljetnik ranije činio kaznena djela. Sudac se nalazi pred dilemom da li da prihvati zahtjev tužitelja za pokretanje pripremnog postupka te u svrhu donošenja odgovarajuće odluke zakazuje ročište za pripremi postupak na koje poziva maloljetnika i njegove roditelje, branioca maloljetnika, oštećenu K.Vesnu, te i predstavnika službe socijalne zaštite uz napomenu da sudu u spis dostavi izvještaj o psihološkom i socijalnom statusu maloljetnika. Prije otvaranja ročišta za razmatranje zahtjeva za pokretanje pripremnog postupka sudac tijekom razgovora sa maloljetnikom i njegovim roditeljima, predstavnikom službe socijalne zaštite i na osnovu njegovog izvještaja, utvrđuje:

- da je maloljetnik u vrijeme učinjenja djela za koje se sumnjiči imao 17 godina i 3 mjeseca;
- da potiče iz potpune obitelji koja emocionalno, socijalno i materijalno dobro funkcionira,
- da pohađa drugi razred srednje škole, da je za učenje motivisan, da postiže dobar uspjeh, da je u školi disciplinovan;
- da se bavi sportom, slobodno vrijeme provodi organizirano;
- usvaja pozitivne sustave vrijednosti, cjeni trud i dobrotu kao vrhunske vrijednosti, ima razvijen osjećaj samopouzdanja;
- da voli automobile i da ima želju da upiše i završi neku školu ili zanat koji će mu omogućiti da se bavi poslom i radom oko motornih vozila;
- da poznaje oštećenu K.Vesnu koja je njegova komšinica i koja više sa njim nije u dobrim odnosima.

Tijekom razgovora maloljetnik je priznao djelo i izrazio žaljenje zbog počinjenog, te pokazao spremnost da to lično kaže oštećenoj. Prilikom ulaska u sudnicu i tijekom razgovora, oštećena K. Vesna je ispoljavala neprijateljski stav prema maloljetniku.

Sudac za maloljetnike upoznaje prisutne o razlozima pozivanja istovremeno ukazujući na mogućnost da se ovaj slučaj riješiti mimo sudskog postupka ukoliko maloljetnik i oštećena na to pristanu.

Nakon toga :

- maloljetnik i oštećena razgovaraju o počinjenom djelu,
- oštećena i dalje prema maloljetniku pokazuje neprijateljski stav,
- maloljetnik predlaže,
- oštećena nakon izvjesnog vremena prihvata prijedlog maloljetnika (ne prihvata prijedlog maloljetnika nego predlaže) navodeći da će to za nju predstavljati realnu satisfakciju za počinjeno djelo.

Roditelji maloljetnika i predstavnik službe socijalne zaštite iskazuju spremnost da pomognu i prate realizaciju sporazuma ukoliko ga maloljetnik i oštećena postignu.

Razmotrite slučaj, provedite postupak! Vaše uloge su podjeljene, budite kreativni ! U okviru datih činjenica i okolnosti opisanog događaja gradite ulogu suca za maloljetnike, maloljetnika, oštećene, socijalnog radnika, branioca. Gradeći uloge maloljetnik i oštećena mogu postići sporazum, ali i ne moraju.

Kakav sporazum su maloljetnik i oštećena postigli ?

Vi ste sudac za maloljetnike! Donesite odluku !

Primjer iz sudske prakse

*Bosna i Hercegovina**Federacija Bosne i Hercegovine**Kanton Sarajevo**OPĆINSKI SUD U SARAJEVO**Broj:KM-1/05**Sarajevo, _____***Z A P I S N I K***o razmatranju mogućnosti i pravdanosti izricanja odgojne preporuke**(čl. 375. stav 1. ZKP FBiH)*

sačinjen pred Općinskim sudom u Sarajevo, dana _____, povodom, a prije razmatranja zahtjeva Kantonalnog tužitelja u Sarajevu za pokretanje pripremnog postupka broj KTM-1/05 od 20.02. 2005. godine, prema malodobnom N.Damiru, zbog kaznenog djela oduzimanje tuđe stvari iz čl.a 291. stav 1. Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine,

Prisutni su:*Sudac za maloljetnike –**Maloljetnik – N .DAMIR**Branilac – Š. MLADEN**Roditelj maloljetnika – N. AMRA**Oštećena – K.VESNA**Predstavnik službe socijalne zaštite općine Novi grad – T. IVAN**Početak u 9,00 sati*

Konstatuje se da roditelj maloljetnika u spis predaje izvod iz matične knjige rođenih, a predstavnik službe socijalne zaštite predaje izvještaj o socijalnom i pedagoškom statusu maloljetnog N. Damira.

Nakon toga sudac za maloljetnike upućuje oštećenu K. Vesnu da pričeka pred sudnicom dok je sud ne pozive.

Sudac za maloljetnike upozna je prisutne o razlozima pozivanja: Kantonalno tužilaštvo u Sarajevu je pod brojem KTM-1/05 od 20.02. 2005. godine ovom sudu podnijelo zahtjev

za pokretanje pripremnog postupka prema malodobnom N.Damiru, zbog osnovane sumnje da je počinio kazneno djelo oduzimanje tuđe stvari iz čl. 291. stav 1. Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine za koje se može izreći novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine. Ja ću pročitati ono što je tužitelj napisao u svom zahtjevu za pokretanje pripremnog postupka.

Čita se zahtjevu za pokretanje pripremnog postupka Kantonalnog tužilaštva u Sarajevu broj KTM-1/05 od 20.02. 2005. godine

Tužilaštvo je također uz zahtjev dostavilo i dokaze na kojim zasniva osnovanu sumnju da je Damir počinio djelo. Dužna sam također da vas upoznam da su priloženi dokazi dovoljni da se na osnovu njih može zaključiti da je Damir počinio djelo koje mu se stavlja na teret. Da li je to Damire tačno ?

Maloljetni Damir: Jeste sudac, tačno je. Ja volim automobile i vrlo često idem kod jednog automehaničara da mu pomazem oko popravke vozila, ali ne mogu objasniti zašto sam počinio ovo djelo. Ono što sigurno znam jeste da nisam želio vozilo zadržati za sebe nego sam htio da se malo sa svojim prijateljem po gradu provozam. Počinio sam glupost i ja se kajem pogotovu nakon što sam doznao da je vozilo moje komšinice Vesne koja je sada ljuta na mene zbog onoga što sam počinio. Volio bih na bilo koji način da joj kažem da mi je žao, ali ona neće ni da me pogleda. Stid me je kada pomislim koliko mi je ona pomagala oko škole, a ja sam joj počinio ono što nisam smio prema bilo kome učiniti. Zaista mi je žao.

Sudac za maloljetnike: Možda sada imaš priliku da sve to kažeš svojoj komšinici. Moramo vidjeti šta ona o svemu tome misli. Da li želiš o tome razgovarati sa gospođom Vesnom?

Maloljetnik: Da, iako mi je neugodno, ali ja ne znam da li to ona želi.

Nakon toga sudac za maloljetnike predočava zakonsku mogućnost da se konkretni slučaj riješi mimo sudskog postupka izricanjem odgojne preporuke. Objašnjava uvjete i mogućnosti predviđene čl. 80, 81,82 i 83 KZ FBiH, te moli prisutne da pričekaju pred sudnicom, a nakon toga u sudnicu poziva oštećenu K.Vesnu.

Sudac za maloljetnike: Da li vi poznajete N. Damira?

Oštećena: Da, poznajem ga, mi smo komšije. Često sam mu pomagala oko školskih zadataka i znam da on nije loš dječak. Jako sam se iznenadila kada mi je policija saopštila da je on uzeo moj automobil koji sam teškom mukom kupila. Osjećam se

iznevjerenom jer sam u Damira imala puno povjerenje. Jako sam razočarana i ljuta. Uopšte mi nije jasno zašto je to počinio i što mu je sve to trebalo!?

Sudac za maloljetnike: *Vi ste postavili pitanje, a Damir je tu i on želi o tome sa Vama da razgovara.*

Sudac za maloljetnike oštećenoj predočava zakonsku mogućnost da se konkretni slučaj riješi mimo formalnog sudskog postupka izricanjem odgojne preporuke. Objašnjava uvjete i mogućnosti predviđene čl.80, 81,82 i 83 KZ FBiH.

Sudac za maloljetnike: *Da li želite o svemu ovome razgovarati sa Damirom?*

Oštećena: *Želim.*

U sudnicu se poziva maloljetnik, roditelj maloljetnika, branilac i predstavnik službe socijalne zaštite.

Sudac za maloljetnike: *Damire šta želiš reći gospođi Vesni ?*

Maloljetnik: *Jako mi je žao zbog onoga što sam Vam počinio. Vjerujte da ja to ni sebi ne znam objasniti, nisam znao da je to vaš automobil. Vi ste pričali da će te kupiti auto, ali nisam znao da ste ga kupili. Vi ste mi bili prijatelj i sada se loše osjećam zbog onoga što sam Vam počinio. Iskreno mi je žao.*

Oštećena: *Nije uopšte bitno čiji je auto! Ukrao si auto, vozio si bez vozačke dozvole i još si dijete stavio u vozilo! Čovječe, pa mogli ste poginuti! Počinio si kazneno djelo zbog kojeg se sada nalaziš na sudu! Sramota!*

Maloljetnik: *Žao mi je. Svjestan sam da sam pogriješio, volio bih da mi oprostite i da sve bude kao prije.*

Oštećena: *Da li će biti kao prije zavisi od tebe. Moraš mi to dokazati i ja sam spremna da o tome razgovaramo.*

Na upit suca, oštećena i maloljetnik saglasno predlažu da se konkretni slučaj riješi mimo formalne kaznene procedure, a na način kako su poučeni.

Sudac za maloljetnike: *Gospođo Vesna, postoji li mogućnost da Damir nešto učini čime bi vi bili zadovoljni i što bi popravilo štetu koju vam je nanio?*

Oštećena: Meni je vozilo vraćeno i ja nemam nikakve materijalne štete, ali se osjećam iznevjerenom i povrijeđenom.

Maloljetnik: Jako mi je žao. Želio bih da popravim ono što sam počinio i predložem gospođu Vesna, ako prihvatate, da u vrijeme kada ne idem u školu, npr. svake subote, održavam čistoću Vašeg vozila "Yugo 45".

Oštećena: Ja pristajem i neka to bude svake subote kada ti Damire ne ideš u školu, i ako se slažeš, neka to bude za period od tri mjeseca počev od 01.02.2005. godine pa do 01.05.2005. godine. Mislim da je taj period dovoljan. Da li to tebi odgovara ?

Maloljetnik: Hvala Vam. Meni to odgovara i spreman sam da od 01.02.2005. godine pa do 01.05.2005. godine u vrijeme kada ne idem u školu, svake subote, održavam čistoću Vašeg vozila "Yugo 45".

Sudac za maloljetnike: Da li Vaše vozilo nosi registarski broj 212-K-675 vlasništvo?

Oštećena: Da, to je taj broj.

Sudac za maloljetnike još jednom podsjeća i poučava maloljetnika i roditelja da će u slučaju neispunjenja preuzete obveze (na osnovu odredbe čl. 375. stav 1. Zakona o kaznenom postupku Federacije Bosne i Hercegovine) prihvatiti i postupiti po zahtjevu Kantonalnog tužilaštva u Sarajevu za pokretanje pripremnog postupka broj KTM:1/05 od 20.02.2005. godine.

Konstatuje se da je majka maloljetnog N.Damira također saglasna sa postignutim sporazumom i izjavljuje da će potsticati sina u izvršenju dogovorene obveze.

Oštećena K.Vesna izjavljuje da će u slučaju potpunog ispunjenja preuzete obveze smatrati da su time svi njeni zahtjevi ispunjeni.³³

Sudac za maloljetnike upoznaje prisutne i daje upute prisutnom socijalnom radniku da će o izvršenju odgojne preporuke sud izvještavati ovlaštena službena osoba Centra za socijalni rad općine Novi Grad svakog prvog u mjesecu za prethodni mjesec.

³³ Težište je na razgovoru maloljetnika/ce i oštećenog/ne, odnosno ponovnim sučeljavanjem maloljetnika sa svojim djelom i žrtvom djela. On preuzima odgovornost za vlastito ponašanje i aktivnosti za naknadu i popravljavanje prouzrokovane štete.

Roditelji su prisutni, ali ne sudjeluju u razgovoru. Da bi se izbjegla iznenađenja zbog nerazumjevanja ovog instituta, dobro bi bilo prethodno sa njima razgovarati i objasniti svrhu i cilj ovih razgovora. Ako u tijeku pregovaranja ometaju proces ili ako je maloljetnik suzdržan zbog njihove prisutnosti, treba zamoliti roditelje da napuste sudnicu, a pozvati ih kada to bude potrebno npr. kada se razgovara o preuzimanju obaveze koju maloljetnik treba da izvrši. **Predstavnik službe socijalne zaštite** također ne sudjeluje u pregovaranju, ali njegova pomoć može biti od velike pomoći kod izbora određene obveze koja je sadržaj odgojne preporuke budući da u primjeni ovog instituta nisu definirani poslovi, a niti su verificirane organizacije, firme, ustanove u okviru kojih bi maloljetnici mogli obavljati određene poslove. Maloljetnik/ca ima pravo na **branitelja**, on je prisutan, ali ni on se ne uključuje u postupak pregovaranja. **Sudac za maloljetnike** provodi proceduru vodeći računa o sveukupnim interesima maloljetnika i oštećenika.

Nakon toga na osnovu odredbe čl. 375. stav 1. ZKP FBiH i čl. 82. stav 1. tačka d) KZ FBiH izriče se :

ODGOJNA PREPORUKA

rad u korist humanitarne organizacije ili lokalne zajednice

tako da će maloljetni N. Damir dobrovoljno i u okviru postignutog sporazuma, u vrijeme kada ne ide u školu, svake subote, počev od 01.02.2005. godine, održavati čistoću vozila marke "Yugo 45" registarski broj 212-K-675 vlasništvo oštećene K.Vesne.

Ovu obavezu maloljetnik će ispuniti do 01.05.2005 godine.

Neće se pokrenuti kazneni postupak prema malodobnom N. Damiru, zbog kaznenog djela oduzimanje tuđe pokretnine iz čl. 291. stav 1. Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, po zahtjevu Kantonalnog tužiteljstva u Sarajevu broj KTM-1/05 od 20.02.2005. godine, pod uvjetom da maloljetnik ispuni preuzetu obavezu po sporazumu iz tačke 1. ove odluke.

O izvršenju odgojne preporuke brinut će se, i o tome svakih mjesec dana izvyještavati sud, ovlaštena službena osoba Centra za socijalnu zaštitu općine Novi Grad.

Završeno u 11,30 sati

ZAPISNIČAR:

SUDAC ZA MALOLJETNIKE

- 1. maloljetnik : N.Damir*
- 1. oštećena : K.Vesna*
- 1. roditelj : N.Amra*
- 1. Centar socijalne zaštite.: T.Ivan*
- 1. branilac: Š.Mladen*

*Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Kanton Sarajevo
OPĆINSKI SUD U SARAJEVO
Broj:KM-1/05
Sarajevo, 30.02.2005 godine*

Općinski sud u Sarajevu i to sudac za maloljetnike J.J, uz sudjelovanje zapisničara S B, u kaznenom predmetu prema malodobnom N. Damiru, zbog kaznenog djela oduzimanje tuđe stvari iz čl. 291. stav 1. Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, u postupku razmatranja mogućnosti i opravdanosti izricanja odgojne preporuke, u prisutnosti maloljetnika N. Damira, njegove majke N.Amre, branioca postavljenog po službenoj dužnosti Š.Mladena, advokata iz Sarajeva, oštećene K.Vesne, te predstavnika Centra za socijalni rad općine Novi Grad- T.Ivana, dana 30.02.2005 godine, donio je

R J E Š E N J E

PREMA MALOLJETNOM: N. DAMIRU,

Na osnovu odredbe čl. 375. stav 1. Zakona o kaznenom postupku FBiH, čl. 82. stav 1. tačka d) Kaznenog zakona FBiH prema izričese

ODGOJNA PREPORUKA

rad u korist humanitarne organizacije ili lokalne zajednice

tako da će maloljetni N. Damir dobrovoljno i u okviru postignutog sporazuma, u vrijeme kada ne ide u školu, svake subote, počev od 01.02.2005. godine, održavati čistoću vozila marke "Yugo 45" registarski broj 212-K-675 vlasništvo oštećene K.Vesne.

Ovu obavezu maloljetnik će ispuniti do 01.05.2005. godine.

Neće se pokrenuti kazneni postupak prema malodobnom N. Damiru, zbog kaznenog djela oduzimanje tuđe pokretnine iz čl. 291. stav 1. Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, po zahtjevu Kantonalnog tužiteljstva u Sarajevu broj KTM-1/05 od 20.02.2005. godine, pod uvjetom da maloljetnik ispuni preuzetu obavezu po sporazumu iz tačke 1. ove odluke.

O izvršenju odgojne preporuke brinut će se i o tome sud svakih mjesec dana izvještavati ovlaštena službena osoba Centra za socijalnu zaštitu općine Novi Grad.

O b r a z l o ž e n j e

Kantonalno tužiteljstvo u Sarajevu je pod brojem KTM-1/05 od 20.02.2005. godine ovom sudu stavilo zahtjev za pokretanje kaznenog postupka prema malodobnom N. Damiru, zbog osnovane sumnje da je počinio kazneno djelo oduzimanje tuđe pokretnine iz čl. 291. stav 1. Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine .

Budući da je prema odredbi čl. 291. stav 1. Kaznenog zakona Federacije BiH za kazneno djelo oduzimanje tuđe pokretnine predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine zatvora, a tužilaštvo uz zahtjev dostavilo dovoljno dokaza kojim se podkrepljuje sumnja o učinjenju djela, sud je u smislu odredbe čl. 375. stav 1. Zakona o kaznenom postupku FBiH pristupio i razmatrao mogućnost i opravdanost izricanja neke od odgojnih preporuka iz nadležnosti suca za maloljetnike predviđenih odredbama čl. 82. Kaznenog zakona Federacije BiH.

Maloljetni N. Damir koji se prvi put pojavljuje kao učinilac kaznenog djela, u potpunosti je preuzeo odgovornost za djelo koje mu se stavlja na teret i izrazio izričitu spremnost da se pomiri sa oštećenom K.Vesnom koja je, nakon zajedničkog razgovora o samom djelu i njegovim posljedicama, te došavši do prihvatljivog rješenja za obje strane, to i prihvatila.

Vodeći računa o sveukupnim interesima maloljetnika i oštećene, u saradnji sa roditeljima maloljetnika, te predstavnikom organa socijalne zaštite, izvršen je izbor odgojne preporuke rad u korist humanitarne organizacije ili lokalne zajednice i postignut sporazum da malodobni N. Damir dobrovoljno u vrijeme kada ne idem u školu, svake subote, počev od 01.02.2005. godine, održava čistoću vozila marke "Yugo 45" registarski broj 212-K-675 vlasništvo oštećene K.Vesne, s tim da će ovu obavezu ispuniti do 01.05.2005. godine. Sud je također odlučio da će se o izvršenju ove odgojne preporuke brinuti i o tome sud svakih mjesec dana obavještavati ovlaštena službena osoba Centra za socijalni zaštitu općine Novi Grad.

Prilikom izbora i odlučivanja o odgojnoj preporuci sud je polazeći od odredbe čl. 83. Kaznenog zakona Federacije BiH vodio računa da se prilikom izvršenja preuzete obveze ne dovede u pitanje školovanje maloljetnika i da ista ne prevazilazi njegove fizičke mogućnosti, uz napomenu i pouku maloljetniku i njegovom roditelju da će u slučaju da se dobrovoljno preuzeta obveza ne izvrši, sud postupati po zahtjevu Kantonalnog Tužitelja za pokretanje pripremnog postupka broj KTM-1/05 od 20.02.2005. godine .

Donesena odluka zasniva se na međunarodnom pravnom standardu čl. 40 (3) b Konvencije o pravima djeteta i na temelju iste donesenih i citiranih kaznenih propisa kojima je utvrđena mogućnost i obveza da se prema djeci koja su došla u sukob sa zakonom, postupa bez pribjegavanja sudskom postupku .

Polazeći od naprijed izloženog i uz poštivanje principa najbolji interes djeteta iz čl. 3. Konvencije o pravima djeteta, odlučeno je kao u izreci ovog rješenja.

ZAPISNIČAR:

SUDAC ZA MALOLJETNIKE

PRAVNA POUKA: Protiv ovog rješenja žalba nije dozvoljena (čl. 375. stav 1. Zakona o kaznenom postupku FBiH)

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Kanton Sarajevo
KANTONALNO TUŽILAŠTVO U SARAJEVU
Broj:KT-1/05
Sarajevo, _____

Z A P I S N I K

o razmatranju mogućnosti i pravdanosti izricanja odgojne preporuke
(čl. 374. u vezi sa čl. 373. stav 1. ZKP FBiH)

sačinjen pred Kantonalnim tužilaštvom u Sarajevu, dana _____, u svrhu razmatranja mogućnosti i opravdanosti izricanja odgojne preporuke prije donošenja odluke o zahtjevu za pokretanje pripremnog postupka prema malodobnom N.Damiru, zbog kaznenog djela oduzimanje tuđe stvari iz čl. 291. stav 1. Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine,

P r i s u t n i s u:

Tužitelj –

Maloljetnik – N .DAMIR

Branilac – Š. MLADEN

Roditelj maloljetnika – N. AMRA

Oštećena – K. VESNA

Predstavnik službe socijalne zaštite općine Novi grad – T. IVAN

Početak u 9,00 sati

Konstatuje se da roditelj maloljetnika u spis predaje izvod iz matične knjige rođenih, a predstavnik službe socijalne zaštite predaje izvještaj o socijalnom i pedagoškom statusu maloljetnog N. Damira.

Nakon toga tužitelj upućuje oštećenu K. Vesnu da pričekava pred uredom dok ne bude pozivana.

Tužitelj upozna je prisutne o razlozima pozivanja: Kantonalno tužilaštvo u Sarajevu je zaprimilo prijavu uz koju su priloženi prikupljeni dokazi koji podkrepljuju osnovanu sumnju da je malodobni N.Damir, počinio kazneno djelo oduzimanje tuđe stvari iz čl. 291. stav 1. Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine za koje se može izreći novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine. Iz prikupljenih dokaza proizilazi da je Damir 29.12.2004. godine oko 16,00 sati u Ul. Franjevačka br.10, općina Stari Grad bio u društvu sa djetetom M. M, i da je upotrebom fizičke snage otvorio lijevo bočno staklo na vratima putničkog motornog vozila marke «Yugo 45» crvene boje, registarskih oznaka 212-K-675 vlasništvo K.Vesne, a potom zajedno sa djetetom M.M. ušao u unutrašnjost vozila, te originalnim ključem koji se nalazio u bravi stavio vozilo u pogon, napravio vožnju po gradu, da bi nakon toga, po nestanku goriva, napustio vozilo koje je policija pronašla na području izvan grada. Tužilaštvo ima dovoljno dokaza na osnovu kojih se može zaključiti da postoji osnovana sumnja da je Damir počinio navedeno kazneno djelo i da Tužilaštvo na osnovu ovoga može sucu za maloljetnike uputiti zahtjev za pokretanje pripremnog postupka.

Tužitelj: *Da li je Damire tačno da si na ovakav način počinio djelo?*

Maloljetni Damir: *Jeste, tačno je. Ja volim automobile i vrlo često idem kod jednog automehaničara da mu pomazem oko popravke vozila, ali ne mogu objasniti zašto sam počinio ovo djelo. Ono što sigurno znam jeste da nisam želio vozilo zadržati za sebe nego sam htio da se malo sa svojim prijateljem po gradu provozam. Počinio sam glupost i ja se kajem pogotovu nakon što sam doznao da je vozilo moje komšinice Vesne koja je sada ljuta na mene zbog onoga što sam počinio. Volio bih na bilo koji način da joj kažem da mi je žao, ali ona neće ni da me pogleda. Stid me je kada pomislim koliko mi je ona pomagala oko škole, a ja sam joj počinio ono što nisam smio prema bilo kome učiniti. Zaista mi je žao.*

Tužitelj: *Možda sada imaš priliku da sve to kažeš svojoj komšinici. Moramo vidjeti šta ona o svemu tome misli. Da li želiš o tome razgovarati sa gospođom Vesnom?*

Maloljetnik: *Da, iako mi je neugodno, ali ja ne znam da li to ona želi.*

Tužitelj maloljetniku predočava zakonsku mogućnost da se konkretni slučaj riješi mimo sudskog postupka izricanjem odgojne preporuke. Objasnjava uvjete i mogućnosti predviđene čl. 80, 81,82 i 83 KZ FBiH.

Nakon toga tužitelj zamoli prisutne da napuste ured i pričekaju dok ne budu pozvani, a nakon toga tužitelja poziva oštećenu K.Vesnu.

Tužitelj: *Da li vi poznajete N. Damira?*

Oštećena: *Da, poznajem ga, mi smo komšije. Često sam mu pomagala oko školskih zadataka i znam da on nije loš dječak. Jako sam se iznenadila kada mi je policija saopštila da je on uzeo moj automobil koji sam teškom mukom kupila. Osjećam se iznevjerenom jer sam u Damira imala puno povjerenje. Jako sam razočarana i ljuta. Uopšte mi nije jasno zašto je to počinio i što mu je sve to trebalo!?*

Tužitelj: *Vi ste postavili pitanje, a Damir je tu i on želi o tome sa Vama da razgovara.*

Tužitelj i oštećenoj predočava zakonsku mogućnost da se konkretni slučaj riješi mimo formalnog sudskog postupka izricanjem odgojne preporuke. Objašnjava uvjete i mogućnosti predviđene čl. 80, 81, 82 i 83 KZ FBiH.

Tužitelj: *Da li želite o svemu ovome razgovarati sa Damirom?*

Oštećena: *Želim.*

U ured tužitelja se poziva maloljetnik, roditelj maloljetnika, branilac i predstavnik službe socijalne zaštite.

Tužitelj: *Damire šta želiš reći gospođi Vesni?*

Maloljetnik: *Jako mi je žao zbog onoga što sam Vam počinio. Vjerujte da ja to ni sebi ne znam objasniti, nisam znao da je to vaš automobil. Vi ste pričali da će te kupiti auto, ali nisam znao da ste ga kupili. Vi ste mi bili prijatelj i sada se loše osjećam zbog onoga što sam Vam počinio. Iskreno mi je žao.*

Oštećena: *Nije uopšte bitno čiji je auto! Ukrao si auto, vozio si bez vozačke dozvole i još si dijete stavio u vozilo! Čovječe, pa mogli ste poginuti! Počinio si kazneno djelo zbog kojeg se sada nalaziš pred tužiocem! Sramota!*

Maloljetnik: *Žao mi je. Svjestan sam da sam pogriješio, volio bih da mi oprostite i da sve bude kao prije.*

Oštećena: *Da li će biti kao prije zavisi od tebe. Moraš mi to dokazati i ja sam spremna da o tome razgovaramo.*

Na upit tužitelja oštećena i maloljetnik saglasno predlažu da se konkretni slučaj riješi mimo formalne kaznene procedure, a na način kako su poučeni.

Tužitelj: Gospođo Vesna, postoji li mogućnost da Damir nešto učini čime bi vi bili zadovoljni i što bi popravilo štetu koju vam je nanio?

Oštećena: Meni je vozilo vraćeno i ja nemam nikakve materijalne štete, ali se osjećam iznevjerenom i povrijeđenom.

Maloljetnik: Jako mi je žao. Želio bih da Vam se izvinem ili na neki drugi način popravim ono što sam počinio, ako Vi na to pristajete.

Oštećena: Pristajem na isprika, to će biti dovoljno i ovim smatram da su svi moji zahtjevi ispunjeni.³⁴

Maloljetnik: Hvala Vam. Primite moje duboko isprika zbog onoga što sam Vam počinio. Obećavam da ću ubuduće voditi računa o svom ponašanju i da se više neću dovesti u ovako neugodnu situaciju. (maloljetnik i oštećena se rukuju)

Tužitelj nakon toga na osnovu odredbe čl. 373. stav 1. Zakona o kaznenom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, čl. 374. istog zakona, te čl. 82. stav 1. tačka a) Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine donosi

R J E Š E N J E

PREMA MALOLJETNOM: N. DAMIRU, (navesti lične podatke) izriče se odgojna preporuka osobno isprika oštećenom.

Neće se sucu za maloljetnike Općinskog suda u Sarajevu podnositi zahtjev za pokretanje pripremnog postupka prema malodobnom N.Damiru, zbog kaznenog djela

³⁴ Težište je na razgovoru maloljetnika/ce i oštećenog/ne, odnosno ponovnim sučeljavanem maloljetnika. sa svojim djelom i žrtvom djela. On preuzima odgovornost za vlastito ponašanje i aktivnosti za naknadu i popravljavanje prouzrokovane štete.

Roditelji su prisutni, ali ne sudjeluje u razgovoru. Da bi se izbjegla iznenađenja zbog nerazumjevanja ovog instituta, dobro bi bilo prethodno sa njima razgovarati i objasniti svrhu i cilj ovih razgovora. Ako u tijeku pregovaranja ometaju proces ili ako je maloljetnik suzdržan zbog njihove prisutnosti, treba zamoliti roditelje da napuste sudnicu, a pozvati ih kada to bude potrebno npr. kada se razgovara o preuzimanju obaveze koju maloljetnik. treba da izvrši. **Predstavnik službe socijalne zaštite** također ne sudjeluje u pregovaranju, ali njegova pomoć može biti od velikog značaja kod izbora određene obveze koja je sadržaj odgojne preporuke budući da u primjeni ovog instituta nisu definirani poslovi, a niti su verificirane organizacije, firme, ustanove u okviru kojih bi maloljetnici mogli obavljati određene poslove. Maloljetnik/ca ima pravo na **branitelja**, on je prisutan, ali ni on se ne uključuje u postupak pregovaranja. **Tužitelj** provodi proceduru vodeći računa o sveukupnim interesima maloljetnika i oštećenika.

oduzimanje tuđe stvari iz čl. 291. stav 1. Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine.

završeno u 11,30 sati

ZAPISNIČAR:

KANTONALNI TUŽITELJ:

1. maloljetnik : N.Damir

2. oštećena : K.Vesna

3. roditelj : N.Amra

4. Centar socijalne zaštite: T.Ivan

5. branilac: Š.Mladen

PODMODUL II

KAZNENI POSTUPCI PROTIV PRAVNIH OSOBA

1. UVOD

U okviru teorijskih rasprava naročito se otvaraju dva pitanja.

- Prvo, da li je pravna osoba samostalan pravni subjektivitet koji raspolaže pravima i dužnostima?
- Drugo, da li je pravna osoba sposobna samostalno poduzimati pravne aktivnosti i nastupati u pravnom prometu?

Pominjanje ova dva aspekta u raspravi o pravnim osobama je bitno zbog otvaranja pitanja o kaznenoj odgovornosti pravnih osoba. Također, postavljena pitanja su bitna i za raspravu o građanskoj odgovornosti pravnih osoba.

Prihvatanje pravnog subjektiviteta pravnih osoba je uticalo na razvoj upravno-kaznene odgovornosti, te kaznene odgovornosti pravnih osoba. U tom smislu, u europskim državama se širi odgovornost pravnih osoba za kaznena djela (Francuska, Holandija, Finska, Hrvatska, Slovenija, Danska i dr.). Pravni sustavi koji pripadaju *common law*, po pravilu, poznaju kaznenu odgovornost pravnih osoba.

Potrebno je također navesti da odgovornost pravnih osoba za kaznena djela predviđaju međunarodni dokumenti koji se, između ostalog, odnose na transnacionalni ili ograničeni kriminalitet. Aktivnosti se odvijaju na univerzalnom planu (npr. kroz Konvenciju UN protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta sa dopunskim protokolima iz 2000. godine), odnosno na regionalnom planu kroz međunarodne pravne dokumente Evropske Unije ili Vijeća Europe (npr., Preporuka Vijeća Europe o suzbijanju organizovanog kriminaliteta iz 1996. godine, Preporuka Vijeća Europe o odgovornosti preduzeća za kaznena djela iz 1988. godine, Kaznenopravna konvencija protiv korupcije iz 1999. godine i dr.).

U kaznenom materijalnom pravu u BiH predviđena je kaznena odgovornost pravnih osoba (čl. 122. – 144. KZ BiH, čl. 126. – 148. KZ BD BiH, čl. 126-148. KZ FBiH i čl. 125. – 146. KZ RS). Odredbama kaznenih zakona u BiH uređena su sljedeća pitanja:

- osnovi i granice kaznene odgovornosti pravne osobe uopšte,
- kaznena odgovornost pravne osobe u stečaju,
- kaznena odgovornost u slučaju produženog kaznenog djela,
- sudjelovanje dvije ili više pravnih osoba u izvršenju kaznenog djela (ili saučesništvo),

- odgovornost za pokušaj i pravila prema kojima se pravna osoba kažnjava za pokušaj,
- vrste kazni (novčana kazna, kazna oduzimanja imovine i kazna prestanka pravne osobe),
- razlozi za ublažavanje ili oslobođenje od kazne i pravila odmjeraivanja kazne pravnoj osobi,
- izricanje uvjetne osude i mjera sigurnosti,
- oduzimanje imovinske koristi,
- pravne posljedice osude pravne osobe,
- zastarjelost kaznenog gonjenja,
- primjena kaznenog zakonodavstva u vezi sa kaznenom odgovornošću pravnih osoba.

Na taj način, pravnim osobama je priznata kaznenopravna deliktna sličnost kao posebna vrsta pravne sposobnosti pravne osobe.

S obzirom na naprijed navedena rješenja u materijalnom kaznenom zakonodavstvu, zakoni o kaznenom postupku propisuju određene specifičnosti koje su neophodne zbog toga što na "mjestu" osumnjičene, odnosno optužene osobe nastupa pravna, a ne fizička osoba. Dakle, u procesnim zakonima izdvaja se postupak protiv pravne osobe, uređuju se ona pitanja koja se vežu uz procesni subjektivitet pravne osobe kao počinitelja određenog kaznenog djela i predviđa shodna primjena ostalih odredaba zakona o kaznenom postupku. Tako, npr., ako treba raspraviti pitanje stvarne nadležnosti koja je vezana uz vrstu i visinu kazne predviđeno za određeno kazneno djelo ili pitanje mjesne nadležnosti čija su pravila predviđena procesnim normama, onda se primjenjuju odgovarajući propisi koji se koriste i kad se kao izvršilac djela javlja fizička osoba. Ovakvo postupanje dolazi u obzir čak i onda kada se postupak vodi samo protiv pravne osobe (čl. 387. ZKP BiH, čl. 387. ZKP DB, čl. 408. ZKP FBiH i čl. 393. ZKP RS).

Ako se upoređuju odredbe procesnih zakona koje se odnose na fizičku osobu sa odredbama koje se vežu uz pravnu osobu može se (u okviru postupka protiv pravnih osoba) govoriti o sljedećim procesnim rješenjima:

- Procesna rješenja koja su *modificirana* zbog specifičnosti kaznenopravne deliktne sposobnosti pravnih osoba (npr., odredbe o cjelishodnosti pokretanja kaznenog postupka, čl. 376. ZKP BiH, čl. 376. ZKP DB, čl. 397. ZKP FBiH te čl. 282. ZKP RS)
- Procesna rješenja koja se mogu javiti isključivo u postupku protiv pravne osobe (npr., sadržaj optužnice i presude, čl. 383. i 385. ZKP BiH, čl. 383. i 385. ZKP DB, čl. 404. i 406. ZKP FBiH i čl. 389. i 391. ZKP RS; zastupnik pravne osobe, čl. 377. – 379. ZKP BiH, čl. 377 – 379. ZKP DB, čl. 398. – 400. ZKP FBiH te čl. 383. – 385. ZKP RS)

- Procesna rješenja koja se ne mogu uključiti u ovaj postupak (npr., obavezna odbrana uz pomoć branitelja).

U pogledu iskustava iz drugih pravnih sistema, pitanje kaznene (a u širem smislu i kaznene) odgovornosti pravnih osoba se često raspravlja na teorijskoj, zakonodavnoj i praktičnoj ravni. Kao što smo već istakli, u europskom pravnom okruženju širi se krug država koje u svoj pravni sistem uvode odgovornost pravnih osoba za kaznena djela. Tako, npr., ta odgovornost je poznata u Sloveniji i Hrvatskoj, dok je, npr., još uvijek ne poznaje pravni sustav Srbije i Crne Gore ili Makedonije.

Jedan od *zagovornika* uvođenja kaznene odgovornosti pravnih osoba u pravni sustav Srbije i Crne Gore prof. dr. Miroslav Vrhovšek, redovni profesor Privredne akademije u Novom Sadu, na ovu temu je imao izlaganje na Oktobarskim danima pravnika Republike Srpske održanim 7. i 8. oktobra 2005. god. u Banja Luci. Njegov rad na ovu temu je objavljen u časopisu Udruženja pravnika Republike Srpske «Pravna riječ» broj 4 na strani 373. Zanimljivost usmenog izlaganja prof. Vrhovšeka na ovom savjetovanju se očituje i na pozivanje na zakonodavna rješenja u Bosni i Hercegovini i iskazani interes za konkretnu sudsku praksu u Bosni i Hercegovini koja mu *služi* kao dodatni argument njegovih stajališta.

Upoređujući bosanskohercegovačka rješenja o tom pitanju sa, npr., pozitivnopravnim propisima u Sloveniji ili Hrvatskoj dolazi se do zaključka da se radi o odredbama koje na materijalnopravna i procesnopravna pitanja o kaznenoj odgovornosti pravne osobe - odgovaraju na gotovo identičan način. Pri tome, treba posebno podsjetiti da je u pomenutim državama doneseno odvojeno zakonodavstvo o odgovornosti pravnih osoba. Naime, i u Sloveniji i u Hrvatskoj posebnim zakonom se uređuju pitanja kaznene odgovornosti pravnih osoba, kao i postupka u okviru kojeg se utvrđuje ta odgovornost i izriču kaznenopravne sankcije pravnoj osobi. Izdvojeno zakonodavstvo se, doduše, u određenoj mjeri veže uz materijalno i procesno kazneno zakonodavstvo. Dakle, u odnosu prema kaznenom zakonu i zakonu o kaznenom postupku, odvojeno zakonodavstvo o odgovornosti pravnih osoba uređuje specifična pitanja vezana uz kaznenu odgovornost pravne osobe i izricanje odgovarajućih kaznenopravnih sankcija pravnoj osobi.

Kada je riječ o sudskoj praksi u Bosni i Hercegovini konstatirati je njenu oskudnost. U pripremi ovog rada pronađena je jedna jedina optužnica i presuda iz prakse u Bosni i Hercegovini. Tragajući za praksom susjednih država Hrvatske i Slovenije došlo se do podatka da i praksa ovih država ima veoma malo kaznenih postupaka protiv pravnih osoba, s tim da se dobio podatak da nema niti jedne pravomoćne presude.

2. MEĐUNARODNA PRAVNA OSNOVA

Donošenje zakonskih propisa o suđenju pravnim osobama opredijelila su tri međunarodna pravna akta:

- Konvencija o zaštiti okoliša kroz kazneno pravo iz 1998. godine,
- Kazneno pravna konvencija o korupciji iz 1999. god.
- Konvencija o kibernetičkom kriminalu 1991. god.

Ove konvencije obvezuju države da stvore pretpostavke za odgovornost pravnih osoba za kaznena djela koja su počinile odgovorne osobe u njihovo ime i za njihov račun.

Svakako treba navesti i Preporuku Ministarskog komiteta Vijeća Europe od 20. 10. 1988. god. broj R. (88) 18 o odgovornosti poduzeća sa statusom pravne osobe za kaznena djela počinjena u vršenju njihove djelatnosti. Preporuka se primjenjuje na privatna i javna poduzeća koja imaju svojstvo pravne osobe i u odnosu na njihove ekonomske aktivnosti. Navodi da bi poduzeća trebala biti odgovorna za kaznena djela počinjena u vršenju njihove djelatnosti čak i kada je kazneno djelo strano cilju poduzeća i neovisno od toga da li je ili nije identificirana fizička osoba koja je svojim činjenjem ili propuštanjem počinila kazneno djelo.

Kaznena odgovornost se preporučuje u svim slučajevima u kojima to zahtijevaju priroda kršenja zakona, stupanj odgovornosti poduzeća, posljedice za društvo i potreba sprečavanja daljnjeg kršenja zakona. No, isto tako naglašava da poduzeće treba biti oslobođeno odgovornosti kada njegova uprava nije bila uključena u počinjanje djela i kada je poduzela sve mjere da spriječi počinjanje djela.

Važno je naglasiti da ona preporučuje kako uspostavljanje odgovornosti poduzeća ne oslobađa odgovornosti fizičke osobe koje su uključene u počinjanje kaznenog djela. Ova preporuka daje i materijalno pravne osnove uvođenja sankcija prilagođenih poduzećima, a koja su regulirana kaznenim zakonom.

Konvencija o zaštiti okoliša putem kaznenog prava iz 1988. god. obvezuje države da usvoje odgovarajuće mjere u cilju omogućavanja izricanja kaznenih ili administrativnih sankcija ili mjera pravnim osobama u čije ime je učinjeno kazneno djelo od strane njenih organa, članova ili drugog predstavnika. Ni ova konvencija ne isključuje kazneni postupak protiv fizičke osobe. Kao bitne razloge za ovakav odnos Konvencija potencira da je najveći dio kaznenih djela protiv okoliša učinjen unutar pravnih osoba, ozbiljne poteškoće u kazneno pravnom gonjenju fizičkih osoba koje su djelovale u ime pravnih osoba te realnost da u slučaju sankcioniranja samo predstavnika pravne osobe pravna osoba kompenzira tu sankciju (čl. 9. Konvencije).

Kazneno pravna konvencija o korupciji iz 1999. god. obvezuje potpisnice na usvajanje propisa kojima će se osigurati da se pravne osobe imaju smatrati odgovornim za kaznena djela davanja mita, trgovanja utjecajem i pranja novca ako su učinjena u

njihovu korist od strane bilo koje fizičke osobe, bez obzira da li postupaju individualno ili u sastavu pravne osobe (čl. 18. Konvencije)

Potpisnice su obvezane i na poduzimanje konkretnih mjera kojima će se osigurati odgovornost pravne osobe kada je zbog nedostatka nadzora i kontrole od strane fizičke osobe, koja ima vodeću poziciju unutar pravne osobe, omogućeno počinjanje kaznenih djela u korist pravne osobe ili u korist fizičke osobe nad kojom pravna osoba ima autoritet. Ova konvencija također naglašava neisključivanja kaznenog gonjenja fizičkih osoba koje su počinitelji, podstrekači ili pomagači navedenih kaznenih djela. Odredbom čl. 19. Konvencija obvezuje potpisnice da osiguraju sankcije i mjere koje mogu biti kaznene ili nekaznene.

Konvencija o kibernetičkom kriminalu iz 2001. god. zahtjeva uvođenje odgovornosti pravnih osoba za pojedina kaznena djela. Veoma je slična Kazneno pravnoj konvenciji o korupciji.

Od dokumenata Europske unije koji se odnose na odgovornost pravnih osoba za kaznena djela bitno je navesti Drugi protokol uz Konvenciju o zaštiti financijskih interesa Europske unije. Odredbom čl. 3. potpisnice se obvezuju da poduzmu potrebne mjere u cilju omogućavanja da pravne osobe budu odgovorne za kaznena djela prevare, aktivnog podmićivanja i pranja novca, naravno kada su ona počinjena u njihovu korist.

Spomenuti je i Konvenciju o zabrani podmićivanja stranih javnih službenika u međunarodnim poslovnim transakcijama iz 1997. god. koju je donijela Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj. Također i Konvenciju UN protiv transnacionalnog organiziranog kriminala iz 2000. god. koja obvezuje države da usvoje mjere za utvrđivanje odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela organiziranog kriminala, korupcije, pranja novca i opstrukcije pravde.

2.1. Modeli odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela

Postoje različiti modeli odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela koji se razlikuju po tome da li se odgovornost pravne osobe izvodi iz ponašanja, odnosno odgovornosti fizičke osobe kao počinitelja kaznenog djela ili pravna osoba odgovara za vlastito ponašanje, te da li je ta odgovornost objektivna ili subjektivna.

Sukladno modelu *izvedene* ili *akcesorne* odgovornosti, odgovornosti pravne osobe za kazneno djelo izvodi se iz ponašanja, odnosno odgovornosti, fizičke osobe koja je djelovala u ime ili u korist pravne osobe. Ovaj model ima i dva podmodela: *identifikacijski* i *vikarijski*.

Prema identifikacijskom modelu pravna osoba se identificira sa odgovornim osobama u njoj, pa se postupci odgovornih osoba u pravnoj osobi smatraju postupcima pravne osobe. Dakle, krivnja pravne osobe se izvodi iz krivnje njihovih odgovornih osoba.

Prema vikarijskom modelu postupci i onih članova pravne osobe koji nemaju rukovodeću poziciju smatraju se postupkom pravne osobe.

Prema modelu *autonomne odgovornosti* pravna osoba odgovara za vlastita ponašanja. Ponašanje pravne osobe očituje se u nedostacima u organizaciji pravne osobe i propuštanju dužnog nadzora koji bi spriječio počinjanje kaznenog djela.

Kada se govori o odgovornosti pravne osobe za kazneno djelo utemeljenoj na samom prouzrokovanju zabranjene posljedice onda se govori o *objektivnoj odgovornosti* pravne osobe za kazneno djelo. Dakle, za odgovornost pravne osobe ne traži se krivnja.

Model *subjektivne odgovornosti* zahtjeva i krivnju. Ukoliko je riječ o izvedenom modelu pravne osobe krivnja fizičke osobe počinitelja kaznenog djela pripisuje se pravnoj osobi. Kod modela autonomne odgovornosti pravne osobe o krivnji pravne osobe zaključuje se temeljem činjenica da li je pravna osoba poduzela potrebne mjere da bi se spriječilo nezakonito djelovanje njenih članova.

Sukladno međunarodnim obvezama većina europskih država propisuje kumulativnu odgovornost fizičke i pravne osobe za kazneno djelo. Ova odgovornost nije zajednička niti se ona smatra saizvršiteljstvom, odnosno pomaganjem ili podstrekavanjem. Moglo bi se reći da je to neka vrsta paralelnog počiniteljstva.

Osnova odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela propisana kaznenim zakonodavstvom u Bosni i Hercegovini su nešto drukčiji od osnova te odgovornosti predviđenih prethodno citiranim međunarodnim aktima. Materijalno pravni propis u Bosni i Hercegovini ne ograničava odgovornost pravnih osoba samo za pojedine grupe kaznenih djela ili za pojedina kaznena djela. U Bosni i Hercegovini se također odgovornost pravnih osoba veže za kaznena djela počinjena u njihovo ime, za njihovo račun ili u njihovu korist. Međutim ova kaznena pravna odgovornost je postavljena šire nego što je to slučaj u prethodno citiranim međunarodnim aktima. Ovo stoga što se u materijalno pravnom propisu u Bosni i Hercegovini odgovornost pravnih osoba za kaznena djela ne ograničava samo na kaznena djela koja su u njihovo ime ili u njihovu korist počinile one fizičke osobe s vodećom pozicijom o pravnoj osobi, ali se za odgovornost pravne osobe za takva kaznena djela zahtjeva jedan od zakonom predviđenih oblika doprinosa rukovodećih ili nadzornih organa pravne osobe počinjanju kaznenog djela.

Kazneni postupak u Bosni i Hercegovini polazi od toga da se vodi protiv fizičke osobe. Pravna osoba sa statusom osumnjičenika ili optuženika bitno se razlikuje od čovjeka - ona nema temeljna ljudska prava kao fizička osoba, nema psihičke sposobnosti pamćenja i davanja iskaza. Zbog toga se kazneni postupak u ovome dijelu i prilagođava ovim ličnostima.

Kada su u pitanju procesne odredbe zakon ne sadrži cjelovito uređenje tog postupka nego se uređuju samo pojedini njegovi dijelovi, dok se u svim drugim situacijama smisaono primjenjuju i druge odredbe Zakona o kaznenom postupku. Primjera radi, kod glavnog pretresa odredba je prilagođena obilježjima pravne osobe, u smislu redoslijeda izjašnjavanja osnovanosti optužnice, redoslijeda dokaznog postupka i redoslijeda završnih riječi.

Ako je primjena pojedinih procesnih odredbi (npr. o stvarnoj i mjesnoj nadležnosti, o sastavu suda, o redovnom i izvanrednom pravnom sredstvu) ovisna o određenim okolnostima (npr. o vrsti i visini zapriječene kazne) to znači da se i u postupku protiv pravne osobe uzimaju u obzir one okolnosti koje se uzimaju u obzir u postupku protiv počinitelja. Ovo važi također i kada teče postupak samo protiv pravne osobe.

3. VEZA SA MATERIJALNIM PROPISIMA

Zakon počinjenje kaznenog djela vezuje isključivo za fizičke osobe. Naime, zakon ne govori o počinjanju kaznenog djela od strane pravne osobe nego o odgovornosti pravne osobe za kazneno djelo koje je počinitelj učinio u ime, za račun ili u korist pravne osobe. Na ovaj način se uspostavlja bitan uvjet za odgovornost pravne osobe za kazneno djelo, pa je zaključiti da je za odgovornost pravne osobe za kazneno djelo potrebno da je počinitelj kazneno djelo učinio u ime, za račun ili u korist pravne osobe.

Dakle, zaključiti je da materijalni propis usvaja jedan vid izvedene odgovornosti pravne osobe za kazneno djelo. Odgovornost pravne osobe za kazneno djelo izvodi se iz protivpravnog ostvarenja obilježja određenog kaznenog djela u ime, za račun ili u korist pravne osobe od strane fizičke osobe. No kako zakon odgovornost pravne osobe za kazneno djelo vezuje za djelo fizičke osobe počinjeno u ime, za račun ili u korist pravne osobe, a ne i za njenu kaznenu odgovornost, može se reći da Zakon usvaja limitiranu izvedenu odgovornost pravne osobe za kazneno djelo.

3.1. Odgovornost pravne osobe

Odgovornost pravne osobe je uređena **čl. 122. KZ BiH, čl. 126. KZ FBiH, čl. 125. KZ RS i čl. 126. KZ DB**

Svakako je naglasiti da počinjenje kaznenog djela od strane počinitelja u ime, za račun ili u korist pravne osobe nije dovoljno za zasnivanje odgovornosti pravne osobe za kazneno djelo. Za to je, uz ovaj uvjet, potrebno ostvarenje i jednog od uvjeta precizno određenih u samom materijalnom propisu, o čemu će više riječi biti u daljnjem dijelu teksta.

Pod pravnom osobom zakon podrazumijeva BiH, FBiH, RS, BD BiH, kanton, grad, općinu, mjesnu zajednicu, svaki organizacioni oblik privrednog društva i sve oblike povezivanja privrednih društava, ustanova, institucije za vršenje kreditnih i drugih bankarskih poslova, za osiguranje imovine i osoba, kao i druge financijske institucije, fond, političke organizacije i udruženja građana te drugi oblici udruživanja koji mogu da stiču sredstva i da ih koriste na isti način kao i svaka druga institucija ili organ koji ostvaruje i koristi sredstva i kojem je zakonom priznato svojstvo pravne osobe.

Zakon propisuje krug pravnih osoba za koje je isključena odgovornost za kaznena djela. Riječ je o BiH, FBiH, RS, BD BiH, kantonu, gradu općini i mjesnoj zajednici. Sve ostale društvene tvorevine mogu biti odgovorne za kazneno djelo. Kazneni zakon dopušta i mogućnost da se i nekim drugim zakonom za određene pravne osobe isključi ili ograniči primjena pojedinih kazni ili drugih kaznenopravnih sankcija koje se mogu izreći pravnim osobama.

3.2. Osnovi odgovornosti pravne osobe

Osnove odgovornost pravne osobe su uređene **čl. 124. KZ BiH, čl. 128. KZ FBiH, čl. 127. KZ RS i čl. 128. KZ DB**

Osnova odgovornosti pravne osobe za kazneno djelo je povezanost pravne osobe s počinjenim kaznenim djelom. Već je rečeno da se kumulativno moraju ispuniti dva uvjeta da bi postojala odgovornost pravne osobe za kazneno djelo. Prvi se odnosi na djelovanje počinitelja kaznenog djela i karakteristike tog djelovanja, a drugi na djelovanje rukovodećih i nadzornih organa pravne osobe.

Dakle, prvi uvjet za odgovornost pravne osobe za kazneno djelo jeste da je počinitelj kazneno djelo učinio u ime, za račun ili u korist pravne osobe - radnja počinitelja i njeni učinci se mogu pripisati pravnoj osobi. Moraju postojati okolnosti koje kazneno djelo počinitelja vezuje za pravnu osobu i to tako da se učinci radnji počinitelja pripisuju pravnoj osobi. Radi se o ovlaštenju počinitelja da djeluje u ime, za račun ili u korist pravne osobe. Te radnje počinitelja kojima je počinjeno kazneno djelo mogu ulaziti u krug radnji koje je on inače ovlašten poduzimati u ime, za račun ili u korist pravne osobe. Ovlaštenje mogu proizlaziti iz zakona ili drugog pravnog propisa, uključujući i propise pravne osobe, iz pojedinačnog akta pravne osobe odnosno njenih upravljačkih organa ili ugovora zaključenog između počinitelja i pravne osobe.

Počinitelj kaznenog djela za koje pravna osoba može biti proglašena odgovornom ne mora biti osoba koja ima neku od rukovodećih pozicija u pravnoj osobi, ne mora biti ni član pravne osobe. Potrebno je da je on kazneno djelo učinio postupajući po nekom pravnom osnovu u ime, za račun ili u korist pravne osobe.

Taj uvjet će biti ispunjen i onda kada radnja počinitelja predstavlja i zlouporabu danih ovlaštenja, recimo i njihovim prekoračenjem. Bitno je da se prekoračenje odnosi na način izvršenja radnje ili na postojanje pretpostavki zahtijevanih za njeno izvršenje, ali ne i kada je ovlaštenje prekoračeno u smislu da je počinitelj radnjom kojom je učinio kazneno djelo izašao iz kruga radnji na koje se njegovo ovlaštenje odnosi.

Drugi uvjet se tiče doprinosa rukovodećih i nadzornih organa pravne osobe počinjanju kaznenog djela. Organi i tijela koja imaju ovlaštenja da predstavljaju pravnu osobu i donose odluke su određeni zakonom ili drugim propisom, uključujući i propise pravne osobe. Naglasiti je da se tim organima i tijelima mogu smatrati i one strukture u pravnoj osobi koje stvarno i praktično vode poslove pravne osobe i usmjeravaju njeno djelovanje.

Pravna osoba će, prema ovom uvjetu, biti odgovorna za kazneno djelo koje je počinitelj počinio u ime ili za račun ili u korist pravne osobe ako smisao počinjenog kaznenog djela proizilazi iz zaključka, naloga ili odobrenja rukovodećih ili nadzornih organa pravne osobe ili ako su rukovodeći ili nadzorni organi pravne osobe utjecali na počinitelja ili mu omogućili da počini kazneno djelo ili ako pravna osoba raspolaže protivpravno ostvarenom imovinskom korišću ili koristi predmete nastale kaznenim djelom ili ako su rukovodeći ili nadzorni organi pravne osobe propustili dužni nadzor nad zakonitošću rada radnika.

Doprinos pravne osobe počinjanju kaznenog djela sastoji se u:

1. donošenju odluka (zaključka ili naloga) rukovodećih ili nadzornih organa koje imaju obvezan usmjeravajući pravac za djelovanje počinitelja odnosno u donošenju odluke (odobrenja) kojom se rukovodeći ili nadzorni organi pravne osobe suglašavaju sa određenim, već započetim ili namjeranim djelovanjem počinitelja, a koje su po svojoj sadržini takve da njihova realizacija implicira počinjanje kaznenog djela
2. kada su rukovodeći ili nadzorni organi pravne osobe uticali na počinitelja ili mu omogućili da učini kazneno djelo
3. kada pravna osoba raspolaže sa protivpravnom ostvarenom imovinskom korišću ili koristi predmete nastale kaznenim djelom

4. kada su rukovodeći ili nadzorni organi pravne osobe propustili dužni nadzor nad zakonitošću rada radnika

Nameće se zaključak da se doprinos pravne osobe počinjenju kaznenog djela sastoji u određenoj protivpravnoj radnji njenih rukovodećih ili nadzornih organa. Djelovanje rukovodećih ili nadzornih organa pravne osobe mora predstavljati takav doprinos počinjanju kaznenog djela da djelo ne bi bilo počinjeno ili da ne bi bilo počinjeno na način na koji jeste ili da namjera počinitelja zbog koje je djelo počinjeno ne bi bila ostvarena da nije bilo radnje rukovodećih ili nadzornih organa pravne osobe.

Eventualno, intenzitet doprinosa rukovodećih ili nadzornih organa pravne osobe može biti značajan da tužitelj iz razloga cjelishodnosti može odlučiti da protiv pravne osobe ne zahtjeva pokretanje kaznenog postupka (ako je doprinos pravne osobe počinjenju kaznenog djela neznatan).

Reći je i to da se za odgovornost pravne osobe za kazneno djelo koje je počinitelj počinio u njeno ime, za njen račun ili u njenu korist prihvaća model subjektivne odgovornosti pravne osobe za kazneno djelo. Dakle, potrebno je svjesno djelovanje nadzornih ili rukovodnih organa pravne osobe koje je objektivno doprinijelo počinjenju kaznenog djela. Ono podrazumijeva njihovu pravilnu predstavu o vlastitom djelovanju i uvijek se pretpostavlja, ali nije isključena mogućnost dokazivanja suprotnog.

3.3. Granice odgovornosti pravne osobe za kazneno djelo

Granice odgovornost pravne osobe su uređene **čl. 125. KZ BiH, čl. 129. KZ FBiH, čl. 128. KZ RS i čl. 129. KZ DB**

Kazneni zakon je prihvatio model tzv. izvedene (akcesorne ili posredne) odgovornosti pravne osobe za kazneno djelo. Odgovornost pravne osobe za kazneno djelo se vezuje uz protivpravno ostvarenje zakonskih obilježja određenog kaznenog djela u ime, za račun ili u korist pravne osobe od strane fizičke osobe. Međutim, odgovornost pravne osobe za kazneno djelo ne vezuje se uz utvrđenje kaznene odgovornosti pravne osobe za kazneno djelo počinjeno u ime, za račun ili u korist pravne osobe. Stoga se može reći da je usvojen model limitirane izvedene odgovornosti pravne osobe za kazneno djelo.

Odgovornost pravne osobe za kazneno djelo ne isključuje kaznenu odgovornost fizičkih, odnosno odgovornih osoba za počinjanje kaznenog djela. Naravno riječ je o fizičkoj osobi koja je počinitelj kaznenog djela za koje odgovara i pravna osoba. Nije riječ o fizičkim, odnosno odgovornim osobama u rukovodećim ili nadzornim organima pravne osobe, koje su svojim radnjama, poduzetim u okviru djelovanja rukovodećeg ili nadzornog organa pravne osobe kojim je ostvaren doprinos tih organa pravne osobe počinjanju kaznenog djela, ostvarile obilježje određenog kaznenog djela.

Ako u pravnoj osobi osim počinitelja nema druge osobe ili organa koji bi mogli usmjeravati ili nadzirati počinitelja, pravna osoba odgovara za počinjeno kazneno djelo u granicama počiniteljeve odgovornosti. Riječ je o dvije vrste pravnih osoba:

1. pravnim osobama koje u svom članstvu nemaju druge osobe osim počinitelja
2. pravnim osobama koje osim počinitelja nemaju organa koji bi mogli usmjeravati ili nadzirati počinitelja - pravna osoba u svom personalnom sastavu ima i drugih članova osim počinitelja, ali nema organa personalno različitog od počinitelja koji bi usmjeravao ili nadzirao počinitelja

Ovakvo rješenje predstavlja odstupanje od modela limitirane - izvedene odgovornosti pravne osobe za kazneno djelo i predstavlja model ekstremne izvedene odgovornosti pravne osobe za kazneno djelo. Ovo stoga što se odgovornost pravne osobe za kazneno djelo ne vezuje samo uz protivpravno ostvarenje zakonskih obilježja određenog kaznenog djela od strane fizičke osobe kao počinitelja nego i uz postojanje i granice počiniteljeve odgovornosti). S obzirom da postoji potpuno personalno preklapanje počinitelja i pravne osobe, odnosno počinitelja i rukovodećih ili nadzornih organa pravne osobe, nije moguće doprinos pravne osobe počinjenju kaznenog djela utvrđivati odvojeno od radnji počinitelja kojima je protivpravno ostvario obilježja kaznenog djela.

3.4. Kazne

Kazne za pravne osobe su uređene **čl. 131 do 135. KZ BiH, čl. 135. do 139. KZ FBiH, čl. 134. do 138. KZ RS i čl. 135. do 139. KZ DB**

Tri su vrste kazni koje se mogu izreći pravnoj osobi:

1. novčana kazna,
2. kazna oduzimanja imovine i
3. kazna prestanka pravne osobe

Zakon ne propisuje posebne odredbe o općoj svrsi kaznenopravnih sankcija koje se mogu izreći pravnim osobama niti odredbe o svrsi pojedinih vrsta kaznenopravnih sankcija. Stoga se odredbe o svrsi kaznenopravnih sankcija, svrsi kažnjavanja, te svrsi uvjetne osude i mjeri sigurnosti shodno primjenjuju i na kaznenopravne sankcije namijenjene pravnim osobama.

Novčana kazna se uvijek izriče u određenom iznosu koji ne može biti manji od 5.000 KM niti veći od 5.000.000 KM. Izuzetak u odnosu na maksimum propisane kazne je situacija ako je kaznenim djelom pravne osobe drugom prouzročena imovinska šteta ili mu je pribavljena protupravna imovinska korist. Tada najveća mjera izrečene kazne može iznositi dvostruki iznos te štete, odnosno koristi.

Kod fizičkih osoba novčana kazna se, u slučaju da je ta osoba ne plati dragovoljno, zamjenjuje kaznom zatvora. Kod pravnih osoba ova odredba se ne može primijeniti tako da kao jedini način izvršenja ove kazne ostaje prinudna naplata, u slučaju da je pravna osoba ne plati dragovoljno.

Kazna oduzimanja imovine izriče se, odnosno može se izreći, za ona kaznena djela gdje je propisana kazna zatvora od pet godina ili teža kazna. Pravnoj osobi se može oduzeti najmanje polovina imovine ili veći dio imovine ili cjelokupna imovina. Da bi se izrekla ova kazna neophodno je utvrditi što čini imovinu pravne osobe i njenu vrijednost. U presudi će sud uvijek morati točno određeno navesti koja se imovina oduzima. U cilju sprječavanja pravne osobe da osujeti izvršenje presude na način da pravna osoba prije pravomoćnosti presude raznim vidovima raspolaganja *umanjuje* svoju imovinu zakon je propisao da se radi osiguranja izvršenja kazne oduzimanja imovine može protiv pravne osobe odrediti privremena mjera osiguranja.

Kazna prestanka pravne osobe može se izreći ako je djelatnost pravne osobe u cijelosti ili u pretežnoj mjeri korištena za počinjanje kaznenog djela. Uz ovu kaznu pravnoj osobi se može izreći i kazna oduzimanja imovine. Kod izricanja kazne prestanka pravne osobe sud će predložiti i otvaranje postupka likvidacije.

Pravnoj osobi je moguće izreći i uvjetnu osudu na način da se pravnoj osobi utvrdi novčana kazna do 1.500.000 KM koja kazna se neće izvršiti ako pravna osoba u roku koji odredi sud, a koji rok se kreće od jedne do pet godina, ne bude odgovorna za novo kazneno djelo. Izricanje uvjetne osude je propisano **čl. 136. KZ BiH, čl. 128. KZ FBiH, čl. 139. KZ RS i čl. 140. KZ DB**

3.5. Mjere sigurnosti

Mjere sigurnosti za pravne osobe su uređene **čl. 137. do 140. KZ BiH, čl. 141. do 144. KZ FBiH, čl. 140. do 143. KZ RS i čl. 141. do 144. KZ DB**

Pored mjere sigurnosti oduzimanja predmeta pravnoj osobi se mogu izreći i slijedeće mjere sigurnosti:

1. objava presude
2. zabrana obavljanja određene privredne djelatnosti

Izricanje mjere sigurnosti objave presude nije uvjetovano oglašavanjem pravne osobe odgovornom za određenu grupu kaznenih djela. Sud je uvijek može izreći kada smatra

korisnim da javnost sazna za ovu osudu. Pri odlučivanju da li će izreći ovu mjeru sigurnosti sud će imati u vidu značaj kaznenog djela, posljedice djela (karakter i opasnost od nastupanja daljnjih posljedica), opasnost od ponovnog počinjenja istovrsnog kaznenog djela. Ako bi sud utvrdio da postoji opasnost od ponovnog počinjanja istovrsnog kaznenog djela potrebno je argumentirati okolnost da bi ta opasnost bila otklonjena ili umanjena ako bi javnost saznala za osudu. Ova mjera sigurnosti posebice dolazi u obzir, pa je zakon u tim situacijama i sugerira, u slučajevima kada bi objava presude bila od koristi da se otkloni opasnost za život i zdravlje ljudi ili da se osigura sigurnost prometa ili kakva korist privredi.

Mjera sigurnosti zabrane obavljanja privredne djelatnosti se uvijek mora odnositi na zabranu obavljanja točno određene i to privredne djelatnosti. Riječ je, naravno, o onoj vrsti djelatnosti u okviru kojih je kazneno djelo počinjeno. Primjera radi, pravnoj osobi se može zabraniti proizvodnja određenih proizvoda ili obavljanje određenih poslova ili bavljenje određenim poslovima prometa roba ili drugim privrednim poslom.

Ova mjera se izriče kada sud utvrdi da bi dalje obavljanje određene privredne djelatnosti bilo opasno po život ili zdravlje ljudi ili štetno za privredno ili finansijsko poslovanje drugih pravnih osoba ili za privredu u cjelini. Nužno je utvrđenje da postoji opasnost od ponovnog počinjanja djela kojim se ugrožava ili povrjeđuje život ili zdravlje ljudi, privredno ili finansijsko poslovanje drugih pravnih osoba ili se ugrožava privreda u cjelini.

Mjeru je moguće izreći i ako je pravna osoba u posljednje dvije godine prije počinjenja djela bila već kažnjena za kazneno djelo koje je isto ili slično kaznenom djelu za koje se pravna osoba oglašava odgovornom. I u ovoj situaciji sud mora argumentirati postojanje opasnosti od ponovnog počinjanja djela i neophodnost primjene ove mjere sigurnosti za otklanjanje te opasnosti.

Pravnoj osobi se može oduzeti imovinska korist pribavljena počinjanjem kaznenog djela, a što je normalna posljedica temeljnog načela da nitko ne može zadržati korist koju je protivpravno stekao.

3.6. Pravne posljedice osude pravne osobe

Pravne posljedice osude pravne osobe su uređene **čl. 141. KZ BiH, čl. 145. KZ FBiH, čl. 144. KZ RS i čl. 145. KZ DB**. One su:

1. zabrana rada na osnovi dozvole, ovlaštenja ili koncesije, izdanih od organa strane države

2. zabrana rada na osnovi dozvole, ovlaštenja ili koncesije, izdanih od institucija BiH

Pravne posljedice osude pravne osobe mogu nastupiti i kada je pravnoj osobi za počinjeno djelo izrečena novčana kazna. Dakle, pravne posljedice osude pravne osobe nastupaju kada je pravnoj osobi izrečena jedna od kazni, uključujući i novčanu, ali ne i ako joj je izrečena uvjetna osuda ili je oslobođena od kazne.

4. JEDINSTVENOST I CJELISHODNOST POSTUPKA

Pitanje jedinstvenosti i cjelishodnosti postupka uređeni su odredbama čl. 375. i 376. ZKP BiH, čl. 375. i 376. ZKP DB, čl. 396. i 397. ZKP FBiH te čl. 381. i 282. ZKP RS.

U kaznenom postupku za isto kazneno djelo težište postupka je na fizičkoj osobi kao počinitelju kaznenog djela, a odgovornost pravne osobe je akcesorna. Kada postoji odgovornost i fizičke i pravne osobe za kazneno djelo tada se pokreće i vodi jedinstven kazneni postupak. Da bi se utvrdilo da je pravna osoba počinila kazneno djelo mora se utvrditi uzročno posljedična veza između kaznenog djela počinitelja i pravne osobe koja se sastoji ili u povredi dužnosti pravne osobe ili u ostvarivanju protivpravne imovinske koristi od strane pravne osobe.

Od pravila da se vodi jedinstven postupak protiv fizičke i pravne osobe postoji odstupanje u slučaju kada postupak protiv fizičke osobe kao počinitelja nije moguće pokrenuti i voditi iz zakonom propisanih razloga (npr. smrt ili duševno oboljenje i slično). Također i ako je postupak protiv fizičke osobe već proveden. No zaključiti je i to da ukoliko ne postoje zakonske prepreke za vođenje postupka protiv fizičke osobe ne bi se smjelo dopustiti pokretanje odnosno vođenje postupka protiv pravne osobe prije pokretanja postupka protiv fizičke osobe.

U jedinstvenom postupku protiv pravne osobe i fizičke osobe uvijek se podiže jedna optužnica i izriče jedna presuda.

Tužitelj ima pravo ne pokrenuti postupak protiv pravne osobe kada okolnosti slučaja ukazuju da vođenje postupka ne bi bilo cjelishodno zbog toga što je:

- doprinos pravne osobe počinjanju kaznenog djela neznatan
- pravna osoba nema imovine ili je ima tako malo da ne bi bila dostatna za pokriće troškova postupka

- protiv pravne osobe je pokrenut stečajni postupak
- počinitelj kaznenog djela je jedini vlasnik pravne osobe protiv kojeg bi se kazneni postupak vodio

Dakle, vidljivo je prije pokretanja postupka da njegov krajnji cilj - izricanje i izvršenje kazne, ne može biti postignut, odnosno da je učešće pravne osobe u izvršenju kaznenog djela minimalno – beznačajno. U situaciji kada je počinitelj kaznenog djela jedini vlasnik pravne osobe reći je da bi došlo do dvostrukog kažnjavanja: kao počinitelj kaznenog djela bila bi kažnjena fizička osoba, a kao pravna osoba jedini vlasnik te pravne osobe, dakle opet ista fizička osoba.

5. ZASTUPNIK I BRANITELJ PRAVNE OSOBE

Pitanja zastupnika i branitelja pravne osobe su uređene **čl. 377. do 382. ZKP BiH, čl. 398. do 403. ZKP FBiH, čl. 127. KZ RS i čl. 377. do 382. ZKP DB i čl. 383. do 388. ZKP RS.**

Pravna osoba ne može sama nastupati u postupku već mora imati svog zastupnika. Prava zastupnika u postupku su identična pravima osumnjičenika, odnosno optuženika. Kada se postupak vodi istovremeno protiv više pravnih osoba dobro bi bilo da svaku pravnu osobu zastupa drugi zastupnik. Ovo zbog mogućih sukoba interesa među pravnim osobama.

Pravna osoba može imati samo jednog zastupnika. Zakonska norma ne zabranjuje pravnoj osobi da može mijenjati zastupnika, ali taj zastupnik uvijek mora biti jedan. S obzirom da se zastupnik stavlja u poziciju osumnjičenika, odnosno optuženika, on je ovlašten poduzimati sve radnje koje može poduzeti optuženik, odnosno osumnjičenik. Upravo zbog svih ovih specifičnosti sud uvijek mora utvrditi identitet zastupnika i njegovo ovlaštenje za zastupanje.

Zastupnikom pravne osobe u kaznenom postupku smatraju se osobe koje su ovlaštene da zastupaju pravnu osobu:

- temeljem zakonskog propisa,
- akta državnog organa,
- statuta pravne osobe,
- akta o osnivanju ili nekog drugog pravnog akta pravne osobe

Ako unutar pravne osobe postoji više osoba za zastupanje pravna osoba je obvezna odrediti samo jednu osobu koja će je zastupati u kaznenom postupku. Svaka potpuno poslovno sposobna fizička osoba može biti zastupnik pravne osobe. Dakle, s obzirom da ne postoje nikakva ograničenja, kako glede obrazovanja tako i profesije, krug mogućih

zastupnika je veoma širok. Jedino osobe koje bi se mogle naći u sukobu procesnih uloga (svjedok – osumnjičenik, optužena odgovorna osoba u istom postupku) ne bi mogli biti zastupnici pravne osobe.

Zastupnik pravne osobe može ovlastiti za zastupanje i nekog drugog. To ovlaštenje se uvijek daje pismeno, odnosno usmeno na zapisnik suda.

U situacijama kada pravna osoba prestaje da postoji prije pravomoćnog okončanja postupka zastupnika određuje sud. Zapaziti je da, ukoliko pravna osoba nema pravnog slijednika onda nema ni svrhe kaznenog postupka.

Pitanje

Što će biti ako pravna osoba prestane postojati a nema pravnog slijednika?

Zakon, a ni sudska praksa ne daju odgovor na ovo pitanje. Rješenje bi moglo biti u primjeni zakonske odredbe koja propisuje zabranu statusnih promjena pravne osobe, pa dakle i brisanje pravne osobe.

Zbog mogućeg sukoba procesnih uloga kako je rečeno, zastupnik pravne osobe ne može biti osoba koja je pozvana kao svjedok, kao ni osoba protiv koje se vodi kazneni postupak zbog istog kaznenog djela, osim ako je jedini član pravne osobe. Ako pravna osoba na poziv suda u ostavljanom roku ne bi odredila zastupnika njega bi odredio sud.

Sva pismena koja su namijenjena pravnoj osobi moraju se dostaviti i pravnoj osobi i zastupniku. Troškovi za zastupnika, kao troškovi kaznenog postupka, uplaćuju se unaprijed iz sredstava organa koji vodi postupak samo ako pravna osoba nema sredstava.

Pravna osoba pored zastupnika može imati i branitelja. Ovo je samo mogućnost a ne i obveza, pa se na pravnu osobu ne odnose zakonske odredbe o obveznoj odbrani.

S obzirom na realnu mogućnost sukoba interesa fizičke i pravne osobe protiv kojih se istovremeno vodi kazneni postupak zakon propisuje da oni ne mogu imati istog branitelja.

6. SPECIFIČNOSTI OPTUŽNICE

Sadržaj optužnice je propisan **čl. 383. ZKP BiH, čl.383. ZKP DB, čl. 404. ZKP FBiH i čl. 389. ZKP RS**

Kod optužnice protiv pravne osoba postoji specifičnost - ona mora sadržavati i naziv pravne osobe pod kojim pravna osoba nastupa u pravnom prometu, njeno sjedište, opis kaznenog djela i osnove odgovornosti pravne osobe. Ova osnova odgovornosti pravne osobe uvijek mora biti smisleno obrazložen u odnosu na obrazloženje osnova odgovornosti počinitelja.

Primjer iz sudske prakse

OKRUŽNO TUŽILAŠTVO BANJA LUKA

BROJ: KTI – 526/03

Banja Luka, dana 14. 5. 2004. god.

Na osnovu čl. 43/2 točka e i čl. 389. Zakona o kaznenom postupku, podiže

OPTUŽNICU

Protiv:

1. *«T» trgovina na veliko i malo, d.o.o. Banja Luka, sa sjedištem u, matični br., društvo upisano u sudskom registru društva koji se vodi kod Osnovnog suda, u registarskom ulošku br., zastupano po zakonskom zastupniku, direktoru, bez ograničenja u ovlaštenjima*
2. *R. J.*
3. *Š. M.*

Što su:

Društvo «T» d.o.o. Banja Luka, kao pravno lice, tokom obavljanja svoje registrovane djelatnosti (šifra djelatnosti 55300 restorani), a R.J. i Š.M., u prvom licu – organizovali proces rada, proizvodnju – pripremu i prodaju hrane i pića u restoranu T. u Banja Luci u vremenu od 19. 8. do 29. 8. 2003. god. propustili poduzeti mjere dužnog nadzora, da se sa životnim namirnicama u restoranu manipuliše na higijenski način,

*protivno čl. 2. i 3. Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti, građanima – potrošačima, ponudili na prodaju i stavili u promet hranu – rusku salatu, koji su je konzumirali u restoranu T. centra ili je po kupovini nosili kući i konzumirali kod kuće, pa je u navedenom vremenu po konzumiranju hrane od iste oboljelo 14. osoba i to: T. – N. A., M. S., P. N., P. V., P. V., R. R., R.M. T. V., T.V.m, S. J., K. R., i G. D. tako što su dobili trovanje hranom za koju je po uzetim uzorcima ruske salate utvrđena prisutnost bakterija *Escherichia coli* i *Staphulococcus aureus* (kontaminacija životnih namirnica bakterijama fekalnog porijekla) koja ne zadovoljava mikrobiološke zahtjeve po čl. 4. i 50. Pravilnika o mikrobiološkoj ispravnosti namirnica u prometu, što je dovelo do epidemije zarazne bolesti koju je prijavila Higijensko epidemiološka služba doma zdravlja Banja Luka, sa početkom epidemije 19. 8. 2003. god. i njene objave sa 26. 8. 2003. god. čiji je uzročnik *Salmonella auteritidis*, a koja je izolovana iz stolice oboljelih: M. S. R. Z. R. V., S. J. i G. D., a koja oboljenja – trgovanja hranom su prema čl. 6. st. 1. tač. 27. i 40. Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti proglašena za zarane bolesti.*

Dakle, proizvođili – pripremali i stavljali u promet životne namirnice škodljive za zdravlje ljudi,

Čime su počinili kazneno djelo proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih proizvoda iz čl. 221/1 KZ RS.

Osnov odgovornosti prema licu društva «T.» sadržan je u čl. 127. tač. 2. i 4. KZ RS.

S toga u smislu čl. 340/1 ZKP-a predlažem Sudu da izda,

K A Z N E N I N A L O G

Kojim se pravnom licu «T» trgovina na veliko i malo d.o.o. Banja Luka, Ul. ..., matični broj, upisano u registru društava kod Osnovnog suda u Banja Luka u registarskom ulošku br. ..., utvrđuje novčana kazna u iznosu od 25.000 KM, a R. J. i Š. M., utvrđuje ponaosob za svakog novčana kazna u iznosu od 1.000 KM, koju su dužni (društvo i fizička lica) platiti u roku od 15 (petnaest) dana po pravosnažnosti presude u korist Budžeta RS.

D O K A Z I

Koje treba izvesti su slijedeći:

- 1. Saslušati svjedoke (navode se svjedoci)*
- 2 Pročitati i izvršiti uvid u isprave (navode se isprave)*

Rezultati provedene istrage pokazuju da su osumnjičeni, pravno lice i fizička lica počinili kazneno djelo koje im se na teret stavlja ovom optužnicom.

Naime, društvo «T» d.o.o Banja Luka kod registarskog suda Osnovnog suda Banja Luka u registarskom ulošku br.... u prilogu uz prijavu br. 3 (djelatnosti) pod šifrom djelatnosti 55300 registrovalo je i djelatnost pod nazivom restorani, a na prilogu uz prijavu br. 4 kao lice ovlašteno za zastupanje subjekta upisa – društva upisan je R. M. direktor, bez ograničenja u ovlaštenjima. Društvo se prije i za vrijeme počinjenog kaznenog djela (od 19. 8. – 29. 8. 2003. god.) i nakon toga bavilo tom djelatnošću – restorani u kojemu se proizvodi – priprema hrana – životne namirnice, pa je bilo dužno u cilju zaštite stanovništva od zaraznih bolesti preuzimati i provoditi mjere i aktivnosti za sprječavanje i suzbijanje zaraznih bolesti, obzirom na djelatnost. Dužnost za planiranje, preuzimanje i provođenje mjera za sprječavanje i suzbijanje zaraznih bolesti je obveza društva – poduzeća, a tako i obveza radnika koji u društvu organizuju proces rada i sastoji se u preuzimanju mjera zaštite i osiguranju sredstava za provođenje tih mjera. Stoga je osnov odgovornosti pravnog lica sadržan u čl. 127. tač. 2 i 4. KZ RS, jer su osumnjičeni pod 2. i 3. optužnice omogućili da se iz obavljanja redovne i registrovane djelatnosti pravnog lica, počini kazneno djelo proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih proizvoda iz čl. 221. st. 1 KZ RS, tako što su propustili vršiti dužni nadzor prilikom proizvodnje – pripreme hrane – ruske salate, pa po tom istu stavili u promet.

Iz iskaza oštećenih, svjedoka proizlazi da su u T u Banja Luci u kritično vrijeme kupovali i konzumirali rusku salatu. Sanitarni inspektor je vršio inspekciju nadzor, uzimao uzorke ruske salate, zatim 29. 8. 2003. god. usmenim rješenjem iz kuhinje restorana T. udaljio radnicu K. G. kod koje su u nosu izolovane bakterije stafilokoke. Iz nalaza i mišljenja za oboljele osobe, nalaza mikrobiološke obrade Zavoda za zaštitu zdravlja RS, spiska oboljelih i epidemiji «Stalanellosis» od 18. 8. do 26. 8. 2003. god. Dom zdravlja Banja Luka i informacije Doma zdravlja Banja Luka, može se utvrditi da je kod M. S., R. Z., T. V., S. J. i G. D. na liječenju u Infektivnoj klinici izolovana Salmonela, da su svi oboljeli hranu – rusku salatu konzumirali u restoranu T., odnosno kod kuće, te da je uzrok oboljenja, odnosno epidemija Salmonella enteritidis, jer je izolovana iz stolice oboljelih osoba, što je uzročna veza u radnjama, odnosno propuštanju dužnih radnji osumnjičenih, iz čega proizilaze bitna obilježja kaznenog djela koja se na teret ovom optužnicom stavlja u optuženom pravnom i fizičkom licu.

Predlažem da sudija za prethodno saslušanje potvrdi ovu optužnicu.»

7. SPECIFIČNOSTI SASLUŠANJA I ZAVRŠNE RIJEČI

Pravila saslušanja i završne riječi propisan su **čl. 383. i 384. ZKP BiH, čl. 383. i 384. ZKP DB, čl. 405. ZKP FBiH i čl. 390 ZKP RS**

U postupku se uvijek prvo sasluša optuženik (fizička osoba), a potom zastupnik pravne osobe. Ovo stoga što odgovornost pravne osobe počiva na odgovornosti odgovorne osobe u pravnoj osobi. Analogno ovome propisuje se da kod završne riječi prvo govori zastupnik pravne osobe pa tek onda optuženik.

8. PRESUDA

Sadržaj presude je propisan **čl. 385. ZKP BiH, čl. 385. ZKP DB, čl. 406. ZKP FBiH i čl. 391. ZKP RS.**

Specifičnost postupka zahtjeva i poseban sadržaj presude protiv pravne osobe. Uvod presude uvijek mora sadržavati:

- naziv pod kojim pravna osoba nastupa u pravnom prometu
- sjedište pravne osobe
- ime i prezime zastupnika koji je zastupao pravnu osobu na glavnom pretresu

Izreka presude mora da sadrži:

- naziv pod kojim pravna osoba nastupa u pravnom prometu
- sjedišta pravne osobe
- zakonski propis po kojem je pravna osoba optužena, po kojem se oslobađa optužbe za to djelo ili po kojem se optužba odbija

Primjer iz sudske prakse

Presuda koja je riješila optužnicu navedenu u prethodnom dijelu teksta.

OSNOVNI SUD U BANJALUCI

BROJ: K 404/04

Dana 6. 10. 2004. god.

(Uvodni dio)...

PRESUDU

1. «T» trgovina na veliko i malo, d.o.o. Banja Luka, sa sjedištem u, matični br., društvo upisano u sudskom registru društva koji se vodi kod Osnovnog suda, u registarskom ulošku br., zastupano po zakonskom zastupniku, direktoru, bez ograničenja u ovlaštenjima
2. R.J.
3. Š. M.

krivi su

Što su:

Društvo «T» d.o.o. Banja Luka, kao pravno lice, tokom obavljanja svoje registrovane djelatnosti (šifra djelatnosti 55300 restorani), a R.J. i Š.M., u prvom licu – organizovali proces rada, proizvodnju – pripremu i prodaju hrane i pića u restoranu T. u Banja Luci u vremenu od 19. 8. do 29. 8. 2003. god. propustili poduzeti mjere dužnog nadzora, da se sa životnim namirnicama u restoranu manipuliše na higijenski način, protivno čl. 2. i 3. Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti, građanima – potrošačima, ponudili na prodaju i stavili u promet hranu – rusku salatu, koji su je konzumirali u restoranu T. centra ili je po kupovini nosili kući i konzumirali kod kuće, pa je u navedenom vremenu po konzumiranju hrane od iste oboljelo 14. osoba i to: T. – N. A., M. S., P. N., P. V., P. V., R. R., R.M. T. V., T.V.m, S. J., K. R., i G. D. tako što su dobili trovanje hranom za koju je po uzetim uzorcima ruske salate utvrđena prisutnost bakterija *Escherichia coli* i *Staphylococcus aureus* (kontaminacija životnih namirnica bakterijama fekalnog porijekla) koja ne zadovoljava mikrobiološke zahtjeve po čl. 4. i 50. Pravilnika o mikrobiološkoj ispravnosti namirnica u prometu, što je dovelo do epidemije zarazne bolesti koju je prijavila Higijensko epidemiološka služba doma zdravlja Banja Luka, sa početkom epidemije 19. 8. 2003. god. i njene odjave sa 26. 8. 2003. god. čiji je uzročnik *Salmonella enteritidis*, a koja je izolovana iz stolice

oboljelih: M. S. R. Z. R. V., S. J. i G. D., a koja oboljenja – trgovanja hranom su prema čl. 6. st. 1. tač. 27. i 40. Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti proglašena za zarane bolesti.

Dakle, proizvođili – pripremali i stavljali u promet životne namirnice škodljive za zdravlje ljudi,

Čime su počinili kazneno djelo proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih proizvoda iz čl. 221/1 KZ RS.

Pa ih sud primjenom gore naznačenog propisa i primjenom propisa iz čl. 127. tačka b. I g., čl. 134. i 135. st. 1. KZ RS, te čl. 238. i 239. ZKP-a RS, optuženom pravnom licu «T» izriče

NOVČANU KAZNU

U IZNOSU OD 5.000,00 (PET HILJADA) KM

Na osnovu propisa iz čl. 221. st. 1. KZ RS, te propisa iz čl. 28, 35, 37 KZ RS, te čl. 238 i 239 ZKP RS, sud

Opt. R.J. izriče

NOVČANU KAZNU

U IZNOSU OD 400,00 (ČETIRI STOTINE) KM

Opt. Š.M. izriče

NOVČANU KAZNU

U IZNOSU OD 400,00 (ČETIRI STOTINE) KM

Okružno tužilaštvo Banjaluka, podnijelo je ovom sudu optužnicu pod br. Kt-I-526/03 od 14. 5. 2004. god. protiv pravnog lica «T» trgovina na veliko i malo. d.o.o. Banjaluka, R.J. i Š. M. zbog kaznenog djela proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih proizvoda, iz čl. 221. st. 1. KZ RS, te su u smislu čl. 340 st. 1. ZKP-a predložili da sud izda kazneni nalog kojim će se pravnom licu izreći novčana kazna u iznosu od 25.000 KM, a optuženim R. J. i Š. M. novčane kazne u iznosu od po 1.000 KM, a u roku od 15. dana po pravosnažnosti presude, u korist budžeta RS.

Na zapisniku o saslušanju optuženih br. K. 240/04 od 22. 6. 2004. god. branilac pravnog lica se izjasnio da spomenuto pravno lice nije krivo, a također i optuženi R. J. i Š. M. su se izjasnili da nisu krivi za predmetno kazneno djelo.

Nakon toga sud je zakazao glavni pretres i to dana 4. 10. 2004. god. i isti je odložen obzirom da su Okružni tužilac, zastupnik i branilac pravnog lica i optuženi izjavili da će u ovom kaznenom predmetu doći do sporazuma o priznanju krivnje optuženih.

Nakon toga sudu je dostavljen sporazum o priznanju krivnje zaključen dana 4. 10. 2004. god. između Okružnog tužioca u Banjaluci S. I. s jedne strane i optuženih društvo «T» Banjaluka, po zastupniku M. V., branioca društva M. M., advokat iz Banjaluke, te optuženih R. J. i Š. M., s druge strane.

U sporazumu je predloženo da se optuženom društvu «T» za predmetno kazneno djelo izrekne novčana kazna u iznosu od 5.000 KM, a optuženim R. J. i Š. M. za predmetno kazneno djelo da im se izrekne svakom po 400,00 KM.

U smislu čl. 238. st. 4. ZKP RS, sud je dana 6. 10. 2004. god. razmotrio navedeni sporazum i utvrdio da je do sporazuma o priznanju krivnje došlo dobrovoljno, svjesno i sa razumijevanjem, od strane optuženih i zastupnika pravnog lica, da su optuženi i zastupnik pravnog lica upoznati sa mogućim posljedicama sporazuma, uključujući tu i obvezu na plaćanje troškova kaznenog postupka, kao i posljedice u vezi imovinsko-pravnih zahtjeva, da su optuženi razumjeli da se ovim sporazumom odriču prava na suđenje i da ne mogu uložiti žalbu u pogledu kaznene sankcije koja će im se izreći. Kako je sud našao da postoji dovoljno dokaza o krivnji optuženih, usvojio je navedeni sporazum.

Nakon usvajanje sporazuma, istog dana održano je i ročište o izricanju kazneno pravne sankcije, na kojem je optuženom pravnom licu «T» trgovina na veliko i malo d.o.o. Banjaluka, izrečena novčana kazna u iznosu od 5.000 KM, optuženom R. J. novčana u iznosu od 400 KM i optuženom Š. M. novčana kazna u iznosu od 400 KM, uz obvezu da navedene novčane kazne plati u roku od 30 dana po pravosnažnosti presude. Shodno čl. 36. KZRS, sud je odredio da ukoliko optuženi R. J. i Š. M. u navedenom roku ne plate novčanu kaznu, da će sud bez odlaganja, istu zamijeniti kaznom zatvora, tako što će za svakih započelih 50 KM novčane kazne, odrediti jedan dan zatvora.

Sud je našao da se u radnjama optuženih stiču sva bitna obilježja kaznenog djela proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih proizvoda iz čl. 221. st. 1. KZ RS, odnosno da su optuženi proizvodili – pripremali i stavljali u promet životne namirnice škodljive za zdravlje ljudi.

Osnov odgovornosti pravnog lica «T» trgovina na veliko i malo d.o.o. Banjaluka, sadržan je u čl. 127. toč. b. k g. KZ RS.

Po mišljenju suda, upravo izrečenim novčanim kaznama, i to za pravno lice 5.000 KZ, te za optuženog R. J. i Š. M. po 400 KM, će se najbolje ostvariti svrha kažnjavanja i upravo ova vrsta kaznene sankcije i visine istih je adekvatna prirodi i težini kaznenog djela, okolnostima pod kojima je kazneno djelo izvršeno.

Sud je na osnovu odredbi čl. 108/III ZKP-a RS, uputio oštećene na parnični postupak, radi ostvarivanja imovinsko-pravnog zahtjeva.

Sud je obvezao sve optužene da na ime sudskog paušala plate sudu iznos svako po 150 KM u roku od 15 dana po pravosnažnosti presude pod prijetnjom prinudnog izvršenja, a shodno odredbi čl. 99 st. 1 u vezi sa čl. 96. st. 3. ZKP-a RS.»

Zanimljivost ovog kaznenog postupka je i u tome što je donošenju presude prethodio Sporazum o priznanju krivnje koji su optuženici i tužitelj sklopili dana 4. 10. 2004. godine i koji je u cijelosti *pretočen* u presudu.

9. MJERE OSIGURANJA

Mjere osiguranja su propisane **čl. 386. ZKP BiH, čl. 386. ZKP DB, čl. 407. ZKP FBiH i čl. 392. ZKP RS.**

U cilju osiguranja izvršenja kazne, oduzimanje imovine i oduzimanje imovinske koristi sud može, po prijedlogu tužitelja, protiv pravne osobe odrediti privremeno osiguranje.

Ako postoji opravdana bojazan da će u okviru optužene pravne osobe biti ponovljeno djelo i da će za njega biti odgovorna pravna osoba, ili ako se prijeti počinjanjem djela, u cilju onemogućavanja takvog postupanja unutar pravne osobe sud može pravnoj osobi zabraniti obavljanje jedne ili više djelatnosti na određeno vrijeme. Ova mjera sigurnosti može polučiti i određivanje potpune zabrane djelovanja pravne osobe.

Da bi se pravna osoba protiv koje se vodi kazneni postupak spriječila u poduzimanju statusnih promjena koje bi mogle polučiti brisanje pravne osobe, pa s tim i onemogućavanje vođenja postupka, sud na prijedlog tužitelja, kao i po službenoj dužnosti, može zabraniti ove promjene. Ova zabrana se upisuje u sudski registar.

Ovim odredbama se propisuju samo neke specifičnosti. Ostale odredbe zakona primjenjuju se smisleno uz uvažavanje specifičnosti statusa pravne osobe u kaznenom postupku.

10. HIPOTETIČKI TESTOVI

Zbog *nepostojanja* sudske prakse u ovoj oblasti navesti će se nekoliko mogućih životnih situacija koje se mogu pojaviti u svakodnevnom radu tužiteljstva i sudova u Bosni i Hercegovini. S obzirom na jasnu zakonsku normu koja ne izaziva dvojbe kod tumačenja nakon pitanja daje se i odgovor, kao rješenje za djelovanje tužiteljstva ili suda u konkretnoj situaciji. Testovi mogu poslužiti (uključujući i slične primjere) za samoobuku tužitelja i sudaca.

10.1. Odvojen ili jedinstven postupak

Primjer:

M.M. je počinio kazneno djelo Zlouprabe ovlasti iz gospodarstva. Pravna osoba XY je počinjanjem ovog djela ostvarila protivpravnu imovinsku korist od 1.000.000,00 KM s kojom je raspolagala i koju je koristila u svom redovnom poslovanju. Protiv koga će tužitelj podići optužnicu?

Odgovor:

Tužitelj će podići optužnicu protiv počinitelja djela i protiv pravne osobe

Primjer:

Tužitelj je podigao optužnicu protiv počinitelja djela i protiv pravne osobe. Nakon provedenog postupka utvrđena je krivnja i počinitelja i pravne osobe. Hoće li sud donijeti jednu ili dvije presude?

Odgovor:

Sud će provesti jedinstven postupak i izreći jednu presudu

Primjer:

Tužitelj je podigao optužnicu protiv počinitelja djela i on je oglašen krivim. Da li tužitelj naknadno može podići optužnicu i protiv pravne osobe?

Odgovor:

Može

10.2. Cjelishodnost (ne) pokretanja kaznenog postupka

Primjer:

Tijekom istrage tužitelj je utvrdio da je počinitelj kaznenog djela vlasnik, direktor i jedini uposlenik pravna osoba XY. Što će tužitelj učiniti?

Odgovor:

Pokrenuti će postupak samo protiv počinitelja kaznenog djela, a ne i protiv pravne osobe

Primjer:

U kojim situacijama to tužitelj još može učiniti?

Odgovor:

Kada ocijeni da je to necjelishodno jer je doprinos pravne osobe počinjanju kaznenog djela neznatan; kada pravna osoba nema imovine ili je ima tako malo da ona ne bi bila dostatna ni za pokrivanje troškova postupka; kada je protiv pravne osobe započet stečajni postupak

10.3. Mjere osiguranja

Primjer:

Protiv pravne osobe XY se vodi kazneni postupak. Tužitelj raspolaže dokazima koji utemeljuju opravdanu bojazan da će pravna osoba izvršiti statusne promjene u cilju izbjegavanja izvršenja kazne koju tužitelj očekuje. Također raspolaže i dokazima koji

utemeljuju opravdanu sumnju da će počinitelj kaznenog djela nakon optuženja nastaviti sa protivpravnim ponašanjem. Što će učiniti tužitelj a što sud?

Odgovor:

Tužitelj će sudu staviti prijedlog da se pravnoj osobi zabrani obavljanje djelatnosti čijim je obavljanjem počinjeno djelo te da joj se zabrane statusne promjene koje bi za posljedicu imale brisanje pravne osobe iz sudskog registra. U cilju osiguranja izvršenja kazne koju očekuje staviti će prijedlog sudu da odredi mjeru osiguranja izvršenjana kazne kao i oduzimanja imovinske koristi.

Sud će, nakon što razmotri dokaze i ako ocijeni da je zahtjev osnovan, najkraće rečeno, donijeti rješenje kojim će udovoljiti zahtjevima tužitelja.

PODMODUL III

KAZNENI POSTUPCI U SLUČAJU NEURAČUNLJIVOSTI

1. UVOD

Uračunljivost je takvo psihičko stanje počinitelja koje ga čini podobnim da shvati značaj svog djela i upravlja svojim postupcima, što ga čini odgovornim za svoja djela, odnosno ponašanja. Teorija i praksa kaznenog prava koristi tri metoda utvrđivanja neuračunljivosti: biološki, psihološki i mješoviti.

Biološki metod određuje neuračunljivost tako što utvrđuje samo nenormalno psihičko stanje kod počinitelja, što u biti predstavlja biološku osnovu neuračunljivosti.

Psihološki metod utvrđuje neuračunljivost na osnovu nenormalnog obavljanja psihičkih funkcija neovisno od uzroka koji do toga dovode.

Mješoviti metod obuhvaća oba prethodna kriterija cijeneći ih u njihovoj međusobnoj povezanosti i uvjetovanosti.

Biološke osnove neuračunljivosti su: trajno ili privremeno duševno oboljenje, privremena duševna poremećenost i zaostali duševni razvoj.

Psihološki osnovi neuračunljivosti su nemogućnost shvaćanja svog djela i nemogućnost upravljanja svojim postupcima.

Trajna duševna oboljenja su ona oboljenja koja duže traju ili s obzirom na mogućnost liječenja mogu ostati stalna. Primjera radi, to su: epilepsija, progresivna paraliza, šizofrenija, paranoja itd.

Privremena duševna oboljenja su ona koja se javljaju povremeno ili se mogu zaliječiti. To su, primjera radi, melankolija, lakši oblici šizofrenije, paranoje itd.

Bitno je i razlikovati duševne bolesti od duševne nastranosti ili psihopatije, koja sa kaznenopravnog aspekta nema ulogu kod ocjenjivanja neuračunljivosti. Psihopati su u pravilu uračunljivi i kazneno odgovorni za svoja djela. Neka psihopatska stanja mogu dovesti do smanjene uračunljivosti, a samo iznimno do potpune neuračunljivosti.

Privremene duševne poremećenosti su nenormalna psihička stanja koja mogu da nastanu kod zdravih osoba i koja su prolaznog karaktera. Ona mogu biti veoma različita u ovisnosti od uzroka koji ih izazivaju. Ti uzroci mogu biti hipnoza, potres mozga, trovanje alkoholom, razni afekti (strah, prepast, gnjev, radost, tuga i sl.)

Zaostali duševni razvoj je nenormalno psihološko stanje nastalo uslijed nedostatne psihičke razvijenosti ličnosti u odnosu na stupanj razvijenosti koji bi prema svojoj životnoj dobi ta osoba trebala imati. Stupanj duševne zaostalosti ovih osoba može biti različit (debili, imbecili, idioti). Uzroci zaostalog duševnog razvoja također mogu biti

različiti (povreda živčanog sustava, poremećaj u embrionalnom razvoju, defektnost pojedinih čula, dugotrajna izoliranost od socijalne sredine i sl.).

Nužno je i razlikovati zaostali duševni razvoj od duševne nerazvijenosti djece i maloljetnika.

Mogućnost shvaćanja svog djela predstavlja mogućnost rasuđivanja to jest shvaćanja stvarnog i društvenog značaja djela. Mogućnost upravljanja svojim postupcima znači mogućnost odlučivanja o poduzimanju ili nepoduzimanju određenih radnji.

2. MEĐUNARODNI PRAVNI STANDARDI I NEURAČUNLJIVE OSOBE

U ozračju zaštite ljudskih prava i sloboda neuračunljive osobe imaju poseban status. Zbog specifičnosti i dalekosežnosti posljedica mogućih odluka u postupku protiv osoba koje su djelo počinile u stanju neuračunljivosti moraju se poštivati međunarodni pravni standardi - prava koja proizlaze iz čl. 3., 5., 6. i 13. Europske Konvencije o ljudskim pravima i slobodama.

U odnosu na čl. 3. Konvencije valja reći da takve osobe ne smiju biti podvrgnute mučenju, nečovječnom postupanju i njima nije moguće izreći kaznu.

Kada je u pitanju čl. 5. Konvencije nužno je osigurati da svako lišenje slobode mora biti zakonito i bez proizvoljnosti, da osoba lišena slobode mora biti odmah obaviještena o razlozima lišenja slobode i to na jeziku koji razumije, da lišenje slobode kako glede razloga tako i glede dužine trajanja mora biti pod stalnom sudskom kontrolom. Praksa Europskog suda za ljudska prava zahtjeva od domaćih sudova u situacijama kada se lišenje slobode temelji na mentalnoj bolesti osobe točno utvrđivanje ponašanja te osobe i koja je dijagnoza koja se smatra opravdanjem mjera koje se poduzimaju.

U predmetu Europske Komisije za ljudska prava (kasnije Europskog suda za ljudska prava) *Winterwerp* od 15. prosinca 19977. god. Komisija je ispitala definiciju «*lude osobe*» prema holandskom zakonu uspoređujući je sa uobičajenim značenjem tog pojma. Komisija je također istražila da li su holandske vlasti tu osobu proizvoljno podvele pod tu definiciju. Isto stajalište je kasnije zauzeo i Evropski sud za ljudska prava. U presudi je naglašeno da pojam «*nezdravog uma*» podrazumijeva ispunjavanje tri uvjeta:

1. za podnositelja predstavke mora se pouzdano pokazati da je nezdravog uma (što traži objektivnu medicinsku ekspertizu),
2. priroda ili stupanj mentalnog poremećaja moraju biti takvi da opravdavaju lišavanje slobode
3. produženi pritvor je validan jedino dok postoji poremećaj.

Neuračunljivim osobama se mora osigurati i širok spektar prava koja proizlaze iz 6. Konvencije – prema njima se mora primijeniti pravičan postupak koji glede dužine trajanja ne smije preći granicu razumnog roka, mora im se osigurati branitelj i pravo na obranu u njegovoj ukupnosti.

U odnosu na čl. 13. Konvencije mora im se osigurati pravo na djelotvoran pravni lijek.

3. VEZA SA MATERIJALNIM PROPISIMA

Ova veza se prvenstveno očituje u odredbama zakona koje propisuju uračunljivost **čl. 34. KZ BiH; čl. 36. KZ FBiH, čl. 14. KZ RS i čl. 36. KZ DB.**

Uračunljivost je u Bosni i Hercegovini definirana negativno i to iz razloga što se postojanje uračunljivosti uvijek pretpostavlja. Kada pitanje uračunljivosti nije problematično, odnosno kada okolnosti konkretnog slučaja ne čine upitnim uračunljivost sud se neće upuštati u ispitivanje postojanja neuračunljivosti. No ako bi se u konkretnom slučaju pojavila sumnja da je počinitelj djela djelo počinio u stanju neuračunljivosti sud će uvijek morati utvrditi tu činjenicu.

Neuračunljivost je u biti *nespličnost* počinitelja da u vrijeme počinjanja djela shvati značaj djela ili da upravlja svojim postupcima uslijed trajne ili privremene duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti ili zaostalog duševnog razvoja.

Postojanje uračunljivosti bitno je samo u odnosu na počiniteljevo psihičko stanje u vrijeme izvršenja kaznenog djela. Izuzetak je ustanova *actiones liberae in causa*.

Pojava neuračunljivosti nakon počinjanja djela nema utjecaja na kaznenu odgovornost počinitelja, ali je važna za vođenje kaznenog postupka jer bi se postupak, u situacija kada osoba nije zdravstveno sposobna sudjelovati u postupku, prekinuo sve dok se zdravstveno stanje te osobe ne poboljša u toj mjeri da može sa razumijevanjem sudjelovati u postupku.

Uračunljivost se uvijek utvrđuje u odnosu na konkretno kazneno djelo. Ovo stoga što kod određene osobe može postojati uračunljivost u odnosu na jedno djelo, ali ne mora i u odnosu na druga djela. Primjera radi, jedna osoba može biti svjesna značaja kaznenog djela ubojstva, a istovremeno da ne bude svjesna značaja kaznenog djela nepružanja pomoći.

Kazneni zakoni u Bosni i Hercegovini osobe koje su djelo počinile u stanju neuračunljivosti *isključuje* iz dosega kaznenog prava. Praktično to znači da za ove osobe

nisu predviđene nikakve kaznenopravne sankcije. Dakle, prihvaćeno je stajalište da kazneno djelo može počiniti samo uračunljiv i kriv počinitelj – potpuna primjena načela vinosti. Uvjet za izricanje kaznene sankcije je vinost, a kako neuračunljiva osoba nije vina ona ne može ni biti kažnjena. Zbog ovakvog modela napušten je dvojni koncept kazne i mjere sigurnosti: kazna za uračunljivog i vinog počinitelja, a mjera sigurnosti za neuračunljivog počinitelja.

Zaštitu prava i uoče status ovih osoba nužno je osigurati ne samo kaznenim zakonodavstvom, već i propisima iz drugih oblasti (izvanparničnog postupka, medicine i socijalnog staranja). Veliki su prigovori pravnih stručnjaka postojećim kaznenopravnim rješenjima, a temeljni prigovor se svodi na zaključak da društvo kao cjelina nije spremno do kraja provesti postupak koji je propisan u odnosu na osobe koje djelo počine u stanju neuračunljivosti.

Na primjeru konkretnog zakonodavnog rješenja u Federaciji Bosne i Hercegovine moguće je vidjeti kako se društvo u Bosni i Hercegovini odnosi prema neuračunljivim osobama. Tako Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama u FBiH³⁵

U čl. 3. st. 1. definira se pojam osobe s duševnim smetnjama

«duševno bolesna osoba s duševnim poremećajem, nedovoljno duševno razvijena osoba, ovisnik o alkoholu ili drogama ili osoba s drugim duševnim smetnjama.»

U čl. 4. citiranog zakona se kaže:

«Svaka osoba s duševnim smetnjama ima pravo na zaštitu unaprjeđivanje svoga zdravlja.

Osoba s duševnim smetnjama ima pravo na jednake uvjete liječenja kao i svaka druga osoba kojoj se pruža zdravstvena zaštita.

Slobode i prava osobe s duševnim smetnjama mogu se ograničiti samo zakonom ako je to nužno radi zaštite zdravlja ili sigurnosti te ili drugih osoba.»

Dok čl. 5. citiranog zakona propisuje:

«Dostojanstvo osobe s duševnim smetnjama mora se štititi i poštivati u svim okolnostima.

³⁵ Sl. Novine FBiH broj 37/01

Osobe s duševnim smetnjama imaju pravo na zaštitu od bilo kakvog oblika zlostavljanja te ponižavajućeg postupanja.

Osobe s duševnim smetnjama ne smiju biti dovedene u neravnopravan položaj zbog svoje duševne smetnje.

Posebne mjere koje se poduzimaju da bi se zaštitila prava ili osiguralo unaprjeđivanje zdravlja osoba s duševnim smetnjama ne smatraju se oblikom nejednakog postupanja.»

4. PREKID POSTUPKA U SLUČAJU NASTUPANJA DUŠEVNE BOLESTI

Ovaj postupak je uređen čl. 388. ZKP BiH, čl. 388. ZKP DB, čl. 409. ZKP FBiH i čl. 399. ZKP RS.

Tijekom kaznenog postupka optuženik može da oboli od duševne bolesti uslijed koje nije sposoban sudjelovati u postupku. Dakle, optuženik je kazneno djelo počinio u stanju uračunljivosti, odnosno smanjenom ili bitno smanjenom stanju uračunljivosti, a bolest je nastala nakon počinjanja kaznenog djela. U takvim situacijama procesni zakoni u BiH propisuju prekidanje postupka i upućivanje optuženika organu nadležnom za pitanje socijalnog staranja.

Prije donošenja odluke o prekidu postupka sud je obavezan izvršiti psihijatrijsko vještačenje i utvrditi:

- da li kod optuženika postoji duševno oboljenje i
- da li ta bolest onemogućava sudjelovanje optuženika u postupku.

Sud ne utvrđuje da li je kazneno djelo učinjeno i u kakvom stanju je optuženik bio kad je djelo počinio. U ovom postupku optuženik mora imati branitelja – ovo zbog njegovog mentalnog stanja koje zahtjeva da u takvom mentalnom stanju osumnjičenik, odnosno optuženik, mora imati branitelja. Iako zakonska odredba govori samo o optuženiku treba je tumačiti da se odnosi i na osumnjičenika, jer duševno oboljenje može nastati i u fazi istrage, kao i poslije potvrđivanja optužnice.

Ako i kada se zdravstveno stanje poboljša, ali u mjeri da optuženik može sudjelovati u postupku, postupak će se nastaviti. Logično je da je tužitelj taj koji sudu predlaže nastavak postupka, kao što je logično da uz svoj zahtjev sudu predoči dokaze koji potvrđuju da je zdravstveno stanje poboljšano u mjeri da omogućava normalno sudjelovanje optuženika u postupku. U ovakvim situacijama sud mora utvrditi:

- da li se zdravstveno stanje optuženika poboljšalo i
- da li to poboljšanje omogućava sudjelovanje optuženika u postupku.

Tijekom postupka, odnosno prekida postupka, može da nastupi i zastara kaznenog gonjenja. U takvim situacijama sud bi, kako to propisuju procesni zakoni u BiH, trebao donijeti presudu kojom se optužba odbija. Međutim ostaje sporno da li je to *najsretnije* rješenje. Naime, presuda se može donijeti tek po zaključenju glavnog pretresa, pa se u ovakvim situacijama postavlja i pitanje svrshodnosti održavanja glavnog pretresa. Iako nema sudske prakse suci *zagovaraju* da se u ovakvoj situaciji donese rješenje (a ne presuda) kojim se kazneni postupak obustavlja.

Ako bi ovo rješenje donio sudac za prethodni postupak, odnosno sudac za prethodno saslušanje, o žalbi bi odlučivalo kazneno vijeće suda. U ostalim slučajevima – u kasnijim fazama kaznenog postupka, rješenje donosi pretresno, odnosno izvanpretresno vijeće i o žalbama protiv ovih rješenja odluku donosi drugostupanjski sud.

Sukladno čl. 224. ZKP BiH, čl. 224. KZ DB, čl. 239. KZ FBiH i čl. 224. KZ RS za vrijeme istrage i tužitelj obustavlja istragu *«ukoliko se ustanovi da postoje smetnje koje isključuju kazneno gonjenje»*. Riječ je o nastupanju duševne bolesti kod počinitelja nakon počinjanja djela.

5. POSTUPAK U SLUČAJU NEURAČUNLJIVOSTI

Ovaj postupak je uređen **čl. 389. ZKP BiH, čl. 389. ZKP DB, čl. 410. ZKP FBiH i čl. 400. ZKP RS.**

Ako je osumnjičeni djelo počinio u stanju neuračunljivosti tužitelj u optužnici mora postaviti prijedlog da:

- sud utvrdi da je osumnjičeni djelo počinio u stanju neuračunljivosti
- se predmet uputi organu nadležnom za pitanja socijalnog staranja radi pokretanja odgovarajućeg postupka

Kao praktičan primjer jedne takve optužnice iz koje su razvidni svi njeni sastavni dijelovi navodi se optužnica Okružnog tužilaštva Banja Luka broj KT. 367/05 od 24. 5. 2005. god.

Primjer iz sudske prakse

«Na osnovu čl. 43. st. 2. tač. e i čl. 233/1 i 234 ZKP RS podižem

OPTUŽNICU

Protiv

T.S

Što je:

Dana 30. 4. 2005. god. oko 21,00 h u Prijedoru u Ul. N. Pašića ispred kioska «Anđela», u neuračunljivom stanju prišao s leđa J.N. koji je stajao kao kupac i čekao kusur od prodavača, pa bez razloga i povoda izvadio kuhinjski nož dužine 12 cm i zadao mu jedan udarac u predjelu lijevog pojasnog leđnog dijela, a kada se ovaj okrenuo pokušao mu zadati još jedan udarac u predjelu stomaka, ali se ovaj izmakao i pobjegao preko ulice te uzeo dva kamena i gađao ga od kojih ga je jednim pogodio u leđa, gdje su ih zatekli ovlašteni radnici policije, nanijevši mu time laku tjelesnu povredu u vidu ubodne rane površnog tačkastog oblika u lijevom pojasnom leđnom predjelu i ogrebotinu kože dužine oko 1 cm u predjelu prednje lijeve strane trbuha.

Čime je počinio kazneno djelo ubistva u pokušaju iz čl. 148/1 u vezi sa čl. 20 KZ RS (Sl. Glasnik RS br. 49 od 25. 6. 2003. god.).

Stoga stavljam

PRIJEDLOG

dokaza koje treba izvesti

1. Saslušati svjedoke: (navodi se spisak svjedoka)
2. Pročitati i izvršiti uvid u: (navode se isprave)
3. U smislu čl. 400 st. 1., 3. i 4, a u vezi sa čl. 53 st. 5 i čl. 208 ZKP RS predlažem:
 - Da se osumnjičenom postavi branilac zbog mentalnog zdravlja osumnjičenog,

- *Da sud utvrdi da je osumnjičeni učinio kazneno djelo u stanju neuračunljivosti jer boluje od trajnog duševnog oboljenja – šizofrene psihoze, da je osumnjičeni u vrijeme počinjenog kaznenog djela bio u pogoršanju navedenog oboljenja, te da nije bio sposoban da shvati značaj djela, niti je mogao da upravlja svojim postupcima,*
- *Da se predmet uputi organu socijalnog staranja Centra za socijalni rad radi provođenja daljeg postupka u skladu sa zakonom,*
- *Da se donese rješenje o privremenom zadržavanju osumnjičenog, odnosno optuženog do najviše 30 dana od donošenja tog rješenja, a koji se nalazi u pritvoru.*

Rezultati istrage u cijelosti potvrđuju osnovanost ove optužnice, te potvrđuju da osumnjičeni T.S. boluje od trajnog duševnog oboljenja – šizofrene psihoze, da je bolest postojala u vrijeme počinjenog djela, te bila u pogoršanju navedenog oboljenja, te da on nije bio sposoban da shvati značaj djela niti je mogao da upravlja svojim postupcima.

Imajući u vidu rezultate istrage, posebno da je osumnjičeni počinio kazneno djelo u stanju neuračunljivosti, to predlažemo da sud postavi branioca, da utvrdi da na osnovu danog nalaza i mišljenja dr. N.Z. R. spec. Psihijatra da je počinio kazneno djelo u stanju neuračunljivosti, da se predmet uputi nadležnom Centru za socijalni rad, kao i da se donese rješenje o privremenom zadržavanju osumnjičenog, odnosno optuženog do najviše 30 dana od donošenja tog rješenja.

Radi iznijetog smatram da postoji dovoljno osnovane sumnje da su osumnjičeni počinili kazneno djelo koje im se stavlja na teret, zbog čega predlažem da sudija za prethodno saslušanje potvrdi ovu optužnicu.»

Dakle, presudom je potrebno utvrditi:

- da je osumnjičeni počinio djelo,
- da je djelo učinjeno u stanju neuračunljivosti i
- da se predmet upiti organu nadležnom za pitanja socijalnog staranja radi pokretanja odgovarajućeg postupka

Termin osumnjičenik upućuje na zaključak da se optužnica ne dostavlja na potvrđivanje. No, s obzirom da se glavni pretres može održati samo nakon okončane istrage i protiv osobe prema kojoj je optužnica potvrđena, logičan je zaključak da se optužnica sa prijedlogom tužitelja dostavlja sucu za prethodno saslušanje na postupak odlučivanja o optužnici.

Ukoliko se potvrde točke optužnice za koje se predlaže utvrđivanje neuračunljivosti optuženika u vrijeme počinjanja djela prelazi se na glavni pretres. Zaključiti je da je potvrđivanje optužnice obvezno, dok je izjašnjenje o krivnji isključeno - ovo zbog toga jer je uračunljivost pretpostavka za krivicu. No isto tako valja reći da ako se optuženik želi izjasniti o optužnici to mu se mora dopustiti, jer postoji samooboriva pretpostavka da je optuženik neuračunljiv. Optuženik naravno ima prava i na podnošenje prethodnih prigovora.

Na glavnom pretresu se utvrđuje da li je djelo učinjeno u stanju neuračunljivosti, pa se u tom pravcu i izvode dokazi. U slučaju pozitivnog odgovora donosi se odluka u formi presude kojom se utvrđuje da je djelo učinjeno u stanju neuračunljivosti. Sastavni dio izreke presude je i odluka o upućivanju predmeta organu nadležnom za pitanje socijalnog staranja radi pokretanja odgovarajućeg postupka.

Optuženik uvijek sudjeluje na glavnom pretresu, ali se ne izjašnjava o prijedlogu iz optuženice ako nije sposoban da sudjeluje u postupku i ako će to štetno utjecati na njegovo zdravlje. Međutim, o ovim okolnosti mora se prethodno izjasniti vještak psihijatar.

Pod pokretanjem odgovarajućeg postupka podrazumijeva se pokretanje izvanparničnog postupka (Zakoni o izvanparničnom postupku: FBiH – čl. 45. do 59.; RS – čl. 45. do 59 i BD – čl. 42. do 56.) u kome se donosi odluka o zadržavanju duševno bolesnih osoba u zdravstvenoj ustanovi. U pravilu u ovom postupku se preuzima pismeni nalaz i mišljenje vještaka psihijatra iz kaznenog postupka. Zaključiti je da predmet dokazivanja nisu bile okolnosti odlučne za zadržavanje duševno bolesnih osoba, odnosno postojanja opasnosti da uslijed duševne bolesti učine novo kazneno djelo. Iz ovih razloga nameće se potreba donošenja posebnog zakona o zadržavanju duševno bolesnih osoba u zdravstvenoj ustanovi.

Postojeći zakoni u Entitetima koji uređuju ovu materiju uređuju samo postupak prisilnog zadržavanja i prisilnog smještaja duševno bolesnih osoba koje su kazneno djelo počinile u stanju neuračunljivosti. Riječ je o osobama sa teškim duševnim oboljenjima i smetnjama koje ugrožavaju zdravlje i sigurnost tih kao i drugih osoba. Zbog toga čl. 43. Zakona o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama FBiH postupak protiv ovakvih osoba *prenosi* na kazneno zakonodavstvo, a čl. 43. Zakona o zaštiti lica sa mentalnim poremećajima RS govori o izricanju mjere sigurnosti koja se izriče u kaznenom postupku osobi koja je djelo počinila u stanju bitno smanjene uračunljivosti, a uopće ne predviđa postupak protiv osoba koje su djelo počinile u stanju neuračunljivosti.

Na glavnom pretresu se izvode dokazi o činjenicama bitnim za stanje uračunljivosti optuženika u vrijeme počinjanja kaznenog djela. Ako bi se utvrdilo da je optuženik počinio djelo u stanju uračunljivosti ili smanjene uračunljivosti tužitelj će odustati od

svoga prijedloga. On može predložiti izricanja mjere sigurnosti obveznog psihijatrijskog liječenja.

Kod izricanja ove mjere moraju biti ispunjene sve materijalnopravne pretpostavke (postojanja opasnosti uslijed stanja smanjene, odnosno bitno smanjene, uračunljivosti da ubuduće optuženik učini novi kazneno djelo) i procesnopravni uvjeti (postupak sproveden sukladno zakonu uz sva jamstva koja nameće Europska konvencija o ljudskim pravima i slobodama).

U situaciji kada se uračunljivost utvrdi u redovnom kaznenom postupku u fazi glavnog pretresa tužitelj može izmijeniti optužnicu postavljanjem prijedloga da se predmet uputi organu socijalnog staranja radi pokretnja odgovarajućeg postupka. Ako to tužitelj ne bi učinio sud bi donio presudu kojom se optuženik oslobađa od optužbe, jer postoje okolnosti koje isključuju kaznenu odgovornost.

Ako se optuženik, odnosno osumnjičenik, nalazi u pritvoru ili u psihijatrijskoj ustanovi on se ne pušta na slobodu. U svim ovim situacijama se ne donosi rješenje o produženju pritvora, već rješenje o privremenom zadržavanju koje može trajati najviše trideset dana. (Po čl. 389. ZKP BiH to zadržavanje može trajati najviše deset dana, dok je odredbom čl. 389. ZKP DB, čl. 410. ZKP FBiH i čl. 400. ZKP RS propisan rok do najviše trideset dana. Kada je riječ o ZKP BiH valja reći i da je odredbom čl. 206. propisano da privremeno zadržavanje neuračunljive osobe može trajati najviše trideset dana. Očigledno je riječ o propustu zakonodavca.) Bitno je naglasiti da je žalba protiv ovog rješenja isključena. Zbog toga se postavlja opravdano pitanje da li zakon na ovaj način krši čl. 13. Europske konvencije - pravo na djelotvoran pravni lijek.

Za sada sudska praksa stoji na stajalištu da nedopuštenost žalbe ne dira u prava zajamčena Europskom Konvencijom o ljudskim pravima i slobodama i eventualno podnesene žalbe se odbacuju kao nedopuštene.

Primjer iz sudske prakse

Odluka Vrhovnog suda Republike Srpske broj Kž. 89/04 od 4. 8. 2004. god. gdje se odlučivalo o žalbi protiv rješenja o odbacivanju žalbe kao nedopuštene to potvrđuje

«Pobijanim rješenjem Okružnog suda u Banjoj Luci br. K. 10/04 od 28. 7. 2004. god. odbačena je kao nedopuštena žalba branioca optuženog B.B. izjavljena na rješenje Okružnog suda u Banjoj Luci br. K. 20/04 od 23. 7. 2004. god.

Protiv rješenja o privremenom zadržavanju optuženog, koji je kazneno djelo učinio u stanju neuračunljivosti, žalba po Zakonu nije dopuštena. Ovo je izričito propisano

odredbom čl. 400. st. 3. ZKP-u. Pošto je branilac optuženog protiv ovakvog rješenja izjavio žalbu to je pravilnom primjenom odredbi čl. 329. u vezi sa čl. 307. st. 2. Zakona o kaznenom postupku, predsjednik vijeća prvostepenog suda bio ovlašten da je odbaci kao nedopuštenu.

Stanovište žalbe o nezakornosti rješenja br. K. 20/04 od 23. 7. 2004. god. protiv kojeg je odbačena žalba izjavljena, nije prihvatljivo. Ovo iz razloga jer žalba gubi iz vida odredbu čl. 208. ZKP-u koja propisuje da će sud, kada utvrdi da je osumnjičeni odnosno optuženi u vrijeme izvršenja kaznenog djela bio neuračunljiv, donijeti odgovarajuću odluku u skladu sa čl. 400. Zakon o kaznenom postupku. Iz ovakve odredbe jasno proizlazi zahtjev da se odgovarajućom odlukom utvrdi da je optuženi počinio određeno kazneno djelo u stanju neuračunljivosti i da se nakon takve odluke osumnjičeni neće pustiti na slobodu već da će se donijeti rješenje o njegovom privremenom zadržavanju.

Činjenica da je nakon potvrđenja optužnice vijeće donijelo odluku o zadržavanju do 30 dana ne isključuje obavezu donošenja ovakve odluke nakon okončanja postupka i kaznenog utvrđenja da je optuženi u stanju neuračunljivosti počinio kazneno djelo.

Prvostepeni sud prilikom donošenja pobijanog rješenja nije počinio nijednu povredu Zakon o kaznenom postupku, a na koju žalbu ukazuje, te je za ovakvu odluku dao jasne i određene razloge koje u potpunosti prihvata i ovaj sud.»

Prije donošenja odluke o privremenom zadržavanju mora se ispitati vještak psihijatar na okolnosti:

- trenutnog duševno stanje optuženika i
- da li zbog takvog stanja postoji realna opasnost da počinio novo kazneno djelo

Nakon određivanja privremenog zadržavanja optuženik se ima smjestiti u zdravstvenu ustanovu u kojoj je moguće uspješno provesti njegovo liječenje. Uvijek treba imati u vidu i jamstvo koje pruža čl. 5. st. 1. točka e. Europske konvencije o ljudskim pravima i slobodama (zakonito lišenje slobode duševno bolesne osobe). U tom ozračju je bitno naglasiti da se mora utvrditi stvarna mentalna poremećenost što apsolutno zahtjeva medicinsko vještačenje. Naravno, mora se i utvrditi da ta mentalna poremećenost mora biti takve vrste ili takvog oblika i stupnja koji zahtijevaju prisilno pritvaranje. Glede kontinuiranosti pritvaranja valja reći da će ona uvijek ovisiti o trajnosti takve poremećenosti.

Postavlja se pitanje što učiniti sa osobom za koju se utvrdi da je djelo počinila u stanju neuračunljivosti ako se ona ne nalazi u pritvoru ili zdravstvenoj ustanovi. Procesni zakoni u BiH o tome ne govore ništa, ali je zaključiti da se takvim osobama ne može odrediti pritvor niti mjera zadržavanja. Ostaje mogućnost da se takva osoba, uz njenu

suglasnost, odmah primi na liječenje ili da se pokrene postupak zadržavanja duševno oboljelih osoba u zdravstvenoj ustanovi.

Zbog potencijalne opasnosti drugih od osoba sa duševnim smetnjama u čl. 9. st. 1. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama u FBiH propisano je:

«Traženje pristanka iz čl. 8. st. 1., 4. i 5. nije obvezno ako bi zbog njegovog pribavljanja bio neposredno ugrožen život osobe s duševnim smetnjama ili bi prijetila ozbiljna i neposredna opasnost od težeg narušenja njenog zdravlja. Liječnički postupak može se primjenjivati bez pristanka samo dok traje navedena opasnost»

U slučaju da ne postoji pristanak neuračunljive osobe za smještaj u zdravstvenu ustanovu na liječenje ona se može i prisilno zadržati, o čemu odluku donosi sud. Primjera radi prethodno citirani Zakon u FBiH u čl. 10. propisuje:

«O svakom prisilnom smještaju punoljetnih osoba s duševnim smetnjama bez njihovog pristanka, odnosno djece i malodobnih osoba s duševnim smetnjama i osoba lišenih poslovne sposobnosti bez pristanka njihovih zakonski zastupnika odlučuje sud. Postupci o odredbama ovog zakona su žurni. Zdravstvena ustanova mora obavijestiti povjerenstvo za zaštitu osoba s duševnim smetnjama o svakom slučaju oduzimanja slobode iz st. 1. ovog članka.»

Zbog karaktera neuračunljivih osoba i potencijalne opasnosti za druge od njih prema njima je moguće primijeniti i fizičku silu a što je regulirano čl. 45. prethodno citiranog zakona koji glasi:

«Fizička sila ili izdvajanja u zaštiti osobe s duševnim smetnjama primijenit će se u zdravstvenoj ustanovi samo kada je to jedino sredstvo da se tu osobu spriječi da svojim napadom ne ugrozi život ili zdravlje druge osobe ili svoj život ili zdravlje ili nasilno uništi ili oštetiti tuđu imovinu veće vrijednosti. Fizička sila ili izdvajanje iz st. 1. ovog članka primijenit će se samo u mjeri i na način prijeko potreban radi otklanjanja opasnosti izazvane napadom osobe s duševnim smetnjama. Primjena fizičke sile ili izdvajanja smije trajati samo dok je nužno da se ostvari svrha iz st. 1. ovog članka.»

6. RAZLIKE SUDSKE PRAKSE

Sudska praksa je jedinstvena u tumačenju i primjeni zakona glede obveze utvrđivanja da li je djelo učinjeno u stanju neuračunljivosti, tijeka i pravila koja se primjenjuju na glavnom pretresu i forme presude kojom se utvrđuje da je djelo učinjeno u stanju neuračunljivosti.

No u odnosu na postupak koji prethodi glavnom pretresu postoje stanovite razlike. Dio sudske prakse nakon potvrđivanja optužnice prakticira ročište o izjašnjenju krivnje, dok drugi dio sudova *preskače* ovu fazu i odmah prelazi na glavni pretres. Najveći dio sudske prakse u Bosni i Hercegovini prakticira ne održavanje ročišta za izjašnjenje o krivnji. Kratko obrazloženje razloga za neodržavanje ročišta za izjašnjenje o krivnji daje presuda Kantonalnog suda u Novom Travniku broj K 17/05 od 18. 5. 2005. god. u kojoj se kaže:

«Nakon što je sudija za prethodno saslušanje potvrdio ovu optužnicu, nije sproveden postupak o izjašnjenju o krivnji zbog specifičnosti odredaba, već poseban postupak u skladu sa odredbama čl. 410. stav 1 ZKP FBiH koji se provodi u slučaju neuračunljivosti.»

Presude kojima je prethodilo ročište za izjašnjenje o krivnji ne navode razloge zbog kojih je održano ovo ročište, pa se ti primjeri i ne navode.

Ponoviti je da je potvrđivanje optužnice obvezno, a izjašnjenje o krivnji isključeno. Pri tome valja reći, uz već navedeno da je to zbog toga jer je uračunljivost pretpostavka za krivicu, da je upitno svako (ne)priznanje krivnje koje bi dala neuračunljiva osoba. Svakako treba naglasiti da se optuženiku mora omogućiti izjašnjenje o optužnici ako to pravo on želi koristiti. Naravno i pravo na podnošenje prethodnih prigovora.

Različitost sudske prakse postoji i u vrsti odluke kojom se utvrđuje neuračunljivosti. U Republici Srpskoj vlada stajalište da se to odlučuje rješenjem, a u Federaciji BiH presudom. Sud Bosne i Hercegovine također zastupa stajalište da se odluka donosi presudom.

Argumenti prakse da se odluka donosi u formi rješenja kažu da su zakonom propisane vrste presuda – odbijajuća, oslobađajuća i osuđujuća te da u zakonu ni kod jedne od ovih vrsta presuda nije propisano *utvrđivanje da je osumnjičeni djelo učinio u stanju neuračunljivosti i donošenje odluke da se predmet uputi organu nadležnom za pitanja staranja radi pokretanja odgovarajućeg postupka*, iz kojih razloga se odlučuje meritornim rješenjem.

Nasuprot ovom stajalištu stoje argumenti, primjera radi, navedeni u rješenju Suda Bosne i Hercegovine broj KŽ-03/04 od 16. 1. 2004. god. u kome stoji: «*Kada je osumnjičeni učinio kazneno djelo u stanju neuračunljivosti i tužilac u optužnici, na osnovu čl. 389. st. 1. ZKP BiH stavi prijedlog da to sud utvrdi, onda sud o tome odlučuje presudom, a ne meritornim rješenjem, jer za takvo rješenje nema zakonskog osnova.*»

7. PRIMJERI IZ SUDSKE PRAKSE

Iz primjera koji slijede moguće je vidjeti što sve sud u procesnom, ali i materijalnom, smislu mora uraditi u postupku protiv neuračunljivih osoba.

Primjer iz sudske prakse

Izvod iz presude Županijskog suda Široki Brijeg broj K od 22. 2. 2005. godine (u prijepisu dostavljene presude nije naveden broj iz kojih razloga se i ne može citirati)

Optužnicom Županijskog tužiteljstva u Širokom Brijegu br. Kt.... od 24. studenog 2004. god. stavljeno je na teret optuženom da je u stanju neubrojivosti počinio kazneno djelo Ubojstva u pokušaju iz članka 166. st. 1. u svezi sa člankom 28. st. 1. KZ FBiH, u stjecađu sa kaznenim djelom Nedopušteno držanje oružja ili eksplozivnih tvari iz čl. 371. st. 1. KZ FBiH, a na način opisan kao u činjeničnom djelu izreke ove presude, te je stavljen prijedlog da se po prednjem utvrđenju predmet uputi nadležnom Centru socijalne skrbi radi pokretanja odgovarajućeg postupka, kao i prijedlog da se optuženi ne pusti na slobodu već da se zadrži za daljnjih 30 dana radi poduzimanja aktivnosti od strane organa socijalne skrbi.

U završnoj riječi Županijski tužitelj ŽZH Široki Brijeg, navode optužnice cijeni kao dokazane, te ostaje kod prijedloga iz optužnice, predlažući izricanje mjere oduzimanja predmeta koji su privremeno oduzeti od optuženog.

Izjašnjavajući se o krivnji, po potvrđenoj optužnici, optuženi je negirao svoju krivnju.

U uvodnoj riječi branitelj optuženog je istakao da njegov branjenik kritične prilike nije imao namjeru da usmrti oštećenog.....niti mu je to bio cilj već je imao namjeru da istog više zaplaši a ne da ga liši života, te da nisu točni navodi optužnice da je njegov branjenik u pravcu ispalio tri hica. Nadalje navodi da je do svega došlo spletom niza nesretnih okolnosti kao i zdravstvenog stanja njegovg branjenika. Optuženi se u svemu složio sa svojim braniteljem.

U završnoj riječi branitelj optuženog je istakao da je njegov branjenik optužen za teška kaznena djela, a ono što ovom predmetu daje lakšu dimenziju jeste činjenica da nitko nije smrtno stradao, da nisu nastupile teške tjelesne ozljede kod bilo koga te i to da ga oštećenik..... posebno ništa ne tereti. Nadalje ističe, da prema sudsko psihijatrijskoj ekspertizi koju je sačinio sudski vještak dr. M.K. kao i psihologijsko promatranje

sačinjeno po prof. psihologije I. V. ukazuje da je njegov branjenik u vrijeme učinjenja inkriminiranih radnji bio potpuno nebrojiv, da je utvrđeno da njegov branjenik boluje od endogenog psihotičkog procesa tipa paranoidne psihoze, te da želi ukazati da prema stanju spisa i provedenim dokazima tijekom ovog postupka nad njegovim branjenikom bi prestala sudska nadležnost, te mu se ne bi izricala nikakva kazneno pravna sankcija te da bi predmet trebalo uputiti nadležnom organu za pitanja socijalnog staranja radi pokretanja odgovarajućeg postupka. Nadalje ističe, da kod takvog stanja stvari smatra da nije potrebno analizirati sve provedene dokaze koji bi ukazivali da li je njegov branjenik počinio ili ne navodno kazneno djelo koje mu se stavlja na teret a ovo posebno s obzirom na duševno stanje istog prilikom počinjenja kaznenog djela. Branitelj nadalje navodi, da je njegov branjenik lošeg imovnog stanja, da je isti neuposlen, te predlaže sudu da istog oslobodi naknade troškova koji su prouzročeni u ovom postupku. U završnoj riječi, optuženi je izjavio, da nema što reći na sve ovo, jedino se može očitovati na nekoj većoj instanci.

Cijeneci provedene dokaze kako pojedinačno, tako i u njihovoj međusobnoj povezanosti, a dovodeći iste u svezu sa obranom optuženog, ovaj sud je našao da je optuženi počinio sve radnje opisane u činjeničnom djelu izreke ove presude, odnosno da je u stanju nebrojivosti počinio kazneno djelo Ubojstva u pokušaju iz čl. 166. st. 1. u svezi sa čl. 28. st. 1. KZ FBiH u stjecađu sa kaznenim djelom Nedopušteno držanje oružja ili eksplozivnih tvari iz čl. 371. st. 1. KZ FBiH, pa je polazeći od tog utvrđenja a temeljem odredbi čl. 410. st. 1. KZ FBiH predmet uputio nadležnom centru za pitanja socijalne skrbi a iz slijedećih razloga:

Iz svih naprijed navedenih dokaza, po mišljenju ovog suda, proizilazi da je optuženi postupao na način kako je to opisano u činjeničnom djelu izreke ove presude, te je time ostvario sva bitna obilježja kaznenih djela Ubojstva u pokušaju iz čl. 166. st. 1. u svezi sa čl. 28. st. 1. KZ FBiH u stjecađu sa kaznenim djelom Nedopušteno držanje oružja ili eksplozivnih tvari iz čl. 371. st. 1. KZ FBiH.

Međutim, predmetna kaznena djela koja je počinio optuženi ista su počinjena u stanju nebrojivosti. Nebrojivost optuženog u vrijeme počinjenja kaznenih djela sud je utvrdio temeljem iskaza – nalaza i mišljenja vještaka neuropsihijatra dr. M. K. datog na glavnoj raspravi kao i dostavljenog pismenog iskaza od vještaka. Prema iskazu ovog vještaka, a koji iskaz je sud prihvatio kao stručan, znanstveno utemeljen, urađen prema pravilima struke i kojem je poklonio punu vjeru, proizilazi, da je nalaz i mišljenje zasnovan na kliničkom pregledu psihijatrijskoj opservaciji optuženog, te nalazu psihologa (psiholog I.V.), socijalne anamneze optuženog, te da se došlo do podatka da optuženi boluje od endogenog psihotičkog procesa tipa paranoidna psihoza, te da su djela koja je učinio proistekla iz akutnog psihopatološkog supstrata, te da su mu sposobnosti rasuđivanja i upravljanja svojim postupcima u vrijeme učinka kaznenog djela bile nebrojive. U svom iskazu na glavnoj raspravi, a na upit da li je optuženi sad opasan za okolinu kako bi bio na slobodi, navedeni vještak je izjavio, da je i u svom pismenom nalazu naveo da jeste, da opasnost diktira psihopatološki supstrat, da je jedini način da se isti kontrolira liječenjem, te je ponovo istakao da je optuženi u momentu izvršenja kaznenog djela bio u nebrojivom stanju.

Kako je prema prednjim utvrđenjima suda, optuženi počinio predmetna kaznena djela u stanju nebrojivosti, to je kao utemeljeno valjalo prihvatiti prijedlog Županijskog tužiteljstva Široki Brijeg, kao prijedlog obrane, te predmet uputiti Centru za socijalnu

skrb Ljubuški kao stvarno i mjesto nadležnom organu za pitanja socijalne skrbi, a radi pokretanja odgovarajućeg postupka, kako je to propisano odredbama čl. 410. st. 1. ZKP-a FBiH.

Temeljem odredbi čl. 410. st. 3. ZKP-a FBiH u odnosu na optuženog donijeto je posebno rješenje o privremenom zadržavanju do najviše 30 dana, u kom roku bi nadležni Centar za za sobijalnu skrb bio u mogućnosti pokrenuti odgovarajući postupak prema optuženom, a koje zadržavanje može trajati najduže do 23. 3. 2005. god.

Izvod iz presude Kantonalnog suda u Novom Travniku br. K 17/05 od 18. 5. 2005. g.

Kantonalno tužilaštvo Travnik, optužnicom br. KT-127/05 od 26. 4. 2005. g. Optužilo je S. M radi izvršenja kaznenog djela ubistva iz čl. 166. stav 1. KZ FBiH, činjenično pobliže opisano u izreci, koje je izvršeno u stanju neuračunljivosti te da se provede odgovarajući postupak u tom smislu u skladu sa odredbama čl. 410. stav 1 ZKP FBiH.

Nakon što je sudija za prethodno saslušanje potvrdio ovu optužnicu, nije sproveden postupak o izjašnjenju o krivnji zbog specifičnosti odredaba, već poseban postupak u skladu sa odredbama čl. 410. stav 1 ZKP FBiH koji se provodi u slučaju neuračunljivosti.

Nakon što je ovaj sud pošao od specifičnosti odredaba člana 410. st. 1 ZKP FBiH, i činjenice da se radi o posebnom specifičnom postupku, analizirajući sve izvedene dokaze pojedinačno, kao i cijeneći ukupnost rezultata izvedenog dokaznog postupka odlučio je kao u izreci iz slijedećih razloga:

Nije sporno na osnovu suglasnih tvrdnji, kako saslušanih svjedoka, tako i materijalnih dokaza u spisu koji su naprijed pobrojani, a na koje dokaze nije bilo primjedbe ni od optuženog ni od odbrane, da se u prvom redu desio događaj na način kako je to opisano u optužbi nadležnog tužitelja, te da je na štetu oštećene D.M. počinjeno kazneno djelo na način kako je to precizno opisano. Kako u tom smislu nije bilo nikakvih dilema, isto tako na nesumnjiv način je tokom postupka utvrđeno temeljem istih dokaza, da je počinilac kaznenog djela Ubistva iz čl. 166. stav 1 KZ FBiH, koje se optuženom M. S. stavlja na teret, uprava on M. S. sin ubijene.

Dakle, na nesumnjiv način je utvrđeno tokom postupka, kako da je ovo kazneno djelo učinjeno tako i da je optuženi njegov počinilac.

Isto tako, tokom postupka je utvrđeno na temelju nalaza i mišljenja vještaka neuropsihijatra dr. E.E. kako onog koje je vještak iznio i obrazložio na glavnom pretresu, tako i na osnovu pismeno sačinjenog nalaza i mišljenja koji je taj vještak povodom ovog događaja sačinio i uložio u spis, da je optuženi ovo kazneno djelo učinio u stanju potpune neuračunljivosti. Naime, iz nalaza i mišljenja vještaka se zaključuje da je sadašnje stanje zdravlja M.S. takvo da je kod njega prisutna duševna bolest koja se definiše kao Psychosis paranoides (paranoidna psihoza) i to njen recidivni oblik. Zaključuje se da je M. S. u vrijeme izvršenja ovog kaznenog djela koje mu se stavlja na

teret se također nalazio u akutnom stanju duševne bolesti, čiju dijagnozu je, kao što je rečeno naprijed odredio vještak neuropsihijatar. Isto tako se zaključuje da se na osnovu raspoloživih činjenica može reći da se u slučaju ovog kaznenog djela radi o motivu koji je u potpunosti psihopatološke prirode i potiče iz bolesnog izvora optuženog. Zaključuje se da se govori na temelju anamnestičkih podataka iz raspoložive medicinske dokumentacije da je vrlo jasno da se radi o jednom hroničnom duševnom bolesniku koji boluje od duševne bolesti SCHIZOPHRENIA PARANOIDES i to njenog oblika koji se naziva recidivnim, te zbog toga se zaključuje iz analize načina na koji se događaj desio, da se može konstatovati da je u pitanju bila isključivo psihotička radnja. Konačan zaključak i ocjena vještaka neuropsihijatra je da optuženi M. S. u vrijeme kada je izvršio ovo kazneno djelo koje mu se stavlja na teret, nije bio u stanju da shvati značaj radnji koje je poduzimao, niti je bio u stanju da kontroliše svoje činjenice da optuženi, s obzirom na ovakvo stanje predstavlja objektivnu opasnost po okolinu.

Na ovakav nalaz i mišljenje vještaka nije bilo primjedbi i kao takav je u cijelosti prihvaćen od strane ovog suda, jer je ocijenjen u svemu s pravilima struke, dovoljno i detaljno obrazložen i činjenično potkrijepljen i koji je kao takav i poslužio za zaključak da je optuženi kazneno djelo počinio u stanju neuračunljivosti.

Dakle, tokom ovoga postupka primarno je utvrđeno da je izvršeno kazneno djelo iz optužbe nadležnog tužioca upravo na način kako je opisano u toj optužbi i pošto je utvrđeno da je to djelo učinjeno, isto tako je tom postupka utvrđeno da je optuženi M. S. učinilac tog kaznenog djela koje mu se optužbom stavlja na teret tj. Ubistvo iz čl. 166. stav 1. KZ FBiH, te je na kraju isto tako utvrđeno da je djelo učinjeno od strane optuženog u stanju potpune neuračunljivosti.

Kod takvog stanja stvari, pošto su utvrđeni svi navedeni elementi, ovaj sud je donio odluku u formi presude kojom se utvrđuju naprijed navedene činjenice. To je učinjeno sa razloga što je utvrđeno da su ispunjeni uvjeti iz člana 410. stav 1. ZKP FBiH, pa kako su ispunjeni ti uvjeti, onda je dosljednom primjenom citiranih odredbi evidentno da sastavni dio izreke presude bude i odluka o upućivanju predmeta organu nadležnom za pitanja socijalnog staranja, u konkretnom slučaju Općine Travnik, radi pokretanja odgovarajućeg postupka, što je u konkretnom i učinjeno.

Pokretanje odgovarajućeg postupka u smislu ove odredbe, po stavu ovog suda treba tumačiti kao pokretanje odgovarajućeg postupka u kome će se donijeti odluka o zadržavanju duševno bolesnog lica u zdravstvenoj ustanovi. Ovo zbog toga što po stavu ovog suda, u konkretnom slučaju se ne mogu primjenjivati odredbe člana 43 Zakona o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama FBiH, koje upućuju na odgovarajuće kazneno pravne odredbe iz oblasti kaznenog zakonodavstva, obzirom na važeću odredbu čl. 410. stav 1. Zakona o kaznenom postupku Federacije BiH („Službene novine FBiH“ broj 35/03, 37/03, 56/03, 78/04 i 28/05) koji je sada na snazi. Budući da je vještak našao da je opasan po okolinu i na temelju odluke ovog suda nalazi se u pritvoru najdalje do 30 dana od dana donošenja ove odluke, smatramo da bi taj organ trebao pokrenuti postupak prisilnog zadržavanja i prisilnog smještaja kao duševno bolesnog lica, bez obzira što je kazneno djelo učinjeno u stanju neuračunljivosti, jer se u konkretnom slučaju radi o licu sa težim smetnjama, a te smetnje direktno ugrožavaju, kako život optuženog M.S. i njegovo zdravlje, tako pogotovo sigurnost drugih lica.

Kako je optuženi nezaposleno lice, bez bilo kakve imovine, a radi se o potpuno duševno oboljeloj osobi, koja je neuračunljiva to je u skladu sa odredbama člana 202. stav. 4. ZKP FBiH u cijelosti oslobođen bilo kakve naknade troškova kaznenog postupka.

Prvostupanjska i ukidajuća drugostupanjska odluka po žalbi

OKRUŽNI SUD U BIJELJINI

Broj K. 39/05

Bijeljina 7. 7. 2005. god.

Utvrđuje se da je P.P.

U stanju neuračunljivosti počinio kazneno djelo ubistva iz čl. 148. st. 1. Kaznenog zakona Republike Srpske

Tako što je:

Dana 6. 4. 2005. god. u..., ušao u porodičnu kuću M.C. i u neuračunljivom stanju, istom više puta nanio povrede u predjelu glave usled čega je došlo do nagnječenja – razmekšavanja na velikom mozgu i dijelovima moždanog stabla i malog mozga te agonalnog udisanja povraćenog želudačnog sadržaja sa zatajivanjem srčano-plućne funkcije, usled čega je kod oštećenog nastupila smrt

O b r a z l o ž e n j e

Sud prihvata dokaze tužilaštva u odnosu na radnje optuženog P. P. koje se odnose na ulazak u porodičnu kuću M. C. , a gdje je živio oštećeni M. C. i načina nanošenja više povreda istom u predjelu glave, tupinom čvrstog mehaničkog predmeta ili snažnim zamahom šaka – pesnica i snažnim zamahom nogom, usljed čega je došlo do nagnječenja – razmekšavanja na velikom mozgu i dijelovima moždanog stabla i malog mozga te agonalnog udisanja povraćenog želučanog sadržaja sa sledstvenim zataivanjem srčano – plućne funkcije, a što je u cijelosti potvrđeno, nalazom patologa S. dr. V., nalazom vještaka neuropsihijatra K. V., nalazom vještaka psihologa S.S., koje je nalaze sud u cijelosti prihvatio kao stručne, objektivne i obrazložene i date u skladu sa pravilima nauke i struke, kao i materijalne dokaze u spisu i to zapisnikom o uviđaju, izvještajem o kriminalističko tehničkom pregledu lica mjesta, zapisnikom o pretresu stana, zapisnicima o dobrovoljnoj predaji predmeta, sačinjenom fotodokumentacijom

na licu mjesta i fotodokumentacijom prilikom obdukcije oštećenog. Nakon toga tužilac je uz suglasnost stranaka uveo i nalaz Biološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu od 25. 4. 2005. god. a koga je sud također prihvatio. Nalazi vještaka patologa, neuropsihijatra i psihologa su u cijelosti identični. Iz nalaza vještaka patologa S. dr. V. koji je izvršio obdukciju oštećenog M. C. je vidljivo da je oštećeni zadobio povrede u predjelu glave uslijed čega je došlo do nagnječenja-razmekšavanja na velikom mozgu koje je pojasnio na glavnom pretresu, a imajući u vidu konkretne okolnosti predmetnog događaja izjasnio se da su iste mogle nastati tupinom čvrstog mehaničkog predmeta ili snažnim zamahom šake – pesnicama ili snažnim zamahom nogom od strane druge osobe, a koji je sud u cijelosti prihvatio, kao iskaze svjedoka V. Lj. i P. N. iz kojih je vidljivo da su optuženi i oštećeni se družili, da je oštećeni starija osoba koja se slabo kretala i da mu je u kuću najčešće dolazio optuženi, a iz iskaza svjedoka V. Lj. je utvrđeno da je optuženi i ranije imao zdravstvenih problema koji su bili izraženi neposredno prije nego što će se desiti kritični događaj, da je išao ljekaru, kao i iz nalaza vještaka neuropsihijatra i psihologa je vidljivo da je optuženi i ranije liječen na raznim neuropsihijatrijskim klinikama, pa su ovakve izjave svjedoka međusobno podudarne sa nalazom Biološkog fakulteta (DNK-a) u kome je utvrđeno da se na izuzetnim predmetima od strane optuženog P. P. nalaze uzorci DNK-a oštećenog M. C., kao i na bijeloj litarskoj boci od jogurta izuzetnoj u kući optuženog prilikom pretresa a po usmenoj naredbi sudije za prethodni postupak.

Kod ovakvog činjeničnog stanja sud je zaključio da su u radnjama optuženog sadržana sva bitna obilježja kaznenog djela ubistva iz čl. 148. st. 1. KZ RS. Optuženi je više puta nanio povrede u predjelu glave oštećenom M.C. snažnim zamahom ruku-šakom i pesnicom i snažnim zamahom nogom, a ti udarci su podesni da se neko liši života, posebno imajući u vidu godine starosti oštećenog, uslijed čega je došlo do nagnječenja – razmekšavanja na velikom mozgu i dijelovima moždanog stabla i malog mozga te agonalnog udisanja povećanog želudačnog sadržaja sa sledstvenim zataivanjem srčano-plućne funkcije uslijed čega je kod oštećenog nastupila smrt, pa imajući u vidu same okolnosti predmetnog događaja sud zaključuje da je optuženi učinio kazneno djelo.

Sud je u cijelosti prihvatio nalaz i mišljenje vještaka neuropsihijatra K. V. koji je po ocjeni suda dat stručno i logično, a obrazložen u cijelosti na glavnom pretresu, a koji je u svom nalazu i mišljenju se izjasnio a na osnovu pregleda optuženog, učinjenog psihološkog testiranja i uvida u spis da je optuženi osoba koja boluje od teškog duševnog oboljenja shizofrenog tipa paranoidno-interpretativne – halucinatorne slike, kroničnog toka bolesti. Bolest je dovela do stepena dezorganizacije ličnosti te je evidentan poremećaj mnogih psihičkih funkcija prije svega mišljenja, emocije, volje, te da je u vrijeme činjenja djela osumnjičeni je bio u stanju pogoršanja duševne bolesti te da su njegove sposobnosti da svati značaj djela kao i mogućnost da upravlja postupcima bile isključene i da je radi otklanjanja opasnog ponašanja u budućnosti potrebno preduzeti tj. nastaviti intenzivno psihijatrijsko liječenje u duševnoj bolnici tipa Psihijatrijske bolnice Sokolac. Vještak se također izjasnio i mišljenja je a na osnovu pregleda, analize ličnosti, uvida u priloženu medicinsku dokumentaciju Psihijatrijske klinike Sokolac gdje se osumnjičeni nalazi na liječenju, uvida u nalaz vještaka psihologa da se kod optuženog radi o shizofrenom duševnom procesu, koji traje godinama te da se radi o paranoidnom obliku, a proces je kroničnog toka te da se radi o teškoj duševnoj bolesti kroničnog toka, koja ima nepovoljan tok i vodi propadanju

ličnosti, Inkrimirana radnja je sastavni dio bolesnog dijela ličnosti optuženog te su i motivacije za djelo iz kruga psihopatologije osumnjičenog. U vrijeme predmetnog događaja optuženi nije bio sposoban da rasuđuje niti da upravlja postupcima, dakle, bio je neuračunljiv, dakle, njegove sposobnosti da svati značaj djela i mogućnosti da upravlja postupcima bile su isključene i da je radi otklanjanja opasnog ponašanja u budućnosti potrebno liječenje a vještak je pojasnio svoj nalaz na glavnom pretresu.

Sud je također u cijelosti prihvatio nalaz vještaka psihologa Š.S. kao logičan i profesionalno obrazložen, a koji psiholog je radio u timu sa psihijatrom, koji je također potvrdio da se radi o kroničnom duševnom bolesniku iz kruga schparanoides i da postoji potreba za liječenjem i stalnom kontrolom objašnjavajući to da su u misaonom procesu prisutne sumanute paranoidne interpretacije, hipohondarske sumanute ideje odnosa, kao i bizaran odnos prema realnosti, da je mehanizam odbrane projekcija i negacija a na testu depresije naglašen stepen uz suicidalne ideje s tim da je vještak na glavnom pretresu pojasnio svoj nalaz i radnje optuženog u konkretnom kaznenom događaju. Ovakve nalaze vještaka neuropsihijatra i psihologa sud je prihvatio, na isti nije bilo primjedbi niti prigovora od strane stranaka, pa sud smatra na osnovu takvog nalaza i mišljenja vještaka da je tužilac izvedenim dokazima dokazao van razumne sumnje da je optuženi počinio kazneno djelo opisano u izreci ovoga rješenja i da je u vrijeme izvršenja kaznenog djela koje mu se stavlja na teret bio neuračunljiv u smislu čl. 148. st. 1. KZ RS jer u to vrijeme je optuženi bio u stanju teške duševne bolesti shizofrenog tipa paranoidno – interpetativne – halucinatorne slike kroničnog toka bolesti i u vrijeme inkrimirane radnje bio je nesposoban da rasuđuje te da upravlja postupcima.

Zbog svega naprijed navedenog sud je na osnovu čl. 400 st. 1. Zakona o kaznenom postupku odlučio kao u izreci ovog rješenja i utvrdio da je optuženi učinio kazneno djelo ubistva iz čl. 148. st. 1 KZ RS koji je optužnicom stavljen na teret, a u stanju neuračunljivosti. Cijeneći nalaz vještaka psihologa, kao i nalaz DNK vještačenja Biološkog fakulteta instituta u Beogradu, te ostale materijalne dokaze, sud nije mogao prihvatiti navode odbrane da tužilac nije dokazao da je optuženi počinio navedeno kazneno djelo i da optuženog treba osloboditi od optužbe.

Po pravosnažnosti ovog rješenja u smislu naprijed navedene odredbe Zakona o kaznenom postupku spis će se dostaviti Centru za socijalni rad u Bijeljini kao organu nadležnom za pitanja socijalnog staranja, a radi pokretanja odgovarajućeg postupka.

Odluka o troškovima kaznenog postupka zasnovana je na odredbama čl. 100. st. 1. Zakona o kaznenom postupku, jer optuženi nije oglašen krivim za kazneno djelo za koje se tereti, pa troškovi kaznenog postupka padaju na teret budžetskih sredstava.

*OKRUŽNI SUD U BIJELJINI**Broj. K. 39/05**Bijeljina, 7. 7. 2005. god.**O b r a z l o ž e n j e*

Nakon održanog glavnog pretresa u kaznenom predmetu protiv optuženog P. P. iz Dvora, općina Bijeljina, zbog kaznenog djela ubistva iz čl. 148. st. 1. Kaznenog zakona Republike Srpske, a odlučujući po optužnici Okružnog tužilaštva u Bijeljini br. Kt. 366/05 od 13. 6. 2005. god. ovaj sud je donio rješenje i javno ga objavio dana 7. 7. 2005. god. kojim je utvrdio da je optuženi kazneno djelo ubistva iz čl. 148. st. 1. Kaznenog zakona Republike Srpske počinio u stanju neuračunljivosti i odlučio da se predmet uputi Centru za socijalni rad u Bijeljini radi pokretanja odgovarajućeg postupka, a na osnovu čl. 400. st. 1. Zakona o kaznenom postupku.

S obzirom da se optuženi nalazi u Psihijatrijskoj ustanovi odnosno u Psihijatrijskoj klinici u Sokocu, sud je uvažio prijedlog Okružnog tužilaštva u Bijeljini stavljen u navedenoj optužnici, pa je na osnovu čl. 400. st. 3 Zakona o kaznenom postupku odlučio da se optuženi privremeno zadrži u Psihijatrijskoj klinici u Sokocu, a najviše 30 dana od dana donošenja ovog rješenja.

*VRHOVNI SUD**REPUBLIKE SRPSKE**Broj: Kž. 143/05**Banjaluka, 11. 8. 2005. god.**O b r a z l o ž e n j e*

Pobijenim rješenjem Okružnog suda u Banjaluci br. K. 39/05 od 7. 7. 2005. god. utvrđeno je da je optuženi P. P., u stanju neuračunljivosti, počinio kazneno djelo ubistva iz čl. 1458. st. 1. Kaznenog zakona Republike Srpske, te je odlučeno da se nakon pravosnažnosti rješenja predmet uputi Centru za socijalni rad u Bijeljini, radi pokretanja odgovarajućeg postupka. Odlučeno je da troškovi kaznenog postupka padaju na teret budžetskih sredstava.

Protiv tog rješenja žalbu je blagovremeno izjavio branilac optuženog zbog bitne povrede odredaba kaznenog postupka, povrede kaznenog zakona i pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja s prijedlogom da se pobijeno rješenje preinači i optuženi oslobodi optužbe na osnovu čl. 290. točka b) Zakona o kaznenom postupku (u daljem tekstu: ZKP-a) ili da se postupi po članu 321. istog zakona.

Osnovana je tvrdnja žalbe da je pobijeno rješenje zahvaćeno bitnom povredom odredaba kaznenog postupka iz čl. 303. st. 1. točka j) ZKP-a. Naime, u činjeničnom opisu djela u izreci rješenja nije sadržan opis radnji optuženog, kojima je zadao oštećenom M. C. povrede u predjelu glave (opisane u izreci), uslijed kojih je nastupila smrt oštećenog. Navedeni nedostatak činjeničnog opisa izreke rješenja, u pogledu načina izvršenja djela, manifestuje bitnu povredu odredaba kaznenog postupka iz člana 303. stav. 1. točka j) ZKP-a u obliku nerazumljivosti izreke rješenja. Taj nedostatak nije saniran, kako to pravilno žalba ističe, datim razlozima u obrazloženju kojima se označava mehanizam povređivanja oštećenog, uz preciziranje upotrebljenog sredstva pri nanošenju smrtonosnih povreda oštećenom.

Istu povredu odredaba kaznenog postupka, a u obliku nedostatka razloga u obrazloženju u pogledu odlučnih činjenica, prvostepeni sud je počinio prilikom pismene izrade rješenja, kada u obrazloženju uopće nije dao razloge za prigovor odbrane istaknutog na glavnom pretresu (a potom i u žalbi na pobijeno rješenje) u pogledu nezakonitosti pribavljanja dokaza (izuzimanje predmeta koji su bili predmet biološkog vještačenja DNK analizom). Zakonit način pribavljanja dokaza predstavlja neophodan uslov bez koga se na tom dokazu, a prema odredbi člana 10. ZKP-a, na može zasnivati sudska odluka, bez obzira na vjerodostojnost i istinitost sadržaja tog dokaza, pa kada je istaknut prigovor nezakonitosti dokaza, sud mora u obrazloženju dati razloge zbog kojih prigovor nije uvažen.

Kako prvostepeni sud u obrazloženju nije dao razloge u pogledu te činjenice od odlučnog značaja, na što ga obavezuje odredba člana 266. stav 7. ZKP-a, to je na taj način počinjena bitna povreda odredaba kaznenog postupka iz člana 303. stav 1. točka j) ZKP-a, na koju žalba branioca ukazuje (i ako tu povredu ne precizira na ovaj oblik koji manifestuje odsustvo razloga o odlučnim činjenicama). Uslijed navedene bitne povrede odredaba kaznenog postupka pravilnost i zakonitost pobijanog rješenja nije moguće ispitati u vezi sa istaknutim žalbenim prigovorima, koji se ogledaju u tvrdnji da je presuda zasnovana na dokazu na kome se po odredbama ovog zakona ne može zasnivati, te da je nepravilno primijenjen zakon kad je na pogrešnom i nepotpunom utvrđenom činjeničnom stanju, zasnovana odluka kojom se utvrđuje da je optuženi izvršilac kaznenog djela, označenog u izreci pobijanog rješenja.

Iz navedenih razloga žalba branioca optuženog, kojom ukazuje na počinjene bitnu povredu odredaba kaznenog postupka iz člana 303. stav 1. točka j) ZKP-a se pokazuje kao osnovana, radi čega je istu valjalo uvažiti te prvostepeno rješenje ukinuti u smislu odredaba člana 328. stav 3. ZKP-s i predmet vratiti prvostepenom sudu na ponovno odlučivanje.

U ponovnom postupku prvostepeni sud će otkloniti bitnu povredu odredaba kaznenog postupka, na koju je ukazano ovim rješenjem, tako što će u činjenični opis izreke rješenja, koje donese nakon održanog glavnog pretresa, ugraditi sve činjenice koje manifestuju radnju izvršena djela čije se izvršenje stavlja na teret optuženom, te rješenje obrazložiti u skladu sa kriterijima koje predviđa odredba čl. 296. stav 7. ZKP-a.

Obrazloženja prvostupanjske i potvrđujuće drugostupanjske odluke po žalbi

OKRUŽNI SUD U BANJA LUCI

BROJ: K. 5/05

Dana 3. 3. 2005. god.

Nije sporno da se predmetni kaznenopravni događaj odigrao noću 6. 12. 2004. god. oko 3,00 h u selu Bastasi bb, na području opštine Banja Luka u kući optužene, a također nije sporno da je tom prilikom T.S. kći optužene, zadobila povrede od kojih je nastupila njena smrt. Sporno je kako to odbrana optužene ističe da li je uopće bilo sukoba između optužene i njene kćerke T. S., te također da li je optužena nanijela T.S. povrede koje su dovele do njene smrti, a sve budući da odbrana optužene ističe da nije dokazano da je optužena učinila djelo koje joj se stavlja na teret, pa je i predložila da se optužena oslobodi od optužbe da je učinila to kazneno djelo, istakavši da ukoliko pak sud nađe da je optužena postupala u nužnoj odbrani jer je pokojna T.S. bila agresivna osoba, a čim u vezi je odbrana također predložila da sud donese oslobađajuću presudu jer nužna odbrana i isključuje postojanje kaznenog djela.

Da je pokojna T.S. tu noć zatečena mrtva u kući optužene, koja je njena majka, nesporno proizlazi iz izvještaja CJB Banja Luka br. Ky-3818/04 od 6. 12. 2004. god. a iz zapisnika o uviđaju pod br. 1810/04 od 6. 12. 2004. god. i foto-dokumentacije pod br. Yb-1754/04 od 6. 12. 2004. god. te službenih zabilješki CJB Banja Luka pod br. 3108/04 i. 2071/04 obje od 6. 12. 2004. god., a iz kojih proizlazi da je po dojavi policija i došla na lice mjesta gdje je i zatekla beživotno tijelo pokojne T. S. a što se u osnovi potvrđuje i službenom zabilježskom CJB Banja Luka br. 5040/04 od 6. 12. 2004. god. a i potvrdom o smrti sačinjene od strane vještaka sudske medicine K. dr. Ž. koji je u ovom predmetu i izvršio obdukciju tijela pokojne T.S.

U svom nalazu i mišljenju vještak sudske medicine K.dr.Ž. je naveo da kod pokojne T.S. nema rasklimanih niti svježe izbijenih zuba a spoljnim pregledom je na lešu konstatovano da se u predjelu njenog vrata nalazi karakterističan trag stezanja širine do 8 mm i dubine 5 mm, crveno-smeđe boje, koji je smješten u predjelu prednje strane vrata a i predjelu desne bočne strane vrata i predjelu bučnog dijela lijeve prednjo-bočne strane vrata, a i s tim da u predjelu lijeve bočne a i predjelu zadnje strane vrata i nema traga stezanja. Opisani trag stezanja na vratu pokojnice se pruža horizontalno u visini štitaste hrskavice, ali druge povrede na njenom tijelu nisu konstatovane, pa je vještak izveo zaključak da je smrt nastupila i ubilačkog porijekla a nastupila neposredno uslijed nasilnog mehaničkog ugušenja koje je izazvano stezanjem vrata omčom, pri čemu opisane promjene u predjelu vrata predstavljaju samo izražen trag stezanja omčom koju zateže ekstremna sila tj. neka druga osoba, a isključio je potpuno mogućnost samoubistva, dodavši da je sudsko-medicinski nemoguće počinuti samozadavljenje, bilo da se vrat steže omčom ili sopstvenim rukama, jer u trenutku kompresije krvnih sudova dolazi do poremećaja svijesti i tada stisak popušta. Dalje je vještak istakao da se smjer djelovanja te ekstremne sile poklapa sa tragom stezanja, pri čemu kod takvih povreda nije bitan samo intenzitet sile nego su i bitne karakteristike sredstva kojim se vrši stezanje tako da je mnogo manja sila potrebna da se takve povrede načine uskim a čvrstim mehaničkim sredstvom u odnosu na stezanje nekim

debelim širokim sredstvom primjera radi poput umotanog peškira i slično, a u konkretnom slučaju je očigledno bila dovoljna sila da najmanje pet kilograma da dođe do smrtne posljedice kod pokojnice. To sredstvo odnosno omča kojom je nanosena povreda pokojnici bila je otvorena omča bez ukrštanja krakova, a ta omča se mogla od strane drugog lica držati sa obje ruke a s obzirom na konkretan slučaj imajući u vidu položaj brazde na vratu vještakov je utisak da je lijeva strana učinioca bila jača jer su intenzivnije povrede kod pokojnice sa lijeve strane vrata.

Vještaku je predočena crna platnena traka dužine 130 cm a širine oko 2 cm, koja je izuzeta od optužene, pa je vještak konstatovao da se radi faktički o pojasi koji služi za ženske kućne haljine odnosno «šlafruk», istakavši da je to mehaničko sredstvo i podobno za nanošenje takve povrede. Dodao je da pozicija trga stezanja na vratu pokojnice ukazuje na dvije mogućnosti, kao prvu da se osoba koja zateže omču nalazila sa lijeve zadnje strane pokojnice i zatezala omču na taj način da je ne ukršta, a kao drugu da je pokojnica bila u položaju ležeći na leđima pa je učinilac sa gornje strane stezao omču na sličan način, istakavši da je očigledno da je i došlo do sukoba između učinioca i žrtve pa da pri tome i treba uzeti u obzir i mogućnost faktora iznenađenja, naglasivši da smatra većom vjerovatnoćom da je pokojnica napadnuta s leđa dok je bila u stojećem položaju, iz razloga što je njeno tijelo nađeno na neuobičajnom mjestu tj. na pragu između dvije prostorije u kući a budući da je bila noć uobičajno bi bilo da se tijelo nalazilo na krevetu, što nije bio slučaj, pa se tako iz stojećeg položaja tijelo pokojnice i moglo spustiti na podlogu bez pada, jer u konkretnom slučaju pada nije ni bilo s obzirom da na tijelu i nisu postojale povrede nastale padom.

Nemajući nikakvog razloga za sumnju u nalaz i mišljenje ovog vještaka, budući da upravo iz foto-dokumentacije po povredama pokojne T.S. i proizilazi da ona i nema nikakvih tragova stezanja omče sa zadnje strane vrata, a da je ona upravo i pronađena da leži potrbuške preko praga, na izlazu iz sobe u predsoblje u kući, sud je u potpunosti i prihvatio nalaz i mišljenje ovog vještaka smatrajući ga stručnim i argumentovanim i ne dovedenim bilo čime u sumnju.

Nalaz i mišljenje ovog vještaka je u krajnjem i potvrđen iskazima saslušanih svjedoka K. N. i njegovih sinova B. i Ž. Svjedok K. N. je u svom iskazu naveo da je njega noću 6. 12. 2004. god. oko 4,20 h ujutro pozvala optužena došavši do njegove kuće i rekavši mu da ustane jer njena kći, pokojna S. D. «visi preko ograde», pa je on ustao i sa optuženom i otišao u njenu kuću i tamo je između spavaće sobe i predsoblja i zatekao pokojnicu kako leži potrbuške na pragu između te dvije prostorije tako da su joj noge bile u spavaćoj sobi a gornji dio tijela u predsoblju, istakavši i da je vidio da joj visi neka traka oko vrata tj. traka koja se koristi, kako je naveo, za haljinu. Dalje je naveo da je na njegovo pitanje «šta je to» optužena odgovorila da se pokojnica sama udavila, nakon čega je optužena i tražila od njega da on odriješi tu traku ali to on nije htio učiniti već je rekao optuženoj da to ona uradi, a što u prvi mah nije htjela učiniti ali je na kraju ipak učinila odriješivši jedan čvor pa drugi i treći, koji su se i nalazili sa zadnje strane vrta pokojnice a na toj traci. Dodao je da, kada je optužena i odriješila taj treći čvor, povukla je za kraj te trake i pokojnica je kao usrkнула krv jer se čulo kao «a.a.a», nakon čega je on zajedno sa optuženom i otišao ponovo do svoje kuće da probudi svoje sinove B. i Ž., koji su potom i ustali i svi došli na lice mjesta, te je Ž. uzevrši u ruku najlonsku kesu i podigao tom kesom lakat pokojnice i konstatovao da je mrtva.

Iskaz ovog svjedoka je u potpunosti potvrđen iskazom njegovih sinova K. B. i Ž., koji su također saslušani kao svjedoci u ovom kaznenom predmetu i koji su u svemu i potvrdili da im je upravo njihov otac to i ispričao nakon što ih je i probudio, da bi potom zajedno i otišli na lice mjesta i konstatovali smrt pokojnice.

Spomenuti svjedoci, K.N. i K. B. su i naveli da je optužena tu traku koju je skinula sa vrata pokojnice i svezala potom sebi oko pasa oko svoje haljine, a što je u ostalom naveo i svjedok K. Ž. istakavši da je optužena tu traku potom više puta sebi vezivala a i skidala sa svoje haljine. Ovi svjedoci su i prepoznali tu traku, o kojoj se kako je već pomenuto izjasnio i vještak sudske medicine K. dr. Ž, i koja je i izvedena kao dokaz, da je upravo ta traka i bila svezana oko vrata pokojnice odnosno da je optužena tu traku i vezivala poslije sebi oko pasa a i skidala je sa svoje haljine. Sva tri pomenuta svjedoka, čija kuća je udaljena tridesetak metara od kuće optužene, su i navela da nitko drugi tu noć i nije dolazio u kuću optužene, a iz čega i proizlazi da su optužena i pokojnica i bile same u toj kući, što u osnovi i ne spori ni sama optužena.

Analizirajući izvedene dokaze i dovodeći ih u međusobnu vezu, sud je i utvrdio da je upravo optužena učinila kazneno djelo koje joj se stavlja na teret, jer to drugi niko i nije mogao učiniti, budući da su njih dvije i bile same u kući a potpuno je isključena mogućnost samoubistva pokojnice, kako je to i vještak sudske medicine i naveo.

Da je ta traka kojom je pokojnica, kao sredstvom i lišena života, što je i nesporno, upravo traka optužene proizlazi iz toga što je optužena, nakon što je i odvezala tu traku sa vrata pokojnice, odmah tu traku stavila sebi za pojas, kako to i potvrđuju svjedoci K. N. i B. jer je ta traka inače i služila kao pojas njene haljine, a što u osnovi i proizlazi iz iskaza svjedoka K. Ž.

Imajući u vidu da je optužena ograničene fizičke sposobnosti u desnoj ruci, što i odbrana ističe a i navodi svjedok – oštećeni T.R. koji je također saslušan u dokaznom postupku i koji je naveo da je funkcija desne ruke optužene bila znatno umanjena zbog toga što je ranije bila pogođena metkom iz pištolja u tu ruku, a što također i proizlazi iz anamnestičkih podataka optužene navedenih u nalazu i mišljenju vještaka psihijatrijske struke Z.R. dr. N. koja je i izvršila psihijatrijsko vještačenje optužene, ta se činjenica upravo i uklapa u zaključak vještaka sudske medicine da je lijeva strana učinioca i bila jača od desne strane, kako je to i sam pomenuti vještak konstatovao, a čiji nalaz je sud u cijelosti i prihvatio.

Svi saslušani svjedoci, K. N. a i njegovi sinovi B. i Ž. te i svjedok – oštećeni T. R., navode da su se optužena i njen kćerka, pokojna T. S., često svađale a i da se dešavalo da je S. napadala nožem optuženu, s tim da su one obje kako navode «psihijatrijski slučajevi». Svjedoci K. B. i Ž. su istakli da je T.S. i bila fizički jača od optužene i bivala agresivna u tim njihovim sukobima tukući optuženu i istjerujući je iz kuće, a što se u osnovi potvrđuje i iskazom svjedoka – oštećenog T. R. koji je naveo da je pokojnica bila agresivne prirode zbog bolesti od koje se liječila na Psihijatrijskoj klinici u Banja Luci, zbog čega je i njemu a i njihovoj djeci prijetila opasnost od nje te su oni i živjeli odvojeno od nje, dodajući da se i dešavalo da su se optužena i pokojnica često svađale budući da su posljednja tri mjeseca zajedno živjele, te ih je i on jednom rastavio kada su se fizički sukobile, naglasivši da je pokojnica bila prilično jaka u rukama iako je u posljednje vrijeme primijetio da je dosta fizički oslabila vjerojatno zbog svoje bolesti. I vještak psihijatrijske struke Z.-R. dr. N. je navela da je i njoj poznato da su od 1993. godine pa nadalje stalno bile ispoljene konfliktne situacije između optužene i pokojnice,

a što je vještaku poznato iz razloga što je pokojnica bila dugogodišnji pacijent na Psihijatrijskoj klinici u Banja Luci, gdje i vještak radi, pa tako i da zna za te konfliktne situacije između majke i kćerke, tj. optužene i pokojnice.

Upravo agresivnom prirodom pokojnice a i time što je pokojnica bila jača od optužene, kako to saslušani svjedoci u osnovi i navode, a imajući u vidu i to što je vještak sudske medicine K.dr.Ž. i naveo da treba imati u vidu i mogućnost faktora iznenađenja, koji je iskoristio učinilac prilikom lišenja života pokojne T.S., se i objašnjava način nanošenja povreda pokojnice T.S., a tako da joj je optužena koja je fizički slabija od nje prišla joj sa leđa, jer u položaju okrenutom licem u lice sa pokojnicom i ne bi imala šanse da takvo što učini, pa je sa trakom skinutom sa svoje haljine i stezala pokojnicu oko vrata, pri čemu je pokojnica bila u stojećem položaju, te je tako pokojnicu i lišila života, pri čemu se tijelo pokojnice spustilo na pod, upravo na mjestu gdje je to tijelo i pronađeno, na izlazu iz sobe a tako da je glava pokojnice bila u predsoblju a noge u sobi, kako to proizlazi iz foto-dokumentacije sa lica mjesta događaja, a što je sve i naveo pomeniti vještak sudske medicine čiji nalaz i mišljenje je sud u potpunosti prihvatio.

Upravo to da nikakve povrede uslijed pada i nisu pronađene na tijelu pokojnice se i objašnjava to da je ono faktički i zadavljena prije nego što se spustila na pod. Spomenuti vještak je i objasnio da je zvuk koji se čuo iz pokojnice kao «a, a, a», kada je optužena izvukla sa njenog vrata tu traku kako je to naveo svjedok K. N., predstavlja faktički zvuk sličan krkljanju koji se čuo nakon pomjeranja glave pokojnice da bi se izvukla ta traka jer se tada i moralo desiti da se njena glava i pomjeri, a koji zvuk se inače i čuje pri obdukcijama leševa prilikom pomjeranja tijela. Također vezano za čvorove koji su se nalazili na toj traci kojom je pokojnica i lišena života, budući da je svjedok K. N. također naveo da je optužena i odriješila tri čvora na toj traci, ovaj vještak je istakao, to i demonstrirajući pred sudom, da se i nije moglo izvršiti tim čvorovima stezanje te trake, što znači, kako je sam naveo, da su ti čvorovi mogli biti svezani nakon što je pokojnica i lišena života. Time je vještak u potpunosti i objasnio navode svjedoka K. N. u oba pomenuta smisla, a koja objašnjenja prihvata i ovaj sud, a iz čega je sud izveo zaključak da je te čvorove, jer je potpuno isključena mogućnost samoubistva pokojnice, jedino i mogla svezati optužena, nakon što je pokojnica tom trakom kao otvorenom omčom zadavljena, a što je optužena učinila da bi prikrila djelo koje je učinila. Da je na opisani način optužena lišila života pokojnice prišavši joj s leđa, po mišljenju suda potvrđuje se i ogrebotinama na vratu optužene, koje su vidljive na spomenutoj foto-dokumentaciji CJB Banja Luka br.UV-1754/04 od 6. 12. 2004. god., a iz čega i proizilazi da je pokojnica vjerovatno sa svojim rukama pokušavala da spriječi da je optužena na takav način zadavi, što je normalno da se u takvom položaju i pruža takav otpor, pa je tako u tom svom otporu pokojnica nanijela optuženoj ogrebotine po vratu, pri čemu joj je mogla i iščupati dio kose, a budući da je i svjedok K. N. i naveo da je optužena kada je to jutro došla do njega da ga probudi i rekla mu da u ruci drži kosu koju joj je pokojnica prije toga iščupala iz glave.

Da je lišavanju života pokojnice prethodio kraći sukob između optužene i pokojnice, potvrđuje se i iskazom svjedoka K. B. a i K. Ž. koji su i naveli da je optužena, kada su oni došli na lice mjesta govorila da je pokojnica bila prethodno nju napala.

Imajući u vidu sve navedeno, sud je utvrdio da je optužena, na opisani način lišila života svoju kćerku, T.S. , pa tako budući da je optužena drugog lišila života proizilazi

da je ona i učinila kazneno djelo ubistva iz čl. 148. st. 3. KIZ RS, a sve budući da ni ostalim izvedenim dokazima to i nije dovedeno u sumnju.

Pri tome je sud u potpunosti isključio mogućnost da je optužena postupila u nužnoj odbrani, što je jedna od postavljenih teza odbrane u ovom postupku, a iz razloga što je očigledno da je optužena prišla pokojnici s leđa, koristeći faktor iznenađenja kako je to i vještak sudske medicine naveo, što u potpunosti i isključuje mogućnost da je u to vrijeme postojao napad pokojnice na optuženu, jer da bi i postojala nužna odbrana odbijanje napada treba da bude istovremeno sa napadom. Iako je možda taj napad prije toga i bio, što i nije isključeno, taj napad je u svakom slučaju bio prestao kada je optužena bila prišla pokojnici s leđa iznenađivši je, a položaj same pokojnice u kući gdje je pogođena i upućuje na to da je ona upravo i bila iznenađena, pa tako budući da nije zadovoljen element istovremenosti odbrane sa protivpravnim napadom ne može se govoriti ni o nužnoj odbrani a ni o prekoračenju nužne odbrane, a za čije postojanje se također traži zadovoljenje tog elementa, a što također ne upućuje ni na postojanje nekog drugog privilegovanijeg oblika osnovnog kaznenog djela koje je stavljeno na teret optuženoj.

No, iz nalaza i mišljenja vještaka psihijatrijske struke Z. R. dr. N. proizlazi da su za vrijeme psihijatrijskog pregleda optužene, kod nje nađeni elementi koji ukazuju na postojanje trajnog duševnog oboljenja iz grupe psihoze, koje se počelo razvijati nakon samoubistva njenog sina, kada je optužena i prvi put liječena na Psihijatrijskoj klinici, a što je bilo 1993. god. pri čemu je ovaj vještak istakao da budući da optužena negira učinjenje djela može se i pretpostaviti da je, imajući u vidu i njeno duševno oboljenje, i bila u pogoršanju tog oboljenja u vrijeme učinjenja djela, a što se vidi i iz trenutnog psihičkog stanja optužene, dodavši da je inače karakteristično za pacijente koji boluju od takve bolesti da negiraju izvršenje kaznenog djela, jer je negacija jedan od obrambenih mehanizama. Vještak je na kraju zaključio da optužena u vrijeme izvršenja djela koje joj se stavlja na teret nije bila sposobna da shvati značaj djela koji čini, a niti je bila u mogućnosti da upravlja svojim postupcima, a što znači da je u vrijeme izvršenja tog djela bila neuračunljiva, dodajući da je nužno optuženu uputiti na psihijatrijsko liječenje ambulatnog tipa uz primjenu odgovarajuće terapije, jer je dalje ponašanje takvog pacijenta, pa tako i optužene nepredvidivo.

Članom 400. st. 1. Zakona o kaznenom postupku je propisano da ukoliko optuženi učini djelo u stanju neuračunljivosti, da će sud na prijedlog ovlaštenog tužioca utvrditi da je optuženi učinio kazneno djelo u stanju neuračunljivosti i predmet uputiti organu nadležnom za pitanje socijalnog staranja, a radi pokretanja odgovarajućeg postupka.

Stoga, utvrđujući da optužena u neuračunljivom stanju učinila kazneno djelo – ubistva iz člana 148. st. 1. KZ RS u smislu navedene odredbe čl. 400. st. 1 ZKP-u koja je imperativne prirode, a zbog čega drugačija odluka i nije mogla biti donijeta, sud je odlučio da se predmet po pravosnažnosti ovog rješenja uputi na daljnji odgovarajući postupak Centru za socijalni rad Opštine Banja Luka, kao nadležnom organu socijalnog staranja jer je optužena sa stalnim prebivalištem na području te opštine.

Na osnovu čl. 108. st. 3. ZKP-a oštećeni T. R., suprug pokojne T.S. je zajedno sa svojim dvoje djece upućen sa imovinsko-pravnim zahtjevom u cijelosti na parnicu, budući da taj zahtjev i nije opredijeljeno naveo do završetka glavnog pretresa a da podaci kaznenog postupka i nisu pružali pouzdan osnov ni za potpuno a ni djelomično presuđenje po tom osnovu.

VRHOVNI SUD

REPUBLIKE SRPSKE

BROJ: Kž. 40/05

Banja Luka, 25. 3. 2005. god.

Rješenjem Okružnog suda u Banjoj Luci br. K. 5/05 od 3. 3. 2005. god. utvrđeno je da je optužena T. K. u neuračunljivom stanju učinila kazneno djelo ubistva iz čl. 148. st. KZ RS. Istim rješenjem oštećeni T.R. zajedno sa svojom djecom upućen je sa imovinsko pravnim zahtjevom na parnični postupak. Odlučeno je da troškovi kaznenog postupka padaju na teret budžetskih sredstava.

Protiv navedenog rješenja žalbu je blagovremeno izjavio branilac optužene, zbog bitne povrede odredaba kaznenog postupka, pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja i povrede kaznenog zakona, sa prijedlogom da se prvostepeno rješenje ukine i odredi održavanje pretresa ili da se isto preinači u pravnoj ocjeni djela, tako da bi radnje optužene bile pravno kvalificirane kao kazneno djelo ubistvo na mah iz čl. 150 KZ RS.

Činjenični opis djela dat u izreci prvostepenog rješenja, na dovoljno precizan način utvrđuje radnju predmetnog kaznenog djela iz koje je proizašla posljedica,. Smrt oštećene S. T. stoga ne može se smatrati odlučnom činjenicom opis tragova stezanja, kako je to preciznije učinjeno Zapisnikom o obdukciji. Naime, opis djela u kome se navodi da je optužena stavila platnenu pantljiku u visini štitaste hrskavice oštećene, nakon čega je izvršila snažno stezanje iste od čega je nastalo posljedično ugušenje oštećene, po mišljenju ovog suda na dovoljno precizan način odražava činjenično stanje u ovom predmetu, a u potpunoj je suglasnosti sa ostalim provedenim dokazima, uključujući i zapisnik o obdukciji na koji se žalba bez osnova poziva. Osim toga neosnovan je žalbeni navod da iz izreke pobijenog rješenja ne proizlaze sva obilježja kaznenog djela ubistva iz čl. 148. st. 1. KZ RS. Naprotiv, na dovoljno precizan način je opisana radnja izvršenja, kao i mjesto izvršenja, te nastanak posljedice. Također je u skladu sa odredbom čl. 400. st. 1. ZKP utvrđeno da je optužena ovo djelo učinila u neuračunljivom stanju.

Točno je da optužena nije mogla zadobiti povrede po vratu u trenutku kada je oštećenoj stezala pantljiku oko vrata, ali ova činjenica nije u kontradiktornosti sa ostalim činjenicama utvrđenim u ovom predmetu. Prvostepeni sud pravilno zaključuje da, između ostalog, potojanje ovih povreda na optuženoj ukazuje da je postojao sukob između oštećene i optužene, da je u tom sukobu optužena zadobila povrede, ali da je taj sukob, samim tim i napad oštećene na optuženu prestao, tako da se u konkretnom slučaju, ne može raditi niti o nužnoj odbrani.

Što se tiče samo pravne kvalifikacije djela, ovaj sud smatra da izvršenje ubistva u neuračunljivom stanju, uzrokovanom trajnim duševnim oboljenjem, isključuje mogućnost da se takvo djelo kvalifikuje u privilegovanom obliku kao ubistvo na mah, iz razloga što taj oblik ubistva podrazumijeva očuvanost psihičkih funkcija (svijest i volja) izvršioca djela ili u umanjenom obliku uslijed provocirajućih radnji ubijenog. Kod

kaznenog djela ubistva na mah učinilac je u stanju jake razdraženosti, u kojoj je doveden radnjama oštećenog, a koje se mogu sastojati iz napada, zlostavljanja ili teškog vrijeđanja. Preduzimanje ovih radnji od strane oštećenog ne izazivaju uvijek razdraženost i u svakom konkretnom slučaju treba dokazivati uzročno posljedičnu vezu. Međutim, samo stanje razdraženosti je stanje u kome mogućnost shvaćanja značaja djela i upravljanja postupcima je smanjena, ali ne potpuno, pa je to upravo razlog što zakonodavac propisuje kazneno djelo ubistva na mah kao privilegovani oblik kaznenog djela ubistva, obzirom da je učinilac došao u takvo stanje krivicom oštećenog. Međutim, ako je riječ o neuračunljivom licu, dakle, lice koje ne može da shvati značaj svoga djela niti da upravlja svojim postupcima, ne može se govoriti o ubistvu na mah čak i pod pretpostavkom postojanja prethodnog napada, teškog vrijeđanja ili zlostavljanja od strane oštećenog, jer nije moguće utvrđivati uzročno posljedičnu vezu sa stanjem jake razdraženosti, obzirom da je volja izvršioca već u defektu zbog trajanje duševne bolesti. U krajnjoj liniji u slučaju neuračunljivosti ovo razlikovanje nema praktičnog značaja.

Obzirom da se cijela žalba bazira na tvrdnji postojanja istovremenog napada oštećene, te na pogrešnoj pravnoj kvalifikaciji, ovaj sud je stao na stanovište da je ista neosnovana, pa je odlučio kao u izreci na osnovu ovlaštenja propisanog odredbom čl. 328. st. 2. ZKPa.

8. HIPOTETIČKI TESTOVI

8.1. Kada kod optuženika nastupi psihička bolest tijekom kaznenog postupka

Primjer:

M.M. je optužen da je počinio kazneno djelo. Nakon potvrđivanja optužnice i izjašnjenja optuženika da ne priznaje krivnju otpočeo je glavni pretres. Branitelj optuženika je ustvrdio da je optuženik nakon ročišta za izjašnjenje o krivnji obolio od duševne bolesti koja ga onemogućava da sudjeluje u postupku. Optuženik se na glavnom pretresu ponašao «čudno» i odavao je dojam da ne razumije što se oko njega događa. Što sud mora učiniti u svezi ove tvrdnje?

Odgovor:

1. Sud će provesti neuropsihijatrijsko vještačenje optuženika čiji je cilj da se utvrdi da li je optuženik sposoban sudjelovati u kaznenom postupku.
2. Ako se utvrdi da je optuženik sposoban sudjelovati u kaznenom postupku nastaviti će postupak.
3. Ako se utvrdi da optuženik nije sposoban sudjelovati u kaznenom postupku prekinuti će postupak i optuženika će uputiti organu nadležnom za pitanja socijalnog staranja.

Primjer:

Postupak protiv optuženika je prekinut iz razloga što je utvrđeno da optuženik nije sposoban sudjelovati u kaznenom postupku. Tužitelj je sudu dostavio prijedlog da se kazneni postupak nastavi. Dostavio je i mišljenje Centra za socijalno staranje da se optuženikovo zdravstveno stanje popravilo. Što će sud učiniti?

Odgovor:

1. Sud će provesti neuropsihijatrijsko vještačenje čiji je cilj da se utvrdi da li se optuženikovo zdravstveno stanje poboljšalo u mjeri da mu ono omogućava normalno sudjelovanje u kaznenom postupku.
2. Ako se utvrdi da se zdravstveno stanje optuženika nije poboljšalo u mjeri da mu ono omogućava normalno sudjelovanje u kaznenom postupku odbiti će prijedlog tužitelja.
3. Ako se utvrdi da se zdravstveno stanje optuženika poboljšalo u mjeri da mu ono omogućava normalno sudjelovanje u kaznenom postupku sud će nastaviti kazneni postupak.

Primjer:

Sud je prekinuo postupak protiv optuženika M.M. iz razloga što je utvrđeno da optuženik nije sposoban sudjelovati u kaznenom postupku. Tijekom tog prekida postupka nastupila je zastara kaznenog gonjenja. Kako će se sud odnositi prema zahtjevu branitelja da se postupak obustavi?

Odgovor:

1. Sud će na glavnom pretresu utvrditi da li je nastupila zastarjelost kaznenog postupka.
2. Ako utvrdi da jeste donijeti će presudu kojom se optužba odbija iz razloga što je nastupila zastarjelost kaznenog gonjenja, a neće obustaviti postupak.
3. Druga varijanta bi bila da sud izvanraspravno donese rješenje kojim se postupak obustavlja.

8.2. Kada je djelo počinjeno u stanju neuračunljivosti

Primjer:

M.M. je počinio kazneno djelo ubojstva. Dio svjedoka saslušan u istrazi je tvrdio da se osumnjičenik duže vrijeme ponaša »čudno« - posljednja tri mjeseca se ne kupa, spava u kadi, na ulici bježi od ljudi i razgovara sam sa sobom. Što će učiniti tužitelj nakon saslušanja ovih svjedoka?

Odgovor:

1. Tužitelj će provesti neuropsihijatrijsko vještačenje osumnjičenika u cilju utvrđivanja njegove uračunljivosti *tempore in criminis*.
2. Ako ovo vještačenje pokaže da je osumnjičenik *tempore in criminis* bio neuračunljiv podignuti će optužnicu i podnijeti sudu prijedlog da sud utvrdi tu činjenicu te prijedlog da predmet uputi organu nadležnom za pitanja socijalnog staranja radi pokretanja odgovarajućeg postupka. Predložiti će i da sud donese rješenje o privremenom zadržavanju optuženika.
3. Ako vještačenje pokaže da je djelo počinjeno u stanju uračunljivosti ili smanjene uračunljivosti ili bitno smanjene uračunljivosti podignuti će optužnicu bez prethodno navedenih prijedloga. Također će podnijeti prijedlog da se optuženiku izrekne mjera sigurnosti obveznog psihijatrijskog liječenja.

Primjer:

Sudu je podnesena optužnica sa prijedlozima tužitelja da se utvrdi da je optuženik djelo počinio u stanju neuračunljivosti i da se predmet uputiti organu nadležnom za pitanja socijalnog staranja radi pokretanja odgovarajućeg postupka. Kao dokaz da je djelo počinjeno u stanju neuračunljivosti uz optužnicu je tužitelj dostavio nalaz i mišljenje vještaka neuropsihijatra. Što će sud učiniti?

Odgovor:

1. Sud će odlučiti o optužnici.
2. Ako potvrdi optužnicu dostaviti će je optuženiku i njegovom branitelju radi eventualnog podnošenja prethodnih prigovora. Naravno i odlučiti o njima ako budu podneseni. Otvoriti će glavni pretres bez prethodnog održavanja ročišta za izjašnjenje optuženika o krivnji.
3. Na glavnom pretresu će saslušati vještaka neuropsihijatra u cilju utvrđivanja činjenice da li je optuženik djelo počinio u stanju neuračunljivosti.
4. Ako utvrdi da je optuženik počinio kazneno djelo i da je *tempore in criminis* bio neuračunljiv postaviti će optuženiku branitelja (ako ga već nema), nastaviti postupak i presudom će konstatirati tu činjenicu i predmet će uputiti organu nadležnom za pitanja socijalnog staranja radi pokretanja odgovarajućeg postupka.
5. Donijeti će rješenje o privremenom zadržavanju optuženika u vremenu do 30 dana, računajući od dana donošenja rješenja.

Primjer:

Tijekom glavnog pretresa vještak neuropsihijatar je iznio mišljenje da je optuženik djelo počinio u stanju bitno smanjene uračunljivosti. Što će učiniti tužitelj a što sud?

Odgovor:

1. Tužitelj će odustati od prethodno podnesenog prijedloga da sud utvrdi da je optuženik djelo počinio u stanju neuračunljivosti i prijedloga da se predmet uputiti organu nadležnom za pitanja socijalnog staranja radi pokretanja odgovarajućeg postupka.
2. Također će predložiti izricanje mjere sigurnosti obveznog psihijatrijskog liječenja.

3. Ako sud prihvati nalaz i mišljenje vještaka neuropsihijatra onda će prihvatiti i prijedlog tužitelja o povlačenju prethodnih prijedloga podnesenih uz optužnicu i nastaviti će sa glavnim pretresom na uobičajen način

8.3. Mjera sigurnosti obveznog liječenja od ovisnosti

Primjer:

M.M. je kazneno djelo počinio u stanju bitno smanjene uračunljivosti. Provedeni dokazi to potvrđuju. Tužitelj je podnio prijedlog da se optuženiku uz kaznu izrekne i mjera sigurnosti obveznog psihijatrijskog liječenja. Što će sud učiniti?

Odgovor:

Sud će saslušati vještaka u cilju utvrđivanja postojanja opasnosti ponovnog počinjanja kaznenih djela zbog zdravstvenog stanja optuženika i mogućnosti liječenja optuženika, pa će sukladno utvrđenju do kojeg dođe izreći i mjeru sigurnosti obveznog psihijatrijskog liječenja.

Primjer:

Sud je optuženiku izrekao uvjetnu osudu i mjeru sigurnosti obveznog psihijatrijskog liječenja na slobodi. Optuženik se nije podvrgnuo liječenju. Što će učiniti tužitelj, a što sud?

Odgovor:

1. Kada dođe do takvih saznanja tužitelj će sudu predložiti da opozove uvjetnu osudu ili prinudno izvršenje mjere sigurnosti obveznog psihijatrijskog liječenja.

2. Sud će po službenoj dužnosti pratiti tijekom izvršenja mjere sigurnosti obveznog psihijatrijskog liječenja sa slobode, pa ako dođe do saznanja da se optuženik nije podvrgnuo liječenju onda će saslušati tužitelja i počinitelja djela, pribaviti mišljenje liječnika o zdravstvenom stanju počinitelja na okolnosti postojanja opasnosti ponovnog počinjanja kaznenih djela zbog njegovog zdravstvenog stanja i mogućnosti liječenja, pa će ili opozvati uvjetnu osudu ili će odrediti prinudno izvršenje mjere sigurnosti obveznog psihijatrijskog liječenja.